تصویر ابو عبدالرحمن الکردی

٢

تەفسیری نامی

قورئانی پیرۆز

دانراوی: مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریس
ئامادەکردنی: موحەممەد عەلی قەرەداغی

سەرپەرشتی چاپی نوێ: ڕەئووف مەحموودی

www.iqra.ahlamontada.com
منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب : كوردي ، عربي ، فارسي

تەفسیری نوور

بسم الله الرحمن الرحيم

تەفسیری نامی

بۆ قورئانی پیرۆز

www.iqra.ahlamontada.com

سرشناسه	:	مدرس، عبدالکریم، ۱۹۰۵ - ۲۰۰۵م. Mudarris, Abd al - karim
عنوان و نام پدیدآور	:	ده‌قی ته‌فسیری نامی/دانراوی عبدالکریمی موده‌رریس.
مشخصات نشر	:	سنندج: انتشارات کردستان، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	:	۶ ج.
شابک	:	دوره: 9649800363؛ ج.۱: 9649800370؛ ج.۲: 9649800387؛ ج.۳: 9649800394؛ ج.۴: 9649800400؛ ج.۵: 9649800417؛ ج.۶: 9649800424؛
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کردی.
عنوان دیگر	:	ته‌فسیری نامی بوقورثانی پیروز.
موضوع	:	تفاسیر اهل سنت -- قرن ۱۴ق.
رده بندی کنگره	:	BP۹۸/م۳۸ت۹ ۱۳۸۶
رده بندی دیویی	:	۱۷۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۲۵۶۱۱۱

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسیری نامی

بۆ قورئانی پیرۆز

نووسینی:

مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس

بەرگی دووهەم

(ئالی عیمران، نیساء و مائیدە)

بڵاوکردنەوەی کوردستان

سنە

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم نوسخە لە سەر ئیزنی بەڕێز «محمدی مەلا کەریم» لە چاپ دراوە
و مافی لە چاپ دانەوەی ئەم نوسخە پارێزراوە بۆ بڵاوکردنەوەی کوردستان

انتشارات کردستان
Kurdistan Publication

سنە - پاساژی عیززەتی - تەلەفوون - ٢٢٦٥٣٨٢

تەفسیری نامی

✓ ناوی کتێب (نام کتاب):	تەفسیری نامی (بەرگی دووەەم)
✓ دانراوی (تألیف):	مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریس
✓ کەرەتی چاپ (نوبت چاپ):	یەکەم (اول)؛ ١٣٨٩
✓ ژمارەی چاپکراو (تیراژ):	٣٠٠٠ دەورەی شەش بەرگی (دورەی شش جلدی)
✓ ژمارەی لاپەڕەو قەوارە (تعداد صفحه و قطع):	٥٢٨ صفحەی وزیری (شش جلد ٣٣٦٠ صحفه)
✓ بڵاوکەرەوە (ناشر):	بڵاوکردنەوەی کوردستان (انتشارات کردستان)

نرخی دەورەی شەش بەرگی: ٦٢,٠٠٠ تمەنە

شابک دورە: ٣ - ٠٣٦ - ٩٨٠ - ٩٦٤ - ٩٧٨
شابک ج ٢: ٧ - ٠٣٨ - ٩٨٠ - ٩٦٤ - ٩٧٨

www.iqra.ahlamontada.com

سورة آل‌عمران، مدنية، و آيها مأتا آية

[سوورەتی ئالی‌عیمران، مەدینەییە و دووسەد ئایەتە]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿الٓمٓ ١﴾

خوای تەعالا زاناترە بە مەعنای.

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُ ٢﴾

واتە: ئەو زاتە کە ناوی پاکی بەڕێزی «اللّٰه»یە هیچ کەسێ نییە کە «واجب الوجود» بێ و بوونی پێویست بێ و کەس نییە کە پەروەردگاری کەم و زۆری جیهان بێ، وە کەس نییە کە عیبادەتی بۆ بکرێ ئەو نەبێ، وە ئەو زاتە زیندووە بە بێ پەیوەندی کەس و دامەزراو و راوەستاو و راگری عالەمە چ بەرزی و چ پەستی.

لە هۆی هاتنەخوارەوەی ئەم ئایەتە و بازێ ئایەتی پاشەوەیدا ریوایەت کراوە لە ئەبووئەمامەوە رضی الله عنه ئەڵێت: کۆمەڵێ لە گاورەکانی «نەجران» هاتن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ و لە بارەی حەزرەتی عیساوە موجادەلەیان لەگەڵ حەزرەتا ﷺ کرد[1]، جا خودای

---

١. ئەم کۆمەڵە ژمارەیان شەست کەس بووە، ئەمانە هەموو سوار و خاوەن بەرگ و پۆشاك بوون و چوارده کەسیان لە ئەشراف بوون و لە ناو ئەم چوارده‌دا سێ کەسیان سەرۆك و خاوەن فەرمان بوون

www.iqra.ahlamontada.com

٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بە راستی ئەوانە کە ئینکاری ئایاتی خودایان کردووە عەزاب و ئاگرێکی گرانیان بۆ بڕیار دراوە.

﴿وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤﴾﴾

وە خوای تەعالا غالبە و زاڵە بەسەر بەجێهێنانی خواستی خۆیا و خاوەن تۆڵەسەندنە.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٥﴾﴾

بە راستی خوای تەعالا شتێکی لێ ون نابێ نە لە عەرزا و نە لە عاسمانا.

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي ٱلْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ﴾

ئەو خودا خوایەکی وایە تەسویرتان ئەکا و پەیکەردارتان ئەکا لە ناو منداڵدانا لە سکی دایکا هەرچۆنێ خواستی هەبێ، جوان بێ یا ناشیرین.

﴿لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦﴾﴾

خوایێ نییە ئەو نەبێ. کە ئەو غالبە و زاڵە بەسەر هەموو خواستێکی خۆیا و خاوەنی حیکمەتە و زانستی راست و کرداری دامەزراو بۆ ئەوە.

﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ﴾

خودا ئەو خودایەتە کە ناردوویەتە خوارەوە بۆ سەر تۆ بە فریشتەی تەوانای هێمنا ئەو قورئانە کە رەهبەری هۆشیارانە.

﴿مِنْهُ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ﴾

وە بازێ لەو کتێبە ئایاتێکن کە مەعنایان دیارە لەبەر ئەوە کە دەلالەتی لەفزەکان دیارە و کەلیمەکان مەشهوور و ناسراون، وە ئەم بازە ئایاتە دایکانەن لە ناو کتێبەکەدا، باقی ئایەتەکان لە تەنگانەی فامی مەعنایانا ئەگەڕێنەوە بۆ لای ئەو دایکەیان و لەسەر خەتی ئەو مەعنایان دەرئەکەوێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

هەروا موختارە لە ئینزالی کتێبی وا کە لە هەموو شێوە ئەلفازی تێدا بێ: لە گرانفام و ئاسان و، خاس و، عام.

﴿فَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَٰبَهَ مِنْهُ ٱبْتِغَآءَ ٱلْفِتْنَةِ وَٱبْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِۦ﴾

جا ئەو کەسانە کە لە دڵیانا لادان هەیە لە راستکاری، ئەوە ئەکەونە شوێنی ئەو ئایەتە موتەشابیهانە بە تەنها و تەماشای موحکەماتەکانیان لەگەڵا ناکەن هەتا بە هۆی ئەوانەوە چاری مەعنای ناباری ئەمان بکەن، بەڵکوو هەر تەماشای خۆیان ئەکەن لەبەر ئارەزووی ئەوە کە فیتنەی شەك بخەنە ناو دڵی موسوڵمانانەوە لە ئیسلاما، وە لەبەر داوای ئەوە وە خواستی ئەوە کە تەئویلیان بکەن لەسەر هەوای نەفسی خۆیان.

﴿وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِى ٱلْعِلْمِ﴾

وەلحاڵ تەئویلی ئەو موتەشابیهانە بە تەئویلێ کە موافیقی حەق بێ کەس نایزانێ ئیللا زاتی خودا (بالذات)، وە ئەو کەسانەیش کە دامەزراون لە زانستا بە هۆی مومارەسەی تەقوای خوداوە و فەرمانبەرداری عیلم و حەقیقەت. وە شانی ئەو دامەزراوانە وایە.

﴿يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ﴾

ئەڵێن: ئیمان و باوەڕمان هەیە بەم موتەشابیهانە لەسەر ئەو تەرزە خودا قەسدی کردوون. وە هەردوو بەشەکە لە لای خوداوە هاتوونەتە خوار و مەعنایان راست و دروستە.

﴿وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٧﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

باسی دووەم: لە مەعنای موحکەم و موتەشابیهدا گەلێ قسەیان کردووە، لە ناو هەموویانا دوو بیریان پەسەندە: **یەکەم:** ئەو مەعنایە کە موحکەم ئەوەیە مەعنای وازیح بێ، وە موتەشابیهە ئەوەیە مەعنای وازیح نەبێ و گەلێ ئیحتیمال هەڵبگرێ وەکوو لە مەعنای ئایەتەکەدا باسمان‌کرد.

دووەم: وەکوو ساداتی ئەحناف فەرموویانە موحکەم ئەوەیە مەعناکەی وازیح و زاهیر بێ و ئیحتیمالی نەسخی نەبێ، وە موتەشابیهە ئەوەیە کە مەعناکەی ئەوەندە داپۆشراو بێ کە دەرك نەکرێ نە بە دەلیلی عەقڵی و نە بە دەلیلی نەقڵی. خۆلاسە ئەو ئایەتانە کە تەنیا خودا خۆی مەعنایان ئەزانێ؛ وەکوو قیامی ساعەت و مەعنای تاقە حەرفەکان لە سەرەتای بازێ لە سوورەتەکانی قورئانەوە.

باسی سێهەم: ئەمەیە ئەو کەسە کە ئەڵێت موحکەم ئەوەیە کە مەعناکەی وازیح بێ و موتەشابیهە ئەوەیە کە مەعناکەی وازیح نەبێ و چەن ئیحتیمال هەڵبگرێ لە کاتی خوێندنەوەی ﴿وما يعلم تأويله﴾دا لەسەر «العلم» ئەوەستێ؛ چونکی لەسەر ئەو مەعنایە وەکوو خودای تەعالا مەعنای موتەشابیهات ئەزانێ خاوەن زانستە دامەزراوەکانیش مەعنایان ئەزانن. وە ئەو کەسە کە ئەڵێ: موحکەم ئەوەیە مەعناکەی زاهیر بێ و موتەشابیهە ئەوەیە کەس مەعنای نەزانێ ئیللا زاتی خودا، ئەوە لەسەر کەلیمەی «اللّٰه» رائەوەستێ؛ چونکی مەعنای موتەشابیهات خودا نەبێ کەس نایزانێ.

بەڵام لە ناو ئەو دوو مەعنایەدا کە بۆ موحکەم و موتەشابەهیان کردووە مەعنای یەکەم زۆر بەهێزە و لەسەر ئەم داوا چەن دەلیل هەیە:

یەکەم: بینا لەسەر ئەوە کە موتەشابیهە کەس مەعنای نەزانێ ئیللا خودا نەبێ واجب بوو یا موناسب وا بوو لە موقابیلی ﴿فأما الذين في قلوبهم زيغ﴾ەوە بیفەزموایە: «وأما الراسخون في العلم فيقولون آمنا به».

www.iqra.ahlamontada.com

١٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾

ئەی پەروەردگاری ئێمە دڵمان لامەدە لە پەیڕەوی ئەوەی کە راستە و حەقە (وەکوو دینی ئیسلام بێ) بۆ لای ئەوەی کە لارە و بەتاڵە (وەکوو کوفرو ئیلحاد و بیدعەت و ئیفساد و گومڕا کردنی عیبادە) پاش ئەوە کە تۆ شارەزات کردووین بۆ ریگای راست.

﴿وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً﴾

وە پێمان ببەخشە لەلای خۆتەوە تەوفیق و یارمەتی لەسەر حەق.

﴿إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾﴾

بە راستی تۆ کە خودایەکی بەخشندەی.

زاناکان فەرموویانە: ئەم ئایەتە واتەی زانا راسیخە دامەزراوەکانە و لە خودا ئەپاڕێنەوە بۆ ئەوە پایەداریان بکا لەسەر حەق. وە یاخود موباشەرەتەن لەلایەنی خوداوە هاتووە لە مەقامی فەرمان بە حەزرەت ﷺ کە ئەم دوعایە بکا و بەم شێوە لە خودا بپاڕێتەوە:

﴿رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ﴾

ئەی پەروەردگاری ئێمە تۆ هەموو ئادەمیزاد گردئەکەیتەوە لە رۆژێکا کە گومان لە هاتنی ئەو رۆژەدا نییە.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾﴾

بە راستی خودای تەعالا لە وەعدەی خۆی لانادا.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

جەنگ بکەی لەگەڵ ئێمەدا ئەوکاتە تێ ئەگەی کە ئێمە چ نەوعە پیاوێکین! جا خودای تەعالا ئەم دوو ئایەتەی نازڵ کرد.

﴿قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾﴾

تۆ بڵێ بەو جوولەکانە کە باوەڕیان نییە بە تۆ و بەو قورئانە هاتووە بۆ تۆ: ئێوە لە پاشەڕۆژێکی نزیکا لە بەرابەری موسوڵمانەکانا مەغلووب و سەرکز و گیرۆدە ئەبن، واتە لە ماوەیەکی نزیکدا گیرۆدە بوون: بەنی‌قورەیزە کوژران و، بەنی‌نەزیر لە شوێنی خۆیان دەرکران و شاری خەیبەر گیرا و سەرانەیان لەسەر دانرا. وە لە رۆژی قیامەتیشا گرد ئەکرێنەوە و حەواڵە ئەکرێن بۆ دۆزەخ، وە بە راستی دۆزەخ خراپترین قەرارگایە.

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ﴾

بە راستی ئەی یەهوودییەکان نیشانەیەکی گەورە هاتەجێ بۆ ئێوە لە هۆی ئەو دوو کۆمەڵەوە کە گەیشتن بە یەك بۆ جەنگ.

﴿فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾

کۆمەڵێکیان جەنگی ئەکرد لە رێگەی بەرز کردنەوەی کەلیمەی خودادا کە ئایینی تەوحید و خودا بەیەك زانینە.

﴿وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ﴾

وە کۆمەڵێکی‌تریان کافر بوون.

﴿يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ﴾

کە خۆیان بە چاو ئەبینی دووقاتی کۆمەڵی موسوڵمانەکانن بە ئاشکرا لەگەڵ ئەوەشدا ئەو کۆمەڵە کەمە زاڵ بوون بەسەر ئەم کۆمەڵە زۆرە دووقاتەدا.

www.iqra.ahlamontada.com

١٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿ذَٰلِكَ مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ﴾

وە لە واقیعدا ئەم ناوبراوە هەمووی هۆی ئاسایش و لەزەت وەرگرتنی ئەم ژینی جیهانەیە کە ماوەیەکی کەمی دیاری‌کراوی بڕاوەیە.

﴿وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسۡنُ ٱلۡمَـَٔابِ ١٤﴾

وە بە راستی خوای تەعالا خاوەنی مەڵبەندی جوان و ئارامگای پایەداری نەبڕاوەیە لە پاشەڕۆژا، وەکوو بەهەشتی پڕ لە ناز و نیعمەت و پڕ لە ئاسایشی بێ‌زەحمەت کە هەمیشە هەیە هەتا هەتایە.

جا بۆ روونا‌ك‌کردنەوەی ئەم مەڵبەندە جوانە خودای تەعالا فەرموویەتی:

﴿قُلۡ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيۡرٖ مِّن ذَٰلِكُمۡۚ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ عِندَ رَبِّهِمۡ﴾

تۆ بڵێ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست: ئایا خەبەرتان پێ بدەم بە جەزایێ وە بە بەشێ کە زۆر باشتر بێ لەو ژن و ماڵ و منداڵە؟: بڕیار دراوە لە لای خوداوە بۆ ئەو کەسانە کە خاوەنی تەقوا و پارێزن لە کوفرو لە بیر و باوەڕی ناپەسەند و کردەوەی ناشیرین:

﴿جَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا﴾

یەکەم: چەن قەسر و باخاتێ کە جۆباری شیرین‌کاری تامدار رەوان ئەبن بە ژێر دارەکانیانا، وە ئەم موسوڵمانانەیش حاڵیان وایە ئەمێننەوە لەو قەسرو باغاتەدا هەتا هەتایە.

﴿وَأَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞ﴾

دووهەم: لەوەی بۆیان بڕیاردراوە چەن ژنانێکن بە قەی دڵخوازی خاوەنیان لە ژنە جوانەکانی عالەمی خۆیان و لەو ژنە جوانانە کە خودا بۆیان دروست ئەکا لە

www.iqra.ahlamontada.com

١٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

کە سیفەتی ئەو بەندە خاوەن تەقوایانە وایە سابیرن و خۆگرن لە بەجێ‌هێنانی واجبات و مەندووباتا و خۆگرن لە تەرکی هەرچی حەرامە و خۆگرن لە کاتی جەنگی کافرانا و لە بەر باری میحنەت و مەینەتی جیهانا و بە دڵ رازین لە خودای خۆیان و وەهای دائەنێن ئەم ئازار و بێزارە یا ئەبن بە کەفارەتی تاوان؛ یا ئەبن بە هۆی پایەی بەرز لە قیامەتا.

وە سادیقن، واتە: راستن لە وتارا قسەیان موافیقی واقیعە و راستن لە کردەوەدا ئیشێکی خێریان کرد باش ئەیکەن و راستن لە نییەتا، کاتێ قەسدی کارێکی خێریان کرد بە کردەوە مۆری ئەکەن.

وە قانیتن: خاوەن عیبادەتن و پایەدار و بە ویسمانن لە تاعەت کردنا.

وە مونفیقن: خاوەن ئینفاق و ماڵ سەرف‌کەرن بۆ نەفسی خۆیان بۆ ژن و منداڵیان و بۆ میوان و خزم و خوێش و دراوسێ و داماوی داوای ماڵ‌کردوو، وە خاوەن سەرفن لە واجباتا وەکوو زەکات و فیترە و ئەدای حەقی موعامەلە لەگەڵ خەڵکدا و لە باقی موناسەباتا.

وە موستەغفیرن لە ئەسحارا، واتە: لە کاتی بەرەبەیانا راستەوە بوون لە خەو و خۆیان ئامادە کرد بۆ عیبادەت و نوێژی سوننەتی پێش سوبحیان کرد جا نوێژی سبەینێیان کرد ئەمجار لە شوێنی خۆیانا بەرەو قیبلە مانەوە دەستیان‌کرد بە ئیستیغفار و داوای عەفو لە خودا و مەشغووڵی ئەو دوعایانە بوون کە موناسبی ئیستیغفارن وەکوو ئیقرار و دان پیانانی تاوان و گوناهباری خۆیان.

جا وەکوو لە ئەووەڵی ئەم سوورەتەوە باسمان‌کرد کە لە سەری ئەم سوورەتەوە هەتا هەشتاو ئەوەندە ئایەت هاتە خوارەوە بۆ بەتاڵ کردنەوەی بیر و باوەڕی ئەو کۆمەڵە گاورە کە لە «نەجران»ەوە هاتبوون بۆ مەدینەی مونەووەرە بۆ موجادەلە لەگەڵ حەزرەتا ﷺ و بەیانی ئەوە کە عیسا کوڕی خودایە.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

﴿ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١٨﴾

كە ئەویش خودایەكە خاوەن عیززەت و غالبە بە سەر خواستی خۆیا و خاوەن حیكمەتە لە هەر شتێكدا كە بیكا و هەموو كارێكی لەسەر باری حیكمەت و راستی و عەدالەتە.

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾

وە بە راستی دین و ئایین لە لای خودادا ئیسلامییەت و مل كەچ‌كردنە بۆ خودا، وە لە عالەمی وجوودا كەسێ نییە كە لە ژێر ئەمر و قار و فەرمانی خودادا نەبێ.

﴿وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ﴾

وە ئەو كەسانە كە كتێبی ئاسمانییان پێ دراوە وەكوو یەهوود و نەسارا نەكەوتنە ئیختیلافەوە لەناو خۆیانا: بەم نەوعە بازێ لە جوولەكەكان بڕیاریان دا كە عوزەیر كوڕی خودایە، وە گاورەكان بڕیاریان دا كە عیسا و دایكی بەشیان هەیە لە خودایەتیدا، وە كاتێ كە حەزرەتی «محمد المصطفى» ﷺ رەوانە كرا بۆ سەر جین و ئینس، لەگەڵ ئەوەدا كە سیفات و نیشانەی لە كتێبە پێشووەكانا بەیان‌كراوە و لە لایان مەعلووم بووە، ئینكاری نوبووەت و ریسالەتیان‌كرد لە بەر بەغی و لادان لە حەق، ئیللا پاش ئەوە عیلم و زانستیان بۆ هات. واتە بە ناحەق و عەنادكاری لەگەڵ ئەوەدا كە ئەیانزانی حەق چییە لە حەق لایان دا و كوفری خۆیان دەرخست.

﴿وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ١٩﴾

وە هەركەسێ كوفر و عەناد بكا بەرابەر بە ئایاتی خودا و ئینكاری كتێبی سەماوی بكا ئەوە خودا بە چەسپان زەبتی گوناهی ئەكا و تاقە تاوانێكی لە خودا ون نابێ و

www.iqra.ahlamontada.com

٢٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

لەم مەوزووعەدا چەن باسێ هەیە:

[**باسی**] **یەکەم**: پرسیار کراوە ئەو کەسەی داوای تەوحید و یەکیەتی ئەکا زاتی خودایە، دەی چۆن خۆی داواچییە و خۆیشی ئەبێ بە شاهید؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە وتراوە: مادام هەرکەسێ ببێ بە شاهید لەسەر ئەم داوا، عیلم و زانستەکەی هەر لە خوداوە دەست کەوتووە «بالذات» وەکوو پێغەمبەر ﷺ یا «بالواسطة» وەکوو غەیری ئەو. وە بناغەی شەهادەتیش هەر عیلمە؛ چونکی هەتا یەکێ عیلمی نەبێ بە شتێ شەهادەت نادا، ئەوە لە حەقیقەتا شاهیدەکە هەر خودایە، وە لە بەر دەفعی خەیاڵی رەخنەگرێ کە بڵێ شەهادەتی خودا بۆ خۆی لێرەدا بە کار نایێت خودا ئیکتیفای نەکردووە بە شەهادەتی خۆی بەڵکوو دوو شاهیدی پاکی دوور لە شوبهەی توهمەتی هێناوە کە یەکێکیان فریشتەی بارەگای پاکە و ئەویشیان عالمی زانای بێ‌غەشی دڵ‌روناکە بۆ ئەوە ئەگەر لات کردەوە بەم لاوە دوو شاهیدی باش حازر بن.

وە بازێ لە زاناکان فەرموویانە: ئەم شەهادەتە لەسەر مەعنای مەشهووری شەرع نییە هەتا خودا بۆ شەهادەت نەشێ لە سەر داوای خۆی. بەڵکوو شەهادەت بە مانا ئیخبار و ئیعلام و ئیعلان و دەربڕینە. وە مانیع نییە لەوەدا کە خودای تەعالا بۆ ئیرشادی عیبادی خۆی ئیعلانی حەقیقەتێ بکا لە عالەما هەتا هەموو کەس سوودی لێ وەربگرێ. وە بە هەر سوورەت لە گرد کردنەوەی عولەما و زاناکانی دین لەگەڵ خۆیا و فریشتەکانا بۆ دەربڕینی ئەم حەقیقەتە گەلێ تەشریف و ئیعتیبار دەرئەکەوێ بۆ زانایانی دین.

باسی دووهەم: کەلیمەی ئیسلام لە ئایەتی: ﴿إن الدين عند الله الإسلام﴾ دا تەفسیر کراوەتەوە بە تەوحید و خودا بە یەك دانان؛ چونکی لەسەر ئەم مەعنا ئەم ئایەتە

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

شانیانا فەرموویەتی: ﴿یعرفونه کما یعرفون أبنائهم﴾.[1] مادام وایە لازم دێ کە ئیمان بە مانا تەسدیق و باوەڕ بە تەنیا جێگەی ئیعتیبار نەبێ مەگەر بە مەرجی ئیسلام و ئینقیادی نەفسی واقیعی، وە لە واقیعیشا ئەمە وایە. جا ئەگەر یەکێ بڵێت کە وایە بۆچی مەشهوور وایە ئیمان تەسدیقە و ئیتر ناوی ئیسلام و ئینقیادی نەفسی نەبراوە؟ لە وەڵاما ئەڵێین: هەر چەند باسی ئەوە نەکراوە بەڵام ئیقرار بە دوو کەلیمەی شەهادەت شەرتە بۆ ئیمان و ئەم ئیقرارەیش لەبەر ئەوە غاڵبا پاش دەوام ئەبێ بە هۆی ئیسلامی نەفسی ئیکتیفای پێ‌کراوە.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾

ئەو کەسانە کە ئینکاری ئایاتی خودا ئەکەن، واتە پشت هەڵ‌ئەکەن لە بیر و باوەڕی ئیسلامی و، پێغەمبەرەکان ئەکوژن بە ناحەق.

﴿وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾

وە ئەو کەسانە ئەکوژن کە فەرمان ئەدەن بە بیر و باوەڕی راست و کردەوەی راست لە ئادەمیزادا.

﴿فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾﴾

ئەوە موژدەیان بدەرێ بە عەزابێکی ئێش‌گەیێن.

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ﴾

ئەو کافرانە کەسانێکی وابوون لە کاتی خۆیا کە کردەوەی باشیان بە دیمەن بێ‌قیمەت بووە لە دنیادا لە بەرچاوی موسوڵمانانی زەمانی خۆیانا وە لە قیامەتیشا؛ چونکی سەوابی بۆ دانانرێ.

---

١. البقرة؛ ١٤٦.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

ئەو کەسانەیشیان کوشتووە کە لە پاش پێغەمبەرەکان ئەمریان کردووە بە چاکە و نەهییان کردووە لە خراپە.

هەروا لە زەمانی پێغەمبەری ئێمەیشا ﷺ ئەو یەهوود و نەسرانییانە ئینکاری قورئانیان کردووە کە ئایاتی خودان و ئینکاری پێغەمبەریان کردووە و ئامادە بوون بۆ کوشتنی وە ئەگەر بۆیان هەڵبکەوتایێ ئەیان‌کوشت وە هەرکەسێ ئەمری بکردایە بە چاکە و نەهی بکردایە لە خراپە لە ئەسحابی پێغەمبەردا ئەگەر دەستیان ببوایێ ئەیان‌کوشت، وە لە پاش ئەو زەمانەیش ئەو حاڵە هەر دەوام ئەکا.

باسی دووهەم: ئەمەیە ئەم ئایەتە دەڵاڵەت ئەکا لەسەر ئەوە کە ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە واجبە. ریوایەت کراوە لە ئەبووسەعیدی خدرییەوە رضی الله عنه کە حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: «من رأى منكم منكراً فليغيره بيده، فإن لم يستطع فبلسانه فإن لم يستطع فبقلبه و ذلك أضعف الإيمان». واتە: هەرکەسێ لە ئێوە چاوی کەوت بە شتێکی ناشەرعی با ئەو شتە ناشەرعییە بگۆڕێ بە هێزی خۆی، وە ئەگەر هێزی نەبوو، بیگۆڕێ بە زمانی خۆی، یانی بڕوا بۆ لای خاوەن دەستێ کە مەنعی ئەو ناشەرعییە بکا، وە ئەگەر ئەوەیشی پێ نەکرا با بە دڵ بیگۆڕێ، یانی بە دڵ بێزار بێ لەو کارە نابارە. وە ئەم پایە پەستترینی پایەی خاوەن ئیمانە.

بەڵام ئەم ئەمر بە مەعرووف و نەهی لە مونکەرە چەن شەرتی هەیە:

[**شەرتی**] **یەکەم:** ئەمەیە نەکێشێ بۆ سەر بەکار هێنانی چەك؛ ئەگەرنا ئەو کاتە لەسەر عامەی خەڵك نییە بەڵکوو لەسەر خاوەن شەوکەتەکانە.

[**شەرتی**] **دووەم:** ئەمەیە کابرای ئامیر و ناهی ترسی نەبێ لە نەفسی خۆی یا حەیوانێکی موحتەرەم، وە ترسی نەبێ لە سەر ئەعزای خۆی، وە یا لەسەر ماڵێکی وا کە بە نیسبەتی ئەو کەسەوە قیمەتی هەبێ وە یا ترسی فەسادێکی ببێ زیاتر لە فەسادی خراپەکە.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ﴾ **الآية.**

ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە رضي الله عنهما: کە حەزرەت ﷺ رۆژێ رۆیشتە «بیت المدراس» لای یەهوودییەکان و کۆمەڵێ لە یەهوودەکانی بانگ کرد بۆ ئیسلام. جا لەوێدا نەعیمی کوڕی عەمر و حارسی کوڕی زەید پرسیاریان‌کرد لە حەزرەت ﷺ تۆ لە سەر چ دینێکی؟ ئەویش فەرمووی: لەسەر دینی ئیبراهیم ﷺ. ئەوانیش وتیان : دەی ئیبراهیم یەهوودی بووە. جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: ئەگەر راست ئەکەن وەرن تەورات بێنن و بیخوێننەوە و تەورات حەکەمی بەینی ئێمەو ئێوە بێ! ئەوانیش ملیان بادا لەو فەرموودەی حەزرەتە ﷺ جا خودا ئەم ئایەتانەی نازڵ کرد.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ﴾

ئایا نابینی ئەو کۆمەڵە لەوانەی کە بەشێکیان پێ دراوە لە کیتاب وەکوو تەورات بێ.

﴿يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَٰبِ ٱللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ﴾

بانگ ئەکرێن بۆ تەماشاکردنی ئەو کتێبی خودایە کە تەوراتە بۆ ئەوە کە کیتابەکە حەکەم بێ لە بەینی ئەوان و خاوەن دەعوەتەکەدا و حوکم بدا بۆ ئەوەی لەسەر حەقە بڵێ لەسەر حەقە و لەسەر ئەوەی ئەهلی ناحەقە بڵێت لەسەر ناحەقە.

﴿ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾﴾

لە پاش ئەو دەعوەت و بانگ‌کردنە بازێکیان پشت هەڵئەکەن لە قەبووڵی ئەو دەعوەتە و ئەوان بە جیددی لە دەستووری خودا لادەرن وە گوێی پێ نادەن؟

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ ﴾.

واحیدی و بەغەوی و غەیری ئەوانیش ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما فەرموویەتی: کاتێ کە پێغەمبەر ﷺ شاری مەککەی موکەڕڕەمەی گرت وەعدەی دا بە ئوممەتەکەی کە وڵاتی فارس و رۆمیش ئەگرێ، جا مونافقەکان و جوولەکەکان وتیان: «هیهات هیهات» موحەممەد چۆن ئەتوانێ ئەو وڵاتانە بگرێ؟! ئایا تێر ناخوا بە مەککە و مەدینە؟! جا خودای تەعالا ئەم ئایەتانەی نازڵ کرد:

﴿ قُلِ ﴾

تۆ بڵێ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست:

﴿ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِي ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ ﴾

ئەی پەروەردگارا! ئەی خاوەنی هەموو موڵك و دارایی، لە جیهانا تۆ دارایی و پادشایی ئەدەی بە هەرکەسێ خواستت لەسەر بێ و ئەسبابی بۆ رێك ئەخەی. وە دارایی و پاشاییش دائەڕنی لەبەری هەرکەسێ خواستت وابێ کزی بکەی وە ئەسبابی داکەوتن و پاشکەوتنی بۆ رێك ئەخەی.

﴿ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ ﴾

سەربەرز ئەکەی هەرکەسێ خواستت هەبێ و سەرکز ئەکەی هەرکەسێ خواستت هەبێ.

﴿ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ ﴾

هەر لە دەستی تۆدایە و لە تەوانایی تۆدایە هەموو سوودێکی دنیا و قیامەت بە هەرکەسێکی بدەی ئەیدەی و لە هەرکەسێ مەنعی بکەی ئەیکەی.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

شیاوی تەتەوور و خۆگۆڕینە، ئەمانە بەم هەموو حاڵەوە، کە ئادەمیزاد سەری لێیان سوڕئەمێنێ، دروستیان ئەکەی لە مادەیێ کە ئەوپەڕی سیفاتیان هەر ئیستیعدادە بۆ حەیات. ئەگەرنا فیعلەن حەیاتیان نییە و شوعووریان نییە چ جای زانستی بەرزی بەڕێز، وە ئەگەر باش بڕوانی بۆ ئەو مادە خاوەن ئیستیعدادە فامی ئەوە ئەکەی کە ئەو ئیستیعدادە بۆی رەوانە کراوە ماڵی خۆی نییە و بە کەم و زۆر ئەگۆڕێ.

وە یاخود گیانلەبەری چاو کراوەی دڵڕووناکی شارەزا بە پیرۆزی دەرئەکەی لە ئینسانێکی دڵکوێری بێ‌فام و بیر ئەگەر دەستی نەگری بە دوو چاوی ساغەوە ئەکەوێتە بیر، وە بە عەکسی ئەمەوە ئینسانێکی پڕ لە نوقسان دەرئەکەی لە مادەی ئینسانێکی بەرز و شارەزا بە بارەگای بەرزی خودا و رێنومای ئادەمیزاد بۆ پیرۆزی نەبڕاوە لە هەردوو دونیادا.

جا پەروەردگارا تۆ کە خودایەکی تەوانای وەها بی کە هۆشیار سەری لە ئەسراری کارت سڕ ئەبێ چۆن ناتوانی ریاسەت و پاشایی و دەوڵەمەندی و دارایی بدەی بەوەی کە خواستت لێ بێ وە یا مەنعی بکەی لەو کەسەی کە خواستت لێ بێ؟ بە دڵێکی پاکی روونا‌ك ئیمان و باوەڕمان هەیە بەوە هەر تۆی خاوەن دەستەڵات لە رووی جیهانا لە ئاشکراو لە پەنهانا.

﴿وَتَرْزُقُ مَن تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾﴾

وە ئەتوانی رزق و رۆزی و ژیواری پیرۆزی و تاجی کەرامەت و سەربەرزی و بەرگی دەوڵەمەندی و بێ‌نیازی و حاڵی دڵگوشادی و ئینتیزاری بدەی بەو کەسە کە پێی ئەدەی، وە یا بە ئەندازەیێ کە دەرچووبێ لە ژمارە کردن بە یاسای عادەتی.

وە ئەم دەستکەوتانە لە هەموو بابەتێکەوە لە دنیادا یا لە دینا لە ژیوارا یا لە ژینا بەشێکیان ئەسبابەکانیان لە بەرچاوی خاوەنەکەیانا نییە لەگەڵ ئەوەدا بۆی ئەبێ. وە

www.iqra.ahlamontada.com

٣٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

﴿وأتوا البيوت من أبوابها﴾،[1] وە فەرموویەتی: ﴿وقل اعملوا فسيرى الله عملكم و رسوله﴾،[2] وە فەرموویەتی: ﴿لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة﴾.[3] واتە: بۆ ئێوە هەیە لە زاتی رەسوولەڵلا پێشەوایەکی گەورەی جوان‌کار و جوان‌رەفتار. وە حەزرەت ﷺ بە کردەوەی تێکۆشیوە و ئەسبابی پێشکەوتنی خۆی جێ‌بەجێ کردووە، وە لەگەڵ ئەوەدا بە رۆژا جیهادی کردووە لە شەویشدا شەونوێژی کردووە و لە خودا پاڕاوەتەوە و داوای یارمەتی کردووە و داوای دوعای خێری لە رەفیقەکانی کردووە، وە کاتێ کە عومەری کوڕی خەتابی نارد بۆ حەج فەرمووی: «لا تنسنا من دعائك يا أخي» واتە: فەرامۆشمان مەکە لە دوعای خۆت ئەی برای خۆشەویستم، وە فەرمانی داوە پێمان لە کاتی دەرد و بەڵادا سەدەقە و خێرات بکەین. وەلحاسڵ پێویستە ئینسانی موسوڵمان بکەوێتە شوێن ئەسباب چ بۆ دین چ بۆ ژین و تەوەکول بکا لەسەر خوای «أرحم الراحمين».

فەرموودەی خودای تەعالا: ﴿لَا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ﴾ الآية.

ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە رضي الله عنهما کە کۆمەڵێ لە موسوڵمانە ئەنساریيەکان هاتوچۆیان بوو لەگەڵ کۆمەڵێ لە جوولەکەکان و تێکەڵ بوون بەوان. جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە ئەفەرموێت:

﴿لَّا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾

واتە: با موسوڵمانەکان کافرەکان وەرنەگرن بە دۆست و لە موسوڵمانەکان لادەن.

---

١. البقرة؛ ١٨٩.

٢. التوبة؛ ١٩٤.

٣. الأحزاب؛ ٢١.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾﴾

وە لەگەڵ ئەوەدا کە هەرچی هەیە لە عەرز و ئاسمانا خودا ئەیزانێ بەسەر هەموو شتێکدا تەوانایە و ئەتوانێ بە هەموو نەوعێ جەزاتان لێ بسێنێ.

﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ﴾

واتە خودا قادرە و تەوانایە بەسەر هەموو جەزاییێکدا لە چاکە و خراپە لەو رۆژەدا کە هەموو نەفسێکی موکەللەف دەستی ئەکەوێ بە حازر و دیاری لە لایا ئەوەی کردوویەتی لە دنیادا لە خێر و لە شەڕ و لە ئیحسان و لە عیسیان.

﴿تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ أَمَدًۢا بَعِيدًا﴾

کە هەموو نەفسێکی خاوەن خراپە و کردەوەی نابار حەز ئەکا کە لە بەینی ئەو و ئەو رۆژەدا وە یا لە بەینی ئەو و ئەو کردەوە خراپانەدا ماوە و زەمانێکی زۆر دوور و درێژ ببوایێ و قەت چاوی نەکەوتایێ بە دەفتەری کردەوەکانی و نەگەیشتایێ بەو رۆژە کە حسێبی کردەوەی تێدا ئەکرێ.

﴿وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ﴾

جا هەر لە ئێستەوە کە مەجالی گەڕانەوەتان هەیە بۆ لای خودا و هەلی کردنی کردەوەی باشتان هەیە خودا ئێوە ئەترسێنێ لە عەزابی خۆی با بزانن.

﴿وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٣٠﴾﴾

بە راستی خودا میهرەبانە لەگەڵ بەندەکانی کە لە ماوەی دنیادا ئاگاداریان ئەکاتەوە لە حسێبی پاشەڕۆژ، وە یاخود میهرەبانە لەگەڵیانا کە هەر لەم دنیادا حەقی ئەووەڵ و ئاخریان لێ ناسێنێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

جا بینا لەسەر ئەم تەفسیرە هەرچەند ئالی‌ئیبراهیم هەموو زوڕییەتی ئەو ئەگرێتەوە و ئالی‌عیمران داخڵی ئەوانن، بەڵام لەبەر ئەوە کە عیسا هەر لە جانیبی دایکەوە ئەگات بە ئیبراهیم علیه السلام وە باوکی نەبووە بە تایبەتی باسی کردووە بۆ ئیسباتی شەرەفی ئەو.

وە بازێ فەرموویانە: مەبەست لە عیمران باوکی حەزرەتی مووسا و هاروون علیهما السلام وە نەتەوەی ئەمانەیە لە ساڵحان و پیاو و ژنە باشەکانیان.

بە هەرحاڵ ئەم زاتانە هەڵبژێرراوی خودان لە ناو ئادەمیزادی زەمانی خۆیانا بە میهرەبانی خۆی؛ چونکی پایەی نوبووەت و ریسالەت لە مەواهیب و بەخششی خودایە و نەبەسراوە بە تێکۆشینی بەندە و قابیلیاتی زاتییەوە.

لە تەفسیری قورتوبیدا ئەفەرموێت: خودا ئیختیاری ئادەمی کردووە بە پێنج شت: بە دەستی قودرەتی خۆی بە بێ‌باوك و دایك دروستی کردووە. ئەسمای هەموو شتێکی نیشانداوە. ئەمری کردووە بە هەموو مەلائیکەکان سوجدەی تەشریف و ئیحتیرامی بۆ ببەن. لە بەهەشتا داینا. کردی بە باوکی هەموو ئادەمیزاد.

وە حەزرەتی نووحیشی بە پێنج شت ئیختیار کردووە: یەکەم کردی بە باوکی دووهەمی هەموو ئادەمیزاد. دووەم عومری درێژ کرد و دیارە عومری درێژ لەگەڵ کردەوەی باشا مایەی پیرۆزی ئادەمیزادە. سێهەم ئەو دوعایە کردی لە کافرەکان قەبووڵ کرا وە کافرەکانی هەموو لەناو برد بە تۆفان. چوارەم لە ناو کەشتییەکەدا پاراستی. پێنجەم یەکەم کەسێ بوو کە شەریعەتی پێشووی نەسخ کردەوە؛ چونکی لە پێش زەمانی ئەودا مارەبڕینی پوور دروست بوو وە لە دینی ئەودا حەرام کرا.

وە ئیختیاری حەزرەتی ئیبراهیمی کرد بە پێنج شت: یەکەم: کردی بە باوکی پێغەمبەرانی پاش خۆی. دووهەم: کردی بە خەلیل بۆ خۆی. سێهەم: رزگاری کرد

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

﴿ إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ عِمْرَٰنَ ﴾

لەو کاتەدا کە حەرەمی عیمران وتی:

﴿رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا ﴾

ئەی پەروەردگاری عالەم بە راستی وا من نەزرم کرد ئەو بەچکەیە وا لە سکمدا، واتە لە منداڵدانما بە ئازاد کراوی و دانراو بۆ خزمەتکردنی «بیت المقدس».

﴿فَتَقَبَّلْ مِنِّيٓ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾﴾

دەی بە میهرەبانی خۆت لێم وەربگرە و قەبووڵی بکە، بە راستی تۆ بیسەری سکاڵای و زانای بە حاڵی ئەو کەسانە کە پەنات بۆ دێنن. وە ئەم ژنی عیمرانە ناوی «حەننە» بوو کچی «فاقوذ»، وە خوشکێکیشی بوو ناوی «ایشاع» بوو شووی کرد بوو بە حەزرەتی «زکریا» علیه السلام.

جا ئەم حەننە منداڵی نەدەبوو زۆر ئارەزووی منداڵی ئەکرد، رۆژێ لە سێبەری دارێکدا بوو چاوی کەوت بە پەلەوەرێ خواردەمەنی ئەخستە ناو دەمی بەچکەکەیەوە، لەو کاتەدا نەفسی حەننە کەوتە ئیشتیاق و ئارەزووەوە، بە سۆزی دڵ پاڕایەوە لە خودا کە منداڵێکی پێ بدا. لەگەڵ ئەوەدا کە پیر بوو بە ئەمری خودا حەملی پەیدا بوو. وە کاتێ زانی کە حامیلەیە ئەو نەزرەی کرد و لەو زەمانەدا لە شەریعەتی ئەوانا دروست بوو یەکێ نەزری ئەولادی نێرینە بکا بۆ خزمەتی مزگەوتی «بیت المقدس» ئەو منداڵەیش لە کاتی تەمیزەوە تا باڵغ ئەبوو خزمەتی ئەکرد و لە پاش ئەوە باڵغ بوو بە ئارەزووی خۆی ئەبوو: مەیلی لەسەر دەرچوون بوایێ دەر ئەچوو، وە مەیلی لەسەر ئەوە بوایێ بمێنێتەوە ئەمایەوە.

﴿ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَأَنۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا﴾

وە رواندی و نواندی بە عالەمی «بیت المقدس» لە پاکی و دڵڕووناکی و خوو و رەوشت چاکی و چالاکی لە خزمەتی «بیت المقدس»دا.

وە لە تەفسیری «بەیزاوی»دا ئەفەرموێت: لە جوملەی قەبووڵی جوان بوو بۆ مەریەم علیها السلام ئەمە کە خودا وەری‌گرت لە باتی نێرینە بۆ خزمەتی «بیت المقدس». جا ئەم فەرموودەیە کە بەیزاوی ئەیفەرموێت مەعنای وایە خودای تەعالا وەحی کردووە بۆ پێغەمبەری ئەو زەمانە کە زەکەریا بووە بەوە کە مەریەمی کچی عیمرانی قەبووڵ کردووە بۆ خزمەتی «بیت المقدس» بە تایبەتی، ئەگەرچی لە شەرعی ئەو رۆژەدا هەر نەزری نێرینە دروست بووە بۆ ئەو خزمەتانە. وە تەئییدی ئەمە ئەکا [ئەوە] کە حەزرەتی زەکەریا علیه السلام کەفالەتی مەریەمی کرد لە منداڵیدا.

لە تەفسیری قورتوبیدا ئەڵێ: هێشتا مەریەم لە دایك نەبووبوو عیمرانی باوکی وەفاتی کرد: وە لە پاش وەزعی حەملی حەننە هەستا مەریەمی پێچا لە بەرگێکەوە و فڕەیدا لە «بیت المقدس»دا لە بەردەمی ئەحباری «بیت المقدس»، وە لەبەر ئەوە کە مەریەم کچی عیمران بوو، وە عیمران لە نەتەوەی ملووکی بەنی‌ئیسرائیل و موحتەرەم بوو هەرکام لەو ئەحبارانە ئەیویست خۆی مەریەم بەخێو بکا و بوو بە مونافەسەیان لەسەر ئەم کارە. بۆ دەفعی ئەو مونافەسەیە بە یاسای ئەو رۆژە رۆیشتنە سەر جۆبارێ و بڕیاریان دا ئەو قەڵەمە کە کیتابی موقەددەسی پێ دەنووسنەوە دایکوتن بە ئاوی جۆگەکەدا و هەر کەسێ لەوان قەڵەمەکەی لەسەر ئاوەکە مایەوە ئەویانە مەریەم هەڵبگرێ. لە پاش ئەم موقارەعە زەکەریا ناجیح بوو و کەفالەتی مەریەمی کرد وەکوو خودای تەعالا فەرموویەتی:

﴿وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿قَالَ يَٰمَرۡيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَاۖ قَالَتۡ هُوَ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِۖ﴾

جا کە حەزرەتی زەکەریا علیه السلام سەری سورِئەما لەو حاڵە پرسیاری ئەکرد و ئەی فەرموو: ئەی مەریەم چۆن و لە کوێوە ئەم رزق و رۆزییەت بۆ دێ؟ ئەویش عەرزی ئەکرد: ئەمانە لە لایەنی خوداوە حەواڵە ئەکرێن و پرسیار لە چلۆنی بوون و نەبوونی رزقی خودایی ناکرێ.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَرۡزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيۡرِ حِسَابٖ ٣٧﴾

بە راستی خودای تەعالا رۆزی ئەدا بە هەرکەسێ خواستی لێ بێ، بە بێ چاوەڕێیی و ئومێدەواری ئەو کەسە و ئاگاداری ئەو.

رزق و رۆزی بـۆ هـەتیوی رووت و قـووت
کـێیە بـیدا غـەیری حـەیی لایـەمووت؟
خـۆی سـەبەبسازە لە بـۆ بـێدەست و کـەس
زەردەواڵە دیـل ئـەکا بـۆ عـەنکەبووت
بـێرە دەو بـۆ رزقـی پساکی خـۆت، وەلێ
دەرمـەچۆ شـەو بـۆ دزی یـا راو و رووت
رزقـی تـۆ بـۆ تـۆیە بـۆ کـەس نـاخورێ
بـۆ بـە نساحەق وا ئـەڕێژی ئـاوی رووت
بـەچکە کـوردی «شـێخ سـمایلی» ژیـاند
شیری سـەرمەمکەی دەمووکەی داری رووت
نـاوی «قـۆچالی» بـوو ئـەو رۆڵە کـەوا
شیری پاکی بزنی کۆڵ بۆی بوو بە قووت[1]

١. «شێخ سمایلی» و «قۆچالی» مەبەست دوو روودداوی سەیرە، یەکەمیان: کۆمەڵێکی شێخ سمایلی لە

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ قَالَ رَبِّ هَبْ لِى مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾﴾

جا لەو شوێنەدا کە زەکەریا علیه السلام ئەو وەزعە «خارق العادە»یە بە چاو بینی کە خودا دەرحەق بە مەریەم کردوویەتی ئەویش ئومێدی بە خودا زۆرتر قایم بوو و دڵی هاتەسەر پاڕانەوە لە خودا و پاڕایەوە لە خودای خۆی و فەرمووی: ئەی پەروەردگاری تەوانا لەسەر عالەم پێم ببەخشە لەلایەنی خۆتەوە و بە کەرەمی خۆت کوڕێکی پاك سیرەت و چاك سوورەت، بە راستی تۆ دوعا و نیازی نیازمەندان ئەبیسی.

﴿فَنَادَتْهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ﴾

لەویا بانگی لێ کرد یەکێ لە فریشتەکان کە جوبرەئیل بوو بە فەرمانی خودا.

﴿وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّى فِى ٱلْمِحْرَابِ﴾

وەلحاڵ کە زەکەریا لەو کاتەدا راوەستابوو لە میحرابەکەدا نوێژی ئەکرد.

﴿أَنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ﴾

کە خودای تەعالا موژدەت پێ ئەدا بە پەیدا بوون و لە دایك بوونی کوڕێکی یەحیا ناو.

﴿مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ﴾

کە حاڵی وەهایە تەسدیق و باوەڕی هەیە بەو زاتە وەکوو عیسا بێ بە کەلیمەی «کن فیکون» لە لایەنی پەروەردگاری جیهانەوە هاتووەتە دنیاوە.

﴿وَسَيِّدًا﴾

وە گەورەی ئوممەتی خوداناسە.

www.iqra.ahlamontada.com

٥٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بەڵام بۆ زیکری خودا زمانت بەرەڵایە، دەی بڕۆ لەو کاتی حەبسی زمانەدا هەر زیکری خودا بکە بە بێ ژمارە.

﴿وَسَبِّحْ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَٰرِ ﴿٤١﴾﴾

وە سوبحانەڵلا بکە لە پاش هەموو عەسرێ وە لە کاتی هەموو بەرەبەیانێکا.

پاش ئەوە کە خودای تەعالا باسی پاڕانەوەی زەکەریای علیه السلام کرد لە دەرکی کەراماتی مەریەم علیها السلام گەڕایەوە بۆ باسی مەریەم و فەرمووی:

﴿وَإِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ وَٱصْطَفَىٰكِ عَلَىٰ نِسَآءِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾﴾

وە باسی ئەوە بکە ئەی پێغەمبەری خۆشەویست کە خودای تەعالا فریشتەی نارد ـ یانی جوبرەئیلی ئەمین ـ وە رووبەڕوو قسەی لەگەڵا کرد بە شێوەی «خرق العادة» و فەرمووی: ئەی مەریەم بە راستی خوای تەعالا تۆی هەڵبژارد بەوە کە قەبوولی کردی بۆ خزمەتی «بیت المقدس» «مع أنه» ژن وەرنەگیراوە بۆ خزمەتی ئەو مەقامە و پاك و بێ‌عەلاقەی کردووی لە عادەتی ژنانە کە خوێنی حەیز و زەیسانی و خوێنی نەخۆشینە، وە زیاد لەوانە هەڵی‌بژاردی بۆ ئەوە بتکا بە دایکی یەکێ لە پێغەمبەرانی «اولو العزم» وەکوو عیسا بێ بە بێ ئەوە کە پەیوەندیت ببێ بە مێردەوە وەکوو ژنانی دنیا.

بزانن! هەرچەند زاهیری ئایەتەکە ئەفەرموێت مەلائیکە قسەی کرد لەگەڵ مەریەمدا علیها السلام بەڵام موفەسسیرەکان تەفسیریان بە جوبرەئیل کردووەتەوە وەکوو لە سوورەی مەریەمدا [ئایەتی ١٧] ئەفەرموێت: ﴿فأرسلنا إليها روحنا فتمثل لها بشراً سوياً﴾ وە ئەم حادیسە بە کەرامەتی مەریەم حسێب ئەکرێ؛ چونکی مەریەم نەبی

www.iqra.ahlamontada.com

٥٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾﴾

وە تۆ لە لای ئەحباری بەنی‌ئیسرائیلی نەبووی لەو کاتەدا کە هاتن بەیەکا و هەر کام بۆ خۆی داوای بەخێو کردنی مەریەمی ئەکرد و قەڵەمەکانیان فڕە ئەدا بۆ سەر جۆبارەکە هەتا بزانن قورعە بۆ کامیان دەرئەچێ و کامیان کەفالەتی مەریەم ئەکەن و کامیان بەخێوی ئەکەن.

﴿إِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ٱسْمُهُ ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ﴾

وە باسی ئەو کاتە بکە ئەی پێغەمبەری خۆشەویست کە جوبرەئیلی ئەمین لەو کاتەدا فەرمووی بە مەریەم: ئەی مەریەم خودای تەعالا موژدەت پێ ئەدا بە کوڕێکی جوانی جوانمەرد کە لە تۆ ئەبێ بە ئەمری تایبەتی بە کەلیمەی «کن فیکون» لە لایەنی ئەوەوە و ناوی بە لەقەب و نازناو «مەسیح»ە؛ چونکە دڵی ساف و پاکە لە پەیوەندی دنیای خراپ، وە ناوی عەلەمی «عیسا»یە و بە پەیوەندی بە ئەسڵەوە ئیبنومەریەمە لەبەر ئەوە کە لەو دایکە بووە، کە پاکە لە هەموو عەلاقەی زیواج.

﴿وَجِيهًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾﴾

وە حاڵی ئەو کوڕە وەهایە کە بڕیارمان داوە خاوەن روو و پایەبەرز بێ لە دنیادا بە نیشانەی پێغەمبەری و ئامۆژگاری ئادەمیزاد و لە پاشەڕۆژا بە شەفاعەت و تکا کردن بۆ تاوانباران.

﴿وَيُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِى ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٤٦﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٥٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿إِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ٤٧﴾

خودای تەعالا کاتێ ویستی شتێ بکا هەر ئەوەندە پێویستە بەرابەر بەو شتە کە ئەیەوێ بیکا وە وا لە عیلمی خۆیا پێی بفەرموێت: ببە بە مەوجوودێکی واقیعی عەینی، وە لەم وجوودە عیلمییەی رووتەدا مەمێنە! ئەویش بە گورجی ئەبێ.

﴿وَيُعَلِّمُهُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَ ٤٨﴾

جا خودای تەعالا بۆ دامەزراندنی دڵی مەریەم دەستی کرد بە باسی نیشانە بەرزەکانی ئەو کوڕە کە پێی ئەدا وە فەرمووی: خودا تەعلیمی ئەو کوڕە ئەکا جینسی ئەو کیتابانە کە لە زەمانە پێشووەکانا هاتوونەتە خوارەوە بۆ پێغەمبەرەکان و بە ئیلقای رۆحی مەعنای ئەو کتێبانەی پیشان ئەدا هەرچەند کە نەسسی ئەوانە لەسەر عەرزدا نەماون بە ساغی و بە تەواوی. یاخود نووسینی نیشان ئەدا وەها کە باش خەت بنووسێ. هەروا تەعلیمی ئومووری عەقڵییە و ئەو حەقایقانە کە لەو رۆژەدا لە ناو دنیادا دائیر بوون ئەوانەیشی هەر نیشان ئەدا، هەروا تەورات کە نازڵ بووە بۆ سەر مووسا نیشانی ئەدا. وە کیتابی خۆیشی کە ئینجیلە فێری ئەبێ و بە تەواوی مەعنا و مەغزەکەی حاڵی ئەکا.

خولاسە: مەعلوومانی عالەمی ئەوەی خودا ناردوویەتی بۆ رەهبەرەکان علیهم السلام وە ئەوە لە ناو هۆشیاران و خوێندەوارانا هەیە هەمووی تەعلیم ئەکا بەو کوڕە کە عیسایە علیه السلام، وە ئەیشی‌کا بە پێغەمبەر بۆ سەر بەنی‌ئیسرائیل.

﴿وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدۡ جِئۡتُكُم بِـَٔايَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ أَنِّيٓ أَخۡلُقُ لَكُم مِّنَ ٱلطِّينِ كَهَيۡـَٔةِ ٱلطَّيۡرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيۡرَۢا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٥٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە حاڵی ئەو فرستادەیە وایە کە باوەڕکردووە بەو کیتابە کە لە پێش ئەودا هاتووە بۆ حەزرەتی مووسا علیه السلام کە ئەویش تەوراتە.

﴿وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ﴾

وە هاتووم بۆ لاتان بۆ ئەوە کە بە ئیزنی خودا حەڵاڵ بکەم بۆ ئێوە بازێ لەو خواردەمەنییانە کە حەرام کراوە لەسەرتان لە دینی حەزرەتی مووسادا وەکوو پیو و گۆشتی وشتر و ماسی و کار کردن لە رۆژی شەممەدا.

﴿وَجِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾﴾

وە هاتووم بۆ لاتان لەگەڵ ئایەتێکدا لە لایەنی خوداوە، دەی لە خوا بترسن و فەرمانبەرداریم بکەن، وە ئایەتەکەیش ئەمەیە:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ﴾

بە راستی زاتی خودا پەروەردگاری من و پەروەردگاری ئێوەیشە.

﴿فَٱعْبُدُوهُ﴾

دەی عیبادەتی بۆ بکەن.

﴿هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾﴾

ئەمە کە من ئێوەی بۆ بانگ ئەکەم ڕێگەی راستە.

﴿فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ﴾

جا کاتێ عیسا علیه السلام شوعووری کرد بە ئینکاری ئەو قەومە لە پاش ئەوە کە لە دایك بوو و گەورە بوو و بە ئەمری خودا خەڵکی بانگ کرد بۆ دینداری و باوەڕ بە خودا، فەرمووی: کێ یارمەتی من ئەدا بۆ لای خودا؟

www.iqra.ahlamontada.com

٥٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَمَكَرَ ٱللَّهُ﴾

وە خودایش موقابەلەی فڕو فێڵەکەی ئەوانی کرد بە کارێکی وا هەر لە شانی خودادا هەیە بیکا و شێوە و سوورەتی حەزرەتی عیسای دا بە یەکێ لەو کۆمەڵە کە هاتبوون بۆ کوشتنی حەزرەتی عیسا و ئەو کەسەیان هەڵاوەست و کوشتیان و عیسای رزگار کرد.

﴿وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾﴾

وە خودای تەعالا زاناتر و تەواناترە لە هەموو خاوەن سیاسەتێ و ئەتوانێ کە نەفسی خۆیان لەسەر خۆیان بگۆڕێ بە شێوەی دوژمن و بیکوژن و دوژمنەکەیان رزگار بکا.

﴿إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ﴾

وە خودای تەعالا ئەم فەرمانە «خارق العادة»یە لەو کاتەدا کرد کە فەرمووی بە هۆی جوبرەئیلەوە: ئەی عیسا بە راستی من تۆ وەرئەگرم.

﴿وَرَافِعُكَ إِلَىَّ﴾

وە تۆ بەرز ئەکەمەوە بۆ شوێنێ کە لەبەر دووری لە دەستی ستەمکاران لەو شوێنانەیە کە هەر عەلاقەی بە خۆمەوەیە.

﴿وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟﴾

وە پاکت ئەکەمەوە و دوورت ئەخەمەوە لە بەدگومانی و بەدئەندیشەیی و بەدکاری ئەو کەسانە کە کافرن بە خودا و بە رەهبەران.

﴿وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٦٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

کەم کردنەوە هەرچەند نیسبەت بە خودا ستەم نییە بەڵام لە ستەم ئەچێ و خودا ستەمکارانی خۆش ناوێ لەبەر ستەمەکەیان ئیتر خۆی چۆن ستەم ئەکا.

﴿ذَٰلِكَ نَتۡلُوهُ عَلَيۡكَ مِنَ ٱلۡأٓيَٰتِ وَٱلذِّكۡرِ ٱلۡحَكِيمِ ٥٨﴾

ئەم ئەخباری پەیدابوونی عیسایە ئەیانخوێنینەوە بەسەر تۆدا، (وە حاڵی ئەوانە وایە) کە لە ئایاتی نازڵ کراوی خودان، وە لە زیکرێکی وان کە پڕن لە حیکمەت و زانستی راستی بە سوود بۆ دنیا و بۆ قیامەت.

﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ﴾

بە راستی شانی عەجیبی عیسا لە لای خودا وەکوو شانی ئادەم وایە.

﴿خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ﴾

دروستی کرد و سوورەت و پەیکەری کێشا لە گڵێ کە تێکەڵی ئاو بووە لە پاشان فەرمووی بەو.

﴿كُن فَيَكُونُ ٥٩﴾

ببە و ئەویش بوو.

﴿ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلۡمُمۡتَرِينَ ٦٠﴾

قسەی راست و موافیقی واقیع ئەوەیە کە لە لایەنی خوداوە دێت بۆت، ئیتر پاش وەرگرتنی حەقیقەت لە لایەنی خودا مەبە بەو کەسانە کە خاوەن گومان و دوودڵن.

بزانن! لە ئایەتی: ﴿إن مثل عيسى﴾ وە دەرئەکەوێ کە قیاس جێگەی ئیعتیبارە، بە تایبەتی ئەگەر قیاسەکە رووناکی وابێ کە پایەی «مقیس» بەرزتر بێ لە «مقیس علیه». ئێستە لەم ئایەتەدا ئەفەرموێت: وەکوو چۆن خودا تەوانا بووە لەسەر ئەوە کە ئادەم دروست بکا بە بێ دایك و باوك وە بە قودرەت گڵ و ئاو بکا بە پەیکەری ئادەمیزاد

www.iqra.ahlamontada.com

٦٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ﴾

جا ئەگەر کەسێ موجادەلەی کرد لەگەڵ تۆدا لە پاش ئەم زانستە راستە کە بە تۆ گەیشتووە و تۆیش بەیانت کردووە.

﴿فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ﴾

تۆ بڵێ بەو کەسە و هاوبیری ئەو: فەرموون بانگ بکەین لە ئەولادی ئێمە و ئەولادی ئێوە و ژنانی ئێمەو ژنانی ئێوە، واتە ئێمە ئەوەی عەلاقە و پەیوەندی خۆمانە ئێوەیش ئەوەی عەلاقە و پەیوەندی خۆتانە بانگ بکەین.

﴿وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ﴾

وە خۆیشمان هەردوو لامان حازر و ئامادە ببین لە شوێنێکا.

﴿ثُمَّ نَبْتَهِلْ﴾

پاش ئەوە بە پەرۆشەوە دوعای زیاندار بکەین لەوانە کە دژن بە بیری بەرابەر.

﴿فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦١﴾﴾

وە بڕیاری دوورکەوتنەوە و دوورخستنەوە لە لایەنی خوداوە بدەین لەسەر ئەوانە کە قسەیان راست نییە و داواکەیان درۆیە.

ئیبنوعەباس فەرموویەتی: ئەمانە کە حەزرەت بانگی کردن بۆ موباهەلە و دوعا لەیەك کردن کۆمەڵی گاورەکانی نەجران بوون بە تایبەتی گەورەکانیان کە «سید» و «عاقب» و «ابن الحارث» بوون.

وە ریوایەت کراوە: پاش ئەم بانگ کردنە عاقیب ـ کە گەورەی وەفدەکە بوو ـ مەنعی هاوڕێکانی کرد لە حازر بوون بۆ ئەو دوعاکردنە و پێی وتن: ئەگەر بێن و موحەممەد دوعای شەڕتان لێ بکا هەمووتان ئەفەوتێن! ئەوانیش تەرکیان‌کرد و

www.iqra.ahlamontada.com

٦٤ ❑ / جزمی سیهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ بفەرموو و بڵێ: ئەی ئەهلی کیتاب، ئەی وەفدی نەجران و، ئەی ئەحباری یەهوود وەرن بۆ لای وەرگرتنی تاقە جوملەیێ کە [هاوبەشە لە نێوان ئێمە و ئێوەدا] کە ئیخلاسە بۆ خودا و دێتە جێگە لە زیمنی ئەم چەن کەلیمە وە ئەم چەن جوملە دا کە بریتین لەمانە کە دێن.

﴿أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا﴾

عیبادەت نەکەین بۆ کەس بۆ خودا نەبێ و شەریکی بۆ بڕیار نەدەین بە هیچ نەوعە شەراکەتێ.

﴿وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾

وە بازێ لە ئێمە بازێکمان قەرار نەدا بە خاوەن فەرمان بە بێ وەرگرتنی فەرمان لە خودا وە بە بێ فام کردنی حوکم لە فەرموودەی خودا، وە هیچ شتێ حەلاڵ یا حەرام نەکەین بە بێ دەلیلێ کە پاڵ بدا بە فەرموودەی خوداوە.

﴿فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ ٱشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾﴾

جا ئەگەر ئەو ئەهلی کیتابە پشتیان هەڵکرد لەم ئامۆژگارییە ئەی پێغەمبەر لەگەڵ پەیڕەوەکانتا بڵێن بەو کۆمەڵە کیتابییانە: ئێوە ئاگادار بن ئێمە فەرمانبەرداری خوداین و موسوڵمانین.

ئەم ئایەتە تەعریزە بەو گاورانە کە عیبادەت ئەکەن بۆ عیسای مەسیح و مەریەم وە عیسا و مەسیح دائەنێن بە ئالیهە لەگەڵ خودادا، وە زانا گەورەکانیش ئەکەن بە مەسدەری تەحریم و تەحلیل بە بێ دەربڕینی دەلیل. هەروا تەعریزە بەو یەهوودانەیش کە یەکێ لەم سیفەتانەیان تێدا بووە.

www.iqra.ahlamontada.com

٦٦ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

باشە وا ئێوە ئەی کۆمەڵ، موجادەلەتان‌کرد لە بازە شتێکا کە بە گومانی خۆتان ئاگادارن لەسەری وەکوو مەعنای عیبارەتی تەورات و مەعنای عیبارەتی ئینجیل کە وەریان ئەگێڕن لە زاهیر و سیفاتی پێغەمبەری ئاخرزەمان کە موحەممەدە ﷺ و لە تەوراتا نووسراوە و موژدە بە هاتنی موحەممەد بە عینوانی «ئەحمەد» کە لە ئینجیلدا دیاری کراوە. «الحکم للّٰه»! ئەی بۆچی موجادەلە و ملەجرێ ئەکەن لە شتێکدا کە نایزانن و ئاگاتان لێ نییە، وەکوو نیسبەتدانی ئیبراهیم بۆ لای دینی خۆتان؟!

﴿وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ٦٦﴾

وە خودا بە ئەحوالی ئیبراهیم ئەزانێ و ئێوە بە قەتعی نایزانن.

﴿مَا كَانَ إِبۡرَٰهِيمُ يَهُودِيّٗا وَلَا نَصۡرَانِيّٗا﴾

بە قەتعی ئیبراهیم لەسەر ئایینی یەهوودی نەبوو کە عوزەیر بە کوڕی خودا ئەزانن، وە لەسەر دینی نەسرانی نەبوو کە عیسا بە کوڕی خودا دائەنێن و عیسا و مەریەم ئەکەن بە شەریکی خودا لە پایەی خوداوەندییا.

﴿وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفٗا مُّسۡلِمٗا﴾

بەڵام ئینسانێکی لە پڕوپووچ لادەر و مونکیر بۆ ئیشراك بوو وە موسوڵمان بووە و رووی لە حەقیقەت کردووە.

﴿وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ٦٧﴾

وە لەو کەسانە نەبووە کە شەریك و هاوبەش بۆ خودا بڕیار بدەن. وە لەم جوملەدا تەعریز هەیە بەوە کە یەهوود و نەسرانییەکانی زەمانی حەزرەت ﷺ موشریك بوون.

﴿إِنَّ أَوۡلَى ٱلنَّاسِ بِإِبۡرَٰهِيمَ لَلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

بە راستی نزیکتر و عەلاقەدارتری ئادەمیزاد بە ئیبراهیمەوە ئەو کەسانە بوون لە ئوممەتەکەی کە تابیعی بوون لە وەختی خۆیا.

﴿وَهَٰذَا ٱلنَّبِيُّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْۗ﴾

وە ئەم پێغەمبەرە کە موحەممەدە و ئەو کەسانە کە ئیمانیان هێناوە بە موحەممەد؛ چونکی موافیقی ئیبراهیمن لە گەلێ حوکمی دینا.

﴿وَٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾﴾

وە خودای تەعالا دۆست و یارمەتیدەری موسوڵمانانە لە دنیا و قیامەتا.

فەرموودەی خودا: ﴿وَدَّت طَّآئِفَةٌ﴾ **الآیة.**

هاتە خوارەوە لە شانی کۆمەڵێ لە جوولەکەکانا کە حوزەیفەی ئیبنولیەمان و عەمار و مەعازیان دڵخۆش ئەکرد بۆ ئەوە ببن بە جوولەکە و دینی یەهوودی ئیختیار بکەن. خودای تەعالا فەرمووی:

﴿وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ﴾

بە دڵ ئارەزوویان ئەکرد و زۆریان پێ خۆش بوو کۆمەڵێ لە کیتابییەکان ئەگەر ئێوە گومڕا بکەن و بتانبەن بۆ سەر دینی خۆیان.

﴿وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ﴾

بەڵام ئەمانە ناتوانن کەس گومڕا بکەن ئیللا نەفسی خۆیان و ئەو کەسانە کە هاودین و هاوڕەوشتیانن.

﴿وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسیری نامی ـــــــ

٧٠ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بڵێ بەو کافرانە کە بە راستی هیدایەت هەر هیدایەتی خودایە بەم شێوە کە بدرێ بە یەکێ لە غەیری تاقمی ئێوە دینێ وەکوو دینی ئێوە بە وەحی لە لایەنی خوداوە نازڵ بووبێ بە وێنەی ئەوەی کە دراوە بە ئێوە بیخوێننەوە یاخود ئیستیدلال و ئیحتیجاجی پێ بکەن لەگەڵ ئێوەدا.

چونکی خودای تەعالا تەوانایە بەسەر هەموو شتێکا، وە هەر وەکوو قودرەتی بووە کە کیتاب نازڵ بکا بۆ پێغەمبەرانی پێشوو وەکوو ئیبراهیم و مووسا و عیسا ئەیشتوانێ کیتابی وەکوو ئەو کیتابانە نازڵ بکا بۆ سەر ئێمە و ئێمەیش ببین بە خاوەن کیتاب لە عالەما. وە ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بۆ تەئکید و دامەزراندنی ئەم مەبەستە.

﴿قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾﴾

بڵێ بەو ئەهلی کیتابە بە راستی فەزڵ و گەورەیی هەمووی وا لە دەستی قودرەت و تەوانایی خودادا ئەیدا بە هەرکەسێ خواستی لێ ببێ. وە خودای تەعالا زانست و تەوانایی زۆر گوشادە و بە هەموو کەس و بە هەموو ئوممەتێ زانایە و، ئەزانێ ریسالەتی خۆی لە چ شوێنێکا دابنێ.

لەسەر ئەم مەعنایە کەلیمەی «قل» لە ئەووەڵەوە تا ئاخری ئایاتەکە هەموو عائیدی حەزرەتە ﷺ و ئەبێ بە رەد بۆ کیتابییەکان، وە بازێ فەرموویانە: ئیحتیمالی هەیە کە: ﴿قل إن الهدى هدى الله﴾ جوملەیەکە کەوتووەتە ناو کەلامی کیتابییەکانەوە قسەکەیان ئەمەیە: «ولا تؤمنوا إلا لمن تبع دينكم أن يؤتى أحد مثل ما أوتيتم أو يحاجوكم عند ربكم» واتە ئیمان و باوەڕتان نەبێ ئیللا بەو کەسانە کە تابیعی دینی ئێوە ئەبن لە هۆی ئەوەوە کە بدرێ بە کەسێ وێنەی ئەو کتێبە دراوە بە ئێوە یا بتوانن کە موجادەلە بکەن لەگەڵ ئێوەدا لە رۆژی قیامەتا. وەلحاسڵ ئەهلی کیتاب ئەیانوت بە هاودینەکانیان

www.iqra.ahlamontada.com

باوەڕ مەکەن بەوە کەسێ لە غەیری تاقمی خۆتان کتێبێکی وێنەی کتێبی ئێوەیان پێدرابێ رەفتاری پێ بکەن لە دنیادا یا دەلیلێکی پێ بهێننەوە لە دنیادا لە هۆی خوداوە یا لە قیامەتا لە حوزووری خودادا؛ چونکی دین براوەتەوە لەسەر بەنی ئیسرائیل.

جا خودای تەعالا فەرموویەتی بە حەزرەت ﷺ تۆ بڵێ بەو کیتابییانە هیدایەت هیدایەتی خودایە و لە قودرەتی ئەوایە بە هەر تاقمێك یا بە هەر کەسێکی بدا ئەیدا، وە بڵێ: فەزڵ و کەرەم و رەحمەت هەموو لە لای خودایە بە هەرکەسێ وە هەر تاقمێ خواستی هەبێ ئەیدا و کەس ناتوانێ مەنعی بکا. خودا «واسع القدرة» و «واسع العلم»ە «والحمد للّٰه».

﴿ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ﴾

خاس ئەکا بە میهرەبانی و کەرەمی خۆیەوە هەرکەسێ خواستی هەبێ.

﴿ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ ﴾

وە خودا ساحیبی فەزڵێکی گەورەیە.

﴿ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ ﴾

وە ئەهلی کیتاب هەموویان لەسەر زەوقێ نین و لەسەر حاڵێ نین، بەڵکوو جیاوازییان هەیە لە ناو خۆیانا: لە ئەهلی کیتابە کەسێ ئەگەر بیکەی بە ئەمین لەسەر قینتارێ ئاڵتوون، کە ئەکاتە هەزار و دووسەد هۆقە ئاڵتوون، ئەیداتەوە بە خاوەنەکەی بە تەواوی وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی سەلام کە ئەو ئەندازەیە لە لایەنی عەرەبێکی قورەیشییەوە درابووە دەستی بە ئەمانەت و هەمووی دایەوە بە خاوەنەکەی.

﴿ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ﴾

وە لە ئەهلی کیتابە کەسێ ئەگەر دیناریکی بە ئەمانەت بدەیتە دەست، کە وەزنی حەفتا و دوو دەنکە جۆیە، نایداتەوە بە خاوەنەکەی مەگەر کابرا بە سەریەوە راوەستابێ،

www.iqra.ahlamontada.com

یا مەگەر تۆ، ئەی خاوەن حەق، بەسەریەوە راوەستابی لێی جیا نەبیتەوە تا دینارەکەت ئەداتەوە دەست.

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ﴾

ئەمەیش بە هۆی ئەوەوەیە کە ئەو ئەهلی کیتابانە ئەڵێن: نییە لەسەر ئێمە لە هۆی ئوممەتی ئوممییەوە کە عەرەبە رێگەی زەم و عیتاب و هەرچۆن ماڵیان بخۆین رەوایە.

﴿وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾﴾

وە درۆ هەڵئەبەستن لەسەر شەریعەتی خودا و ئەوانیش خۆیان ئەزانن کە درۆ ئەکەن.

﴿بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾﴾

واتە وا نییە، خراب حاڵی بوون خودا زیممەی بڕیارداوە بۆ هەموو ئوممەتێکی «غیر مهدر» لەسەر هەموو ئوممەتێ و دروست نییە کەس ماڵی کەس بخوا، وە مادام بڕیاری خودا وابێ هەر کەسێ وەفا بکا بە عەهد و پەیمان و موعامەلە لەگەڵ ئادەمیزادا بە ساغی و لە خودا بترسێ ئەوە بە راستی خودا لەگەڵ ئەو کەسەدایە؛ چونکی ئەوە خاوەن تەقوایە و خودا لەگەڵیانایە.

فەرموودەی خودای تەعالا: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ﴾ **الآية.**

ریوایەت کراوە لە ئەشعەسی کوڕی قەیسەوە وتوویەتی: وەڵڵاهی ئەم ئایەتە لە شانی مندا نازڵ بوو؛ چونکی عەرزێ لە بەینی من و شەخسێکی یەهوودییا نیزاعی تێدا بوو؛ من داوام ئەکرد و کابرای جوولەکەیش ئینکاری ئەکرد، هێنام بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ فەرمووی: شاهیدت هەیە ئەم عەرزە ماڵی تۆیە؟ وتم شاهیدم نییە،

www.iqra.ahlamontada.com

٧٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾﴾

وە عەزابی سەختیشیان هەیە لە قیامەتا.

﴿وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ﴾

وە بە راستی تاقمێ هەیە لە ئەهلی کیتاب وەکوو کەعب و مالیك و «حيّ بن أخطب» زمانی خۆیان هەڵئەسوورێنن لە خوێندنەوەی کەلامی خودادا کە تەوراتە لە عیبارەتی راستەوە بۆ لار لە نەفسی ئەلفازی واقیعەدا وە یاخود لە تەفسیر دانەوەیان بە مەعنایەکی ناڕاست بۆ ئەوە کە ئێوە بە کیتابی خودای بزانن و لە واقیعیشا لە کیتابی خودا نییە؛ چونکی موحەڕڕەف و غەیرە سەحیحە.

﴿وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ﴾

وە ئەڵێن: ئەمەی ئێمە ئەیخوێنینەوە لە لای خوداوە هاتووە و کەلامی خودایە، وە لە واقیعا ئەوە لە لای خوداوە نەهاتووە.

﴿وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾﴾

وە درۆ لەسەر خودا هەڵئەبەستن و ئەشزانن کە درۆ ئەکەن، جا ئەبێ ئەمانە لە قیامەتا عەزابیان چۆن بێ؟!

فەرموودەی خودا: ﴿مَا كَانَ لِبَشَرٍ﴾ **الآية.**

ئیبنوعەباس رضي الله عنهما فەرموویەتی: کاتێ کە زاناکانی یەهوود و گاورەکانی نەجران گردەوە بوون لە خزمەتی حەزرەتا ﷺ ئەبوورافیع ناوێ جوولەکەی قورەزی وتی: یا موحەممەد تۆ ئەتەوێ ئێمە عیبادەتت بۆ بکەین وەکوو گاورەکان عیبادەت ئەکەن بۆ عیسا؟ جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: «معاذ اللّٰه» کە ئێمە عیبادەتی غەیری خودا

www.iqra.ahlamontada.com

٧٦ ❑ جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

ساغەوەکەر؛ چونکە ئێوە دەرسی کیتابتان خوێندووە و تێگەیشتوون و پێ گەیشتوون ئینسانێ وەهابێ ئەبێ خاوەن تەربییە بێ بۆ ئادەمیزاد.

﴿ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ﴾

ئیتر پێغەمبەران ئەمرتان پێ ناکەن کە فریشتەکان بکەن بە خودای خۆتان. یا پێغەمبەرەکان بکەن بە رەببی مەعبوود.

﴿ أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ ﴾

ئایا ئەمرتان پێ ئەکەن بە کافر بوون پاش ئەوە کە موسوڵمان بوون و بوون بە موسوڵمانی دامەزراو؟!

وە هەر وەکوو پێغەمبەران ئەمر ئەکەن بە ئوممەتەکەیان کە باوەڕ بە خودا بکەن و بەندەیی ساغ بۆ خودا بکەن و لە خودا لانەدەن، خودای تەعالا ئەمری فەرمووە بە پێغەمبەرەکانیش و میساق و پەیمانی لێ وەرگرتوون: هەر یەکێ لە ئێوە کە کردم بە رەهبەر و لە پاشان پێغەمبەرێکی فرستادەی خودایان چاو پێکەوت کە یارمەتی بدەن و بەقەد تەوانا کۆمەکی بکەن بۆ ئەمە لەو زەمانەدا کە پێغەمبەران زۆر بوون و لەیەك چەرخا گەلێ لە پێغەمبەران کەوتوونەتە یەك بە جارێ، هەریەکێ لەوان نەسرەتی باقییەکان بدا و خوداناسی لە جیهانا بلاوبکەنەوە، وەکوو لە ئایەتی داهاتوودا ئەم باسە ئەکا کە فەرموویەتی:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨١﴾ ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٧٨ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئاڵی‌عیمران) ـــــــ

پێغەمبەرەکانا عەنادی کرد و دوژمنایەتی لەگەڵ کردن و ئیمانیان نەهێنا ئەوە لە فەرمانی خودا دەرچوون و بە کافر ئەژمێررێن.

جا پاش ئەوە خودای تەعالا باسی ئەوەی کرد ئەو کەسە لە ئوممەتی ئەهلی کیتاب و غەیری ئەوان پشت هەڵبکا لە حەق ئەوە بە فاسق و خاریج لە دین ئەناسرێ، بە سوورەتی پرسیاری ئیستینکاری فەرمووی:

﴿أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ﴾

ئایا ئەم جوولەکانە و ئەم گاورانە داوای غەیری دینی خودا ئەکەن و بە دینی خودا رازی نابن؟!

﴿وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا﴾

وەلحاڵ هەر بۆ خودا ئینقیاد و مل‌کەچی ئەکا هەر عاقڵێ لە ئاسمانا بێ یا لە عەرزا بە خۆشی دڵی خۆی یا بە ناڕەزایی و زۆرداری ئەوەی لە ئاسمانا بە خۆشی خۆی موسوڵمان بووبێ مەلائیکە «کافە» و ئەوە بە زۆر و ناچاری لە ئاسمانا موسوڵمان بووە ئەو جینانەن کە چاریان نەماو لە ترسی عەزابی خودا موسوڵمان بوون، وە ئەوەی لە عەرزا بە خۆشی دڵی خۆیان موسوڵمان بوون بازێ ئادەمیزاد و بازێ پەری (جین) بوون، وە ئەوەیش کە بە ناحەزی موسوڵمان بووبێ ئەو ئینسانانە و ئەو جینانەن کە چاریان نەماوەتەوە و مەجبووری ئیسلامییەت بوون.

عەکرەمە فەرموویەتی: موسوڵمان بوون بە خۆشی دڵ بۆ موسوڵمانێکە داوای دەلیلی نەکردبێ و بە چاوپێکەوتنی رەسوول ئیمانی هێنابێ، وە موسوڵمان بوونی بەزۆرداری بۆ موسوڵمانێکە کە بە هۆی دەلیلەوە ناچار بووبێ بۆ ئیسلامییەت.

﴿وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾﴾

وە ئەمانە هەموو ئەگەڕێنرێنەوە بۆ لای خودا.

www.iqra.ahlamontada.com

٨٠ ❑ جزمی سیهەم (سووڕەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بکەن: ئایا من مەجالی تەوبەم هەیە تا بێمەوە بۆ ناو موسوڵمانەکان و تەوبە بکەم؟ ئەوانیش چوون و عەرزی حەزرەتیان‌کرد، پاش ئەوە ئەم ئایەتانە هاتنە خوارەوە.

وە ریوایەت کراوە لە موجاهیدەوە ئەڵێت: حارسی کوڕی سووەید هات بۆ حوزووری حەزرەت ﷺ و موسوڵمان بوو پاش ماوەیێ گەڕایەوە بۆ سەر کوفر و ڕۆیشتەوە بۆ ناو قەومەکەی، جا ئەم ئایەتانە نازڵ بوون، وە پیاوێ لە تاقمی خۆی ئەم ئایەتانەی برد بۆ لای و خوێندییەوە بەسەریا. جا حارس وتی بە کابرا: وەڵلا ئەزانم کە تۆ پیاوی راساڵی و راست ئەکەی و ئەزانم کە پێغەمبەریش ﷺ راستگۆترە لە تۆ و خودایش لە هەموان راستترە. جا هاتەوە بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ و موسوڵمان بووەوە و ئیسلامییەتەکەی زۆر باش بوو. «أخرجه ابن‌المنذر و غیره».

جا خودای تەعالا ئەفەرموێت:

﴿كَيْفَ يَهْدِى ٱللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ وَشَهِدُوٓا۟ أَنَّ ٱلرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ﴾

واتە: چلۆن خوای تەعالا هیدایەتی تاقمێکی وەها ئەدا کە کافر بوونەوە لە پاش ئەوە کە ئیمانیان هێنا و شەهادەتیان دا لە عالەما کە ریسالەتی پێغەمبەر حەقە و راستە و چەن ئایاتی رووناکیشیان هاتەلا و باش حاڵی بوون لێیان؟

﴿وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾﴾

بێ‌گومان ئەو تاقمە ستەمکارن لەسەر خۆیان و دین و لەسەر ئەهلی دین وە خودایش هیدایەتی ستەمکاران نادا.

﴿أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ ٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٨٢ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە موجاهید ئەڵێ: نازڵ بوو لە هەموو سنفێ لەو کافرانە کە شەریکیان بڕیارداوە بۆ خودا لە پاش ئەوە کە ئیمانیان بوو بەوە کە خودا خالیقی ئەوانە، وە لە پاش ئەوەیش کوفریان زیادی کرد بە هۆی دەوامیان لەسەر کوفر و تازە کردنەوەی کوفر لە هەر کاتێکا ئایەتێ لە ئایاتی خودایان دەرك کردووە. وە قەبووڵ نەبوونی تەوبەی ئەمانە لە کاتی مردندایە کە نائومێد بوون لە حەیات. جا خودا فەرمووی:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بَعۡدَ إِيمَٰنِهِمۡ﴾

بە راستی ئەو کەسانەی کە کافر بوون بە پێغەمبەرایەتی عیسا لە پاش ئەوە کە ئیمانیان هێنا بوو بە پێغەمبەرایەتی حەزرەتی مووسا.

﴿ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا﴾

لە پاش ئەوەیش کوفریان زیاد کرد لەسەر خۆیان بە هۆی کافربوون بە پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەد ﷺ و بە قورئانی شەریف.

﴿لَّن تُقۡبَلَ تَوۡبَتُهُمۡ﴾

ئەوە بە قەتعی تەوبەیان لێ قەبووڵ ناکرێ مادام لەسەر ئەو حاڵەتە ناهەموارە بمێننەوە.

﴿وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلضَّآلُّونَ ٩٠﴾

وە ئەو تاقمە ئەوانەن گومڕای راستەقینە، نەك ئەو کەسانە کە لە ئەنجاما بگەڕێنەوە بۆ سەر حەق و ئیسلام؛ چونکی لە غەیری کاتی نائومێدیدا هەرکەسێ موسوڵمان ببێ یا تۆبە بکا ئەوە وەرئەگیرێ.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمۡ كُفَّارٞ﴾

بە راستی ئەو کەسانە کە کافربوون بە ریسالەتی پێغەمبەران و بەو کتێبانە کە خودا ناردوونی بۆیان، خواهە کافر بن بە هەموویان یا بە یەکێکیان و مردن لەسەر ئەو کوفرە.

www.iqra.ahlamontada.com

٨٤ ❑ / جزمی سێهەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

جوابی دووهەم: ئەمەیە ئەم عیبارەتە بۆ تەئکیدە لەسەر رزگار نەبوون بە شێوە و یاسای دنیا لە قسەکردنا، واتە لە دنیادا بۆ کەسێ کە رزگار بوونی لە عەزابێ مەحاڵ بێ، خەڵك ئەڵێن: پڕ بە دنیا ئاڵتوون بدا رزگار نابێ، ئەم ئایەتەیش لەسەر ئەو یاسا هاتووە ئیتر مەبەست ئەوە نییە کە لە قیامەتا پارە هەیە وە بە پارە خەڵك خۆیان رزگار ئەکەن.

جا لە کاتێکا خودای تەعالا فەرمووی: کافرەکان ئەگەر پڕی دنیا ئاڵتوون سەرف بکەن رزگار نابن، وە تەبعەن سەرفکردنی ماڵ ئەبێ سوودی هەبێ بۆ موسوڵمانان، خودا تەرغیبی کردن لەسەر سەرفی ماڵی باش بۆ ئەوە خێری زۆریان پێ بگات، وە فەرمووی:

﴿لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ﴾

ئەی موسوڵمانەکان بزانن ناگەن بە حەقیقەتی سەواب و خێری کامڵ و رەسا.

﴿حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَۚ﴾

هەتا سەرف ئەکەن لە رێگەی خودادا لەو ماڵ و دارایيە کە ئێوە خۆشتان ئەوێ، وە یا لەو شتانەی کە ئێوە خۆشتان ئەوێ؛ ماڵ بێ وەکوو ئاڵتوون و زیو و بەرگ و پۆشاك و خواردەمەنی، وە یاخود غەیری ماڵ بێ وەکوو سەرفی جاه و شان لە رێگەی خودادا بە هۆی قیمەت و نرخی خۆی داماوێ لە شەڕێ بپارێزی، وە یاخود داماوێ دابمەزرێنی لەسەر کارێ ببێ بە هۆی ژیانی، وە یا بە زمان ئامۆژگاری موحتاجان بکەی، وە یاخود بە لەش خزمەت بکەی؛ مەسەلا یارمەتی کەسێ بدەی لە تەواو کردنی کارێکی خێرا، وە یاخود رۆحت لە رێگەی خودادا سەرف بکەی لە جیهادی کافرانا.

ریوایەت کراوە کاتێ ئەم ئایەتە بەرزە نازڵ بوو ئەبووتەلحە هات بۆ حوزووری پێغەمبەر ﷺ عەرزی کرد: یارەسولەڵڵا مەحبووبترینی ماڵی من عیبارەتە لە «بیرحاء»

www.iqra.ahlamontada.com

٨٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿كُلُّ ٱلطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَٰٓءِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ ٱلتَّوْرَىٰةُ﴾

واتە هەموو خواردەمەنییەك حەلاڵ بوو بۆ بەنی‌ئیسرائیل ئیللا ئەوەی نەبێ کە ئیسرائیل (یەعقووب) حەرامی کرد لەسەر خۆی لە پێش ئەوەدا کە تەورات نازڵ ببێ.

ئیبنوعەباس ئەفەرموێت: حەزرەتی یەعقووب گیرۆدەی دەردی (عرق النسا) بوو ـ کە ئێشێکە وا لەڕەگی سێ‌بەندەی ئینسانا و ئەو ئێشە جار بە جار بە هۆی ڕەگەوە بە لای ڕاستا دێتەخوار و جار بە جار بە لای چەپدا دێتەخوار تا ئەگاتە پەنجەی پێ ـ جا حەزرەتی یەعقووب لە بەر ئەوە کە دوکتۆرەکان لەو ڕۆژەدا مەنعی ئەو گۆشتەیان لێ کرد حەرامی کرد لەسەر خۆی وە خواردنی ئەم گۆشتە حەرام نەبووە لەسەر غەیری یەعقووب و قسەی جوولەکەکان کە ئەڵێن هەر لە پێش یەعقووبا حەرام بووە و هەر بەو جۆرە ماوەتەوە و لە تەوراتا ئەڵێ حەرامە، قسەیەکی ناڕاستە.

﴿قُلْ فَأْتُوا۟ بِٱلتَّوْرَىٰةِ فَٱتْلُوهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ بڵێ بە جوولەکەکان: ئێوە تەورات بێنن و بیخوێننەوە تا حەق دەربکەوێ ئەگەر ڕاست ئەڵێن و ئێوە ڕاست ئەکەن.

﴿فَمَنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾﴾

جا ئیتر هەرکەسێ درۆ هەڵبەسێ بەسەر خوادا، بڵێت: فلان شتی حەرام کردووە و فلان شتی حەلاڵ کردووە بە درۆ، ئەوە ئەو کەسانە ستەمکار و نابارن.

﴿قُلْ صَدَقَ ٱللَّهُ ۗ فَٱتَّبِعُوا۟ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٨٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

ئەم ئیشکاڵە دوو شتە؛ یەکەم ئەمەیە: لە ئەساسا حەزرەتی ئیبراهیم پاش ئەوە کە خانووی کەعبەتوڵڵای کردەوە بە ماوەی چل ساڵ بەیتولمەقدیسیشی کردەوە، بەڵام حەزرەتی داوود لە زەمانی خۆیا ئەو شێوەی بینای ئیبراهیمەی گۆڕی و بە شێوەیەکی عال کردییەوە و پاش وەفاتی داوود سولەیمان بیناکەی تەواو کرد.

جوابی دووەم ئەمەیە: کە قابیلە یەکێ لە پێغەمبەرانی قەدیم چل ساڵ پاش بینای کەعبەتوڵڵا بە چل ساڵ بینای بەیتولمەقدیسی کردبێتەوە.

﴿فِيهِ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ مَّقَامُ إِبْرَٰهِيمَ﴾

واتە: لەم خانووە دروست کراوەدا چەن ئایات و نیشانەی گەورەی تێدایە کە هەموو ئەبن بە دەلیل لەسەر گەورەیی زاتی باری تەعالا:

یەکەم: بەراورد کراوە هەرکەسێ قەسدی وێرانکردنی ئەو بەیتەی هەبێ خودا زوو هیلاکی ئەکا وەکوو ئەسحابولفیل و غەیری ئەوانیش.

دووهەم: درندەی کێوی زیان نادا لە حەیواناتی ئەو حەرەمە و ئەترافی حەرەم، وەکوو مەعلوومە.

سێهەم: پەلەوەر بەسەر کەعبەدا نافڕێ. وە مەقامی ئیبراهیم چوارەمینی ئەو ئایاتەیە کە جێگەی هەردوو پێی حەزرەتی ئیبراهیم قووڵ بووە لەو بەردەدا کە لە سەری راوەستاوە لە کاتی دروستکردنی کەعبەتوڵڵادا.

﴿وَمَن دَخَلَهُۥ كَانَ ءَامِنًا﴾

وە یەکێ‌تر لەو ئایەتانە ئەوەیە هەرکەسێ بڕواتە ئەو بەیتە یا بڕواتە مەتافی ئەو بەیتەوە مەناسیکی تێدا جێبەجێ بکا لە سەر یاسای شەرع خودا ئەمینی ئەکا لە عەزاب و ئازاری دۆزەخ.

﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٩٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

به ملة واحدة و كفرت به خمس ملل، فنزل: ومن كفر فإن الله غني عن العالمين». زاهیرەن ئەو پێنج میللەتە کە باوەڕیان بە وجووبی حەج نەکردووە عیبارەتن لە: یەهوود و، نەسرانی و، سوببی و، مەجووس و، موشریکەکانی وڵاتی حیجاز.

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾﴾

جا لە بەر ئەوە کە ئەهلی کیتاب زۆربەی کافرە زاناکانی ئەو رۆژە بوون و زۆر دوژمنایەتی و ناباریان کردووە بەرابەر بە دینی ئیسلام خودا زۆربەی هەڕەشەی لەوانە کردووە. واتە ئەی خاوەن کتێبەکان بۆچی ئێوە ئینکاری ئەو ئایەتانە ئەکەن کە لە لاتانا هەیە و دەلالەت ئەکەن لەسەر سیفاتی پێغەمبەری ئاخرزەمان کە موحەممەدە ﷺ و حەق وا بوو ئێوە بێن حەق دەربخەن لە عالەم؟ وە بۆچی هەر ئایەتێ حوکمێ لە ئەحکامی ئیسلام دەربخا وەکوو حەج و غەیری ئەو ئەڕۆن ئینکاری ئەکەن «مع أنه» لەبەر زانایەکەتان پێویست بوو یارمەتی بدەن؟ ئێستە کە وەها نین خودا ئاگادارە لەسەر ئەوەی ئێوە ئەیکەن و جەزاتان لێ ئەستێنێ.

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بڵێ: ئەی خاوەن کتێبەکان بۆچی ئەوانە کە ئیمان دێنن بە خودا و بە پێغەمبەری خودا، و دینی ئیسلام وەرئەگرن ئێوە مەنعیان ئەکەن لە رۆیشتن بە رێگەی خودادا.

﴿تَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾

حاڵتان وا ناباره کە ئەو رێگەی خودایە و ئەو دینە جوانە ئێوە لاری ئەکەن، وە ناشیرینی ئەکەن لە پێش چاویانا بۆ ئەوە هەرکەسێ پیایا ئەڕوا لابدا لێی و هەرکەسێ هێشتا نەکەوتووەتە سەری لێی دوور بکەوێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

٩٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾ ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە خودا و پێغەمبەری خودا ئەگەر ئێوە بێن فەرمانبەرداری تاقمێ لە خاوەن کتێبەکان بکەن ئەتانگێڕنەوە بۆ سەر کوفر پاش ئەوە کە ئیمانتان هێناوە.

﴿ وَكَيۡفَ تَكۡفُرُونَ وَأَنتُمۡ تُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ وَفِيكُمۡ رَسُولُهُۥۗ ﴾

وە چلۆن ئێوە ئەگەڕێنەوە بۆ کوفر و ئەبنەوە بە کافر، وەلحاڵ ئێوە بە ئیستیمرار ئایاتی خوداتان بەسەرا ئەخوێنرێتەوە و پێغەمبەری خودا لە ناوتانایە؟ واتە لەگەڵ ئەم هەموو شتانە کە هێز ئەدەن بە دینتان چۆن ئێوە تابیعی فرو فێڵی جوولەکەکان ئەبن و لە ناوخۆتانا تێك‌ئەچن و دینەکەتان بەرباد ئەکەن؟

﴿ وَمَن يَعۡتَصِم بِٱللَّهِ فَقَدۡ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿١٠١﴾ ﴾

وە هەرکەسێ دەست بگرێ بە خودای تەعالاوە و بکەوێتە شوێن یاسای دینی ئەو، ئەوە بە راستی شارەزاکراوە بۆ رێگەی راست، وە هەرکەس بەسەر رێگەی راستا بڕوا بە سەلامەتی ئەگا بە مەبەستی خۆی.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە خودا و بە پێغەمبەری خودا! تەقوای خودا بکەن و لە خودا بترسن بە حەقی تەقوای ساغ کە بریتییە لەوە لە تاوانباری و کاری ناپەسەند خۆتان دوور بخەنەوە، وە هەرچی پێویستە لە دنیا بە دەوام جێ‌بەجێیان بکەن و هەمیشە ئاگادار بن بەسەر دڵ و حاڵ و ماڵی خۆتانا هەتا لەپەنامەکی و لە ناکاوا شەیتان نەدا بە سەرتانا و بناغەی خانووی بەختیاریتان بدا بە ئاودا.

﴿ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٩٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ﴾

با هەمیشە کۆمەڵێ لە ئێوە ببێ کە ئادەمیزاد بانگ بکەن بۆ چاکە لە بیر و باوەڕا و لە کردارا و لە وتارا و لە خوو و رەوشتا.

﴿وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ﴾

وە ئەمر بکەن بە شتێ کە ناسراو و مەحبووب بێ لە ئیسلاما کە عیبارەتە لە واجبات و مەندووبات.

﴿وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ﴾

وە نەهی بکەن لە کردنی وتار و کرداری نەناسراو لە دینا وە نامەحبووب کە حەرام و مەکرووهە.

﴿وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾

وە ئەو ئوممەتە کە ئەم سیفەت و رەوشتیانە هەیە هەر ئەوانن رزگار لە عەزاب و گەیشتوو بەخێر لە حوزووری خوادا.

﴿وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُوا۟ وَٱخْتَلَفُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ﴾

وە وەکوو ئەو ئوممەتانە مەبن بە بێدەلیلی دینی جیا بوونەوە لە بیر و باوەڕا و ئیختیلاف کەوتە بەینیان لە ئوسووڵی دین و موهیمماتی فورووعا بە هەوا، وەکوو یەهوود و نەسارا لە پاش ئەوە کە لای خوداوە گەلێ دەلیلی رووناکیان بۆ هات و حاڵی بوون «مع أنه» چاویان لێ نا بە یەکا و دڵیان دوورخستەوە لە وەرگرتنیان لەبەر ئارەزووبازی و زەمانە سازی، وە یا وەرگرتنی مادەی دیاری و حورمەتی دنیایی و ساختە کاری.

﴿وَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٩٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

وا لە قەبزەی قودرەتی خۆیا و هیچ حەقێ واجب نییە لە سەری هەتا زاڵم ببێ بە نەقسی ئەو حەقە و، مەنعیش ناکرێ لە کارێ هەتا زاڵم ببێ بە کردنی ئەو شتە. وە لە لایەکی‌تریشەوە لە یاسای حیکمەتی خۆی لانادا، واتە کارەکانی ساغ و موناسب و پڕ حیکمەتن. وە مادام وابێ کاری ئەو قەت مەوسووف نابێ بە زوڵم.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ﴾

وە هەر بۆ خودایە هەرچی وا لە ئاسمان و عەرزا، وە مادام وابوو هەمووی موڵکی خۆیەتی و مالیك ئەتوانێ هەموو تەسەڕوفێ بکا لە مەملووکی خۆیا. هەروا عالەم موسەخخەر و رامە بۆ سەڵتەنەتی ئەو وە پادشا ئەتوانێ هەموو فەرمانێ بدا بەسەر ژێردەستەی خۆیا، وە کەسێ کە کائینات رامی ئەو بێ کارەکانی لە حیکمەت دەرناچن؛ چونکی نەقسە بۆ پادشای کائینات کە خیلافی حیکمەت لە موڵکیا جاری ببێ.

﴿وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾﴾

وە هەر بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە هەموو کارێ، جا هەرکەسێ لەسەر موناسبی خۆی تۆڵە وەرئەگرێ.

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾

ئێوە ئەی ئوممەتی موحەممەد چاکترین ئوممەتێکن کە لە لایەنی پەروەردگاری جیهانەوە دروستکراون و دەرکراون بۆ پەیڕەوی پێغەمبەرەکان.

﴿تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ﴾

وە سیڕڕی ئەو چاکی و چاکتری ئێوە ئەمەیە کە ئەمر ئەکەن بە بیر و باوەڕ و وتار و کردارێ چاك بێ لەسەر یاسای دین، وە نەهی ئەکەن لە هەر کارێ وە کردارێ وە وتارێ کە خیلافی فەرمانی شەرع بێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٩٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

ترمزی ریوایەتی کردووە لە بوهزی کوڕی حەکیم ئەویش لە باوکیەوە ئەڵێ: «قال رسول اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم: إنكم تتمون سبعين أمة أنتم خيرها و أكرمها على اللّٰه» واتە ئێوە، ئەی ئوممەتی موحەممەد، هاتوون بە دوای حەفتا ئوممەتا لەو ئوممەتانە کە ئیمانیان هێناوە بە پێغەمبەران وەکوو ئوممەتی عیسا و مووسا و ئیبراهیم و نووح علیهم السلام لە هەموو ئەو ئوممەتانە گەورەترن.

وە ریوایەت کراوە لە ئەبوومووسای ئەشعەری رضی الله عنه لە حەزرەتەوە ﷺ ئەفەرموێت: حاڵی موسوڵمانان لەگەڵ حاڵی جوولەکە و گاورا وەکوو ئەوە وایە پیاوێ کۆمەڵەیێ بەکرێ بگرێ کە کاری بۆ بکەن لە سبەینێوە تا شەو، ئەوانیش هەتا نیوەڕۆ ئیشیان‌کرد ئیتر ماندوو بوون وتیان بە خاوەن‌کارەکە: ئێمە ئوجرەمان ناوێ، ئەویش رۆیشت چەن عامیلێکی‌تری گرت و فەرمووی پێیان: ئێوە ئیشی ئەم رۆژە تەواو بکەن و هەرچی ئەمدا بە ئوجرە بەو شەخسانە ئەیدەم بە ئێوە، ئەمانیش عەمەلەکەیان‌کرد هەتا نوێژی عەسر و وتیان بە خاوەن کرێ: ئەوەی ئێمە کردمان بۆ تۆ، ئەویش رۆیشت کۆمەڵێکی‌تری گرت، ئەوانیش لە پاش عەسرەوە هەتا مەغریب ئیشیان‌کرد و خاوەن کارەکە هەموو ئوجرەی عوممالی ئەو رۆژەی پێدان.

وەلحاسڵ ئەم ئوممەتی حەزرەتی موحەممەدە ﷺ لەو رۆژەوە کە خودا دروستی کردن تا رۆژی قیامەت لە کوللی قەڕنێکدا لە ئوممەتی باقی پێغەمبەران گەورەترن بە عیلم و عەمەل و سیفەتی مروەت و ئیستیقامەت لەسەر بەجێ‌هێنانی ئادابی ئیسلام.

وە لە چەن رێگەوە ریوایەت کراوە کە حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: خودا حەفتا هەزار کەسی پێداوم لە ئوممەتی خۆم کە داخڵی بەهەشت ئەبن بە بێ‌حیساب و هەریەکێ لەوانیش حەفتا هەزار کەسی لەگەڵدایە. وە لەو رۆژەوە دینی ئیسلام دامەزراوە هەتا ئیمڕۆ لە هەر چەرخێکا و لە هەموو ئەوزاعێکا ئەم ئادابی ئیسلامە

www.iqra.ahlamontada.com

١٠٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

نوێژی مەغریبمان‌کرد لەگەڵ حەزرەتا ﷺ لە پاشان وتمان: دائەنیشین لە مزگەوتا هەتا نوێژی عیشایش ئەکەین، تەماشامان‌کرد حەزرەت ﷺ لە هۆدەی خۆی هاتەدەرەوە فەرمووی: ئەوە هەر لە مزگەوتن؟ عەرزمان‌کرد بەڵێ یا رەسولەڵڵا، وتمان دائەنیشین هەتا نوێژی عیشا ئەکەین، فەرمووی: چاکتان‌کرد. جا سەری بەرز کردەوە بۆ ئاسمان و فەرمووی: ئەستێرەکان ئەمانن بۆ ئاسمان کاتێ ئەستێرەکان نەمان ئاسمان نامێنێ، وە من ئەمانم بۆ ئەسحابەکانم کە من نەمام ئەسحابەکانم گیرۆدەی فیتنە ئەبن، وە ئەسحابەکانم ئەمانن بۆ ئوممەتی من کە ئەسحابەکان نەمان ئوممەتەکەم گیرۆدە ئەبن.

وە ریوایەت کراوە لە حەزرەتەوە ﷺ فەرموویەتی: «خير الناس قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم.. الحديث» وە کافییە لەم بابەتەدا فەرموودەی حەزرەت: «لو أنفق أحدكم مثل أُحُد ذهباً ما بلغ مد أحدهم ولا نصفه» کە فەرمووی بەرابەر بە بازێ لە یارە «قريب العهد»ەکانی کە لەگەڵ بازێ لەیارە پێشووەکانیدا کەمێ ناڕێکی هەبوو. واتە مادام نیسبەت بە تەفاوتی زۆر هەبێ لە بەینی دوو چین لە خۆیانا ئەبێ نیسبەتی چینەکانی پاش قەرنی تابیعین لەگەڵ ئەوانا زۆر دوورتر بێ.

وە ئەو حەدیسانە کە ئەبن بە هۆی گومانی ئەوە کە موسوڵمانانی ئاخرزەمان بە قەی ئەسحابەکان یا زیاتر لەوان قەدریان ببێ لەلای خودای تەعالا وەکوو ئەو فەرموودەیە کە ئەڵێ: ئەجری یەکێ لە موسوڵمانانی ئاخرزەمان لەوانە کە رۆژەکەیان باش نییە بەقەی حەفتا کەسە لە ئێوە.. ئەوە واجبە تەئویل بکرێ بەوە: کە بازێ کردەوەیان بە تایبەتی لەبەر ئەسبابێکی موعەییەنە ئەجری لە کردەوەی بازێ لەوانە زۆرتر بێ کە حەزرەت ﷺ قسەی لەگەڵا کردوون نەك شەرافەتی ئەو کەسە و ئەجری هەموو کردەوەی ئەو کەسانە لە کردەوەی ئەسحابەکان زۆرترە؛ چونکێ زۆر دەلیل هەیە

www.iqra.ahlamontada.com

١٠٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

لەگەردن گرتنی سەرانە، وە بە هۆی عەهد و پەیمانێ کە بەستبێتیان لەگەڵ ئادەمیزادی خاوەن دەسەڵاتا ئەمە بەشی دیارییان بوو.

﴿وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَسۡكَنَةُۚ﴾

وە گەڕانەوە بە غەزەبێکی خودایی کە لە عالەمی غەیبەوە باری بە سەریانا و پەردەی پەستی و بێ‌نرخی نەفسی لێ‌درا بە سەریانەوە ئەمەیش بەشی مەعنەوی نەفسییان بوو.

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانُواْ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقٍّۚ﴾

ئەم وەزعە ناهەمواره کە هات بەسەر ئەهلی کیتاب لە بەنی‌ئیسرائیلدا لەبەر ئەوە بوو کە وەختی خۆی لە زەمانی مووسا و عیسادا ئینکاری ئایاتی مونەززەلەی خودایان ئەکرد و پێغەمبەرەکانیان ئەکوشت بە ناحەق حەتا بە بیر و باوەڕی خۆیشیان.

﴿ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿١١٢﴾﴾

وە ئەم تاوانە گەورە نابارەیشیان لەبەر ئەوە کرد کە هەر لە کاتی جوانییانەوە نافەرمانی خودایان ئەکرد و لایان ئەدا لە یاسای شەرعی خودای تەعالا، وە لە واقیعا تاوانی بچووك ئەبێ بە هۆی تاوانی گەورە، وە تاوانی گەورەیش ئەبێ بە هۆی تاوانی زۆر گەورە.

بێداری! بازێ لە موفەسسیرەکان تەفسیری ﴿بحبل من الله﴾یان کردووەتەوە بە قەبووڵکردنی دینی ئیسلام و ﴿حبل من الناس﴾ بە جیزیەدان بە حەزرەت ﷺ و بە خەلیفەکانی ئیسلام. وە بازێ‌تر لە موفەسسیرەکان وەکوو ئیمام فەخری رازی تەفسیری ئەووەڵی کردووەتەوە بە عەقدی جیزیە و تەفسیری دووهەمی کردووەتەوە

www.iqra.ahlamontada.com

١٠٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿لَيۡسُواْ سَوَآءٗۗ﴾

واتە ئەم ئەهلی کیتابە هەموویان وەکوو یەك نین، واتە هەموویان ئینسانی خراپ نین بەڵکوو.

﴿مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ أُمَّةٞ قَآئِمَةٞ يَتۡلُونَ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ ءَانَآءَ ٱلَّيۡلِ وَهُمۡ يَسۡجُدُونَ ١١٣﴾

واتە: لە ئەهلی کیتابە کۆمەڵێ و جەماعەتێ کە راوەستاون و دامەزراون لەسەر حەق و قورئان ئەخوێنن لە چەن کاتێکا لە شەوا کاتێ کە شەونوێژ ئەکەن.

وە بەعزێ لە موفەسسیرەکان ئەڵێن: موراد بەم خوێندنی ئایاتە خوێندنی قورئانە لە نوێژی عیشادا؛ چونکی ئەهلی کیتاب نوێژی عیشا ناکەن. ریوایەت کراوە حەزرەت ﷺ جارێك نوێژی عیشای دواخست وە کاتێ لەماڵ دەرچوو بۆ نوێژ تەماشای کرد خەڵکەکە وان لە مزگەوتا ئینتیزاری نوێژی عیشا ئەکەن، ئەویش فەرمووی: بزانن کەس نییە لە ئەهلی دینەکان ئەم نوێژە بکا ئێوە نەبێ.

﴿يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ﴾

وە ئەو تاقمە کە دامەزراون لەسەر دین ئیمانێکی ساغیان هەیە بە خودا و بە رۆژی ئاخیرەت نەك ئیمانێ کە تێکەڵ بێ بە ئیشراك، وەکوو ئیمانی یەهوودی بە خودا لەگەڵ ئیشراکی غەیرا، وە ئیمان بە ئاخیرەت بەو جۆرە کە یەهوودەکان ئەڵێن ئاگری دۆزەخ نادا لەوان ئیللا چەن رۆژێ.

﴿وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ﴾

وە ئەمر ئەکەن بە هەموو چاکەیێ و بە تایبەتی ئەمر ئەکەن بەوە کە خەڵکی بێن ئیمان بێنن بە حەزرەتی «محمد المصطفی» ﷺ وە نەهی ئەکەن لە هەموو شتێکی موخالیف بۆ شەرع و بە تایبەتی نەهی ئەکەن لە موخالەفەتی پێغەمبەر ﷺ.

www.iqra.ahlamontada.com

١٠٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ١١٦﴾

ئەو کافرانە لە ناو ئەو ئاگرەدا ئەمێننەوە هەتا هەتایە.

﴿مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ﴾

حاڵی ئەو مانیعە کە لە لایەنی خوداوە دێت بۆ کردەوەی چاکی ئەوان وەکوو حاڵی بایەکە پڕ بێ لە سەرما و بدا لە کشت‌وکاڵی کۆمەڵێ لە فەلاحەکان، وەکوو چۆن ئەو بای وەیشوومە ئەو کشت‌وکاڵە زایە ئەکا وەها غەزەبی خودا لەو کافرانە کردەوەی چاکەی ئەوان زایە ئەکا و سوودی لێ وەرناگرن.

جا بینا لەسەر تەقدیری موزاف لەسەر «ماینفقون» ئەم تەشبیهە بۆ تەشبیهی موفرەد بە موفرەد غەزەبی خودا موشەببەهە و بای وەیشوومە موشەببەهوبیهییە. وە قابیلە بیکەی بە تەشبیهی مورەککەب بەم رەنگە هەیئەتێ وەربگری لە کردەوەی چاکەی ئەو کافرانە کە موعانید و بەدئەخلاقن و کردەوە چاکەکانیان لە جانیبی موشەببەهەوە، وە هەیئەتێکیش وەربگری لە بای وەیشوومە وە کشت‌وکاڵی کۆمەڵێ لە فەلاحەکان لە جانیبی موشەببەهوبیهییەوە.

﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ﴾

خودای تەعالا بە قەتعی زوڵمی نەکردووە لەو کۆمەڵە مەخلووقە کاتێ کردەوەکانیانی زایە و بێ‌مایە کردووە.

﴿وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ١١٧﴾

بەڵام ئەو کافرانە ستەمیان لە خۆیان‌کرد کە کەمێ بیریان نەکردەوە لە حاڵی خۆیان و لە سیفەتی عالەم و لە گەورەیی خودا هەتا حاڵی ببێ کە خودا تەوانایە بەسەر

www.iqra.ahlamontada.com

١٠٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ﴾

وە ئەو کینە و دوژمنییە کە سینەیان شاردوویەتیەوە زۆرترە و گەورەترە و قەبەترە لەوەی کە لە ئیشارەی کەلیمەیان دەرئەکەوێ.

﴿قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾﴾

بە راستی دەرمانبڕی ئایاتێکی وا بانگتان بکا بۆ دۆستی موسوڵمانان و دوورکەوتنەوە لە کافرەکان ئەگەر خاوەن هۆش بن.

خودای تەعالا بەم ئایەتە موسوڵمانانی ئاگادار کردووەتەوە و مەنعی کردوون لەوە کە بیتانە (بطانة) و دۆستی تایبەتی لە کافرەکان بگرن؛ چونکی بچووك چاو ئەکا لە گەورە، وە مادام موسوڵمانە بە نرخەکان دۆستی کافریان گرت وردە موسوڵمانەکانیش وا ئەکەن و منداڵی موسوڵمانان و گەنجەکانیش تێکەڵی ئەکەن لەگەڵیانا و ئەم وەزعە ئەبێ بە زیان بۆ موسوڵمانان لە چەن رووەوە:

یەکەم: ئەو کافرانە باش ئاگادار ئەبن لەسەر ئەحواڵی موسوڵمانان و لە شوێنی هێز و بێ‌هێزیان ئەزانن و ئەم وەزعە لە ناو خۆیانا بلاوئەکەنەوە و ئەمە گەلێ زیانی تێدایە بۆ موسوڵمانان.

دووهەم: موسوڵمانەکان بە تایبەتی منداڵ و گەنجی بێ‌بەراورد و ئینسانی کەم‌هۆش مەیل ئەکا بەلای ئاداب و ئەخلاقی کافرەکان و ئەبێ بە دوژمنی ئاداب و ئەخلاقی موسوڵمانان و ئەمەیش مەعنای نەمانی ئیسلامییەتە.

سێهەم: ئەم تێکەڵبوونە ئەبێ بە یاسا لە ناو موسوڵمانانا و گەلێ فیتنەی دینی و ناموسی و دارایی و سوپایی پەیدا ئەبێ بۆ موسوڵمانان. بۆیە حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: «المرء على دين خليله، فلينظر أحدكم من يخالل» واتە: پیاو وا لەسەر ئایینی دۆستی خۆی جا با یەکێ لە ئێوە تەماشا بکا کە چ کەسێ ئەکا بە دۆست. وە ریوایەت

www.iqra.ahlamontada.com

١١٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا﴾

هەر کاتێ پێتان بگەن ئەڵێن: ئیمانمان هێناوە بەوەی ئێوە ئیمانتان پێ هێناوە.

﴿وَإِذَا خَلَوْاْ عَضُّواْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ مِنَ ٱلْغَيْظِ﴾

وە کاتێ کە رابوردن و دوورکەوتنەوە، سەرپەنجەتان لێ ئەگەزن لە داخا و لە کینە و رقا.

﴿قُلْ مُوتُواْ بِغَيْظِكُمْ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ بفەرموو پێیان: دە بمرن بەو رقەوە کە لە دڵتانایە.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾﴾

خودای تەعالا بە راستی زانایە بەو شتانە وان لە سینەتانا، واتە وان لە دڵتانا.

﴿إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ﴾

ئەو کافرانە ئەوەندە ناپیاون ئەگەر جارێ بارەیێکی باشتان پێ بگا ئەوە ئازاری دڵی ئەوان ئەدا.

﴿وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُواْ بِهَا﴾

وە ئەگەر نەگبەتی و بەڵایەکی نابار بگا پێتان پێی شادمان ئەبن و پێیان خۆشە.

﴿وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا﴾

وە ئەگەر ئێوە سەبر بکەن لەسەر ئەو وردە ئازارە کە لەوانەوە پێتان ئەگات و خۆتان بپارێزن لەوە کە بیانکەن بە دۆست و جێگەی ئەسرارتان ئەوە فڕو فێڵی ئەوان زیان ناگەیەنێ بە ئێوە بە هیچ نەوعە زیانێ.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١١٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بیری بازێ لە پیرەکانیان لەسەر ئەوە بوو هەر لە مەدینەدا بمێننەوە و عەبدوڵڵای بەنی‌ئوبەیی بەنی‌سەلوول لەمانە بوو. وە بیری زۆربەی ئەسحابەکانیش لەسەر ئەوە بوو کە بڕۆنە دەرەوە، بە تایبەتی ئەوانە کە لە جەنگی بەدردا بەشدار نەبوون. وتیان: یا رەسوڵەڵلا فەرموو بمانبەرە دەرەوە بۆ سەر دوژمنەکان با وا حاڵی نەبن کە ئێمە بێ‌هێزین، وە ئەم خاوەن بیری دووهەمە دەوامیان‌کرد لە سەر بیری خۆیان هەتا حەزرەت موافەقەی کرد لەسەر بیری ئەمانە.

جا حەزرەت رۆیشتە ماڵەوە و ئەسبابی حەربی پۆشی و شیری خۆی هەڵگرت و هاتەدەرەوە، لەم کاتەدا ئەم خاوەن بیرانە گومانیان‌کرد کە حەزرەت ﷺ لەسەر ئیلحاحی ئەوان موافەقەی کردووە ئەگەرنا بە تەبیعەت حەزی لە دەرچوون نییە. هاتن بۆ خزمەتی عەرزیان‌کرد: ئێمە زۆر ئیلحاحمان‌کرد لە تۆ، ئێستە ئەگەر مەیلت نییە با هەر لە شاری مەدینەدا بمێنینەوە!

حەزرەت فەرمووی: قابیل نییە بۆ پێغەمبەر پاش ئەوەی کە ئەسبابی حەربی پۆشی ئەو ئەسبابە لابا هەتا ئەو حەربە ئەکا.

جا حەزرەت ﷺ لە رۆژی شەممەی حەوتی شەووالدا لە مەدینە دەرچوو لەگەڵ هەزار کەس لە ئەسحابە و قەرەباڵغدا، لەسەری دوو ساڵ و هەشت مانگ لە هیجرەت لە مەککەوە بۆ مەدینەی مونەووەرە.

کاتێ گەیشتنە بەینی کێوی ئوحود و مەدینە لەویا عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول ـ لە قەبیلەی خەزرەج و لە ئەشرافیان بوو، بەڵام مونافق بوو ـ بە سێ‌یەکی ئەو سوپایەوە کە لەگەڵیا بوون گەڕایەوە بۆشاری مەدینە، وە زۆربەی ئەمانە ئەتباعی ئەو بوون، ئەیوت: تەماشا بکەن موحەممەد بە بیری من ناکاو بە بیری منداڵان ئەکا؛ ئەچێتە دەرەوە بۆ جەنگ، ئەمەیشی کرد بە بەهانە بۆ خۆی لە

www.iqra.ahlamontada.com

١١٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە لە پێشەوە «ئەبوودوجانە» و «حەمزە»ی مامی پێغەمبەر و «مەسعەب»ی کوڕی عومەیر هێرشیان ئەبرد. وە مەسعەب لە بەردەمی حەزرەتا کوژرا. جا حەزرەتی عەلی ئالاکەی وەرگرت و خودا نەسرەتی موسوڵمانەکانی دا بە نەوعێ کافرەکان رایان ئەکرد و لایان نەئەکردەوە بە لای کەسیاناو ژنەکانیان هاواریان ئەکرد و موسوڵمانەکان لێیان ئەکوشتن و تالانیان لێ ئەگرتن. لەم کاتەدا پەنجا کەسە تیراندازەکان لەسەر بەرزییەکەی پشتی قەرارگای سوپای ئیسلامەوە وایان زانی حەرب تەواو بووە کافرەکان شکان و رایانکرد، لە ناو خۆیانا ئیختیلافیان تێ کەوت زۆریان دابەزین لەو بەرزییە و رۆیشتن بۆ ناو موسوڵمانەکان وتیان: ئێمەیش غەنیمەت وەرئەگرین. بەڵام رەئیسەکەیان ـ عەبدوڵڵای کوڕی جوبەیر ـ لەگەڵ چەند کەسێکدا لە شوێنی خۆیانا مانەوە، وتیان: ئێمە بێ‌ئەمری حەزرەت ناکەین و ئەم شوێنی خۆمانە بەجێ نایەڵین.

کاتێ خالیدی کوڕی وەلید لە دوورەوە تەماشای کرد کە ئەو تیرئەندازانە پشتی سوپاکەیان چۆڵ کرد گەڕایەوە بۆ ئەو شوێنەو عەکرەمەی کوڕی ئەبووجەهل کەوتە شوێنی و هێرشیان برد بۆ ئەو چەن کەسە کە مابوونەوە لە شوێنی خۆیانا ئەوانەیان شەهید کرد و هاتنە خوارەوە لە پشتەوە دایان لە سوپای ئەسحابە و شپرزەیان کردن و گەلێکیان لێ شەهید کردن. وە دانی حەزرەت ﷺ شەهید کراو، حەمزەی مامی شەهید کرا، لەم کاتەدا کە ئەسحابەکان وەزعیان کەوتە خەتەرەوە هاتنەوە بۆ دەوری حەزرەت ﷺ، وە ئەبووتەلحە کە تیرئەندازێکی زۆر موهیم بوو بە دەوری حەزرەتا تیری ئەهاویشت لە کافرەکان، وە ئەبوودوجانە خۆی کرد بە قەڵغان و چەمییەوە بەسەر حەزرەتا و چەن تیر دای لە پشتی هەر بەجێی نەهێشت، هەروا «زیاد بن السکن» ئەویش موداقەعەی ئەکرد لە حەزرەت ﷺ هەتا خۆی و پێنج کەس لە رەفیقەکانی شەهید کران، ئاخرکەسیان عەمارە کوڕی یەزیدی کوڕی سەکەن بوو.

www.iqra.ahlamontada.com

١١٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە لەبەر ئەوە خودا پاراستنی لەو فیکرە؛ چونکی خودا دۆستی ئەو دوو تاقمەیە و خۆشی ئەوێن.

﴿وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾﴾

وە لە حەقیقەتا پێویستە کە موسوڵمانان هەر لەسەر خودا ئیعتیماد بدەن، وە نابێ کاتێ کافرەکان یا مونافقەکان ئیشێکیان‌کرد کە موسوڵمانەکان زەعیف بکا ئیتر موسوڵمانەکان ورە لە خۆیان ببڕن و بێ‌هێز ببن؛ چونکی یاسای خودا ئەمەیە کە نەسرەتی موسوڵمانان بدا مادام کە لە خەتی تەعلیماتی خودا و پێغەمبەر دەرنەچن.

﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ﴾

وە بیر بکەنەوە لەوە کە بە راستی خودای تەعالا نەسرەتی ئێوەی دا لە جەنگی بەدر[1] دا وە ئێوە کۆمەڵێکی کز و بێ‌ژمارە و بێ‌مایە و کەم چەك بوون.

﴿فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٣٣﴾﴾

دەی ئێستە ئێوە تەقوای خودا بکەن و هەر لە خودا بپارێنەوە، رجا وایە لە کۆمەڵی ئادەمیزادی شوکرگوزار و سوپاس‌کار بژمێررێن هەتا خودایش نیعمەتی یارمەتیتان زیاد بکا.

﴿إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾﴾

لەو کاتەدا خودا نەسرەتی دان لە بەدرا کە تۆ ئەتوت بە موسوڵمانەکان: ئایا بەشتان ناکا ئەمە کە خودای تەعالا یارمەتیتان بدا بە ناردنی سێ هەزار مەلائیکە کە لە بارەگای بەرزی خوداوە نێررانە خوارەوە بۆ ناوتان؟ وە هەزاریان لە پێشا هاتنە خوارەوە

١. بەدر: ناوی سەرچاوەیەکە وەختی خۆی بەدەستی بەدر ناوێکەوە بووە ئێستە ئەو شوێنە شارە و قەزایە.

www.iqra.ahlamontada.com

١١٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦ﴾

وە بە هۆی ئەوە کە دڵتان دابمەزرێ و لە بیم و ترسی کافرەکان رزگار ببێ.

﴿وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾﴾

وە حەقیقەتی نەسرەت نییە ئیللا لە جانیبی ئەو خوداوە کە خاوەن عیززەتە و زاڵە بەسەر خواستی خۆیا و خاوەن حیکمەتە لە تەسەڕوفاتیا. ئەم نەسرەتەیش لەبەر ئەوەیە.

﴿لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟﴾

بۆ ئەوە کە بازێ لە نوفووسی ئەوانەی کافرن ببڕێ و بیان‌کوژێ.

﴿أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا۟ خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾﴾

یاخود کافرەکان رسوا بکا و بگەڕێنەوە بۆ وڵاتی خۆیان بە نائومێدی.

بزانن! ئەمەی کە بەیانمان‌کرد لە تەفسیری ئەم ئایەتانە دامەزراوە لەسەر ئەوە کە خودای تەعالا دڵخۆشی حەزرەت ﷺ ئەداتەوە لە پاش رووداوی ناباری ئوحود کە بوو بە ئازار بۆ دڵی حەزرەت ﷺ، وە ئەفەرموێت: ئێمە ئاگادارین لە ئەحوالی تۆ لەو کاتەدا کە لە مەدینە دەرچووی و جێگەی جەنگت دیاری ئەکرد بۆ یارانت، وە لەو کاتەدا کە دوو تاقم لە یارانت دڵیان کەوتە خەیاڵی ترس لە کافران و ئێمە ئەوانمان پاراست لە کردەوەی خراپ کە جیا بوونەوەی ئەوان بوو لە ئێوە. وە ئاگادارم لەم وەزعە کە بە سەرتانا هات لەبەر موخالەفەی بازێ لە یاران لە فەرمانی تۆ بەڵام تۆ دڵت تێك نەچێ و عەزمت نەشکێ و ئەم شکستە و پەرێشانی ئێوەیشە پڕە لە حیکمەت بۆ ئەوە کە جارێکی‌تر موخالەفەی فەرمانت نەکەن، وە بۆ ئەوە بزانن لەسەر یاسای خودا جەنگ بازێ جار سوودی لێ پەیدا ئەبێ و بازێ جار زیان، وە ئەمەیش قەی‌ناکا و خۆت ئەزانی کە خودا یارمەتی دان لە واقیعەی بەدرا لەو

www.iqra.ahlamontada.com

١٢٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بکەن، واتە یارەکانت بێ‌ئەمری تۆ نەکەن، مادام ئەو کافرانە بەم رق و غەزەبە کە وا لە دڵیانا بگەڕێنەوە لەم سەفەرەدا خودا ئیمدادتان ئەکا بە پێنج هەزار فریشتە کە ئەو کافرانە نیشانە بکەن، وە نەسرەت هەر لەلای خوداوەیە و یارمەتیتان ئەدا بۆ ئەوە کە بازێ لەو کافرانە بکوژێ و بازێك رسوا بکا بە نائومێدی بگەڕێنەوە.

جا بینا لەسەر ئەم فەرموودەی خاوەنی «روح المعانی»ە باسی فریشتەی بەدر لە پاش کەلیمەی «بلی» ئەبڕێتەوە، وە لە ئیبتیدای «إن تصبروا وتتقوا» هەتا ئاخری سێ ئایەت باسی ناردنی فریشتە ئەکا بۆ ئیمدادی موسوڵمانان پاش رووداوی ئوحود بە شەرتێ ئەو کافرانە بگەڕێنەوە بەڵام بە میهرەبانی خودا لەگەڵ حەزرەتا ترسێ کەوتە دڵی قورەیشەکان وە وایان بیست کە ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ سەر مەدینەی مونەووەرە بەرباد ئەبن، وە فیعلەن حەزرەت ﷺ بۆ ئەوە ئیسباتی هێزی خۆیان بکا و ئەوانیش بخاتە بیمەوە ئەندازەیێ لە ئەسحابەی رێکخست و رۆیشت بە دوای قورەیشەکاندا هەتا ماوەیێ ئەوسا گەڕانەوە بۆ مەدینەی مونەووەرە.

بزانن! رووداوی ئوحود یەکێ بوو لە رووداوە نابارەکانی عەهدی دەعوەتی حەزرەتی پێغەمبەر ﷺ، لەو رووداوەدا کە ئەسحابەکان شکان و بڵاوەیان‌کرد کەس نەمایەوە لە دەوری حەزرەتا ﷺ ئیللا دوازدە کەس، وەکوو ئەبووبەکر و عومەر و عەباس[١] و عەلی و زوبەیر و عەبدوڕڕەحمانی کوڕی سەعد و سەعدی کوڕی

[١. ئەگەر مەبەست لە عەباس مامی پێغەمبەر بێ، ئەوە بەپێی سەرچاوە مێژووییەکان، عەباس لەو سەردەمەدا لە مەککەدا بووە و ئیسلامییەتی خۆی دەرنەبڕیوە. وە هەروەها لە هیچ سەرچاوەیەکدا عەباس ناوێکی‌تر و «عبدالرحمان»ی کوڕی سەعدمان نەدۆزییەوە بەم بۆنەوە وای بۆ ئەچین کە ئەمە هەڵەی چاپی بێ و راستەکەی ئەمەبێ کە عەباس ناو هەر نەبووە، و عەبدوڕڕەحمانیش کوڕی عەوف بووبێ، نەك کوڕی سەعد. وە ئەوەش بزانین کە سەعد ناوی زۆر هاوبەشی شەڕی ئوحودیان کردووە وەکوو: سەعدی کوڕی وەققاس، سەعدی کوڕی مەعاز، سەعدی کوڕ رەبیع و سەعدی کوڕی عوبادە. بڕوانە: «الرحیق المختوم» ـ بڵاوکردنەوەی کوردستان].

www.iqra.ahlamontada.com

١٢٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

کرد: من مەسعەب نیم، جا حەزرەت حاڵی بوو کە ئەو کەسە لە مەلائیکەیە و دیفاع لە حەزرەت ئەکا.

وە لەویا سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس ئەوەندە تیری هاویت هەردوو لای کەوانەکەی زایە بوو وە حەزرەت تیردانەکەی خۆی پێدا و فەرمووی: «ارم فداك أبي و أمي»، وە ئەبووتەلحە تیراندازێکی چاك بوو دوو کەوانی لەو رۆژەدا شکاند وە کەسێ لە یاران کاتێ رائەبورد حەزرەت ئەیفەرموو: بەشی ئەبووتەلحە بدە لە سەرە تیر. وە لەو رۆژەدا دەستی ئەبووتەلحە لە کار کەوت ئەوەندە ماندوو بوو، وە چاوی قەتادەی کوڕی نوعمان کەوتە سەر روخساری، جا حەزرەت ﷺ چاوەکەی خستەوە جێگەی خۆی بە قودرەتی خودا پەیوەست بووەوە و لەوسا باشتر ئەیبینی، جا حەزرەت لەو شوێنی خۆیە هەستا جێگەکەی گۆڕی و سەرکەوت بۆ شوێنێکی قایمتر، لەو کاتەدا ئوبەییی کوڕی خەلەف رایکرد بە شوێنی حەزرەتا و وتی: قەت رزگار نەبم ئەگەر نەتکوژم، لەویا حەزرەت ﷺ حەربەیەکی لە حارسی کوڕی سەمە وەرگرت و دای بە گەردنی ئوبەیدا و کەوت، وە هاواری ئەکرد ئەیوت: ئەم ئێشە وا لە گیانی مندا ئەگەر لە گیانی هەموو هۆزی رەبیعە و موزەردا بوایێ ئەمردن! وە پاش رۆژێ مرد و رۆیشت بۆ شوێنی شوومی خۆی.

جا ئەبووسوفیان کە باسی کوشتنی حەزرەتی بیستبوو لە ناو کافرەکانەوە بانگی کرد: موحەممەد ماوە لە ناوتانا؟ حەزرەت ﷺ فەرمووی: جوابی مەدەنەوە، هەتا سێ جار بانگی کرد کەس جوابی نەدایەوە، جا بانگی کرد: کوڕی ئەبووقوحافە وا لەناوتانا؟ کەس جوابی نەدایەوە، جا بانگی کرد: عومەر ماوە لە ناوتانا؟ کەس جوابی نەدایەوە، ئەبووسوفیان رۆیشت بۆ لای کافرەکان پێی وتن: ئەوانە کەسیان نەماون. لێرەدا عومەر خۆی پێ نەگیرا بانگی کرد: وەڵڵا درۆت کرد ئەوانەی کە تۆ ناوت

www.iqra.ahlamontada.com

١٢٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾﴾

یاخود بە دەستی تۆ نییە ئەگەر خودا عەزابیان بدا لە دنیادا یا لە قیامەتا؛ چونکی بە راستی ئەو کافرانە ستەمکارن.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

هەر بۆ خودایە پادشایی بەسەر هەرچی وا لە ئاسمانەکانا و هەرچی وا لە عەرزا.

﴿يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾﴾

عەفو ئەکا ئەوەی خواستی لەسەر عەفوی هەبێ وە عەزاب ئەدا ئەو کەسەی خواستی لەسەر عەزابدانی هەبێ. وە خودای تەعالا میهرەبان و تاوانبەخشە.

جا لەفزی «أو يتوب» و «أو يعذبهم» بە نەسبەی ئاخریان بە تەقدیری عامیلی ناسیبە وە لەسەر تەئویلیان بە مەسدەر مەعتووف ئەبن لەسەر لەفزی «أمر» و تەقدیری کەلام «ليس لك من الأمر أو التوبة عليهم أو تعذيبهم شيء مطلقاً والكل راجع إلى الله تعالى».

جا لەبەر ئەوەی زیانی سوودخواردن زیانێکە ئەبێ بە هۆی مەحوبوونەوەی گەلێ خانەدان و گەلێ ئەولاد و نەتەوە وەکوو چۆن لە جەنگدا ئەم عالەمە ئەکوژرێ و کەس رەحم بە کەس ناکا. وە لەولایشەوە خودا ئیعلانی شەڕی کردووە لەسەر سوودخۆر، خودای تەعالا بە شوێنی رووداوی جەنگی ئوحودا ئایەتی مەنعی سوودخواردنی نازڵ کرد و فەرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً﴾

ئەفەرموێت: ئەی کەسانێ کە ئیمان و باوەڕتان هەیە بە خوداو پێغەمبەر سوود مەخۆن بە چەن قات زیاد لە سوودە دیاری کراوەکە لە ئەووەڵەوە، کە ئەم چەن قاتە

www.iqra.ahlamontada.com

زیادەیش وەرئەگرن بە هۆی دووقات کردنەوەی سوود لە وادەی قەرزوەرگرتنا لە کابرای قەرزار.

ریوایەت کراوە لە عەتاء ئەڵێ: عەرەب وەختی خۆی ماڵیان ئەفرۆشت بە قەرز بە وادەی ساڵێ ـ مەسەلا ـ بە دە دینار، وە کاتێ وادەی قەرزەکە ئەهات مادام کابرا پارەی نەبوایە بیداتەوە ئەو دە دینارەیان ئەکرد بە دوازدە دینار ـ مەسەلا ـ وە لە وادەکەیشیان زیاد ئەکرد تا ئەبوو بە دوو ساڵ، وە لە ئاخری دوو ساڵەکەدا مادام کابرای قەرزار پارەی نەبوایە بیداتەوە ئەو دوو دیناره زیادەیانە ئەکرد بە چوار دینار و وادەکەیان پاش ئەخست بۆ سێ ساڵ، وە لە ئاخری سێ ساڵەدا زیادەکەیان ئەکرد بە هەشت دینار. ئەم موعامەلە ئەبوو بە خواردنی سوودی چەن قات زیاتر لە سوودە ئەسڵییەکە بە هۆی ئەو موزاعەفاتەوە. وا ئەبوو کابرای قەرزار چارەی نەئەما مەگەر لەو وڵاتە رای بکردایە! جا خودای تەعالا مەنعی موسوڵمانانی کرد لە ئیستیمرار بەو یاسا ناهەموارەی زەمانی جاهیلیەتە و بە تەئکید ئەمری کرد بە تەقوا و پارێز لە عیقابی خودا و فەرمووی:

﴿وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ١٣٠﴾

واتە تەقوای خودا بکەن و تەرکی ئەم یاسا ناشیرینە بکەن، بەڵکوو خودا رزگارتان بکات.

﴿وَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِيٓ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ١٣١﴾

وە خۆتان بپارێزن بە هۆی پارێز کردن لە تاوانباری، لەو ئاگرە سەختە ناهەموارە کە بە تایبەتی ئامادە کراوە بۆ کافرەکان. واتە ئەساسەن خودا نایەوێ ئادەمیزاد عەزاب بدا مادام ئیمانی ببێ. هات و کافر بوو خۆی بۆ خۆی ئامادە ئەکا بۆ ئەو عەزابە ناباره. جا هەرکەسێ پارێزی نەکرد لە گوناح ئەوە خۆی کردووە بە هاوڕێی کافرەکان لە موبالات نەکردن بە گوناحا جا خودا عەزابی ئەدا.

www.iqra.ahlamontada.com

یاخود ئەگەر ئینسان ـ خودا نەخواستە ـ موبالاتی نەکرد بە تاوان دڵی رەش ئەبێتەوە هەتا ئەندازەیێ قیمەتی فەرمانی خودای لەلا نامێنێ و ـ پەنا بە خودا ـ کافر ئەبێ. وە واقیعەن لەم حاڵەدا موستەحەق ئەبێ بە عەزابی جەهەننەم وەکوو کافرەکان.

ئەم ئایەتە ئیشارەیە بۆ لای ئەوە کە سوودخواردن پێش قەرەوڵی کوفرە، مادام کابرا دەوامی کرد لەسەر سوودخواردن غالبەن کافر ئەبێ.

﴿وَأَطِيعُوا ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ ۞﴾

وە فەرمانبەرداری خودا و پێغەمبەری خودا بکەن رجایە کە رەحمتان پێ بکرێ.

﴿وَسَارِعُوٓا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ﴾

پەلەپەل بکەن بە بەجێهێنانی فەرمانی خودا بۆ ئەوە کە خودای ئێوە تاوانتان بپۆشێ.

﴿وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ﴾

وە پەلە پەل بکەن بۆ ئیستیحقاقی ئەو بەهەشتە گوشادە کە پانایەکەی بەقەی پانایی ئاسمانەکان و عەرزە.

﴿أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾﴾

کە حازر و ئامادە کراوە بۆ ئەو کەسانە کە خاوەن تەقوان و خۆیان پاراستووە لە کوفر و لە هەڵگرتنی تاوانی گەورە و لە رۆچوون بە خۆشەویستی دنیادا.

هەرچەن خودای تەعالا جێگەیێ دیاری مەعلووم نەکردووە بۆ بەهەشت بەڵام لە فەرموودەی حەزرەت ﷺ کە فەرموویەتی: «سقف الجنة عرش الرحمن» دەرئەکەوێ کە بەهەشت عالەمێکی زۆر گۆشاد و پان و درێژ بێ لە ژوور ئاسمانەکان و لە خوار عەرشەوە، هەروا لە ئایەتی چل لە سوورەتی ئەعراف: ﴿إن الذين كذبوا بآياتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط

www.iqra.ahlamontada.com

١٢٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ﴾

واتە ئەو خاوەن تەقوایان کە ئادەمیزاد عەفو ئەکەن لە ئازاردانیان لە کاتێکا تەوانایان هەیە کە ئازاریان بدەن بە مەحزی چاکە و ئیحسان‌کردن.

﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٣٤﴾

وە خودای تەعالا چاکەکەرانی خۆش دەوێ. وە سیفەتی [چوارەم و] پێنجەم بەیان‌کراوە لە فەرموودەی:

﴿وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَٰحِشَةً أَوۡ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ لِذُنُوبِهِمۡ وَمَن يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ١٣٥﴾

واتە ئەو خاوەن تەقوایانە کە حاڵیان وایە هەرکاتێ کارێکی شەرمئاوەری ناشیرینیان‌کرد وەکوو زینا کردن بێ یا ستەمیان لە خۆیان‌کرد بە تاوانێکی غەیری فەحشکاری وەکوو تەعەڕوز بۆ نەفس یا بۆ ماڵ یا بۆ پایەی کەسێ، بیری قاری خودای گەورە ئەکەنەوە و ئەپاڕێنەوە لە خودا و داوای عەفوی لێ ئەکەن و لەسەر کردەوە نابارە ناهەموارەکەی خۆیان دەوام ناکەن لەگەڵ عیلم و زانستا. وە لە حەقیقەتا کارێکی زۆر باش ئەکەن کە داوای عەفو لە خودا ئەکەن؛ چونکی کێ هەیە کە تاوان‌پۆش بێ بۆ بەندەکان غەیری پەروەردگاری میهرەبان؟.

﴿أُوْلَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغۡفِرَةٞ مِّن رَّبِّهِمۡ﴾

ئەو کەسانە کە ئەم سیفەتانەیان هەیە جەزایان عەفو و تاوان‌پۆشییە لە لایەنی خودای خۆیانەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

١٣٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

جا بڕۆن بگەڕێن بە دنیادا تەماشا بکەن و مولاحەزەی ئاساری خەرابەی شاران و وێرانەی دیاران و نووسراوی ئەشکەوت و مەغاران بکەن، وە یا ئەگەر خوێندەوارن تەماشای مێژووی جیهان بکەن هەتا باش تێبگەن لەگەڵ ئەوەدا کە قیامەت جەزاخانەی ئادەمیزادە. هەرنەفسی ئەم جیهانەیش وەکوو دادگای عالەمی وایە و هەرکەسێ و هەر ئوممەتێ بە ئەنجامی خۆی ئەگا. کەوابێ ئەبێ بزانن تەنیا ئێوە لە جەنگی کافرانا گیرۆدەی کوشتن و بریندارى نەبوون، بەڵکوو گەلێ پێغەمبەران لە بەنی‌ئیسرائیل و غەیری بەنی‌ئیسرائیل و ئەتباعەکانیان کەوتوونەتە جەنگەوە لەگەڵ کافرانا و گەلێکیان لێ کوژراوە بەڵام لە ئەنجاما سەرکەوتن هەر بۆ حەق و حەقیقەتە.

﴿هَٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾﴾

ئەم قورئانە کە رەوانەم کردووە بۆ سەر خۆشەویست بۆ دەستووری خۆی و پەیڕەوەکانی، بەیانە و ئەحکام روون‌کەرەوەیە و هۆی شارەزا کردنە و ئامۆژگارییە بۆ ئەوانە کە عەقڵدارن و تەقوای خودا ئەکەن و ئەیانەوێ لە عەزاب و جەزای ئازارداری قیامەت رزگار ببن.

﴿وَلَا تَهِنُوا﴾

سست مەبن.

﴿وَلَا تَحْزَنُوا﴾

زویریش مەبن بەو کارەساتە کە تووشتان بوو لە ئوحودا.

﴿وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ﴾

وە ئێوە بەرزتر ئەبن بەسەر کافرەکانا.

﴿إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾﴾

ئەگەر دامەزراو بن لە دین و ئیمانی خۆتانا.

www.iqra.ahlamontada.com

١٣٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾﴾

وە بە راستی خودا هەموو ستەمکارێ ئەبوغزێنێ و رقیەتی لێیان و ئەگەر ماوەیێ مۆڵەتیان بدا لە رۆژی خۆیا ئەیانگرێ و باش ئەیاندا بە عەرزا. خودا ئیمهالی هەیە بەڵام ئیهمالی نییە. پەنا بە خودا و بە میهرەبانییەکەی.

﴿وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَمْحَقَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾﴾

وە ئەو کارەساتەی بەسەرتانا هێنا بۆ ئەوە کە خودای تەعالا موسوڵمانەکان پاك بکاتەوە لە تاوانێ کە لەسەریان بوو، وە لە ئەوهام و خەیاڵاتی غەیرە موناسب کە گومانی ئەوە بوو موسوڵمانان ناشکێن لە جەنگا. وە لە ئەنانییەت و خۆخۆش‌ویستن و مونافقەکان؛ چونکی ئەگەر رووداوی ئوحود نەبوایێ قابیل بوو بازێ کەس وا گومانی ببردایە کە عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول موسوڵمانە، بەڵام لەو رۆژەدا دەرکەوت کە فڕی بەسەر ئیسلامەوە نییە؛ چونکە هەزار عوزری شرۆڵەی ببوایە ئەو رۆژە رۆژی ئەوە نەبوو کە ئەو سوپایە کەم بکاتەوە بە ئەندازەی سێ‌یەك، وە ئەگەر گەورەیی دەروونی حەزرەت نەبوایە پاش ئەو رووداوی ئوحودە لە هەر هەلێکا ببوایە ئەبوو هەمووی دەربکردانایە لە مەدینەی مونەووەرە، با لەوە زیاتر ئەو بوومە پاکە شووم نەکەن. وە «بالآخرة» تا پاکیشیان بکاتەوە لە بێ‌ئەمری حەزرەت؛ چونکی بە ئاشکرا دیارە ئەگەر تیرئەندازەکان، پشتی سوپای حەزرەتیان چۆڵ نەکردایێ دوژمنەکان جەسارەتیان نەدەکرد بێن بۆ نزیکی حەزرەت یان بگەن بەو بەرزی و ددانەیە ئەوان بە سەریەوە بوون. پەنجا تیرئەندازی پاڵەوان کەم نییە کە لە شوێنێکی بەرزەوە تیر بخا لە دوژمنێ لە خوارەوە بەرزەوە ببن. بەڵام حیکمەتی خودا کەس نایزانێ خۆی نەبێ.

وە لە لام وایە حیکمەتی لە هەموو بەرزتر ئەوەبوو تا ریسالەتی پێغەمبەر ﷺ وەکوو رۆژ بە ناوەڕاستی ئاسمانەوە دەربکەوێ ئەم زاتە چۆن لە ئینتیساراتی بەدرا

www.iqra.ahlamontada.com

١٣٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

جا خودای تەعالا روو ئەکاتە ئەسحابەکانی ئوحود و دەست ئەکا بە ئاموژگارییان لەسەر یاسای سوننەتوڵڵاو ئەفەرموێت:

ئادەمیزاد خواهـ دینی بێ یا دنیایی بێ لە یاسای سوننەتوڵڵا دەرناچێ و لەو یاسانەیە کە خودا دایمەزراندووە ئەمە کە کۆمەڵێ دین‌خواهـ پێویستە ماڵ و رۆح و عەلاقەیان بکەن بە فیدای ئەو هەدەفە کە کەوتوونە شوێنی ئەگەرنا ناگەن بە غایەی خۆیان و ئەفەرموێت:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾﴾

واتە: یا خەیر باوەڕتان وەها بوو کە موستەحەقی چوونە بەهەشت ببن وەلحاڵ هێشتا عیلمی خودا تەعەللوقی نەبەستووە بەوانەوە کە جیهاد ئەکەن لە رێگەی خودادا وە یا لە رێگەی خودا سەبر ئەکەن و خۆئەگرن لە بەر باری مەینەت و مەرارەتی دنیادا؟

﴿وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ﴾

وە بە راستی ئێوە بە داوای خۆتان ئارەزووی مردنتان ئەکرد لە رێگەی خودادا لە پێش ئەوەدا پێی بگەن.

﴿فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾﴾

دەی وا چاوتان‌کەوت بە مردن بە هۆی چاوپێکەوتنی برا کوژراوەکانتانەوە و ئێوە ئەتانڕوانی بۆیان. جا ئەگەر ئێوە لەو تەمەننا پێشووەدا راستتان‌کردووە ئیتر لەم کارەساتە بۆچی دلگران بوون؟ ئەو مردنە کە داواتان ئەکرد ئەمە بوو پێویست بوو پێتان خۆش بێ.

www.iqra.ahlamontada.com

١٣٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

دەنگێ لە ناو کافرەکانەوە هات بەم شێوە: «موحەممەد کوژرا»! منیش بانگم کرد: هەرکەسێ بڵێ موحەممەد کوژرا ئەدەم لە گەردنی! کە روانیم چاوم کەوت بە حەزرەت ﷺ وە ئەسحابەکان مەشغووڵ بوون ئەگەڕانەوە بۆ دەوری، لەو کاتەدا یەکێ بانگی ئەکرد: «ألا إن محمداً قد قتل فارجعوا إلى دينكم الأول» وە ئەم ئایەتە لەسەر ئەوە هاتووەتە خوارەوە.

وە بەیهەقی لە «دلائل النبوة»دا ریوایەت ئەکا: کە پیاوێ لە موهاجیرین رابورد بە لای یەکێ لە ئەنسارا لە ئاخر ئەنفاسا لە نزیکی مردنیا ئەمیش پێی وت: موحەممەد کوژرا! جا ئەنساریەکە رضی الله عنه فەرمووی: ئەگەر کوژرابێتیش قەی ناکا، ئەو دینەکەی تەبلیغ کرد و گەیاندی! دەبڕۆن ئێوەیش جەنگ بکەن و دیفاع بکەن لە دینی خۆتان، وە ئەم ئایەتە لەسەر ئەوە هاتەخوارەوە و مانیع نییە لەسەر هەردوو سەبەبەکە نازڵ بووبێ.

﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ كِتَٰبًا مُّؤَجَّلًا﴾

جا خودای تەعالا لۆمەی ئەو کەسانە ئەکا کە لە مردن و کوژران ئەترسن و لە رۆژی رووداوەکەدا دوورکەوتنەوە لە حەزرەت ﷺ نەکا بکوژرێن، وە ئەفەرموێت: بۆ هیچ نەفسێ و هیچ گیانلەبەرێ مردن نییە ئیللا بە خواستی خودا نەبێ. وە خودا مردنی گیانلەبەری نووسیوە بە نووسینێکی موەققەت و بڕیاردراو لە ئانێکی دیاریدا کە بەرو دوا ناکا.

﴿وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلْءَاخِرَةِ نُؤْتِهِۦ مِنْهَا﴾

جا ئیتر هەرکەسێ هەر خێر و سوودی دنیای ئەوێ و نایەوێ تێکۆشێ و جیهاد بکا لە رێگەی دینا ئەوە سوودی دنیای پێ ئەدەین، وە هەرکەسێ خێر و سوودی

www.iqra.ahlamontada.com

١٣٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾﴾

وە خودای تەعالا بە راستی ئینسانە سابیرەکانی خۆش ئەوێ.

﴿وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّآ أَن قَالُواْ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِىٓ أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾﴾

وە ئەو کۆمەڵە خوداناسانە لەگەڵ ئەو عیبادەت و تاعەتەیانا وتارێکیان نەدەبوو ئیللا ئەمە نەبێ ئەیانوت: خودایە گوناحەکانمان بە عەفوی خۆت داپۆشە و عەفوومان بکە لە زیادەڕەوی لە ئیشی خۆمانا و پێمان دابمەزرێنە لە جیهادا و یارمەتیمان بدە و زاڵمان بکە لەسەر ئەو قەومە کافرە بێ‌دینانە.

﴿فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ ٱلْـَٔاخِرَةِ﴾

جا خودای تەعالا بە هۆی ئەو پاڕانەوەیان لە مەیدانی عوبوودییەتا جەزای دنیای پێدان کە بریتییە لە غەنیمە و ماڵی تاڵانی و چاوکرانەوەی ئادەمیزادی ساغ. وە سەوابی جوانی ئاخیرەتیش کە رەزای خودا و عوبوورە بە ئاسانی لەسەر سیرات و چوونە بەهەشتە.

﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾﴾

وە لە واقیعا خودا پیاوچاکان و چاکەکەرانی خۆش دەوێ.

فەرموودەی خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ﴾.

ئەم ئایەتە هاتووەتە خوارەوە لە شانی ئەو موسوڵمانانەدا کە لە رۆژی ئوحودا مونافقەکانی ئەتباعی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول پێیان ئەوتن بگەڕێنەوە بۆ لای دینی خۆتان و براکانتان لە وڵاتی خۆتانا، وازبێنن! ئەگەر موحەممەد پێغەمبەر بوایێ نەدەکوژرا و ئێوەیش گیرۆدە نەدەبوون، جا خودا فەرمووی:

www.iqra.ahlamontada.com

١٤٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

واتە بە تەئکید و بە راستی ئەهاوینە ناو دڵی کافرەکانەوە ترس و بیم کە نەتوانن بێنەوە بۆ سەرتان، ئەمەیشم لەسەر ئەوە کرد کە ئەوان شەریك بۆ خودا بڕیار ئەدەن وە لەسەر ئەم کارە خودای تەعالا هیچ دەلیل و هیچ حوجەتێکی بۆ نەناردوونەتە خوارەوە.

﴿وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ﴾

وە لە پاشەڕۆژیشا ماوایان ئاگری دۆزەخە.

﴿وَبِئْسَ مَثْوَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾﴾

وە زۆر ناشرینە مەڵبەندی ستەمکاران کە دۆزەخە.

فەرموودەی خودا: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ﴾.

موحەممەد کوڕی کەعبی قورەزی ئەڵێت: کاتێ حەزرەت ﷺ و ئەسحابەکان گەڕانەوە بۆ مەدینە لە ناو خۆیانا کەوتنە وتوویژ کە ئەم نەگبەتە چۆن هات بە سەرمانا (مع أنه) خودای تەعالا وەعدەی نەسرەتی پێدا بووین؟ جا خودای تەعالا ئەم ئایەتەی نازڵ کرد: کە ئێوە خۆتان لاتان دا لە فەرمانی پێغەمبەری خودا، ئەگەرنا خودا نەسرەتی پێدان، وە فەرمووی:

﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ﴾

بە راستی خودا وەعدەی خۆی بۆ ئێوە جێبەجێ کرد لەو کاتەدا کە ئەتاندا لە دوژمنەکان و ئەتانکوشتن و شوعوور و حیستان پێ نەدەهێشتن بە ئیزنی خودا.

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ﴾

هەتا خۆتان زائیف بوون و بێهێز کەوتن.

www.iqra.ahlamontada.com

١٤٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١٥٢﴾

وە خودایش خاوەن کەرەمە لەسەر موسوڵمانەکان.

﴿إِذۡ تُصۡعِدُونَ وَلَا تَلۡوُۥنَ عَلَىٰٓ أَحَدٖ﴾

خودا دەستی ئێوەی لابرد لەسەر دوژمنەکان و ئەوانی زاڵ کرد بەسەرتانا لەو کاتەدا کە سەرئەکەوتن بە کێوەکەدا و سوپاگای خۆتان بەجێ‌هێشت، وە ئەوەندە پەرێشان و بێ‌ورە بوون ئاورتان نەئەداوە بەلای هیچ کەسێ لە رەفیقەکانتانا.

﴿وَٱلرَّسُولُ يَدۡعُوكُمۡ فِيٓ أُخۡرَىٰكُمۡ﴾

وەلحاڵ حەزرەتی پێغەمبەری خۆشەویست بانگی پێشووەکانتانی ئەکرد لەگەڵ تاقمی دواییتانا کە بگەڕێنەوە بۆ مەیدانی جەنگ لەگەڵ دوژمنەکانا.

﴿فَأَثَٰبَكُمۡ غَمَّۢا بِغَمِّ﴾

جا خودای تەعالا جەزای دانەوە لەسەر ئەم حاڵە نابارەتان بە غەمی بریندار بوونێ کە ئەلکا بە غەمی کوشتنەوە، یاخود جەزای دانەوە بە غەم و میحنەتێ لە بەدەل و باتی ئەو غەمە کە گەیانتان بە دڵی پێغەمبەر ﷺ. واتە بە زنجیرەی لەیەك نەبڕاو چەن غەمی هێنا بەسەرتانا: غەمی عاری راکردن لەبەرابەر دوژمن، وە غەمی لە دەس دەرچوونی غەنیمەی کافرەکان، وە غەمی ئەوە کە ماڵی خۆیشتان کەوتە دەستی ئەوان، وە غەمی بریندار بوون، وە غەمی کوژرانی پیاوە پاڵەوانە فیدائییەکانتان، وە غەمی تانەی مونافقەکانی شاری مەدینە و تانەی جوولەکەکانی ئەو دەورو بەرە هەموو ئەم کارەساتەتان تووش بوو لەسەر نافەرمانی پێغەمبەر ﷺ. وە ئەم هەموو میحنەتەی دا بە سەرتانا هەتا قاڵ ببن و چاو بکەنەوە و بزانن بەرزی بە خواستی خودایە و بە فەمانبەرداری رەسولەڵلایە.

www.iqra.ahlamontada.com

١٤٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَطَآئِفَةٌ قَدۡ أَهَمَّتۡهُمۡ أَنفُسُهُمۡ﴾

وەلحاڵ تاقمێکیشتان غەمی نەفسی خۆیان داگیری کردبوون.

﴿يَظُنُّونَ بِٱللَّهِ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ ظَنَّ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِۖ﴾

گومانیان ئەبرد بە خودای تەوانای زانا بە ناحەق بە بازە گومانێ کە موناسبی زەمانی جاهیلییەت و کوفر بوون.

﴿يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ ٱلۡأَمۡرِ مِن شَيۡءٖۗ﴾

ئەیانوت: ئایا ئێمە لە نەسرەت و زەفەر بەشمان هەیە؟ وە یاخود لە رزگار بوون لەم غەم و قارە هەلێکمان هەیە؟

﴿قُلۡ إِنَّ ٱلۡأَمۡرَ كُلَّهُۥ لِلَّهِۗ﴾

تۆ بڵێ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست: بە راستی هەرچی ئیشە هەمووی عائیدی خوایە.

﴿يُخۡفُونَ فِيٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبۡدُونَ لَكَۖ﴾

ئەشارنەوە لە دڵی خۆیانا حاڵێ لە ئینکاری نوبووەت و عەناد لەگەڵ کۆمەڵی موسوڵمانانا کە دەری ناخەن بۆ تۆ.

﴿يَقُولُونَ لَوۡ كَانَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَمۡرِ شَيۡءٞ مَّا قُتِلۡنَا هَٰهُنَاۗ﴾

ئەڵێن لە دڵی خۆیانا و لە ناو خۆیانا کاتێ کە موسوڵمانی ساغ لە ناویانا نەبێ: ئەگەر ئێمە بەشێکمان ببوایێ لە نەسرەت و لە پایە لە لای خودا لەم شوێنەدا نەدەکوژراین.

ریوایەت کراوە ئەم قسە لە لایەنی گەلێ شەڕکەرەوە نەبووە بەڵکوو قسەی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول بووە و لەبەر ئەوە کە غاڵبەن تێکەڵی ئەسحابەکان بووە بە نیفاق، سیاقی کەلامەکە وای لێ دەرئەکەوێ کە لەوانەوە بووە.

www.iqra.ahlamontada.com

١٤٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە تا ئەو عیلم و تەسدیق و باوەڕە کە وا لە دڵتانا سافی بکا و پاکی بکاتەوە لە وەسوەسە و تەڕەدود و دوودڵی.

﴿وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾﴾

وە خودای تەعالا زانایە بەو خەیاڵاتە کە دێن و ئەچن لە دڵا.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ إِنَّمَا ٱسْتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ﴾

بە راستی ئەو کەسانە کە لە ئەووەڵی شکانی موسوڵمانانا پشتیان هەڵکرد و ڕۆیشتن و سوپاکەیان پەرێشان کرد ئەوە ئیبلیس هەڵی خەڵەتاندن بە هۆی شوومی بازێ تاوانەوە کە بریتی بوون لە بێ‌ئەمری حەزرەت ﷺ و تەرکی قەرارگای خۆیان و چۆڵکردنی پشتی سوپاکە و پشتی پێغەمبەر ﷺ.

﴿وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾﴾

بە راستی خوا عەفوی کردن؛ چونکی بە راستی خودا تاوان‌پۆش و میهرەبانە.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لِإِخْوَٰنِهِمْ إِذَا ضَرَبُواْ فِي ٱلْأَرْضِ أَوْ كَانُواْ غُزًّى لَّوْ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ﴾

ئەی کەسانێ ئیمانتان هێناوە، وەکوو ئەو مونافقانە مەبن کە کافرن و کوفری خودای تەنها ئەکەن و حاڵیان وایە ئەڵێن دەرحەق بە برایان و برادەرانیان ـ کاتێ کە بڕۆن بۆ تیجارەت بە دنیادا یا ئەگەر جیهاد بکەن ـ : ئەگەر لە لای ئێمەدا بوونایێ نەدەمردن لە وڵاتی غەریبیدا و نەدەکوژران لە جەنگدا. وە ئەم قسەیش لەبەر ئەوە ئەکەن:

﴿لِيَجْعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

هەتا خودا ئەم قسەیە و ئەم باسە بکا بە هۆی حەسرەت و غەم لە دڵی ئەو برایانە ـ ئەوانەیان کە ماون ـ یا لە دڵی خزم و خوێشیانا.

﴿وَٱللَّهُ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ﴾

هەر خودایە ئەو کەسە کە زیندوو ئەکاتەوە و ئەمرێنێ.

﴿وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٧﴾﴾

وە خودا بینایە، کردەوەکەتان ئەبینێ.

﴿وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوْ مُتُّمْ﴾

وە ئەگەر بڕۆن بۆ جیهاد و بکوژرێن لە ڕێگەی خودادا یا خود بمرن بە مردن لە ڕێگەی ئەوا.

﴿لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾﴾

ئەوە مەعلوومە خودا تاوانتان دائەپۆشێ و میهرەبانیتان لەگەڵدا ئەکا وە دیاریشە عەفوو تاوان بەخشییەك لەلایەنی خواوە و میهرەبانییەك لە تەرەفی ئەوەوە زۆر باشترە لەو ماڵی دنیایە کە ئەوان گردی ئەکەنەوە. خۆلاسەی کەلام غەزا کردن و سەفەرکردن نابن بە هۆی نزیك کردنەوەی ئەجەل، وە ئەگەر هات و ئینسان مرد یا کوژرا لە ڕێگەی خودادا دیارە کە خودا عەفوی ئەکا و ئەو عەفو و میهرەبانی خودایە زۆر باشترە لەوەی ئەوان گردی ئەکەنەوە.

﴿وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى ٱللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾﴾

وە بە ڕاستی ئەگەر ئێوە بمرن یاخود بکوژرێن لە ڕێگەی خودادا ئەوە لە ئەنجاما ئەگەڕێنەوە بۆ لای خودا و لەسەر وەعدەی خۆی جەزای باش و پایەی بەرزتان پێ ئەدا و ئەو پایە لە هەموو مایە و غایەیێ باشترە.

www.iqra.ahlamontada.com

﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ﴾

ئەی خۆشەویست لە هۆی رەحمەتی خوداوە تۆ نەرم بوویت بۆ ئەو رەفیقانەت.

﴿وَلَوْ كُنتَ فَظًّا﴾

وە ئەگەر تۆ ئینسانێکی خوو و رەوشت ناشیرین بوویتایێ.

﴿غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ﴾

وە ئەگەر دڵڕەق بوویتایێ.

﴿لَٱنفَضُّوا۟ مِنْ حَوْلِكَ﴾

ئەم رەفیقانەت بڵاوەیان ئەکرد لە دەورت، مادام ئێستە خودای تەعالا تۆی وەها بە خاوەنی ئەخلاقی بەرز کردووە.

﴿فَٱعْفُ عَنْهُمْ﴾

چاوپۆشییان لێ بکە لە هەر کردەوەیەکدا کە پەیوەندی هەیە بە تۆوە.

﴿وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ﴾

داوای جورمپۆشی بکە لە خودا بۆ هەر تاوانێکیان وا لە بەینی خۆیان و خودادا.

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِ﴾

وە داوای راوێژیشیان لێ بکە لە کار و باری جەنگ و سوڵح و ئیدارەی شوئوونتا.

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ﴾

جا پاش راوێژەکە کاتێ عەزمت جەزم بوو لەسەر ئیشێ بیکەی ئیتر تەوەکول ببەستە بە خودا.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾﴾

بە راستی خودای تەعالا خاوەن تەوەکولەکانی خۆش ئەوێ.

www.iqra.ahlamontada.com

١٥٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

سەفای دەروونی و وەفای بۆ یاران
دەرمانی زامی دڵ بریندارانن
بەخشینی ماڵی بە گوێرەی ئیمکان
دووری لە تەماع لە پەلە و تەکان
دەوامی لەسەر باری سەلامەت
یانی تێکۆشین بە ئیستیقامەت
ئەیفەرموو لەگەڵ دەروونی ئاگاه:
«و أفوض أمري إلى اللّه»
بە هەڵە نەڵێی مەعنای تەوەکول
پاڵدانەوەیە عاتڵ و باتڵ
وەکوو لاتەکان لە بەغدادا زوو
بڵێ: «زەردالوو خۆت بێ بۆ گەلوو»
خۆت بکەی بە بار بۆ شانی عالەم
ببی بە بەندە بۆ هەرزە ئادەم
بڕوانە مێژووی رەهبەرانی دین
مێژووی هۆشیاران لە رووی سەرزەمین
هەموو تێکۆشان بە قەی دەستەڵات
لە بۆ سەربەرزی لە رووی سەربەسات
ئادەمی ناژی لە رووی جیهانا
بە بێ تێکۆشین لە رێگەی شانا
شان پایە و مایە و سایە و ژیوارە
پاسەوان گەورەی عەدالەت کارە
ئەوەی کە بنوێ سەر لە سەینێ
ئەبێ خێرۆمەن نانی بۆ بێنێ
تا شانت هەیە تێکۆشە بۆ نان
تا نانت هەیە بیدە بە ئیحسان
هەرگیز نەڕوانی بۆ تۆڵە و پاداش
هەتا رەنجەکەت نەڕوا بە بەلاش
تۆڵە و جەزای تۆ لە لای خودایە
بە مەبەستی تۆ تەواو ئاگایە
هەتیوێکت دی لەویا کەوتووە
بێ‌کەسە و بێ‌دەس بابەی مردووە
داماوێکت دی لە لاکۆڵانێ
بێ پایە و مایە ئەمرێ بۆ نانێ
یارمەتیدەر بە هەتا ئەتوانی
نەکا بکەوی و بە خۆت نەزانی
کوێرێکت بینی دەستی راکێشە
کوێری ئەنجامە لە بۆ چاوئێشە
نەك بە چاوێشە کوێربن چاوانت
جا پاش بکەوی لە رێرەوانت
تەنیا ئیخلاسە ئایینی ئیسلام
تەنیا خزمەتە رێی «دارالسلام»
خزمەتی خەڵکە هۆی پایە و شانت
خزمەتە خزمەت هێزی ئیمانت
«نامی» دڵسۆزە دەرسی وەربگرن
بە سوودە بۆتان پاش کاتی مردن

www.iqra.ahlamontada.com

١٥٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

خاوەن کردەوە خراپەکان خاوەنی چەن پایە و پلەی جیاجیان، هەروا خاوەن کردەوە باشەکانیش هەم خاوەن پلەو پایەی زۆری جیاوازن و بە هەرحاڵ خودا بینایە بە کردەوەکانیان.

﴿لَقَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾

خودا منەت و کەرەمی رژان بەسەر موسوڵمانانا.

﴿إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾

لەو کاتەدا کە ناردی لە ناو ئەواندا پێغەمبەرێ لە رشتەی خۆیان.

﴿يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ﴾

وە ئایاتی خودایان بەسەرا ئەخوێنێتەوە بۆ ئیرشادیان ئەلای خێر و لادانیان لە تاوانباری.

﴿وَيُزَكِّيهِمْ﴾

وە پاکیان ئەکاتەوە لە بیر و باوەڕی ناپەسەند و لە خوو و رەوشتی پەست و لە کردەوەی ناشیرین.

﴿وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ﴾

وە کوتوبی خودا و سوننەتی پاکی پێغەمبەر نیشان ئەدا بەوان.

﴿وَإِن كَانُوا۟ مِن قَبْلُ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾﴾

هەرچەن ئەم ئوممەتە لە پێش هاتنی ئەم پێغەمبەرە رەهبەرەدا لە ناو گومڕاهییێکی دیاریدا بوون لە باوەڕی ئیشراك و کردەوەی ناپاك و رەوشتی پەست.

www.iqra.ahlamontada.com

١٥٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَمَآ أَصَٰبَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ﴾

ئەوەی بەسەر ئێوەدا هات لەو رۆژەدا کە هەردوو تایفەکە: (کافرە موشریکەکانی قورەیش و، موسوڵمانە موهاجیر و ئەنساریەکانی مەدینە) بە یەك گەیشتن ئەوە بە ئیرادە و خواستی خودا بوو.

﴿وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١٦٦ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ﴾

وە لە بەر ئەوە ئەو کارەساتەی بەسەر موسوڵمانەکانا هێنا هەتا باش عیلمی تەعەللوق ببەستێ بە موسوڵمانەکان و موسوڵمانی دامەزراو جیابکاتەوە لە دانەمەزراو، وە هەتا عیلمی تەعەللوق ببەستێ بە کافرە مونافقەکانەوە کە دەستەی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول بوون و بە تەواوی نیفاق و بێ‌مەغزی ئەوان دەربکەوێ لە عالەم.

﴿وَقِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ قَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدۡفَعُواْۖ﴾

وە لەو رۆژەدا وترا بەو مونافقانە: وەرن جیهاد بکەن لە ڕێگەی بەرز کردنەوەی کەلیمەی خودادا، وەیا ئەگەر جیهاد و جەنگ ناکەن بێن قەرەباڵغی موسوڵمانەکان زۆر بکەن و کافرەکان بترسێنن و بەم شێوە کافرەکان دەفع بکەن و دووریان بخەنەوە لە موسوڵمانەکان.

﴿قَالُواْ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالٗا لَّٱتَّبَعۡنَٰكُمۡۗ﴾

ئەوان بە هەموو سەلافە و بێ‌شەرمییەکەوە ئەیانوت: ئەگەر بمان‌زانیایێ جەنگێکی راست هەیە ئەکەوتینە شوێنتان و جەنگمان ئەکرد.

﴿هُمۡ لِلۡكُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ لِلۡإِيمَٰنِۚ﴾

ئەو کۆمەڵە مونافقانە [لەو رۆژەدا] لە کوفرەوە نزیکترن [تا ئە]وەی لە ئیمان، ئەگەرنا ئەگەر موسوڵمان بوونایێ چۆن ئەو قسە بێ‌سوودەیان ئەکرد. ئایا عەبدوڵلای

www.iqra.ahlamontada.com

١٥٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

تۆ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بڵێ پێیان: ئەگەر بە بیر و رای ئێوە مەنعی مردن و کوشتن لەوان ئەبێ، بێن بەو بیر و رایانە مەنعی مردن لە خۆتان بکەن ئەگەر راست ئەکەن.

فەرموودەی خودای تەعالا: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟﴾ الآیات.

ریوایەتیان کردووە ئیمامی ئەحمەد و ترمزی و حاکم لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما فەرموویەتی حەزرەت ﷺ فەرمووی: لەو کاتەدا براکانتان کوژران لە ئوحودا خودای تەعالا ئەرواحی ئەوانی خستە ناو چەن تەیرێکی سەوزەوە و ئەو تەیرانە ئەڕۆن بۆ سەر جۆبارەکانی بەهەشت و لە مێوەی بەهەشت ئەخۆن، جا ئەگەڕێنەوە بۆ سەر چەن قەندیلێ کە هەڵاوەسراون لە سێبەری عەرشا، جا پاش ئەوە کە دامەزران لەم خۆشی و ئاسایشەدا و لەزەتی خواردن و خواردنەوەیان وەرگرت وتیان: خۆزگە خزم و خوێش و براکانمان ئاگادار ئەبوون لە حاڵی ئێمە و بیانزانیایێ خودا چی لەگەڵ ئێمەدا کردووە هەتا لە ماوەی ژیانی خۆیانا تەرکی جیهادیان نەکردایێ و زویر نەبوونایێ لە وەزعی حەرب!

وە لە ریوایەتێ‌ترا ئەفەرموێ: کێ بێ خەبەر بدا بە براکانمان کە ئێمە زیندووین لە بەهەشتا و رزقمان هەیە؟ جا خودای تەعالا فەرمووی: من خەبەریان پێ ئەدەم لە باتی ئێوە، وە فەرمووی:

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتًۢا﴾

گومان مەبەن بەو کەسانە کوژران لە ڕێگەی خودادا مردوون.

﴿بَلْ أَحْيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾﴾

بەڵکوو زیندوون و لە لای خودای خۆیشیان رزقیان بۆ رەوانە ئەکرێت.

www.iqra.ahlamontada.com

١٥٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

و چ کافر؛ چونکە ئەویش بە قەراری قەتعی مووجیبی هیچ نەوعە شەرافەتێ نابێ بەڵکوو ئەم حەیاتە حەیاتێکی حەقیقی راستە لاکین لە جەسەدێکی بەرزەخیدا وەکوو جیسمی لەتیفی مەلائیکەکان وە ئەمانە لەم جیسمە لەتیفەدا ئەمێنن هەتا رۆژی قیامەت، وە رۆژی قیامەت کاتێ کە حەشری عیباد ئەکرێ ئەوانیش ئەڕۆنەوە ئەو لیباس و جیسم و بەرگە پێشووەیان کە لە دنیادا تیادا ژیاون و لەسەری مردوون. وە دەلیل لەسەر ئەمە کە شەهیدەکان لە پاش مردن زیندوون بە زیندوویەتییەکی راست و لە جیسمێکی ناسکی وەهادا کە وەکوو شێوەی جیسمی دنیایان بێ، چەن شتە:

یەکەم: نەفسی ئەم ئایەتە کە خودا ئەفەرموێت: ﴿ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتاً بل أحياء عند ربهم يرزقون﴾ هەتا ئاخری سێ ئایەتەکان؛ چونکی بە زاهیری ئایەتەکان حەیات و رزق وەرگرتن و موژدەدان بەو رەفیقانە کە دێن و ئەگەن بەوان [ئەوە] ئەگەیەنن، بەم شێوە ئەبێ کە زیندووبن و لە ناو جیسمێکدا بن قابیل بێ بۆ رزق وەرگرتن.

دووهەم: ئایەتی: ﴿فأما إن كان من المقربين ﴿٨٨﴾ فروح وريحان وجنة نعيم ﴿٨٨﴾﴾[1] چونکە ئەم ئایەتە وا لە باسی گیان دەرچوونی ئادەمیزادی موسوڵمانا و بە زاهیری ئایەتەکە ئەمە دەرئەکەوێ کە ئەو رەوح و رەیحانە فەورەن لە پاش مردن بۆیان دێت.

سێهەم: ئەو حەدیسەیە کە ئەبووداوود بە ئیسنادی سەحیح ریوایەتی کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضي الله عنهما «قال: قال رسول الله ﷺ: لما أصيب إخوانكم بأحد جعل الله أرواحهم في جوف طير خضر ترد أنهار الجنة تأكل من ثمارها وتأوي إلى قناديل من ذهب معلقة في ظل العرش؛ فلما وجدوا طيب مأكلهم و مشربهم و مقيلهم قالوا: من يبلغ عنا إخواننا إنا أحياء في

---

١. الواقعة؛ ٨٩ ـ ٨٨

www.iqra.ahlamontada.com

١٦٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

شەهیدەکان لە ناو جیسمی پەلەوەری سەوزا، موخالیف نییە بۆ ئەمە؛ چونکی مادام قەرار درا ئەو جیسمە لەتیفە و بەرزەخییە مانای وایە ئەتوانن خۆیان بگۆڕن و بڕۆنە شێوەی پەلەوەری سەوزەوە کاتێ ئارەزوویان لە گەڕان بێ بە ئاسمانەکانا وە یا بڕۆن بۆ بەهەشت، وە ئەتوانن بڕۆنە شێوەی جیسمی خۆیانەوە لە دنیادا وە (هکذا).

وە ئەم گۆڕینی شێوە و تەتەووراتی جیسمییە وەکوو بۆ فریشتەکان هەیە بە تایبەتی بۆ حەزرەتی جوبرەئیل کە جار بە جار لە شێوەی «دحیە» ناوا لە ئەسحاب ئەهاتە حوزووری پێغەمبەر ﷺ وە جار بە جار وەهای چاو پێ ئەکەوت کە رووی ئاسمانی پڕ ئەکرد. وەها بۆ کیباری «أولیاء اللّٰه»یش واقیع بووە.

وە پێویستە ئینسانی موسوڵمانی خاوەن ئیمان بە دڵی ساف باوەڕی بەم تەقریرە ببێ چونکە بەم شێوە دەفعی ئیشکاڵ ئەبێ لە پرسیاری فریشتە لە ئینسانی مردوو لە پاش مردن خواهد لە قەبرا بێ یا لە دەریادا فەوتابێ یا بە ئاگر سووتابێ یا درەندە خواردبێتی. «وهکذا والحمد للّٰه».

ڕۆڵەی دڵدارم، بـــرای هـــۆشیارم! کـــاکی فـــامیدەی دڵ ئـــاگادارم!
ئینسانی بێ‌هۆش هەرچەن تێکۆشێ ئـــاوی حـــەیاتی مـــەردی نـــانۆشێ
هـۆش عـەقڵ و فـامە یـانی بـیری دڵ بـتوانـــێ دەرچـــێ لە داوی مـوشکڵ
کـەلامی خـودا واتـەی خـودایـە وتـــاری لەگـــەڵ «رســـول اللّٰـــه»یە
ڕەسوول بە ئەخلاق بە رەوشتی بەرز بـوو بـە رەحـمەتی ئـاسمان و عـەرز
هەرچەن موعجیزەی خاوەن تەئسیر بوو زۆربـەی رەوشـتی مـایەی تـەنویر بـوو
پـــەیامی هـــێنا لە لای خـــوداوە بـۆ تـەمێی هـۆشیار لە رووی دنـیاوە
ئـــەڵێ: ئـــەم مـــادە وا لە بـــەرچاوان دەریـا و دەشت و دەر، کێوان و کەیوان
لە هـــەواو لە تـــاو لە ئـــەستێرەکان کـــە دەورە ئـەدەن بـە هـێز و تـەکان
هـــەموو ئـــەمانە بـــێ‌غەیبی پـــەنهان پـــێی تـــەواو نـــابێ دائـیرەی جـیهان

www.iqra.ahlamontada.com

١٦٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

بـــەلاّم ئـــالاّیان گـــەلێ بـــالاّیە شـــاهیدی حـــالّیان «رســـول اللّـــه»یە
بـــاوەڕتان وابـــێ شـــەهیدان بـــەرزن وێنەی فـریشتەی سـەما و سـەر عـەرزن
خـــودا بـــە جـــاهی ئـیخلاسی چـــاکان حـــەشرمان بـــکەی لە ریـــزی پـــاکان

فەرموودەی خودا: ﴿ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُواْ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾. **الآية.**

ئیبنوئیسحاق و غەیری ئەویش ئەڵێن: کاتێ کە لە رۆژی شەممەی شازدەی مانگی شەووالدا واقیعەی ئوحود رووی دا پاش ئەوە مونادی لە لایەنی حەزرەتەوە بانگی کرد: کە حازر بن بڕۆین بە شوێنی دوژمنەکانا و کەس نەیەت ئیللا ئەوانە کە دوێنێ لەگەڵمان بوون، جا حەزرەت ﷺ رۆیشت بە شوێنیانا لەگەڵ نزیکی شەشسەد [کەس] لە ئەسحابەکان، لەبەر ترساندنی دوژمنەکان هەتا گەیشتە «حمراء الأسد» کە هەشت میل لە مەدینەی مونەووەرەوە دوورە، وە دانیشت لەویا رۆژی دووشەممە و سێشەممە و چوارشەممە جا گەڕایەوە. وە لە «حمراء الأسد» مەعبەدی کوڕی ئەبوومەعبەدی خەزاعی گەیشت بە خزمەتی حەزرەت ﷺ، وە قەبیلەی خەزاعە ـ موسوڵمان و موشریکیان ـ دۆستی حەزرەت بوون. جا عەرزی حەزرەتی کرد: وەڵلاهی زۆر ئێشمان پێ گەیشت لە رووداوی ئوحود وەلحەمدو لیللاه کە خۆت رزگار بووی. جا مەعبەد رۆیشت و حەزرەت هەر لە «حمراء الأسد» مایەوە. وە لە «روحاء» مەعبەد گەیشت بە ئەبووسوفیان و ئیتتیفاقیان کردبوو بگەڕێنەوە بۆ سەر مەدینەی مونەووەرە بۆ ئەوە هەتا بتوانن هەموویان بکوژن و کەسیان نەهێڵنەوە. کاتێ ئەبووسوفیان چاوی کەوت بە مەعبەد پێی گوت: لەم رێدا چیت چاو پێکەوت یا مەعبەد؟ ئەویش وتی: چاوم کەوت بە موحەممەد لەگەڵ هەموو ئەسحابەکانیاو ـ ئەوانەیش کە حازر نەبوون لە ئوحودا ـ سوپایێ تا ئێستە شتی وەهام نەدیوە هەموو

www.iqra.ahlamontada.com

ئەسووتێن و لەقارا ئاگریان لێ ئەبێتەوە! ئەویش وتی: کورە نابێ ئەمە تۆ چی ئەڵێیت؟ وتی: جا فەرموو برۆ هەتا ئەگەی بە سوارە و سوپاکەی! ئەبووسوفیان وتی: وەڵلاهی ئێمە بڕیارمان وایە برۆین قەڵاچۆیان بکەین! مەعبەد وتی: ئەگەر بە راستم ئەزانن مەڕۆن و من نەهی ئەکەم لەم گەڕانەوەتە بۆ سەر مەدینە، وە لەم کارەدا خێر نابینی. جا ئەبووسوفیان بە قسەی مەعبەدی کرد دووبارە گەڕانەوە بۆ مەککەی موکەڕڕەمە.

وە خودای تەعالا لە شانی ئەو ئەسحابانە کە پاش ئەو زەحمەتی رۆژی ئوحودە ئامادە بوون و لە خزمەتی حەزرەتا چوون بە شوێنی دوژمنەکانا ئەفەرموێت:

﴿ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ ٱلْقَرْحُ﴾

ئەو کەسانەی کە ئیتاعەی ئەمری خودا و پێغەمبەریان کرد و کەوتنە رێگە بە شوێنی دوژمنەکانیانا لە پاش ئەوەی تووشیان بوو لە زام و کوشتار.

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ مِنْهُمْ وَٱتَّقَوْا۟ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾﴾

بۆ ئەم کۆمەڵە ئەسحابە کە ئەهلی ئیحسان و ئیخلاس و تەقوای خودان ئەجر و سەوابێکی گەورە هەیە.

وەکوو بۆم بەیان کردن جوملەی ﴿للذين أحسنوا﴾. تا ئاخر، خەبەرە بۆ ﴿الذين استجابوا﴾ وە «مِن» لە لەفزی «منهم»دا بۆ بەیان و روونااکردنەوەی ماقەبلەکەیەتی.

فەرموودەی خودا: ﴿ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ﴾ **الآيات.**

ریوایەت کراوە کاتێ ئەبووسوفیان ویستی پاش واقیعەی ئوحود بگەڕێتەوە بۆ مەککە بانگی کرد: «يا محمد موعدنا موسم بدر القابل إن شئت، فقال عليه الصلاة والسلام: إن‌شاءالله تعالى. فلما كان القابل خرج في أهل مكة حتى نزل بمر الظهران؛ فأنزل الله الرعب في قلبه وبدا له أن يرجع، فمر به ركب من عبد قيس يريدون المدينة للميرة، فشرط لهم حمل بعير

www.iqra.ahlamontada.com

من زبيب إن ثبطوا المسلمين. وقيل لقي نعيم بن مسعود الأشجعي قد قدم معتمرا فسأله ذلك والتزم له عشراً من الإبل، فخرج نعيم، فوجد المسلمين يتجهزون، فقال لهم: أتوكم في دياركم فلم يفلت منكم أحد إلا شريد، أفترون أن تخرجوا وقد جمعوا لكم؟ ففتروا! فقال ـ عليه الصلاة والسلام ـ: والذي نفسي بيده لأخرجن ولو لم يخرج معي أحد! فخرج في سبعين راكباً وهم: يقولون: ﴿حسبنا الله ونعم الوكيل﴾». جا خودای تەعالا ئەم ئایەتەی نازڵ کرد:

﴿ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ﴾

ئەو ئەسحابانە کە قافڵەی «عبدقیس» یاخود نەعیمی کوڕی مەسعوود پێی وتن ـ لەبەر پەرێشان کردنیان ـ: کە سوپای قورەیش گردبوونەتەوە بۆ شەڕکردن لەگەڵتان لێیان بترسن و مەڕۆن بۆ جەنگ لەگەڵیان.

﴿فَزَادَهُمْ إِيمَـٰنًا﴾

کەچی ئەو قسە ناپارە ئیمانی زیاد کردن.

﴿وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾﴾

وە وتیان بە ئیخلاسی دڵ: بەسمانە خودا بۆ دەفعی زیان و بۆ راکێشانی خێرات و ئیحسان، وە باش زاتێکە خودا کە ئیعتیمادی لەسەر بدرێ.

﴿فَٱنقَلَبُوا۟ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ﴾

جا ئەم کۆمەڵە ئینسانە موسوڵمانە گەڕانەوە لە بەدر لەگەڵ زیادی دارایی دا بە هۆی تیجارەت کردنیان لە بازاڕی بەدرا و هیچ زیانێ لە لایەنی دوژمنەوە نەیدا لێیان.

﴿وَٱتَّبَعُوا۟ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ﴾

وە کەوتنە شوێنی ئەسبابی رەزامەندی خودا کە خۆ ئامادەکردن بوو بۆ جیهاد.

www.iqra.ahlamontada.com

١٦٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى ٱلْءَاخِرَةِ﴾

خودا ئەیەوێ کە بەش و بەهرەیێ بڕیار نەدا بۆ ئەمانە لە قیامەتا.

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾﴾

وە بۆ ئەوان هەیە عەزابێکی گەورە.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْكُفْرَ بِٱلْإِيمَٰنِ﴾

بە راستی ئەو کەسانە کە ئیستیعدادیان هەبوو بۆ ئیمان‌هێنان و بۆ دەرچوون لە تاریکستانی کوفر کەچی کوفریان ئیختیار کرد و ئیمانەکەیان گۆڕییەوە بە بێ‌ئیمانی وەکوو یەکێ ئالتوونی ساغ بدا بە قوماشی سووتاوی بێ‌سوود.

﴿لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾﴾

ئەوە بە قەتعی هەتا هەتایە ناتوانن هیچ زیانێ بدەن لە خودا و بۆ ئەوان هەیە عەزابێکی ئێش‌دەر.

﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ﴾

با وا گومان نەبەن ئەو کافرانە بەو مۆڵەتەی کە ئێمە پێیان ئەدەین و زوو بەزوو تۆڵەیان لێ وەرناگرین ئەوە سوود و قازانجە بۆیان.

﴿إِنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِثْمًا﴾

بۆیە مۆڵەتیان ئەدەین هەتا زۆرتر تاوانبار ببن و تاوانباری زیاد بکەن؛ چونکی هەرچی ئامۆژگاریمان کردن سوودی نەبوو دەی با هەر بمێنن و باریان قورستر ببێ و باشتر دابمێنن.

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾﴾

وە بۆ ئەوان هەیە لە قیامەتا عەزابێکی وا کە سووکیان ئەکا.

www.iqra.ahlamontada.com

١٦٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

دەی ئیمان بێنن بە خودای تەعالا بە تەنیا و باوەڕتان وابێ عیلم بە غەیب بۆ کەس نییە ئەو نەبێ؛ چونکی عیلم سیفەتێکی زاتییە و دەوام ئەکا لەگەڵ دەوامی خاوەنەکەیا؛ دەی هیچ کەس ئەم عیلمەی نییە ئیللا خودا نەبێ، بەڵێ ئەوەندە هەیە وا ئەبێ بە ئیخبار و ئیعلام بازێ لە پێغەمبەران وە یا بازێ لە رەهبەران حاڵی ئەکات. وە ئیمان بێنن بە پێغەمبەرانی خودا بە سیفەتی ئەوە کە بەندەی خودان، وە عیلم بە غەیب سیفەتی ئەوان نییە، سا مەگەر خودا ئیخباریان بکا بە وەحی یا بە ئیلهام.

﴿وَإِن تُؤْمِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾﴾

جا ئەگەر ئێوە ئیمان بێنن بە خودا و پێغەمبەران بەو شێوە ئێستە باسمان کرد و خۆتان بپارێزن لە نیفاق و دووڕوویی و خۆتان بپارێزن لە غولوو و موبالەغە کردن لە عەقیدە و بیر و باوەڕا ئەوە ئەجرێکی گەورەتان بۆ هەیە.

﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ هُوَ خَيْرًا لَّهُم﴾

واتە: با گومان نەبەن ئەوانەی کە بەخیلی ئەکەن بە سەرفی واجباتی ماڵەکەیان ئەو ماڵەی کە خودا بە فەزڵی خۆی پێی داون، ئەو بوخلەیان چاکە بۆیان.

﴿بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ﴾

بەڵکوو ئەو بەخیلییە خراپە و فەسادە و موفسیدە بۆ حاڵیان و بۆ مەئالیان.

﴿سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا۟ بِهِۦ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ﴾

ئەو ماڵە کە نەیاندا بە کەس تەوقدار ئەکرێن پێی لە رۆژی قیامەتا. واتە ئەکرێ بە دائیرەیێ لە وێنەی ئاسن و ئەکرێتە ملیان. ئەلحاسڵ ئەو حوقووقە کە واجبە لەسەر ئینسان سەرفی بکا بۆ خاوەن حەقەکە وەکوو زەکات و مەنزوورە و نەفەقەی واجبە و مارەیی ژن و ئوجرەی کرێکار و بەشی خاوەن ماڵ لە بەجێهێنانی فەرزی

www.iqra.ahlamontada.com

١٧٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

یەهوودەوە کە تەماشای کرد کۆمەڵێکی زۆر لە یەهوود گرد بوونەتەوە لەلای «فنحاص» ناو کە گەورەیان بوو لە عالمانی یەهوودیش بوو، ئەبووبەکر فەرمووی بە فەنحاس: «اتق اللّٰه واسلم» وتی: تەقوای خودا بکەو موسوڵمان ببە، وەڵلاهی تۆ خۆت ئەزانی کە موحەممەد رەسوولوڵلایە و بە حەق هاتووە بۆ لاتان لە لایەنی خوداوە و لە تەوراتەکەیشتانا ناوونیشانی نووسراوە، دەی ئیمان بێنە و تەسدیق بکەو قەرز بدە بە خودا بە قەرزی جوان هەتا بتخاتە بەهەشت و سەوابت دووقات زیاد بکا. جا فەنحاس وتی: یا ئەبابەکر تۆ گومان ئەبەی کە خودای ئێمە ماڵمان لێ قەرز ئەکا و هەمیشە فەقیر قەرز لە دەوڵەمەند ئەکا جا ئەگەر ئەمە تۆ ئەیڵێیت حەق بێ ئەبێ خودا فەقیر و گەدا بێ و ئێمە دەوڵەمەند بین، وە ئەگەر دەوڵەمەند بوایێ ماڵی ئێمەی بە قەرز داوا نەدەکرد، خودا خۆی مەنعی ئێمە ئەکا لە ریبا کەچی ریبامان ئەداتێ و ئەگەر دەوڵەمەند بوایێ ریبای نەئەدا بە ئێمە! جا ئەبووبەکر دای لە فەنحاس بە لێدانێکی خراپ و سوێندی خوارد ئەگەر عەهد و پەیمان لە ناویانا نەبوایێ ئەمدا لە گەردنت ئەی دوژمنی خودا! ئەویش رۆیشت بۆ خزمەتی حەزرەت و شکاتی لێ کرد وتی: تەماشا بکە ئەبووبەکر چی پێ کردووم. جا حەزرەت ئەبووبەکری بانگ کرد فەرمووی: بۆچی داوتە لە فەنحاس؟ ئەویش عەرزی کرد: یا رەسوولەڵلا ئەم ناپیاوە ئەیوت: خودا فەقیرەو ئێمە دەوڵەمەندین، منیش بە راستی رقم داگیرسا و لێمدا لەو کاتانەدا ئەم ئایەتە نازڵ بوو فەرمووی:

﴿لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ﴾

بە راستی خودا بیستی واتەی ئەو کەسانە کە وتیان: بە راستی خودا گەدایە و ئێمە دارا و دەوڵەمەندین.

﴿سَنَكْتُبُ مَا قَالُواْ وَقَتْلَهُمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١٧٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

نەیەنین کە داوای ریسالەت بکا هەتا قوربانێك بێنێ و ئاگرێ لە ئاسمانەوە بێتەخوار و بیخوا و لە ناوی ببا، جا ئەگەر قوربانێکی وا دێنی بۆمان و ئاگریش هات بۆی و خواردی باوەڕت پێ ئەکەین. وە فەرمووی:

﴿ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ عَهِدَ إِلَيۡنَآ أَلَّا نُؤۡمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأۡتِيَنَا بِقُرۡبَانٖ تَأۡكُلُهُ ٱلنَّارُۗ ﴾

واتە: ئەو یەهوودییانە کە وتیان: بە راستی خودا گەیاندوویەتی پێمان کە ئیمان نەهێنین بە هیچ پێغەمبەرێ هەتا قوربانێك دێنێ بۆ لامان و ئاگرێ لە ئاسمانەوە بێتە خوار و بیبا.

﴿قُلۡ قَدۡ جَآءَكُمۡ رُسُلٞ مِّن قَبۡلِي بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَبِٱلَّذِي قُلۡتُمۡ فَلِمَ قَتَلۡتُمُوهُمۡ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ١٨٣﴾

تۆ بڵێ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست: بە راستی لەمەوپێش چەن کەسێ لە رەهبەرانی گەورە و لە پێغەمبەرانی سەربەرز وەکوو زەکەریا و یەحیا و شەعیا هاتن بۆ لاتان بە چەن موعجیزاتێکەوە و بەو قوربانییەوە کە ئێوە باسی ئەکەن، دەی لەبەرچی ئەوانتانە کوشت لەگەڵ ئەوەدا کە قوسووریان نەکرد لە ئامۆژگاری ئادەمیزادا ئەگەر راست ئەکەن و خۆتان لە راستان ئەزانن.

﴿فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدۡ كُذِّبَ رُسُلٞ مِّن قَبۡلِكَ﴾

جا ئەگەر باوەڕیان پێ نەکردیت تۆ سەبر بکە و ئازار مەدە بە دڵی خۆت؛ چونکی ئەمە یاسای رۆژگارە و گەلێ پێغەمبەرانی پێش زەمانی تۆ تەکزیب کراون و ئازاردراون (مع أنه) لەسەر هەوڵدان بۆ گەیاندنی دین و ئایین دەوامیان کردووە، وە ئەو پێغەمبەرانە کە تەکزیب کراون،

www.iqra.ahlamontada.com

١٧٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە جەزاتان پێ ئەدرێتەوە بە خێر یا بە شەڕ لە ڕۆژی قیامەتا لە پاش ئەوە کە خودا زیندووتان ئەکاتەوە و گردتان ئەکاتەوە و حسێبی بیر و باوەڕ و کردەوەکانتان ئەکا.

﴿فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ﴾

جا هەرکەسێ دوور خرایەوە لە ئاگری دۆزەخ و خرایە ناو بەهەشتەوە ئەوە بە ڕاستی گەیشتووە بە مایەی ڕزگاری خۆی.

﴿وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ ۞﴾

وە نییە ئەم ژیانی دنیا و خۆشییە کە لە دنیادا دەس ئەکەوێ ئیللا مایە و هۆیە بۆ غروور و بایی بوونی ئینسان بە خۆی جا ئاگادار بن دنیا بایيتان نەکا.

بزانن! دنیا ئەم چەرخەیە عەرزە و ئاسمانە و ئەستێرەکانە، وە مەتاع شتێکە ئادەمیزاد لەزەت و ئاسایشی لێ وەرئەگرێ وەکوو: دارایی، ژن، ئەولاد، پایە، زانایی، تەوانایی. وە غروور: بایی بوونە کە مەعنای پشت هەڵکردنە لە بەجێهێنانی یاسای دین کە خودای تەعالا ناردوویەتی بۆ بەختیاری ئادەمیزاد.

جا ئەم دنیا کە مەتاعە و هۆی ڕابواردنە هەروا بۆ ئینسانی بەختیار هۆی کەسبی پیرۆزی و سەربەرزی دنیا و سەرفرازی قیامەتیشە وە سوود و زیانی دنیا لەسەر حاڵی خاوەنەکەی دێتە جێ، ئەم دنیا کە مەتاعی غوروورە بۆ ئینسانی قاسی و عاسی و دڵڕەق و پەست هەروا مەتاعی بەلاغ و گەیشتنە بە پیرۆزی بۆ ئینسانی دڵ نەرم و فەرمانبەری خودا و ڕەوشت بەرز بۆیە لە حەدیسی شەریفا هەیە: «الدنيا مزرعة الآخرة».

ڕاگرتنی دین بە هێزە، هێز بە دارایی و زانستە وە ڕاگرتنی دنیایش هەر پێویستە بە دارایی و حەزرەت ﷺ وەکوو مەنعی ئەبوودەردا و ئەسحابی سوففەی نەکردووە لە

www.iqra.ahlamontada.com

١٧٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی عیمران) ـــــــ

دارایی بۆ مەرد لەگەڵ دانایی — زۆر بـــالاترە لە پـــادشایی
دین و دنیای خۆی ئامادە ئەکا — چـــرا هـــەڵئەکا بـــۆ رۆشـــنایی
لە پاش مردنیش دیاری بۆ دێ — لای مـــوسوڵمانان بـــێ‌ئاشنایی

فەرموودەی خودا: ﴿لَتُبْلَوُنَّ فِيٓ أَمْوَٰلِكُمْ﴾ **الآية.**

ئیبنوئەبی‌حاتەم و ئیبنولمونزیر ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە ﷺ ئەڵێن: ئەم ئایەتەیش هەر نازڵ بوو لە هۆی ئەو جیدالەوە کە لە بەینی ئەبووبەکری سدیق و فەنحاسی کوڕی عازووورادا رووی دا کە وتی: ﴿إن اللّٰه فقير ونحن أغنياء﴾ ـ پەنا بە خودا!ـ

بەڵام عەبدوڕەزاق ریوایەت ئەکا لە زوهرییەوە: کە ئەم ئایەتە نازڵ بوو لە کەعبی کوڕی ئەشرەفدا کە زۆر زەمی پێغەمبەر ﷺی ئەکرد لەگەڵ ئەسحابەکانیا وە هانی کوففاری قورەیشی ئەدا لەسەریان جا فەرمووی:

﴿لَتُبْلَوُنَّ فِيٓ أَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ﴾

بە راستی ئێوە گیرۆدەی ئازاری دڵ ئەکرێن و تەجرەبە ئەکرێن ـ واتە شتی واتان بەسەر دێ وەکوو بەسەر تەجرەبە کراوا بێ ئەنا خودا خۆی زانایە بە هەموو شتێ و بەراوردی پێویست نییە ـ بە زیان کردن و سەرف کردنی دارایی لە رێگەی چەك کرین و خواردەمەنی و باقی پێویستی جەنگ، وە بە زیان لە نەفسی خۆتانا بە بریندار بوون بە کوشتار و ئازاردان بۆ دڵ و لەش.

﴿وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ أَذًى كَثِيرًا﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١٧٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ﴾

کەچی ئەو ئادو پەیمانەیان فڕەدا بۆ لای پشتیانەوە، واتە موبالاتیان پێ نەکرد و پاپاییان نەکرد.

﴿وَٱشْتَرَوْاْ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًاۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ١٨٧﴾

وە بەو کیتابە کە لەلایان بوو نرخی کەمیان وەرگرت، واتە لەبەر ئەوە کە دیاری و دەسەندەیان دەس بکەوێ و لەسەر پایە و مایەی خۆیان دەوام بکەن پەیمانی خودایان لە بیر بردەوە بەڵکوو کەم و زیادیان تێدا کرد و لەسەر موناسبی هەوای خۆیان مەعنایان بڵاو کردەوە، ئەمەیش شتێکی خراپ بوو ئەوان وەریان گرت و کڕییان بەو ماڵە نەختە رەواجی خۆیانە.

فەرموودەی خودا: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أَتَوا﴾ **الآية.**

موسلیم و بوخاری و ترمزی و نیسائی و غەیری ئەوانیش ریوایەتیان کردووە: کاتێ کە مەروان کوڕی حەکەم کوڕی عاس ئەمیری مەدینەی مونەووەرە بوو لە لایەنی موعاویەوە خزمەتکارێکی خۆی هەنارد بۆ لای ئیبنوعەباس و پێی وت: بڵێ بە ئیبنوعەباس: ئەگەر کەسێ شادو مەسروور بێ بەوەی کە دەستی ئەکەوێ و حەز بکا بەوە سەنای بکرێ لەسەر شتێ کە ئەو نەیکردووە عەزابی بدرێ لە قیامەتدا، هەموومان عەزابمان ئەدرێ. ئیبنوعەباس رضي الله عنهما فەرمووی: چیتانە بەسەر ئەم باسەوە؟ ئەم ئایەتە نازڵ بوو لە شانی ئەهلی کیتابا کە حەزرەت پرسیاری شتێکی کرد لێیان ئەوان شاردیانەوە و بەیانیان نەکرد و خەبەریان بە شتێکی موخالیف پێدا. جا دەرچوون وایان نیشان ئەدا کە جوابی پرسیارەکەیان بە راستی داوەتەوە و سوپاسی خودایان ئەکرد لەسەر ئەمە و دڵشادیش بوون بەوەی کە کەتمی حەقیقەتەکەیان کردووە، ئەم ئایەتە لەوەدا نازڵ بووە.

www.iqra.ahlamontada.com

١٨٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾﴾

وە بۆ ئەوانە هەیە عەزاب و ئازارێکی ئێش‌گەیێن.

﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾﴾

هەر بۆ خودایە پادشاهی و دارایی ئاسمانەکان و عەرز بە هەموو کان و گیا و گیانلەبەران و ئینسانەوە تەسەڕوفیان تیادا ئەکا لەسەر داوای حیکمەتی شامیل و ڕەسایی خۆی، وە کەس یارای ئەوەی نییە پرسیار بکا بۆچی و لەسەرچی؟ وە خودا بەسەر هەموو شتێکا تەوانایە.

فەرموودەی خودا: ﴿إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ﴾ **الآیات.**

ئیمامی تەبەرانی و ئیبنولمونزیر ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە فەرموویەتی: قورەیشییەکان هاتن بۆ لای یەهوود پرسیان کرد لێیان: حەزرەتی مووسا چلۆن هات بۆ لای ئێوە و چ موعجیزەیەکی هێنا؟ وتیان: عەسا و یەدی بەیزا، واتە: عەساکەی فرەئەدا ئەبوو بە مارو دەستی ئەکرد بە باخەڵیا و کاتێ دەری ئەهێنا وەکوو چرا پرتەوی ئەدایەوە. وە رۆیشتن بۆ لای گاورەکان پرسیاریان کرد: عیسا چ موعجیزەیەکی هێنا بۆ ئێوە؟ وتیان: کوێری سکومای چاك ئەکردەوە و ئینسانی بەڵەکی رزگار ئەکرد و مردووی زیندوو ئەکردەوە. جا هاتن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ پێیان وت: داوا بکە لە خودای خۆت کە تەپۆڵکەی «صفا» بکا بە ئاڵتوون بۆمان! جا بە شوێنی ئەمەدا ئەم ئایەتانە نازڵ بوون.

﴿إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

١٨٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

مەوجووداتی عالەمە و داگیرساوە و بووە بە چرای رووناکی تەواوی عالەم و نایشزانی حەقیقەتەکەی چییە، وە وەکوو ئەم «أثیر»ە کە لە عالەما هەیە و بووە بە هۆی گەیشتنی دەنگ و رەنگی ئەشباح بە ئادەمیزاد و حەقیقەتەکەیشی نازانی چییە.

جا ئەگەر ئینسان بە دڵێکی پاکی خاڵی لە خەوش و خاڵ، وردبێتەوە لەمانەدا بە ناچاری ئیعتیراف ئەکا بە پەروەردگاری جیهان ئەو پەروەردگارە کە لەسەر ئەم یاسا جوانە جیهانی دروست کردووە و رازاندوویەتیەوە کە هەمووی سەروخوار وەکوو خانوویێ وایە کە بە گومەزێکی گەورە دروست کرابێ و لەو گومەزەوە چرای زۆر بەرەوە بووبێ و لەسەر هەموو چراکانەوە شاچرایێ ئاوێزان بووبێ و بە دەوام ئەو دیمەنە جوانەت بێ‌خیلاف نیشان بدا. وە بۆ پێغەمبەری ئاخر زەمان موعجیزە لەم دەرسە بەرزتر پێویست نییە. لەم لایشەوە ئەگەر ئینسانێ داوای دەسکەوتنی دەرمانی دڵ بکا وەکوو چۆن ئەگەرێ بە شوێنیا و هەرکەسێ دەرمانێکی نیشان بدا. ئەگەر هەر بۆ بەراوردیش بێ چەن رۆژێ بە کاری دێنێ. وەها ئەم پێغەمبەرانە علیهم السلام هەموو وەکوو دوکتۆری نەخۆشینی گیانن وە بڕیاریان داوە بە یەك رووبی داوای یارمەتی غەیبی لە خودا بکەی و ماوەیێ مەشغوولی یاد و ناوی خودا بی دڵت دائەمەزرێ. ﴿ألا بذكر الله تطمئن القلوب﴾[1] وە ئەم دەرمانە لە هەموو دەرمانێ بە سوودترە؛ چونکی بەراورد کراوە کەس بە فەلسەفە لە حەقیقەتی غەیبیات حاڵی نەبووە وە تا یەکێ کەمێ حاڵی بووبێ بە دەلیلی عەقڵی هەزاران کەس لە سەر یاسای دین و تەمێ و تەربییەی پێغەمبەر ﷺ پێگەیشتووە وە ئەوەندە تێگەیشتووە کە دڵی ئارام ببێ، بۆیە خودا بە شوێن کەلیمەی ﴿أولي الألباب﴾دا ئەفەرموێ:

---

١. الرعد؛ ٢٨.

www.iqra.ahlamontada.com

١٨٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدۡخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدۡ أَخۡزَيۡتَهُۥۖ﴾

ئەی پەروەردگاری ئێمە، بۆیێ وا بە جۆش داوای ئەوەت لێ ئەکەین کە بمان‌پارێزی لە ئاگری دۆزەخ؛ چونکی بە راستی ئەو کەسەی کە تۆ بیهاویتە ناو ئاگری دۆزەخەوە ئەوە بە تەواوی رسوات کردووە لە ناو هەموو ئەو ئادەمیزادانە کە خاوەن پایەن و بە ستەمکارت ژماردووە؛ چونکی تۆ پادشایەکی عادڵی ئینسانێ کە ستەمکار نەبێ نایهاویتە ناو ئاگر.

﴿وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ ١٩٢﴾

وە ئەو کەسانەیش کە ستەمکارن هیچ یارمەتی‌دەرێکیان نییە کە بە هێز دەریان بکا لەو ئاگری دۆزەخە، وە ئەترسین کە خواستیشت لەسەر ئەوە نەبێ کە تکاکاری گەورە زوو بێت و تکامان بۆ بکات، وە بەم شێوە زۆر لەو ئاگرەدا بمێنینەوە.

﴿رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعۡنَا مُنَادِيٗا يُنَادِي لِلۡإِيمَٰنِ أَنۡ ءَامِنُواْ بِرَبِّكُمۡ فَـَٔامَنَّاۚ﴾

پەروەردگارا بە راستی ئێمە گوێمان لە دەنگی جارکێشێکەوە بوو بانگی ئەکردین بۆ ئەوە ئیمان بێنین، وەکوو پێغەمبەر بێ ﷺ، وە ئێمە سوپاس بۆ تۆ ئیمانمان هێنا.

﴿رَبَّنَا فَٱغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرۡ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا﴾

پەروەردگارا دەی مادام ئیمانمان هێنا و چووینە ریزی ئوممەتی ئیجابەوە تۆیش تاوانە گەورەکانمان بپۆشە و بە میهرەبانی خۆت کەفارەتی تاوانە بچووکەکانمان بۆ بدە.

﴿وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلۡأَبۡرَارِ ١٩٣﴾

وە بمان‌مرێنە و گیانەکەمان لێ وەربگرەوە لەگەڵ پیاوە باشەکانا، واتە کاتێ کە گیانمان دەردەچێ پیاوی باش زۆر لە دەور و پشتمان ببن، وە یاخود لە ناو پیاوە باشەکانا و لە گۆڕستانی ئەوانا بماننێژە.

www.iqra.ahlamontada.com

١٨٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

﴿وَقُتِلُوا۟﴾

وە کوژران.

﴿لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ﴾

بە بێ‌گومان هەموو تاوانەکانی ئەوان گەورە و بچووك دائەپۆشم.

﴿وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ﴾

وە بە راستی ئەیانخەمە ناو چەن باخێکی بەهەشتی وا کە جۆبار لە ژێر دارەکانیەوە رەوان ئەبێ.

﴿ثَوَابًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ﴾

وە سەوابیان ئەدەمێ بە سەوابێ کە شیاوی کەرەمی خودا بێ.

﴿وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسْنُ ٱلثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾﴾

وە خودای تەعالا لە لایەتی سەوابی جوان، وە بە فەزڵ و ئیحسانی خۆی ئەیبەخشێتەوە بە موسوڵمانانا.

ریوایەت کراوە لە «أم سلمة» رضي الله عنها ئەڵێ: عەرزی حەزرەتم کرد: یا رەسوولەڵلا نابیسم کە خودای تەعالا ناوی ژنان ببا لە ئەهلی هیجرەتا بە هیچ نەوعێ! جا خودای تەعالا ئەم ئایەتی «فاستجاب لهم»ەی نارده خوارەوە.

فەرموودەی خودا: ﴿لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ﴾ الآيات.

واحیدی و بەغەوی و غەیری ئەوانیش فەرموویانە: ئەم ئایەتە نازڵ بووە لە موشریکەکانی مەککەدا؛ ئەوان زۆر لە رابواردن و ژیانێکی رەسادابوون و موسوڵمانەکانیش گەدا و بێ‌دارایی بوون، جا لە ناو خۆیانا باسیان کرد وتیان: ئەم دوژمنانی خودا وان

www.iqra.ahlamontada.com

١٨٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

رەزای خودا بێ چۆن عەقڵ مەجالی پێ ئەدا وەربگەڕێتەوە بۆ ماڵێکی دنیایی دەست بکا بە ئاخ و داخ؟ هەرکەسێ بارەی کاری خۆی وەرئەگرێ وەکوو خودا ئەفەرموێت:

﴿لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا﴾

بەڵام ئەو کەسانە کە تەقوای خودای خۆیان ئەکەن بۆ ئەوان هەیە چەن بەهەشتێ کە جۆبار روان ئەبێ لە ژێری ئەو باخانەوە و بڕیاری مانەوەیان دراوە هەتا هەتایە.

﴿نُزُلًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ﴾

حاڵی ئەم بەهەشتانە وایە کراون بە ئیکرامییەی ئامادەکراو بۆ ئەو کەسانە کە خاوەن تەقوای خودان.

﴿وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾﴾

وە ئەو بەهەشتە کە لە لای خودایە و ئامادەکراوە باشترە بۆ پیاوە باشە خێرۆمەندەکان لەو دارایی دنیایە.

فەرموودەی خودا: ﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ﴾ **الآية.**

نەسائی ریوایەتی کردووە لە ئەنەس ﷺ: کاتێ باسی مردنی «نەجاشی» پاشای حەبەش گەیشت بە مەدینە حەزرەت ﷺ فەرمووی: نوێژی لەسەر بکەن، ئەسحابەکان عەرزیان کرد: یا رەسوولەڵلا نوێژ ئەکەین لەسەر ئینسانێکی حەبەش؟ جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

وە ئیبنوجەریر ریوایەتی کردووە لە جابیر فەرمووی: کاتێ کە نەجاشی مرد حەزرەت ﷺ فەرمووی: ئەسحەمەی براتان لە حەبەشستان وەفاتی کرد، جا

www.iqra.ahlamontada.com

١٩٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

وە بە راستی خودا بە پەلە حسێبی کردەوەکان تەواو ئەکا و سەوابەکەیان پێ ئەگەیەنێ.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱصۡبِرُواْ ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هەیە بە خودا! خۆتان بگرن و سەبر بکەن لەسەر ئازاری تاعات و لەسەر ئەوەی کە پێتان ئەگا لە زەحمەت و بێئاسایشی.

﴿ وَصَابِرُواْ ﴾

وە خۆتان غالّب بکەن بەسەر دوژمنانی خودادا بە هۆی سەبر و خۆگرتن لەسەر جەنگی کافران لە مەیدانا.

﴿ وَرَابِطُواْ ﴾

وە بمێننەوە لە حودوودا و چاوەڕێی جەنگ بکەن لەبەر بەرزکردنەوەی دین وە یا لە پاش ئەوە کە فەرزێکتان لە نوێژەکانتان کرد بمێننەوە لە مزگەوتا هەتا وەختی نوێژی دووەم. مەسەلا لە پاش نوێژی نیوەڕۆ چاوەڕێی نوێژی عەسر بکەن، وە یا لە پاش نوێژی مەغریب ئینتیزاری نوێژی عیشا بکەن. بۆ ئەوە کە نوێژی سانی هەم لە مزگەوتا بکەن؛ چونکی خێری زۆرترە بە بیست و حەوت دەرەجە لە نوێژی خاریجی، یاخود نوێژی دووەم بە جەماعەت بکا بۆ ئەوە وەکوو نوێژی یەکەمی بە جەماعەت بووە ئەم نوێژەیش هەر بە جەماعەت بێ بۆ ئەوە بە سەوابی جەماعەتەکان بگات.

وە لە فەزڵی «رباط»دا لەسەر مەعنای ئەووەڵ چەن حەدیسی شەریف وارید بووە. ریوایەت کراوە لە حەزرەتی عوسمانی کوڕی عەفانەوە ﷺ فەرموویەتی: بیستوومە لە حەزرەت ﷺ ئەیفەرموو: «من رابط ليلة في سبيل الله كانت له كألف ليلة صيامها وقيامها» واتە: کەسێ یەك شەو لە حودوود و سنووری بەینی کافران و موسوڵمانانا

www.iqra.ahlamontada.com

١٩٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی ئالی‌عیمران) ـــــــ

سورة النساء، مدنية و آياتها "١٧٦" نزلت بعد سورة الممتحنة

[سوورەتی نیساء، مەدینەییە و "١٧٦" ئایەتە، دوای سوورەتی مومتەحینە هاتووتەخوارەوە].

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

بەناوی خودای بەخشندە و میهرەبان

ئەم سوورەتە پیرۆزە لە مەدینەی مونەووەرەدا نازڵ بووە ئیللا ئایەتێك کە لە ساڵی فەتحی مەککەدا نازڵ بووە لە شانی عوسمانی کوڕی تەلحەی کلیلداری کەعبەی شەریفەدا کە عیبارەتە لە: ﴿إن اللّٰه يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها﴾ الآية.

بازێ فەرموویانە: «يا أيها الناس» لە هەر شوێنێکا نازڵ بوو ئەوە مەککییە، کەوابێ ئەبێ ئەووەڵی ئەم سوورەتە مەککی بێ و باقییەکەی مەدەنی بێ. بەڵام راستەکەی ئەوەیە کە مەدەنی بێ؛ چونکی لە سەحیحی بوخاریدا ریوایەت ئەکا لە «أم‌المؤمنين» عائیشەوە رضي الله عنها فەرموویەتی: «ما نزلت سورة النساء إلا و أنا عند رسول اللّٰه ﷺ». واتە: سوورەتی نیساء نازڵ نەبوو ئیللا لەو کاتەدا کە من خانەوادەی پێغەمبەر ﷺ بووم. وە مەعلوومە کە عائیشە لە مەدینەی مونەووەرەدا رۆیشتە خزمەتی حەزرەت ﷺ و لەوێ گوێزرایەوە. وە ئەو قسە کە ئەڵێ «يا أيها الناس» لە هەر شوێنێ ببێ ئەوە مەککییە، تەواو نییە؛ چونکی سوورەتی «بقرة» مەدەنییە و لە دوو شوێنا «يا أيها الناس» مەوجوودە تیایا.

www.iqra.ahlamontada.com

١٩٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾

بە راستی خودا لە کاتێکەوە ئێوەی دروست کردووە و ئێوەی گەیاندووە بە پایەی داوا و زیمەداری هەموو کاتێ نیگاهبان و ئاگاداره و تەماشاکاری وتار و کردەوەتانە و هەموو کەم و زۆرێکتان حسێبی لەسەرە.

بزانن لەم مەقامەدا چەن شتێ هەیە:

یەکەم: لەبەر ئەوە کە ئەم سوورەتە گەلێ ئەحکامی تێدا هەیە و قەبوولی ئەوانە زۆر زەحمەتە لەسەر نەفسی ئینسان خودا ئەم سوورەتەی دەس پێ کرد بە ئەمر بە تەقوای خودا؛ چونکی ئینسان مادام تەقوای خودای بوو ئەتوانێ هەموو تەکلیفێ وەربگرێ، ئەو ئەحکامانە وەکوو ریعایەت و پاراستنی ماڵی هەتیو و پاراستنی حوقووقی مارەیی، وەکوو بەراوردکردنی حاڵی هەتیو لە پێش ئەوەدا کە ماڵەکەی بدرێتەوە دەستی، وەکوو دادگەری لە بەینی ژنانا بۆ کەسێ چەن ژنێ مارە بکا، وەکوو تەسلیم کردنی میرات بە خاوەن حەق لە کوڕ و لە کچ. وە وەکوو ئەمر کردن بە تەهارەت و نوێژ کردن و جەنگ لەگەڵ موشریکانا. وە بە تایبەتی چونکی حوقووقی ژن زۆر باس ئەکرێ لەم سوورەتەدا و ژنان لە موقابیلی برا و مام و ئامۆزاوە زەعیف و بێدەستن، هەروا لە موقابیلی مێردەوە غالبا داماون سوورەتەکە ناوبراوە بە «سوورەتی نیساء».

دووەم: زانایانی دین ئیجماعیان بووە لەسەر ئەوە کە مەقسوود لە «نەفسی واحیدە» ئادەمە علیه السلام، وە مەقسوود لە هاوجووتەکەی حەوایە. وە حەوا دروست کراوە لە لەشی حەزرەتی ئادەم و پاش ئەوە کە خودا ئادەمی دروست کرد خەوی بەسەرا هێنا، وە لەو کاتەدا ئادەم لە خەودا بوو حەوای لە پەراسوویەکی چەپی حەزرەتی ئادەم دروست کرد، کاتێ ئادەم لە خەو هەستا و چاوی کەوت بە حەوا ئولفەتی پێوە گرت.

www.iqra.ahlamontada.com

١٩٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

بە تایبەتی ئەو خزمانە کە بە هۆی سیلەی ڕەحمەوە هیوات ببێ ڕوو بکەنە ئیتاعەی خوداو ئەخلاقیان باش ببێ. وە ئەم سیلەی ڕەحمە بە پێی کەس و ڕۆژ و حاڵ ئەگۆڕێ؛ بۆ باوك و دایك و بۆ ئەولاد لە کوڕ و کچ و کوڕەزا و کچەزا مادام ئینسان دەستی بڕوا و ئەوان گەدا بن یا کاسبییان پێ نەکرێ واجبە مەسرەفیان بکێشێ و بە قەی حاڵ ئیکرامیان بگرێ. خودا فەرموویەتی: ﴿وإن جاهداك على أن تشرك بي ماليس لك به علم فلا تطعهما وصاحبهما في الدنيا معروفاً﴾.[1] واتە ئەگەر باوك و دایك هەوڵیان دا لەگەڵتا بۆ ئەوە شەریك بۆ خودا بڕیار بدەی ئەو حاڵە کە هەموو کەسێ و تۆیش ئەزانی درۆیە و عیلمت نییە بەوە کە ڕاست بێ، فەرمانیان وەرمەگرە، بەڵام لە دنیادا بە پیاوەتی لەگەڵیانا ڕابوێرە. یانی خزمەتیان بکەن.

وە بۆ غەیری ئەسڵ و فەرع یانی بۆ حاشیە وەکوو مام و خاڵ و پوورو ئەولادەکانیان ئەگەر گەدا بوون بە قەی ئیمکان یارمەتییان بدە و ئەحوالیان بپرسە، وە ئەگەر دوور بن نامەیان بۆ بنووسە یا سەلامیان بۆ ڕەوانە بکە؛ چونکی دینی ئیسلام هاتووە بۆ ئیمان بە خودا بە ئیخلاس وە بۆ خزمەتکردنی موسوڵمانان بە قەی دەسەلات، جا نەخوازەلا کە خزم و نزیکی ئینسان بن.

فەرموودەی خودا: ﴿وَءَاتُواْ ٱلْيَتَٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ﴾.

ئیبنوئەبی‌حاتەم ڕیوایەت ئەکا لە سەعیدی کوڕی جوبەیرەوە ﷺ: پیاوێ لە قەبیلەی «غطفان» برایەکی بوو مرد وە کوڕێك و ماڵێکی زۆری بەجێ‌هێشت، کاتێ کوڕەکە باڵغ بوو داوای ماڵەکەی کرد و داواکەیان هێنا بۆ خزمەتی پێغەمبەر ﷺ، جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە. کاتێ مامی کوڕەکە ئایەتەکەی بیست وتی: «أطعنا الله

١. لقمان؛ ١٥.

www.iqra.ahlamontada.com

١٩٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

لەو وڵاتەدا کە هەتیو هەیە و ماڵی هەیە ئەگەر حاکمی شەرعی عادڵی تێدا بێ باشتر ئەوەیە کە بە حسێبێکی راست ماڵی هەتیوەکان ـ هەرچەن هەیە ـ وەربگیرێ و لە مەخزەنێکی ئەمینا لەسەر دەفتەر هەڵبگیرێ. جا ئەگەر تیجارەتێکی شەرعی بوو ئەوە دروستە کە قازی ئەو ماڵە بخاتە تیجارەتەوە بە مەسڵەحەت، ئەگەرنا ماڵەکە رابگرێ وەکوو خۆی مەسرەفی لێ بکا بۆ هەتیوەکان و کاتێ باڵغ بوون تەسلیمیان بکاتەوە. ئەگەر لەو وڵاتەدا قازی نییە پێویستە ئەهلی شوعووری ئەو شوێنە کەسێ بکەن بە چاودێری ئەو ماڵی هەتیوانە، واتە بیدەنە دەستی کەسێکی ئەمین کە بەخێویان بکاو مەسرەفی لێ بکا بۆ هەتیوەکان، جا ئەگەر هەتیوەکان دایکیان بوو وە شووی نەدەکرد و خاوەن روشد بوو ماڵەکە بە حسێب بدرێتە دەستی دایکەکەیان و لە خاریجیشەوە کەسێ دابنێن تەماشایان بکا و یارمەتی دایکەکەیان بدا لە هەر کارێکدا پێویست بێ.

وە ئەگەر دایکیان نەبوو لەم کاتەدا ئەگەر برایەکی موسوڵمان وە یا مامەیەکی موسوڵمانیان ببێ هەم بە حسێب بەشی منداڵەکان بدرێتە دەستیان بە خێوی بکەن و مەسرەفی منداڵەکانی لێ بکەن تا گەورە ئەبن، جا ئەگەر لە پاشا مایەوە تەسلیمیان بکەنەوە.

لەم سوورەتەدا کە ماڵەکەیان لە لای برا یا لە لای مامە مەسڵەحەت وایە هەر ماڵێ لەوانەیە زایە ببێ وەکوو فەرشێکی کۆن یا حەیوانێکی لاواز یا کاسە و کەوچکێ کە دەوام نەکا، بیانفرۆشن و سەرفی بکەن بۆ منداڵەکان، هەروا باش وایە کابرای خاوەن هەتیو لە غەیری ئەو ماڵە تۆمێ پەیدا بکا و بیکا بە مایەی فەلاحەت و کشتوکاڵ، جا هەر ئەندازەیێ لەو بەرەجووتە سەرف ئەکرێ بەشی هەتیوەکان حسێب بکا بەقەی ئەوە لە ماڵی هەتیوەکان هەڵبگرێ لە تۆڵەی ئەوا. وە ئەمما ئەوە کە ئێستە لە بازێ شوێنا ئەیکەن کە ماڵی هەتیوەکان ئەدەن بە برای گەورە یا بە

www.iqra.ahlamontada.com

٢٠٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

ئەبینن خەڵکی ئامۆژگارییان ئەکەن، پێیان ئەڵێن: ماڵێکی زۆرتان بوو و براکەتان خواردی وە ئاشووب پەیدا ئەبێ و گەلێ جار کوشتن و شەڕە قسە لە بەینا ئەبێ ئەویش حەرامە و هەرچی سەربکێشێ بۆ حەرام حەرامە.

بە هەرحاڵ ئەگەر حاکمی شەرع ماڵەکە وەربگرێ و لە دائیرەی ئەیتاما دایبنێ ئەوە بە هەر جۆر بێ مومکینە «رأس المال»ەکەیان بۆ سەرف بکرێ، بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێ مانەوەی ماڵەکەیان وەکوو خۆی لە هەموو سوورەتێ ئەهوەنترە و ئەمە بە سوورەتی راستی بەراورد کراوە وەهایە. وە لە سوورەتێکا ماڵی هەتیوەکان تێکەڵی ماڵی براو مامی بێ بەو نەوعە باسمان کرد زۆر باشترە.

بێجگە لەمانە جار بە جارێ بازە موسوڵمانێ سێیەکی ماڵی ئەکا بە خێری گیانی خۆی ئەگەر یەکێ لێی بخوا. ئەوەیش مەقسوودی کابرا ئەوە نییە ئەو سێیەکە لە پاش مردنیا جیا بکرێتەوە و خەڵك ئیستیفادەی لێ بکا، بەڵکوو مەقسەد ئەوەیە هەتا ماڵی ئەو کابرا ئەمێنێ موسوڵمانان کاتێ رێکەوت چوونە ماڵی ئەولادەکانی لەو ماڵە بخۆن و خێری کابرا نەبڕێ.

فەرموودەی خودا: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا﴾.

بوخاری و موسلیم ـ خوایان لێرازیبێ ـ ریوایەتیان کردووە لە عوروەی کوڕی زوبەیر ﷺ عوروە ئەڵێ: پرسیارم کرد لە پوورم عائیشە ﷺ لەم ئایەتە ئەویش فەرمووی: هاتەخوارەوە لە شانی کچانی بێباوکدا کە لای حەقداریان بوون و ئەو حەقدارە لەبەر ماڵی کچەکە یا لەبەر جوانی مارەی ئەکرد بۆ خۆی، بەڵام ئەوەندە کە عادەتە مارەیی بۆ دانەئەنا وە ئەگەر شتێکی بۆ دابنایێ پێی نەئەدا جا خودا مەنعی کردن لە مارە کردنی ئەم کچانە مەگەر وەکوو ژنانی‌تر مارەیی و حوقووقیان بۆ دابنێن.

وە خودا فەرمووی: بڕۆن لە ژنانی‌تر مارە بکەن و فەرمووی:

www.iqra.ahlamontada.com

٢٠٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٠٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

پێغەمبەر ﷺ عەرزی کرد: ئەم برازامە هەتیوە و لەلای منە چی حەلاڵە بۆ من لە ماڵی ئەم کوڕە و کەی ماڵەکەی پێ بدەمەوە؟

وە ریوایەت کراوە لە عائیشەوە رضی الله عنها کە: نازڵ بوون لە شانی هەموو حەقدارێکی هەتیوا بە شێوەی گشتی. دەفەرموێ:

﴿وَلَا تُؤْتُوا۟ ٱلسُّفَهَآءَ أَمْوَٰلَكُمُ ٱلَّتِى جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ قِيَـٰمًا﴾

واتە: ئەی خاوەن کاران مەدەن بەو سەفیهانە کە وان لە ژێر دەستانا ئەو داراییە کە وا لە دەستانا، ئەوەی کە خودا راوەستان و مانەوەی ئێوەی بەستووە پێیەوە.

﴿وَٱرْزُقُوهُمْ فِيهَا وَٱكْسُوهُمْ﴾

وە رۆزی ئەوانە بدەن لەو داراییەدا و بەرگ و پۆشاکیان بۆ بکەن.

﴿وَقُولُوا۟ لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۝٥﴾

وە قسەی وایان بۆ بکەن دڵیان خۆش بکا، واتە: بە رووگرژی و زمانی تاڵ دڵیان ئازار مەدەن، بەڵکوو وەها بیاندوێنن کە چاویان بکەنەوە بۆ تەماشای جیهان و دڵیان روونا‌ك بکەنەوە بۆ فامی رازی نیهان. بە راستی حەقداریٚ و خاوەن کاریٚ هۆشیار بیٚ ئەبیٚ وتاری عادەتی لەگەڵ منداڵ و وردەواڵەدا وەکوو دەرس وابیٚ و رۆژ بە رۆژ پایەی ئەوانە بەرز بکاتەوە هەتا لە ریٚگەی ژیانی خۆیان تیٚبگەن و بۆ بەخێو کردنی نەتەوەیش پیٚبگەن.

بزانن! سەفیه لە زمانی عەرەبا: یانی کەم هۆش، وە لە عورفی دینا: بە کەسیٚ ئەڵیٚن کە مەسڵەحەتی خۆی نەزانیٚ و کارسازی نەتوانیٚ بکا. بەڵام پێشەواکان بازیٚکیان ئەو کارسازییە توند ئەگرن و ئەڵیٚن: سەفیه دژی رەشیدە وەکوو «سَفَه» دژی «رُشْد»ە و روشد بریتییە لە کارسازی دین و دنیا، واتە ئاگاداری بیٚ لە یاسای دینی خۆی

www.iqra.ahlamontada.com

٢٠٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ﴾

بۆ ئەوە کاتێ گەیشتن بە وادەی بلووغ، کە وەختی ژن هێنان و شووکردنیانە ئەگەر لەو کاتەدا دەرکی روشد و کارسازیتان لێ کردن هەر ماڵێکیان وا لە دەستانا پێیان بدەنەوە.

﴿وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا﴾

وە ماڵی ئەو هەتیوانە مەخۆن بە زیادەڕەوی لەو ئەندازەیە کە حەقی خۆتانە.

﴿وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا۟﴾

وە بە پەلە پەل کردن لە ترسی ئەوە کە منداڵەکان گەورە ببن و ماڵەکەیان ببەنەوە.

﴿وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ﴾

وە هەرکەسێ لە ئێوە دەوڵەمەند بێ با خۆی دوور بگرێ لە ماڵی ئەو هەتیوانە، با هەموو خزمەتەکەی ببێ بە هۆی ئەجری قیامەت بۆی.

﴿وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ﴾

وە هەرکەسێکیش کە موحتاجە و گەدایە با لەو ماڵە بخوا بە شیوەیێ کە یاسا بێ لە دینا، واتە بە قەی ئیحتیاجییەکەی و بە قەی ئوجرەی خزمەتەکەی.

﴿فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ فَأَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِمْ﴾

وە کاتێ کە ماڵەکەتان داوە بەو هەتیوانە کە ئێستە باڵغ و خاوەن روشد و شوعوورن شاهیدیان لەسەر بگرن و ئاگادار بن لەسەر ئەندازە و چلۆنیەتی ماڵەکەیان نەکا سبەینێ داوای ماڵەکەتان لێ بکەن و بڵێن وەرمان نەگرتووەتەوە لێتان، وە یاخود داوای ئەوە بکەن کە ماڵی پەرپووت و بێنرخیان وەرگرتووە لێتان یا کەمتر لەوەیان وەرگرتووە کە لە دەستانا بووە. وە ئەم یاسایە بۆ ئەوە دامەزراوە کە بە زاهیر داواتان لەسەر قەید نەکەن و ئازارتان نەدەن نەك بۆ رزگارییە لە عیقاب و ئازاری خودا.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٠٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢١٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

زۆر دەست لەو بەشی ئەوانە بدرێ. وە ئەم حوکمە لە لای بازێ لە ئیمامەکان مەنسووخە و رەفتاری پێ ناکرێ، وە لە لای بازێکیان موحکەم و سابتە.

قەتادە ریوایەتی کردووە لە یەحیای کوڕی یەعموورەوە فەرموویەتی: سێ ئایەت هەن لە موحکماتن بەڵام خەڵك رەفتاریان پێ ناکەن؛ ئەم ئایەتە و، ئایەتی داوای ئیزن بۆ چوونەماڵی خەڵك: ﴿يا أيها الذين آمنوا ليستأذنكم الذين ملكت أيمانكم﴾،[1] وە ئایەتی: ﴿يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر و أنثى﴾.[2] وە ئەو رزقە کە لەم ئایەتەدا هەیە ئەوەیە خواردەمەنییەکیان بۆ ئامادە بکرێ بیخۆن و قسە باشەکەیش وەکوو ئەوە پێیان بڵێن: یا خوا عافیەتتان بێ، ئەگەر مەجالمان ببوایێ زیاتر خزمەتمان ئەکردن. «وهكذا».

﴿وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ﴾

با لە خودا بترسن ئەو میراتبەرانە کە ئەگەر خۆیان لە مردنا بوونایێ و منداڵی وردیان بەجێبهێشتایە ئەترسان لەوە کە منداڵەکان بفەوتێن و زایە ببن. با لە خودا بترسن کاتێ چاویان کەوت بەم هەتیو و منداڵانە و ئەم گەدایانە کە حازر بوون وە تەماشای ئەوانە بکەن وەکوو منداڵی خۆیان کە لە پاش مردنی باوکیان بکەونە دەران.

﴿فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾﴾

دەی با ئەم میراتبەرانە لە خودا بترسن و قسەی پیاوانە و میهرەبانانە و ساغ لەگەڵ ئەم هەتیوانەدا و لەگەڵ ئەم گەدایانەدا بکەن. وە یاخود ئەم ئایەتە قسە ئەکا لەگەڵ مردووەکانا لە کاتی حەیاتا و لە نزیکی مردنیانا. واتە با لە خودا بترسن ماڵەکەیان بە وەسیەتی بێجێگە زایە نەکەن و زیاد لە سێیەك وەسیەت نەکەن لە ترسی

---

١. النور؛ ٥٨.

٢. الحجرات؛ ١٣.

www.iqra.ahlamontada.com

٢١٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

دووهەم: تاقە کچێ لەگەڵ کوڕێکدا سێیەکی ماڵ ببا پێویستە دوو کچ، کە کەس مانیعیان نەبێ، دوو سێیەك ببەن.

﴿وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةٗ فَلَهَا ٱلنِّصۡفُۚ﴾

وە ئەگەر نەتەوەی مردووەکە یەك کچ بوو نیوەی میراتەکە ئەبا.

ئەمە تا ئێستە قسەمان لە کوڕ و کچی نەفسی مردووەکە بوو، وە ئەگەر لە کوڕی ئەو مردووە بوون و باوکیان نەمابوو ئەوە وەکوو کوڕ و کچی پشتی مردووەکە میرات ئەگرن بە یاسای «للذكر مثل حظ الأنثيين». وە ئەگەر ئەم دوو چینە گردەوە بوون؛ ئەوە ئەولادی پشتی یا تەنیا نێرینەن یا نێرینە و مێیینەن، یا تاقە مێیینەیەکە یا زیاترە، وە لەم چوار حاڵەدا ئەولادی کوڕی مردووەکە یەکێکە لەم چوارە، وە چوار لە چوارا ئەکاتە شازدە. جا مادام ئەولادی پشتی هەر نێرینە بن یا خود نێرینە و مێیینە بن بە هەموو حاڵێ ئەولادی کوڕی مردووەکە حەجب ئەکەن، وە ئەگەر ئەولادی پشتی هەر مێیینە بوون ئەوە ئەگەر ئەولادی کوڕی مردووەکە هەر نێرینە بوون یا نێرینە و مێیینە بوون ئەوە لە پاش بەشی ئەولادە پشتییەکان هەرچی مایەوە ئەیبەن و «على الأصول» بەشی ئەکەن. وە ئەگەر هەر مێیینە بوون ئەوە لەگەڵ یەك کچی پشتیدا شەش‌یەکی ماڵەکە ئەبەن و لەگەڵ زیاتر لە یەك کچدا بەشیان نییە.

﴿وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞۚ﴾

وە لە بۆ باوك و دایکی مردووەکە ـ هەریەکێ لەوان ـ یەك تەقسیم شەش [(١/٦)] هەیە لە میراتی مردووەکە ئەگەر نەتەوەی میراتگری ببێ یا کچ. ئەوەندە هەیە ئەگەر نەتەوەکە کچ بوو ئەوە کە ئەمێنێتەوە لە بەشی دایکەکە و لە بەشی کچەکە و شەش‌یەکی باوك، باوکەکە بە تەعسیب ئەیبا.

﴿فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُۚ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٢١٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢١٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە بۆ ژنەکانتان هەیە چواریەکی ئەوەی ئێوە بەجێتان هێشتووە ئەگەر ئێوە نەتەوەی واریستان نەبێ.

﴿فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم﴾

وە ئەگەر ئێوە نەتەوەی میراتگرتان ببێ ئەوە بۆ ژنەکانتان هەیە هەشتیەکی ئەوەی کە بەجێتان هێشتووە.

﴿مِّنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ﴾

ئەو بەشەیش وەرئەگرن لە پاش رابواردنی ئەو وەسیەتەی کە ئێوە بیکەن وە لە پاش دانەوەی ئەو قەرزەی کە لەسەرتانە.

ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە ﷺ فەرموویەتی: میرات بۆ ئەولاد بوو وە وەسیەتیش بۆ باوك و دایك، جا خودای تەعالا خواستی نەسخی بکاتەوە ئەمەی نەسخ کردەوە، وە بۆ نێرینەیێ دوو قاتی بەشی کچی دانا، واتە بۆ هەر نێرێ وێنەی بەشی دوو مێیینە. وە بڕیاری دا بۆ باوك و دایك هەر یەکێ لەوان شەش یەکی ماڵ وە سێیەکی ماڵ، وە بۆ ژنی مێرد «ربع» و «ثمن» وە بۆ مێرد نیوە و چواریەك. ئەمە سەحیحی بوخاری ریوایەتی کردووە و ئەبووداوودیش.

وە لە باسی میراتی پیاو لە ژنی خۆی و ژن لە مێردی خۆی لە هەردوو حاڵی وجوودی نەتەوەی میراتبەر و نەبوونی نەتەوە دەرکەوت کە لە حاڵی هێز و بێهێزی دا موتڵەقا مێرد دووقاتی بەشی ژنەکەی ئەبا؛ لە حاڵی هێزی هەردووکیانا ژن چواریەك و پیاو نیوەی میرات، وە لە حاڵی بێهێزی هەردووکیانا ژن هەشتیەك و مێرد چواریەك ئەبا و ئەمە قیاسە بۆ هەموو پیاو و ژنێ کە شەریك بن لە جیهەتی ئیرسا و لە نزیکیدا بۆ مردووەکە و کەس جیانەکراوەتەوە لەم قیاسە ئیللا براو خوشکی دایکی و سەییدی بەندە و سەییدە. واتە ئەگەر پیاو و ژنێ بەندەیەکیان ئازاد کرد ئەوە میراتی ئەو بە موساوات ئەگا بەو سەییدە و سەییدەیە.

www.iqra.ahlamontada.com

٢١٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٢٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾﴾

یا خودا یاسایێ وە رێگەیێ‌تریان لە تۆڵەی ئەم کارەدا بۆ بڕیار بدا، وەکوو حەددی زینا بە دارلێدان یا سەنگەسار کردن.

﴿وَٱلَّذَانِ يَأْتِيَٰنِهَا مِنكُمْ فَـَٔاذُوهُمَا﴾

ئەو دوو کەسە دێن بە کردەوەی فاحیشە لە ئێوە ئازاریان بدەن بە لۆمە و سەرزەنش.

﴿فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمَآ﴾

جا ئەگەر ئەمانە تۆبەیان کرد و نەفسی خۆیان پوختە کرد لە چڵکی تاوانباری ئیتر ئێوەیش وازیان لێ بێنن و ئازاریان مەدەن و لە ناو خەڵکا باسیان مەکەن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾﴾

بە راستی خوای تەعالا هەمیشە تۆبە وەرگرە لە بەندەکانی خۆی و میهرەبانە و عەیب پۆشە.

بازێ لە زاناکان فەرموویانە: ئەم ئایەتە پێش ئایەتی یەکەم کەوتووە لە نوزوولا و ریزی عوقووبەتی زیناکاران بەم جۆرە بووە؛ یەکەم لۆمە و سەرزەنش، ئەمجار بەندکردنیان لە خانوودا، ئەمجار جەڵدە و دارلێدان بۆ پیاو و ژنێ کەوا ئیحسانیان نەبێ، (واتە ژنەکە شووی نەکردبێ و پیاوەکە ژنی نەهێنابێت) جا رەجم و سەنگەسار بۆ پیاو و ژنێکە کە موحسەن بن.

﴿إِنَّمَا ٱلتَّوْبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ﴾

ئەو تەوبە کە لەسەر خودایە و قەبووڵی ئەکا و رەدی ناکاتەوە بە موجیبی ئیحسان و فەزڵی خۆی هەر بۆ ئەو کەسانەیە کە کردەوەی نابار ئەکەن بە جەهالەت و

www.iqra.ahlamontada.com

٢٢٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

فەرموودەی خودا : ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ﴾.

ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە ﷺ ئەڵێ: یاسای عەرەب وابوو کاتێ پیاوێ بمردایێ حەقدارانی ئەو کابرایە موستەحەق بوون بە ژنەکەی؛ ئەگەر یەکێ لەوان مەیلی ببوایێ مارەیئەکرد بۆ خۆی، وە ئەگەر مەیلی ببوایێ مارەی بکا لە غەیر ئەیتوانی، وە ئەگەر مەیلی وابوایێ هەر بمێنێتەوە و شوو نەکا وەها دەبوو. واتە ئەوان شیاوتر بوون بەو ژنە لە ئەهلی خۆی. جا فەرمووی:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە خودا و پێغەمبەری خودا! حەڵاڵ نییە بۆ ئێوە کە ژنان وەربگرن وەکوو میرات لە پاش مردنی خاوەنەکانیان بە زۆر؛ بەڵکوو ئەو ژنانە بۆ ئێوە دروست نەبێ مارەیان بکەن، وە یا دروست بێ بەڵام ژنەکە ئێوەی نەوێ.

﴿وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ﴾

وە مەنعیان مەکەن لە شووکردن بە هیوای ئەوە کە ژنەکان بە مەجبووری بازێ لەو ماڵ و مارەییە کە پێتان داون پێتان بدەنەوە، مەگەر ئیشێکی بێموناسەبەیان لێ پەیدا بووبێ.

وە بازێ لە زاناکان فەرموویانە: ئەم ئایەتە خیتابە لەگەڵ مێردی ژنەکانا، بازێ پیاوی بێمروەت بوون موبالاتیان بە ژنەکانیان نەدەکرد و وەکوو یاسای پیاوانی هۆشیار و بەختیار ئیدارەیان نەدەکردن؛ نە تەڵاقیان ئەدان بڕۆن بۆ خۆیان شوو بکەن، وە نە حورمەتیان رائەگرتن. هەروا ئەیانهێشتنەوە بۆ تەمای ئەوە یا تەڵاقیان لێ وەربگرن بە پارە وە یاخود بمرن و شووەکانیان ئیستیفادە بکەن لە میراتەکەیان، جا خودای تەعالا ئەفەرموێت: ئیشی وا مەکەن خودا رازی نییە بەم غەدرە.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٢٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿أَتَأْخُذُونَهُۥ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾﴾

ئایا ئێوە ئەو مارەییە وەرئەگرنەوە لەو ژنە داماوانە لە حاڵێکدا «مُباهِت» بن و بوهتانیان بۆ هەڵبەستن، وە لە حاڵێکدا خۆتان تاوانبار بکەن بە تاوانێکی دیاری؟

ئەگێڕنەوە بازێ لەوانە کاتێ ژنێکیان بەسەر ژنە پێشووەکەیانا ئەهێنا بوختانێکیان هەڵئەبەست بۆ ژنە کۆنەکەیان بۆ ئەوە کە مەعزوور بن لە تەڵاقدانیا وە بۆ ئەوە کە ئەو ژنە داماوە لە ترسی ناموسی خۆی تەڵاق وەربگرێ لەو کابرایە و ماڵی خۆی پێ بدا و بێدەنگی بکا. جا خودای تەعالا ئەفەرموێت: ئەم کارە ناهەموارانە و ئەم درۆ و بوختانە و ئەم گوناح و تاوانبارییانە هەمووی شتێکی ناپەسەندن و تەرکیان بکەن، ئەگەرنا خودا ئینتیقامتان لێ ئەستێنێ.

﴿وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ﴾

چۆن جەسارەت ئەکەن و لە خودا ناترسن و ئەم مارەییە وەرئەگرن لەو ژنە داماوانە وەلحاڵ بازێکتان گەیشتووە بە بازێکتان؟ واتە پیاو گەیشتووە بە ژن و ژن گەیشتووە بە پیاو وە بە یەکەوە رایان بواردووە و لە بەرابەری ئەو مارەییەوە لەزەتتان لە ژنەکان وەرگرتووە و ئەو مارەییە بەدەل و تۆڵەی ئەو لەزەتەیە.

﴿وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾﴾

وە ئەو ژنانە بە هۆی خوازبێنی و پەیمانکار و مارەبڕینەوە، وەریان گرتووە لە ئێوە پەیمانێکی ئەستوور ئەو پەیمانە لەگەڵ خودادا کە بە واسیتەی پێغەمبەرەوە ﷺ کراوە لەگەڵ ئێوەدا؛ چونکی حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: وەسیەتتان بۆ ئەکەم لە هۆی ژنەوە؛ چونکی ئێوە ئەوانتان وەرگرتووە لەسەر ئەساسی ئەمە کە ژنان ئەمانەتن و وەدیعەی خودان لای ئێوەدا و ئێوە عەورەتی ئەوانتان حەڵاڵ کردووە بە هۆی

www.iqra.ahlamontada.com

٢٢٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە ئەگەر بیویستایێ راگیری بکا هەروا ئەیهێشتەوە و بە سووکی تەماشای ئەکرد هەتا ئەو ژنە فیدیەی نەفسی خۆی ئەدا. بەم جۆرە وازی لە میرات و لە مارەیی و حوقووقی خۆی ئەهێنا بۆ ئەو کەسە و ئەویش بەرەڵای ئەکرد، وە یاخود هەتا ژنەکە ئەمرد ئەوجار ئەو کوڕە یا ئەو خزمە پشتییە هەرچی ماڵ و میراتی ئەو ژنە هەبوو ئەیبرد بۆ خۆی.

جا ئەبووقەیس کوڕی ئەسلەتی ئەنساری وەفاتی کرد و ژنێکی بەجێهێشت ـ کەبشە کچی مەعنی ئەنساری ـ لەویا کوڕێکی ئەبووقەیس ـ لە غەیری کەبشە ـ هەستا ویستی کەبشە مارە بکا، کەبشە وتی: من وەکوو کوڕی خۆم تەماشای تۆ ئەکەم و تۆ لە پیاوە باشەکانی هۆزی خۆتی، بە بێ ئیجازەی حەزرەت ﷺ شتی وا نابێ با بڕۆم بۆ لای حەزرەت ﷺ پرسی پێ بکەم. کاتێ رۆیشت بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ و وەزعەکەی عەرز کرد. فەرمووی: بڕۆرەوە بۆ ماڵی خۆت بەڵکوو خودا حوکمێ نازڵ بکا لە هۆی تۆوە. جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە ئەفەرموێت:

﴿وَلَا تَنكِحُوا۟ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ﴾

مارە مەکەن ئەو ژنانە کە باوکەکانتان مارەیان کردوون، وە ئەگەر شتی وەها بکەن موستەحەقی عیقاب و عەزابی خودا ئەبن لەم هۆوە ئیللا ئەو نیکاحانە نەبێ کە لەمەوپێش کران و خاوەنەکانیان مردن.

﴿إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَمَقْتًا﴾

چونکە بە راستی مارە کردنی ژنی باوکەکانتان لە لای خودادا بە کارێکی زۆر ناشیرین دانراوە و خودا قەت شتی وای بڕیار نەداوە لە هیچ ئایین و دینێکا و کارێکی ناپەسەندە لەلای ئینسانی خاوەن مروەت و پیاوەتی و خاوەن ویجدان.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٢٨ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

لە پاش ئەوە زەید کە کوڕی جەعلی حەزرەت ﷺ بوو تەلاقی دا. وە حەزرەت ﷺ تەشریعی ئەوەی کرد کە ژنی کوڕی جەعلی حەلاڵە مارەبکرێ فەرمووی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَٰتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَٰتُكُمْ وَعَمَّٰتُكُمْ وَخَٰلَٰتُكُمْ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ ﴾

واتە لە لایەنی ئێمەوە حەرام کراوە لەسەر ئێوە ـ ئەی موسوڵمانان ـ مارەکردنی دایکەکانتان و کچەکانتان و خوشکەکانتان و پوورەکانتان کە خوشکی باوکتان بن یا پوورەکانتان کە خوشکی دایکتان بن [وە کچانی برا (برازا) و کچانی خوشك (خوشکەزا)].

﴿وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِىٓ أَرْضَعْنَكُمْ﴾

ئەو دایکانەتان کە شیریان داوە پێتان.

﴿وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ ﴾

وە مارە کردنی خوشکەکانتان لە شیرخواردنەوە.

﴿وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمْ﴾

وە حەرام کراوە لەسەرتان نیکاحی دایکی ژنەکانتان.

﴿وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِى فِى حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِى دَخَلْتُم بِهِنَّ ﴾

وە حەرام کراوە لەسەرتان مارە کردنی ئەو کوڵەبەستانە کە هان لە باوەشتانا و بەخێویان ئەکەن بەم مەرجە لەو ژنانەتان بن کە ئێوە چوونەتەلایان و دوخوولتان پێ کردوون.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٣٠ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

ئەووەڵ: دایکە کە عیبارەتە لە ژنێ کە تۆی بەوەلەدا هێنابێ یا کەسێکی بەوەلەدا هێنابێ کە تۆیان بەوەلەدا هێناوە، یانی هەموو ژنێکی وەهایە رشتەی نەسەبی تۆ بگات پێی.

دووهەم: کچی تۆیە و هەرکەسێ تۆ بەوەلەدت هێنابێ یا کەسێکت بەوەلەدا هێنابێ کە ئەوی بەوەلەدا هێنابێ یا هەر ژنێ کە رشتەی نەسەبی بگا بە تۆ ئەوە کچی تۆیە.

سێهەم: خوشکە کە عیبارەتە لە ژنێکی وا کە باوك و دایکی تۆ بەوەلەدیان هێنابێ یا یەکێ لەوان.

چوارەم: پوور یانێ خوشکی باوکت کە عیبارەتە لە خوشکی نێرینەیێ تۆی بەوەلەدا هێناوە بەواسیتە یا بێواسیتە، هەرچەن خوشکی مامی دایکییشت بێ.

پێنجەم: پوور، خوشکی دایکت، واتە [خوشکی] هەر ژنێ بێ کە تۆی بەوەلەدا هێناوە بە واسیتە یا بە بێواسیتە هەرچەن خوشکی دایکت بێ لە لایەنی باوکییەوە.

شەشەم: برازات کە عیبارەتە لە کچی پیاوێ کە لە باوك و دایکت یا لە یەکێکیان پەیدا بووبێ.

حەوتەم: خوشکەزات کە عیبارەتە لە کچی ژنێ کە لە باوك و دایکی تۆ یا لە یەکێکیان پەیدا بووبێ.

سەبەبی دووهەم: رەزاعە یانی شیر خواردن. وە حورمەت سابت نابێ بەم شیرخواردنە ئیللا بەمە کە ئەو شیرە شیری ژنی ئادەمیزادێ بێ کە تەمەنی لە نۆ ساڵ کەمتر نەبێ، خواهە کچ بێ یا بێوەژن بێ یا ژنی خاوەن مێرد بێ، وە ئەو شیرە بگا بە دەماخ یا بە میعدەی شیرخۆرەکە، وە ئەو شیرخۆرەیش تەمەنی لە دووساڵ کەمتر بێ و لای کەمی پێنج جار شیری ئەو ژنەی خواردبێ لە حاڵی حەیاتی دامەزراوا، وە لەو پێنج جارەدا ئەو منداڵە لەبەر ئیعراز لە شیرخواردن دەسبەردار بووبێ نەك لەبەر هەناسەدان

www.iqra.ahlamontada.com

٢٣٢ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٣٤ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٣٦ ❑ / جزمی چوارەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٣٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿أَن تَبْتَغُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ ۚ﴾

حەڵاڵمان کرد بۆ ئێوە غەیری ئەو ژنانە باسمان کردن لەسەر ئیرادە و خواستی ئەوە بیانخوازن بە سەرفی ماڵی خۆتان لە مارەییدا و خۆتان بپارێزن لە زیناو ئاوی خۆتان بە ناشەرعی نەڕێژن و زایەی نەکەن.

﴿فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ﴾

جا هەرکام لەو ژنانە کە لەزەتتان وەرگرت لێیان و چوونە لایان مارەییەکەیان پێبدەن لەسەر ئەساسی ئەوە کە فەرزە و حەقێکە خودا واجبی کردووە لەسەرتان.

﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَٰضَيْتُم بِهِۦ مِنۢ بَعْدِ ٱلْفَرِيضَةِ ۚ﴾

وە گوناحتان لە سەر نییە لە کەم کردن یا زیاد کردنی ئەو ئەندازە کە پێی رازی ئەبن لە پاش قەراری مارەییە واجبەکە، واتە ئەگەر پیاوەکە شتێ زیاتر بدا بە ژنەکە وە یا ژنەکە شتێ لە مارەییەکەی کەم بکات دروستە.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾﴾

بە راستی خودا زانایە بە سوودی عالەم و خاوەن حیکمەتە لە هەر حوکمێکا قەراری بدا.

بێدار بن! بازێ کەس وتوویانە: ئەم ئایەتی: ﴿فما استمتعتم به منهن فآتوهن أجورهن﴾ نازڵ بووە بۆ دامەزراندنی نیکاحی موتعە کە مەشهوورە بە «صیغه» و عیبارەتە لە نیکاحێکی مووەقەت، بە چەن رۆژێ لەسەر میقدارێ پارە وە کاتێ ماوەکە تەواو بوو نیکاحەکە فەسخ ئەبێتەوە بە بێ تەڵاقدانی کابرا و ژنەکەیش لە پاش ئەوە کاتێ یەك حەیزی بەسەرا هات و پاکەوە بوو ئەتوانێ لەگەڵ کەسێکی ترا رێبکەوێ. وە ئەو کەسانە چەن دەلیلیان هێناوەتەوە لەسەر ئەم داوایە.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

عیبارەتە ئەڵێین وەختی خۆی سابت بووە و لە ئەنجاما نەسخ کراوەتەوە وەکوو لەمەولا باسی ئەکەین.

وە جوابی دەلیلی سێهەم ئەمەیە کە: لە نەفسی حەزرەتی عەلی ﷺ لە ئیبنوعەباسەوە سابت بووە کە فەتوایان داوە بەوە موتعە حەرامە.

ئەمما لە حەزرەتی عەلییەوە ﷺ ئەوە ئیمامی مالیك ریوایەتی کردووە لە زوهری لە عەبدوڵڵا و حەسەن کوڕانی موحەممەدی حەزرەتی عەلی کە مەشهوورە بە «محمد بن حنيفة» و یەکێ بووە لە کیباری عالمانی ئەهلی بەیت ریوایەتی کردووە لە باوکیەوە ـ کە حەزرەتی عەلییە ـ کە فەرموویەتی حەزرەت ﷺ نەهی کردووە لە موتعەی ژنان و لە خواردنی گۆشتی کەری خانەگی.

هەروا موحەممەدی کوڕی حەنەفیە ریوایەتی کردووە کە حەزرەتی عەلی رابورد بە لای ئیبنوعەباسا لەو کاتەدا کە فەتوای ئەدا بە حەڵاڵی موتعە وە پێی فەرموو: چۆن فەتوای وەها ئەدەی؟ حەزرەت ﷺ نەهی کردووە لە موتعە و لە گۆشتی کەری خانەگی.

وە ئەمما لە ئیبنوعەباسەوە ئەوە عەتای خوراسانی لە ئیبنوعەباسەوە لە باسی مەعنای ئایەتی: ﴿فما استمتعتم به منهن فآتوهن أجورهن﴾ دا فەرموویەتی: ئەم ئایەتە مەنسووخە بە ئایەتی: ﴿يا أيها النبي إذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن﴾[1] واتە ژنی وەرگیراو بە موتعە ئەگەر ژنی شەرعی بوایێ تەڵاقئەدرا و عیددەی ئەبوو (مع أنه) نە تەڵاق و نە عیددەی هەیە.

هەروا ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە کە لە کاتی وەفاتیا فەرموویەتی: «اللهم إني أتوب إليك من قولي في المتعة والصرف»، وە مەبەست لە سەرف ئەوەیە کە

١. الطلاق؛ ١.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

هم العادون ﴿٧﴾[1] واتە: بە راستی رزگار ئەبێ لە عەزابی رۆژی قیامەت ئەو کەسانە کە عەورەتی خۆیان ئەپارێزن ئیللا لە ژنەکانیان یا لەو جارییانە کە مولکیانە وە ئەوانە سەرزەنشتیان ناکرێ لەسەر ئەم ژنانە، وە ئەم جارییانە و هەرکەسێ غەیری ئەمانە داوای شتێکی‌تر بکا بۆ تەمەتوع و لەزەت و شەهوەت بازی ئەوانە لە فەرمانی خودا لایان داوە و موتەجاویزن لە حودوودی دین.

وە جومهووری عالمەکان ئیستیدلالیان کردووە بەم ئایەتە لەسەر ئەوە کە نیکاحی موتعە بەتاڵە و نابێ بە هۆی لەزەت وەرگرتنی حەلاڵ؛ چونکە خودای تەعالا حەسری موباشەرەی حەلاڵی کردووە لە زەوجە و لە مەملووکەدا و ئەم ژنە کە بە موتعە وەرئەگیرێ نە ژنە و نە مەملووکەیە؛ چونکی ئەگەر ژن بوایێ پێویست بوو میراتی وەربگرتایە لە پیاوەکەی و ئەویش میراتی وەربگرتایە لەم (مع أنه) کەسیان میرات لە کەسیان وەرناگرن. وە ئەمە مەعلوومە، وە ئەگەر ژن بوایێ ئەبوو عیددەی لەسەر بوایێ؛ چونکی خودا بۆ ژنێ کە لە مێردەکە جیابێتەوە عیددەی واجب کردووە (مع أنه) ژنی موتعە عیددەی نییە. وە ئەگەر ژن بوایێ ئەبوا ئەگەر منداڵێکی لێ ببێ نەسەبی سابت بوایێ لە کابرا کەچی وا نییە. وە دیارە وەکوو ژنی کابرا نییە مەملووکەیش نییە، وە هەر ژنێ ئینسان تەمەتوعی پێ بکا ژنی شەرعی نەبێ مەملووکەیش نەبێ ئەوە تەمەتوع بەو ژنە بە نەسی ئەو ئایەتە تەجاوزە لە حودوودی دین و خاریجە لە شەریعەتی ئیسلام.

هەروا جومهوور ئیستیدلالیان کردووە بەوەی سابت بووە خەلیفەی دووهەم عومەری کوڕی خەتاب لە خوتبەدا لە حوزووری کۆمەڵێ لە کیباری ئەسحابەدا فەرمووی: ئەو موتعە کراوە لە زەمانی حەزرەتا ﷺ من نەهی ئەکەم لە کردنی و

---

١. المؤمنون؛ ٧ ـ ٥.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۡۚ﴾

وە لە هۆی ئیمانەوە قەناعەت بکەن بە نیشانەی دیاری و زۆر مەکەونە ناو دوودڵی و خەیاڵاتەوە.

﴿بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ﴾

ئێوە و ئەو مەملووکانە بازێکتان لە بازێکتانن، یانی ریشە و نەتەوەتان ئەگاتەوە بە یەك هەمووتان ئەڕۆنەوە سەر ئادەم و حەواء هەر بەوە کە ئێستە ئەوان خادیمە و کەنیزن بە سووکی و بێباکی مەڕوانن بۆیان ئەگەر لەبەر بازێ یاسا نەبێ هیچ فەرق نییە لە بەینی حورە و جارییەدا.

﴿فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ﴾

مادام دڵتان هاتە سەر مارە کردنیان مارەیان بکەن بە ئیجازەی خاوەنەکانیان و مارەییەکەیان تەسلیم بکەن پێیان با بیبەن بۆیان بە یاسایەکی راستانە و کەم و زۆریان تیا مەکەن.

﴿مُحۡصَنَٰتٍ غَيۡرَ مُسَٰفِحَٰتٖ﴾

وە «بالذات» لەو جارییانە مارە بکەن کە خاوەن پارێز و شەرم و شکۆھ بن، نەك لەوانە کە زیناکار و رسوا و نابار و بێعارن.

﴿وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخۡدَانٖۚ﴾

وە لەو کەنیزەکە بێئەدەبە فێڵبازانە نەبن کە دۆست و یاری پەنامەکییان گرتووە بۆ خۆیان هەتا بە زاهیر ژنی ئێوە بن و لە پەنامەکیدا یار و دڵداری پیاوە بێناموسەکان بن.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

خودای تەعالا لە روونااکردنەوەی ئەم ئەحکامی نیکاحانەدا لە حەلاڵ و حەرام خواستی ئەوەیە کە ئەحکامتان بۆ روونا‌ك بکاتەوە هەتا بزانن چی حەلاڵە و چی حەرامە و شارەزاتان بکا لە رەفتاری ئەو کەسانە کە لە پێش ئێوەدا بوون چۆن فەرمانی پێغەمبەرانیان وەرگرتووە و حەلاڵیان بە حەلاڵ داناوە و حەرامیان بە حەرام داناوە.

﴿وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ﴾

وە خواستی لەسەر ئەوەیشە کە تەوبەتان لێ قەبووڵ بکا کاتێ گەڕانەوە بۆ لای لە پاش تاوانباری و نافەرمانی خودا.

﴿وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾﴾

وە خودا زانایە بە هەموو شتێ و خاوەن حیکمەتە لە هەموو تەشریعاتێکدا.

﴿وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ﴾

خودا خواستی لەسەر ئەوەیە تەوبەتان لێ قەبووڵ بکا؛ چونکی مادام ئەحکامی بەیان کرد هەرکەسێ هەموویان بەجێبێنێ ئەوە ئەگا بە پایە، وە هەرکەسێکیش نافەرمانی بکا و لە پاشا بگەڕێتەوە بۆ لای خودا ئەوە خودا رەحمی پێ ئەکا.

﴿وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُوا۟ مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾﴾

وە ئەو کافرانەیش کە بە دەوام هەر وان بە شوێنی ئارەزووی نەفسەوە و ئەیانەوێ لە رابواردنا فەرق نەخەن لە بەینی مارە کراوی باوك و باپیرە و غەیری ئەوانا، وە فەرق نەخەن لە بەینی دایکی ژن و غەیری ئەوا. بە کورتی ئەیانەوێ کە ئەحکام نەیەتە خوارەوە بۆ ئەوە دنیا بە ئارەزووی ئەوان بێ، وە هەرچی کە نەفسیان داوای ئەکا بیکەن ئەمانە ئەیانەوێ کە ئێوەیش لادەن لە رێگای راست بە لادانێکی تەواو.

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٢٤٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمۡۚ﴾

بەڵام عەیبی تێدا نییە ئەگەر خواردنی ئەو ماڵە لەسەر یاسای تیجارەت واتە ئاڵووێر و مامەڵە کردن و گۆڕینەوەی ماڵ بە ماڵ بێ، خواهە ماڵ بە نەخت یا نەخت بە نەخت بێ بەم مەرجە لە راستیدا خواست و رەزای هەردووڵای تێدابێ نەك بە رووبازی وەك مەشهوورە: «ڕوویێ لە زۆرێ بەدترە» و بەم مەرجەیش هەر ئاداب و ئەرکانێ بۆ ئەو مامەڵە هەیە هەمووی جێبەجێ ببێ جا لەسەر ئەم ئەساسە واجبە لەسەر موسوڵمانان ئەوەی مومکین ببێ بۆیان لە ئادابی مامەڵە بیزانن وە یاخود لە کاتی مامەڵەکەدا پرسی زانایەکی راساڵ بکەن.

﴿وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ﴾

خۆتان مەکوژن، یانی بازێکتان بازێکتان نەکوژێ؛ چونکی لە پاش کوفر ـ پەنا بە خودا ـ کوشتنی ئینسان لە هەموو گوناحەکان گەورەتر و نابارترە. وە یاخود بە هۆی بازێ تەقالیدی پووچ و بێئەساس خۆتان بە برسی و تینوو مەکوژن؛ چونکی ریازاتی ئینسان ئەبێ لەسەر یاسای سوننەتی حەزرەت ﷺ بێ وەکوو رۆژوو گرتن و کەمخواردن، وە زاهیدی لە دنیادا بە نەوعێ نەبێ بە هۆی زایە کردنی حوقووقی واجبە کە لەسەر کابرایە وە یاخود خۆتان مەکوژن بە هۆی ئەوەوە بە بێ ئوسووڵ خۆتان بخەنە ناو فیتنە و ئاشووبێکەوە کە بە ئێوە چار نەکرێ لەبەر چاو کردن لە خەڵك یا لەبەر شۆرەتی بێسوود ئەمانە هەموو خیلافی دینی ئیسلامن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ٢٩﴾

بە راستی خودای تەعالا بەرابەر بە ئێوە و باقی ئەوانە کە رێگای راست ئەگرن میهرەبانە.

﴿وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ عُدۡوَٰنٗا وَظُلۡمٗا﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٢٥٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٥٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ﴾ **الآية.**

حاکم و بەیهەقی و ترمزی ریوایەتیان کردووە لە ئوممو سەلەمەوە رضی الله عنها کە فەرمووی: یا رەسوولەڵڵا پیاوان غەزا ئەکەن و ژنان غەزا ناکەن و ناکەونە جەنگەوە هەتا پلەی شەهادەتیان دەست کەوێ و لە دنیایشا لە میراتا نیوەی پیاو میراتیان هەیە، جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

وە ئیبنوئەبی حاتەم ریوایەتی کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما کە ژنێ هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر ﷺ عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خودا پیاوێ دووقاتی ژنێ میرات ئەبا و شەهادەتی دوو ژن بە قەی شەهادەتی پیاوێ بە کار دێ، ئایا لە کردەوەیشا هەروەها حسێب ئەکرێن؟ یانی جەزای کردەوەی ژنان نیوەی جەزای کردەوەی پیاوانە؟ جا خودا ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە و فەرمووی:

﴿وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾

ئەی موسوڵمانەکان ئێوە ئارەزووی دەسکەوتنی ئەوە مەکەن کە خودا بە فەزڵی خۆی داویەتی بە بازێکتان و بووە بە هۆی بەرزی بازێکتان لەسەر بازێکتاندا.

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُواْ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ﴾

لە بۆ پیاوەکان هەیە بەشێ لەوەی دەسیان ئەکەوێ لە بەشی دینی و دنیاییدا، وە لە بۆ ژنانیش هەیە بەشێ لەوە کە دەسیان ئەکەوێ لە بەشی دینی یا دنیایی، وە ئەم بەشانە ئەوەی بەخشینە لە لایەنی خوداوە ئەوە پەیوەندی نییە بە کەسبەوە وە ئەوەیشی پەیوەندی هەیە بە کەسبەوە فەرقی پیاو و ژن نییە تیایا و ئەجری کەس زایە نابێ.

﴿وَسْـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٢٥٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

یەکەم ئەمەیە: ئەم ئایەتە باسی هاوپەیمانەکانی زەمانی جاهیلییەت ئەکا؛ وەختی خۆی کەسێ ئەڕۆیشت پەیمانی ئەبەست لەگەڵ یەکێکدا و پێی ئەوت: خوێنم خۆینی تۆیە و، ئارامیم ئارامی تۆیە و، جەنگم جەنگی تۆیە. میراتم لێ وەربگرە و میراتت لێ وەرئەگرم و خوێنت بۆ ئەدەم و خوێنم بۆ بدە، جا ئەم هاوپەیمانە حەقی شەش‌یەکی بوو لە ماڵی رەفیقەکەیا، لە پاشا ئەمە نەسخ بووەوە بە ئایەتی: ﴿و أولو الأرحام بعضهم أولى ببعض في كتاب الله﴾[1] لە سوورەتی ئەنفالدا، وە بە ئایەتی ﴿يوصيكم الله في أولادكم﴾

دووهەم ئەمەیە: کە بازەکەسێ ئینسانێکی بێگانەی ئەکرد بە کوڕی خۆی و لە پاشان میراتی لێ ئەبرد و ئەویش میراتی لە باوکەکەی ئەبرد و پاش ماوەیێ ئەوەیش نەسخ بووەوە.

سێهەم ئەمەیە: حەزرەت ﷺ عەقدی برایەتی دامەزراند لە بەینی گەلێ دوو کەسدا لە موهاجیرین و ئەنسار و ئەمانە حەقی میرات گرتنیان بوو لە یەك هەتا ئایەتی میرات نازڵ بوو ئەوەی نەسخ کردەوە.

وە ئەو کەسانەیش کە ئەڵێن مەنسووخ نییە ئەوانیش ئەم ئایەتەیان بەم جۆرە بەیان کردووە؛ ئەڵێن: ﴿والذين عقدت أيمانكم﴾ مەعتووفە لەسەر «الوالدان» واتە بۆ هەموو سینفێ میراتبەرمان داناوە بۆ ئەو ماڵە و ئەو دارایيە کە باوك و دایك و خزمانی نزیك و خاوەن پەیمانەکان بەجێیان هێشتووە لە ماڵ و دارایی. وە لە تەفسیرەکەیا سێ فیکرە هەیە:

یەکەم: مەبەست لە ئایەتی: ﴿والذين عقدت أيمانكم﴾ ژن و مێردە بەم شێوە ئەڵێ ئەو کەسانە کە بە عەقدی نیکاح بەسراون بەیەکەوە میراتیان ئەگا بە هاوعەقدەکەیان.

---

١. الأنفال؛ ٧٥.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٥٦ ❑ / جزمی پینجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٥٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

ئیزنی کەس نەدەن بێنە ماڵتان لەوانە کە ئەوان حەزی پێ ناکەن. وە حەقی ئەوان لەسەر ئێوە ئەوەیە کە بە پیاوەتی و رەوشتی باش لەگەڵیانا رەفتار بکەن لە خواردەمەنی و لە بەرگ و پۆشاکیانا.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾﴾

بە راستی خودا پایەی بەرز و بڵندە بەسەر هەموو مەخلووقاتا و گەورەیە وە ئەگەر ئێوە دەستتان ئەڕوا بەسەر ئەو ژنانەدا خودایش دەستی ئەڕوا بەسەر ئێوەدا و تۆڵەتان لێ ئەسێنێ.

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ﴾

وە ئەگەر ئاگادار بوون ـ ئەی فەرماندارانی وڵات ـ بەسەر دەوام و درێژەی ئاشووبی ناو بەینی ژن و پیاوەکەدا دەی زوو حەکەمێ و فەرمانڕەوایێ رەوانە بکەن لە ئەهلی کابرا و حەکەمێ لە لایەنی ژنەکەوە لە ئەهلی ژنەکە؛ چونکی ئەم دوو کەسە باشتر ئاگادارن لە کاری پەنامەکی ئەو ژن و پیاوە و ئەزانن گوناحی کامیانە و چۆن چار ئەکرێن.

﴿إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ﴾

ئەگەر ئەو دوو حەکەمە خواستیان لەسەر میانە باشکردن بێ لە بەینی ئەو ژن و پیاوەدا ئەوە خودا رێکیان ئەخا.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾﴾

بە راستی خودا زانا و ئاگادارە لەسەر زاهیر و باتینی ئەو دوو فەرماندارە ئەگەر بۆ رێکخستنیان حەول بدەن یا بۆ زیان لێدان و جیاکردنەوەیان. هەروا زانا و ئاگادارە

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە چاکە بکەن لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە خزم و خوێشییان هەیە لەگەڵتانا حەقی ئەو خزمایەتییە بەجێبێنن، ئەگەر موحتاج بوون یارمەتییان بدەن و ئەگەر نەخۆش بوون خزمەتیان بکەن و هەر کاتێ کەوتنە بەڵایێکەوە فریایان بکەون و دیدەنیان بکەن و یا نامەیان بۆ بنووسن. وە چاکە بکەن لەگەڵ منداڵە بێباوکەکانا بە قەی ئیمکان بە ماڵ و بە خزمەت و بە تەمێ کردنیان و بە پاراستنیان لە بەڵا، وە چاکە بکەن لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە گەدان بە ماڵ و بە حاڵ. واتە بە قەی ئیمکان لە دارایی خۆتان بەشداریان بکەن و تێکۆشێن بۆ دامەزراندنیان لەسەر کار و کاسبی.

﴿وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُكُمْ﴾

وە چاکە بکەن لەگەڵ دراوسێیەکدا کە خاوەن خزمایەتی بێ وە دراوسێیەك کە بێگانە بێ.

ئیمامی بوخاری رحمه الله ریوایەتی کردووە لە حەزرەتەوە ﷺ کە فەرموویەتی: «والله لا يؤمن والله لا يؤمن والله لا يؤمن! قيل: يا رسول الله من؟ قال: الذي لا يأمن جاره بوائقه» واتە: سێ جار لەسەر یەك سوێندی خوارد بە خودا کە ئیمانی نییە! عەرزیان کرد: کێ ئیمانی نییە؟ فەرمووی: ئەو کەسە کە دراوسێ ئەمین نەبێ لە زیاندانی ئەو. واتە ئەم جۆرە کەسانە کە زیان ئەدەن لە دراوسێیان هەر چەن موسوڵمانن بەڵام ئیمانەکەیان تەواو نییە.

وە چاکە بکەن لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە وان لە تەنیشتی ئێوەدا و لەگەڵتانا رائەبوێرن وەکوو هاوەمەنزڵ و هاوەمەدرەسە و هاودووکان و هاوڕێتان لە هەر کارێکا. وە بازێ فەرموویانە: «الصاحب بالجنب» ژنی ئینسانە. واتە چاکە بکەن لەگەڵ ژنەکانتانا و باش رابوێرن لەگەڵیانا و لە وتارا و لە رەفتارا کاری وا مەکەن لێتان وەڕس بن. وە

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

ماڵی خۆتانا، ئێوە نازانن دنیا چۆن ئەبێ! جا ئەم ئایەتانە نازڵ بوون. ئەمە لەسەر ریوایەتی ئیبنوجەریر و ئیبنوئیسحاق و ئیبنومونزیر ﷺ لە ئیبنوعەباسەوە. خودا فەرمووی:

﴿ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ وَيَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبُخۡلِ﴾

ئەو کەسانە کە خۆیان بوخل و رژدی ئەکەن لە سەرفی ماڵی خۆیانا و فەرمانیش ئەدەن بە خەڵك لەسەر رژدی.

﴿وَيَكۡتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ﴾

وە کەتمی ئەو شتانە ئەکەن کە خودا پێداون وەکوو نیشانەکانی پێغەمبەر ﷺ واتە ئەو کەسانە لە لای مندا ناشیرینن.

﴿وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ٣٧﴾

وە ئێمە ئامادەمان کردووە بۆ کافرەکان عەزابێکی زۆر ناباری وا کە سووکیان ئەکا.

﴿وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ﴾

وە ئەو کەسانەیش کە ماڵی خۆیان سەرف ئەکەن لەبەر ئەوە پێش چاوی خەڵکی بخەن و مەبەستیان رەزای خودا نییە.

﴿وَلَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۗ﴾

وە ئیمانیشیان نییە بە خودا و بە هاتنی رۆژی جەزا کە رۆژی پاش‌کەوتووە. واتە ئەم جۆرە کەسانە هاوڕێ و هاوملی شەیتانن.

﴿وَمَن يَكُنِ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَهُۥ قَرِينٗا فَسَآءَ قَرِينٗا ٣٨﴾

وە هەرکەسێ کە شەیتانی لەعنەتی هاوڕێی بێ ئەوە زۆر حاڵی خراپە لە هۆی هاوڕێوە. واتە هاوڕێکەی خراپە و هاوڕێی ئەویش بۆ ئەو شەیتانە خراپە.

﴿وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُۚ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾﴾

وە تۆیش بێنین بۆ سەر ئەوان بە شاهید لەسەر کردەوەی ناباریان؟

﴿يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَعَصَوُا۟ ٱلرَّسُولَ﴾

لەو رۆژەدا حەز ئەکەن ئەوانە کە کافر بوون و نافەرمانی پێغەمبەریان کردووە.

﴿لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلْأَرْضُ﴾

حەز ئەکەن لەوە کە ئەگەر بخرانایەتە گۆڕەوە و لە پاش ئەوەیش قەبرەکەیان ساف بکرایە لەگەڵ عەرزا و ئاسار و شوێنەواریان نەمێنێ.

﴿وَلَا يَكْتُمُونَ ٱللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾﴾

بەڵام یەك قسەیان لە خودا ون نەکردایە و هەموو تاوانەکانی خۆیانیان هەموو باس بکردایە.

ریوایەت کراوە لە عەبدوڵلا ﷺ ئەڵێ: حەزرەت ﷺ فەرمووی پێم: قورئانم بەسەرا بخوێنەرەوە. منیش عەرزم کرد: چۆن من قورئان بەسەر تۆدا بخوێنمەوە و قورئان بۆ تۆ هاتووەتە خوارەوە؟ ئەویش فەرمووی: حەز ئەکەم کە لە غەیری خۆم ببیسم. منیش سوورەتی «نیساء»م بەسەرا خوێندەوە هەتا گەیشتم بەم ئایەتە: ﴿فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد و جئنا بك على هؤلاء شهيداً﴾ جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: بەسە ئیتر، کە تەماشام کرد چاوەکانی فرمێسکیان دائەڕژانده خوار. «رواه الشيخان والترمذی».

فەرموودەی خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟﴾.

ریوایەت کراوە لە سەعیدی کوڕی جوبەیرەوە ﷺ ئەڵێ: موسوڵمانەکان یاسایان وابوو لەسەر عاداتی زەمانی پێش ئیسلام ئەڕۆیشتن هەتا ئەمرێ یا نەهیێ نازڵ

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

يستغفر فيسب نفسه» واتە: کاتێ یەکێ لە ئێوە خەوەنووچکە بردیەوە لە نوێژا با رابکشێ هەتا خەوەکەی ئەڕوا، چونکی یارۆ نازانێ مومکینە لە کاتێکدا بیەوێ ئیستیغفار بکا لە باتی ئیستیغفار جنێو بدا بە خۆی. وە عوبەیدەی سەلمانی وتوویەتی مەبەست لە «سکر» ئەوەیە کابرا تەنگەتاوی گمێز بێ؛ چونکی حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: «لا يصلين أحدكم وهو حاقن» با نوێژ نەکا یەکێ لە ئێوە لە کاتی‌وادا کە تەنگەتاوی گمێزە.

قورتوبی لە تەفسیرەکەیا ئەڵێ ئەم بیرانە راستن؛ چونکە پێویستە نوێژکەر بە دڵ رووی لە خودا بێ و دوور بێ لە هەرچی شتێ کە دڵی پەرێشان بکا، خواهە نوستن بێ، یا تەنگەتاوی، یا برسێتی، یا غەیری ئەمانە. حەزرەت ﷺ فەرموویەتی: «إذا حضر العشاء وأقيمت الصلاة فابدؤا بالعشاء» واتە: کاتێ کە خواردەمەنی ئێوارە حازر بوو نوێژیش کاتی هات، لە پێشدا خواردەمەنییەکە بخۆن و پاش ئەوە نوێژەکەتان بکەن هەتا داخڵ ببن لە ئایەتی: ﴿قد أفلح المؤمنون ﴿١﴾ الذين هم في صلوتهم خاشعون ﴿٢﴾﴾.

فەرموودەی خودا: ﴿وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا﴾.

ریوایەت کراوە لە حەزرەتی عەلییەوە رضي الله عنه فەرموویەتی: ئەم ئایەتە نازڵ بووە لە شانی موسافیرێکدا کە جەنابەتی دێ بەسەرا، ئەمە تەیەموم ئەکا و نوێژەکەی ئەکا. «أخرجه البيهقي و ابن‌المنذر و ابن‌أبي‌حاتم». وە ریوایەت کراوە لە ئەسلەعی کوڕی شورەیك وتوویەتی: من وشترەکەی حەزرەتم ﷺ ئامادە ئەکرد شەوێ گیرۆدەی جەنابەت بووم و شەوەکە زۆر سارد بوو ترسام ئەگەر خۆم بشۆم بە ئاوی سارد یا بمرم یا نەخۆش بکەوم. منیش ئەم وەزعەم گێڕایەوە بۆ حەزرەت ﷺ ئەویش بێدەنگ بوو وە جوبرەئیل نازڵ بوو بە ئایەتی:

www.iqra.ahlamontada.com

٢٦٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

خەڵك ڕۆیشتن بۆ لای ئەبووبەکری سدیق پێیان وت. تەماشا ناکەی کە عائیشە چی کرد پێمان [لەم شوێنە بێ‌ئاوە کە ئاویشمان پێ نییە ماتڵی کردین؟]، وە لەو کاتەدا پێغەمبەر ﷺ سەری لەسەر رانی من بوو وە خەوی لێ کەوتبوو باوکم هات دەستی کرد بە لۆمەکردنم و زۆری پێ کردم و منیش لەبەر ئەوە کە سەری حەزرەت ﷺ لەسەر رانمدا بوو نەمەتوانی بجووڵێمەوە، وە کاتێ حەزرەت ﷺ لە خەو بێدارەوە بوو ئاو نەبوو دەسنوێژ بگرن یا غوسڵ بکەن. جا لەو شوێنەدا ئایەتی تەیەموم نازڵ بوو. لەوێدا «ئوسەیدی کوڕی حەزیر» وتی: «ما هي بأول بركتكم يا آل أبي‌بكر»، وە لە ریوایەتێکدا وتی: بە «أم المؤمنين» عائیشە: «جزاك الله خيراً فوالله ما نزل بك أمر تكرهينه إلا جعل الله لك وللمسلمين فيه خيراً». (أخرجه البخاري و مسلم و غيرهما).

جا مەعنای ئایەتەکە ئەمەیە: ئەی موسوڵمانان نزیکی نوێژ مەکەونەوە بە لەشی پیسەوە هەتا خۆتان ئەشۆن مەگەر کاتێ ڕێبوار بن و ئاوتان دەس نەکەوێ ئەوە لەوێدا تەیەموم ئەکەن وەکوو باسی دێت. جا لەبەر ئەوە کە خودا ئایەتی روخسەتی بۆ ئینسانی لەش‌پیس نازڵ کرد. هات بە تەفسیل حوکمی لەش‌پیسی و بێ‌دەسنوێژی نازڵ کرد و فەرمووی:

﴿وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا۟ مَآءً فَتَيَمَّمُوا۟ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُوا۟ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ﴾

واتە ئەی موسوڵمانەکان ئەگەر نەخۆش بوون بە جۆرێ کە ترستان بوو ئاو بەکاربێنن تووشی زەحمەتێکی ناڕەوا ببن. یاخود لەسەر سەفەر و ڕێبوار بوون و ئاوتان دەست نەکەوت، یاخود لە ئەدەبخانەوە هاتن، واتە پیسی عادەتی یا غەیرە

www.iqra.ahlamontada.com

٢٧٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٧٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٧٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَطَعْنًا فِي ٱلدِّينِ﴾

وە قسەکە ئەکەن لەگەڵ ئیشارەت بۆ تانەدان لە دین چونکی مادام زەمی حەزرەت ﷺ بکەن بە سووکی عەقڵ (معاذ اللّٰه) ئەبێ بە گاڵتە کردن بە دینەکەیشی؛ چونکی هێزی وتار لە لای ئینسانی بێئیعتیبار بە قەی هێزی خاوەن وتارەکەیە.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ وَٱنظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ﴾

واتە ئەگەر لە باتی وتارە پێشووەکەیان ئەم وتارەیان بوتایێ و لە باتی «وعصینا»، «وأطعنا» و لە باتی «وراعنا»، «وانظرنا» و تەرکی «غیر مسمع»یان بکردایە ئەوە قسەکەیان زۆر باشتر و دامەزراوتر ئەبوو؛ چونکی ئەو عیبارەتە ئەبوو بە نیشانەی ئیمان هێنانیان و باوەڕکردنیان بە دینی ئیسلام.

﴿وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾﴾

بەڵام ئەو یەهوودییە و رەفیقەکانی بە هۆی دەوامیان لەسەر کوفر و عەناد و ملەجڕێیان بەرابەر بە دینی ئیسلام خودا غەزەبی لێ گرتوون و دوورکەتوونەتەوە لە ئیعتیبار و پەشیمانی لە گومڕاهی، کەوابێ ئیمان ناهێنن ئیللا یەکە یەکەیەکیان نەبێ یا ئیمان ناهێنن ئیللا کەم جاران.

فەرموودەی. خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ﴾.

ئیبنوئیسحاق و ئیبنولمونزیر و بەیهەقی ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما ئەڵێ: جارێ حەزرەت ﷺ فەرمایشی کرد لەگەڵ زانا گەورەکانی یەهوودا وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی سوریای ئەعوەر و کەعبی کوڕی ئەسەد فەرمووی: ئەی کۆمەڵی یەهوود لە خودا بترسن و موسوڵمان ببن، وەڵڵاهی ئێوە ئەزانن ئەو دینە کە من هێناومە راستە! ئەوانیش وتیان: ئێمە بەمە نازانین کە دینی تۆ راستە و ئینکاریان کرد جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە. فەرمووی:

www.iqra.ahlamontada.com

٢٧٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٧٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾﴾

وە ئەوانە خودا تەزکیەیان ئەکا بە قەی رشتەی ناوەڕاستی ناوکە خورمایێ ستەمیان لێ ناکرێ لە هۆی تۆڵەی کردەوە و بیر و باوەڕیانەوە. یا خەیر ئەو کەسانە کە بە ناحەق تەزکیەی خۆیان ئەکەن خودا لە رۆژی قیامەتا جەزای ئەو تەزکیەی نەفسەیان لێ ئەستێنێ و بە قەی فەتیلێ ستەمیشیان لێ ناکا.

﴿انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بڕوانە چلۆن درۆ هەڵئەبەستن لەسەر خودا و ئەڵێن: خودا ئێمەی خۆشئەوێ و خودا بە شەوا گوناحی رۆژمان و بە رۆژا گوناحی شەومان عەفو ئەکا.

﴿وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾﴾

وە بەسە ئەم ئیفتیرایە بۆ ئەوان لە جیهەتی گوناحی روونا‌ك و دیارییەوە.

بێدار بن! ئەم زەمە لەم ئایەتانەدا وارید بوون، لەسەر ئەوە[یە] کە ئینسان تەزکیەی خۆی بکا، وە ئەمما مەدحی غەیری خۆی ئەوە ئەگەر بەرەوڕوو بوو بەم جۆرە تاریفی ئەکرد بە عیلم و زانست و کابرا عیلمی نەبوو وە یا مەدحەکەی راست بوو بەڵام یارۆی مەدح‌کراو نەفام و مەغروور بوو وە بەو مەدحە لە خۆی بایی ئەبوو ئەوە زۆر گوناحە، وە بوخاری ریوایەت ئەکا لە حەدیسی ئەبووبەکرە کە پیاوێ لە خزمەتی حەزرەتا ﷺ ناوی برا و لەویا شەخسێ گەلێ مەدحی کرد جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: «ویحك قطعت عنق صاحبك» وە ئەم کەلامەی چەن جار تکرار کردەوە و فەرمووی: ئەگەر یەکێ لە ئێوە مەدحی کەسێکی کرد بڵێت: من وا ئەزانم و باوەڕم وایە فلان وەهایە و وەهایە. ئیتر قەتع نەنێ بەوەدا کە ئینسانێکی وایە لە واقیعدا؛ چونکی ئەم جۆرە مەدحانە زۆریان درۆن و ئەگەر هەمووی درۆ نەبێ درۆیان تێدا

www.iqra.ahlamontada.com

٢٨٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

لەو وە لە خوسووسی ڕێگە و ئادابەوە ئێوە موهتەدیترن. جا سوورەتی «کوثر» نازڵ بوو وە ئەم ئایەتانەیش نازڵ بوون. «أخرجه أحمد و ابن أبي حاتم».

هەروا ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە ﵄: ئەو کەسانە کە ئەحزابیان پێکەوەنا لە قورەیش و غەتفان و بەنی‌قورەیزە عیبارەت بوون لەمانە: «حیی بن أخطب» و «سلام بن أبي‌الحقیق» و «ربیع بن أبي‌الحقیق» و «أبو رافع» و «أبو عمارة» باقییەکان لە «بەنی‌نەزیر» بوون. کاتێ ئەمانە هاتن بۆ ناو قورەیش وتیان: ئەمانە عولەمای یەهوودن و خاوەن عیلمن بە کتێبە قەدیمەکان. پرسیاریان لێ بکەن ئایا دینی ئێوە باشترە یا دینی موحەممەد ﷺ. ئەوانیش پرسیاریان لێ کردن، جا جوابیان‌دانەوە و وتیان: دینی ئێوە باشترە لە دینی موحەممەد و ئێوە خاوەن هیدایەتترن لە موحەممەد و پەیڕەوەکانی. جا خودا ئەم ئایەتانەی نازڵ کرد و فەرمووی:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست نابینی ئەو کافرانە کە بەشێکیان پێدراوە لە کیتاب و زانستی تەورات ئەڕۆن لە ناو مەککەییەکانا ئیمان دێنن بە «جبت» و «طاغوت»؟ (مەبەست لە جبت: هەر مەعبوودێکە پووچ و بەتاڵ بێ، وە مەبەست لە تاغووت هەموو شتێکی بەتاڵە مەعبوود بێ یا غەیرە مەعبوود).

﴿وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ سَبِيلًا ﴿٥١﴾﴾

وە ئەڵێن بە کافرەکان و موشریکەکانی قورەیش کە: ئەوانە موهتەدیتر و باشترن لە جیهەتی ڕێگەوە لەوانە کە ئیمانیان هەیە بە خودا و پێغەمبەری خودا ﷺ.

﴿أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ﴾

ئەمانە ئەوانەن کە خودای تەعالا دووری کردوونەتەوە لە رحمەتی خۆی.

www.iqra.ahlamontada.com

٢٨٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

خودای تەعالا فەرمووی: بۆچی ئەم جوولەکانە لەم حەسوودییە دەسبەردار نابن؟ ئایا ئەوان نازانن ئێمە تا چەندێ نیعمەتمان داوە بە ئالی ئیبراهیم؟ واتە بە حەزرەتی یوسف و داوود و سولەیمان علیهم السلام، ئەوەتا پایەی پێغەمبەرایەتیم پێدان و پایەی ریاسەت و پاشاییم پێدان و هێزی داگیر کردنی وڵاتم دایە دەستیان، دەی وەکوو تەوانام بووە ئەوە بکەم لەگەڵ ئەوانا تەوانام هەیە وێنەی ئەوە و زیاتر لەو ئەندازەیش بدەم بە پێغەمبەری ئاخرزەمان، وە هەر وەکوو حەسوودی بردنی دوژمنانی زەمانی ئەو پێشینانە بە پێغەمبەرەکان سوودی نەبوو بۆیان و زیانی نەدا لە گیانی ئەوانا، وەها حەسوودی بردنیان ئێستەیش بە موحەممەد و رەفیقەکانی زیان نادا لە مەقامی ئەم زاتەیش.

وە ئەگەر حەسوودی بردنیان لە خوسووسی ژن و ماڵ و پەیوەندە، ئەوە با بزانن گەلێ زۆرتر ماڵ و منداڵ و ژنم دا بە ئالی ئیبراهیم. ئەوەتە حەزرەتی داوود سەد ژنی هەبوو، وە حەزرەتی سولەیمانیش سێسەد ژنی نیکاح و حەوسەد جارییەی مەملووکەی هەبوو، دەی با پێغەمبەری ئاخر زەمانیش شتێکی کەمی ببێ بە نیسبەتی ئەوانەوە.

بەڵام من تەماشا ئەکەم خودای تەعالا پێغەمبەرانی بەنیئیسرائیلی بە عینوانی بەنیئیسرائیل ناوبردووە و جار بە جار بە عینوانی ئەسبات باسی کردوون لەم ئایەتەدا مەقسەد لە ئالی ئیبراهیم ئەبێ هەر حەزرەتی «محمد المصطفی» صلی الله علیه وسلم بێ؛ چونکی ئەم زاتە لە ئەولادی عەدنانە و عەدنان لە ئەولادی قیداری کوڕی ئیسماعیلە و ئیسماعیلیش کوڕی ئیبراهیمە. جا مەعنای ئایەتەکە دێتە سەر ئەوە یاخود حەسوودی ئەبەن بە موحەممەد و ئەسحابەکانی لەسەر ئەو نیعمەتانە کە من پێمداون چ مادی چ مەعنەوی، با هەر بمرن و دەردی دڵیان بێ وا من بەخشیم بە موحەممەد کە ئالی

www.iqra.ahlamontada.com

٢٨٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ﴾

وە ئەو کەسانەیش کە ئیمانیان هێناوە و لەگەڵ ئیمان و باوەڕەکەیشا کردەوەی باشیان کردووە، ئەوانە بە راستی ئەیانهاوینە ناو ئەو بەهەشتانەی کە جۆبار لە بنی دارەکانیەوە رەوان ئەبێ و حاڵیان وایە بڕیاری دەوامیان داوە بۆ خۆیان لەسەر ئەمری خودا هەتا هەتایە.

﴿لَّهُمۡ فِيهَآ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞۖ﴾

کە هەیە بۆ ئەو موسوڵمانانە لەو بەهەشتەدا گەلێ حۆری وەها کە پاك کراونەتەوە لە بەدخوویی و بەدڕوویی وە لە بەدوتاری و بەدکرداری وەکوو پاکن لە خوێنی حەیز و زەیسانی.

﴿وَنُدۡخِلُهُمۡ ظِلّٗا ظَلِيلًا ٥٧﴾

ئەیانخەینە ناو سێبەرێکی پڕەوە بە نەوعێ ئازاریان پێ نەگا لە گەرمای رۆژا.

فەرموودەی خودا: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ﴾.

ئیبنومەردەوەیە و ئیبنوعەساکیر ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما ئەڵێ: کاتێ کە حەزرەت ﷺ فەتحی شاری مەککەی کرد عوسمانی کوڕی تەلحە کە کلیلەوانی کەعبە بوو بانگی کرد کە هاتە خزمەتی فەرمووی: کلیلەکەی کەعبەم بدەرێ، کاتێ عوسمان دەستی راکێشا کلیلەکە بدا بە حەزرەت ﷺ عەباس عەرزی کرد: باوکم بە قوربانت بێ ئەو کلیلەم بدەرێ با کلیلەوانی کەعبەیش بخەینە پاڵ وەزیفەی سقایەی زەمزەم و هەردوو وەزیفەکە بکەوێتە لای خۆمان. کاتێ عوسمان

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم قسەیە بیست دەستی گێڕاوە بۆ دواوە و کلیلەکەی نەدا بە حەزرەت ﷺ وە حەزرەت ﷺ بۆ جاری دووەم فەرمووی بە عوسمان: کلیلەکەم بدەرێ! ئەویش کلیلەکەی بۆ رادا و عەرزی کرد: بیگرە بە ئەمانەتی خودا. جا حەزرەت ﷺ دەرگای کەعبەی کردەوە و رۆیشتە ناو کەعبەوە و دوو رکات نوێژی کرد، کە حەزرەت ﷺ هاتەدەرەوە لە نزیکی کەعبەدا بوو ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە و حەزرەت ﷺ ئەمری فەرموو بە عەلی رضی الله عنه کلیلەکەی دایەوە بە عوسمان و لە واقیعەکە حاڵی بوو وە ئەمە بوو بە هۆی موسوڵمان بوونی عوسمانی کوڕی تەلحە و کلیلەوانی کەعبە بوو بە وەزیفەی ئەوان هەتا هەتایە.

جا ئایەتەکە هەرچەن لە پاش فەتحی مەککە و لە هۆی کلیلەکەوە نازڵ بوو بەڵام خیتابی عامە بۆ هەموو موکەلەفێ و ئەمرە بە دانەوەی هەموو ئەمانەتێ. وەکوو خودا ئەفەرموێت:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا﴾

بە راستی خودای تەعالا ئەمرتان پێ ئەکا، ئەی موکەلەفەکان بەوە کە رەدی ئەمانەتەکان بکەنەوە بۆ لای ئەهلەکەیان. واتە هەر کاتێ ئینسانێ شتێکی دایە دەستان کە لەلاتان بێ بۆ پاراستن ئەوە لە کاتی داواکردنیا بیدەنەوە پێی و هەرکاتێ کەسێ پایە و وەزیفەیەکی هەبوو وەکوو هەر نەوعە ئیدارەیێ: باخەوانی، کلیلەوانی، پاسەوانی. و ئێوە دەستان بەسەراگرت ئەوە مادام خاوەنی ئەوانە بە راستی ئەهلن بۆ ئەو ئیشە واجبە لەسەرتان وەزیفەکە بدەنەوە دەستیان و بە ناحەق عەزلیان نەکەن.

﴿وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ﴾

وە خودا ئەمرتان پێ ئەکا هەرکاتێ کە حوکمتان دا لە بەینی دوو جانیبی «مدعی» و «مدعی علیه»دا لەم ئادەمیزادە لە هەر داوایێ دێتە لاتان ئەی حوکمدارەکان کە

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٨٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٩٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٩٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٩٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٢٩٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَٰنًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ ﴾

دەی ئەوە کاتێ کە تووشی مسیبەتێ بوون؛ وەکوو کوژرانی ئەو مونافقە لە لایەنی عومەرەوە چۆن ئەتوانن سوێند بخۆن کە: ئێمە مەقسەدمان هەر چاکە کردن بوو، وە مەبەستمان ڕێکخستنی مابەینی هەردوو داواچییەکان بوو؟! ئەگەر ڕاست ئەکەن ئەو ڕێخستنیانە لە لای پێغەمبەرا ئاسانتر ئەبوو.

﴿ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ ﴾

ئەو کەسانە کەسانێکن کە خودا ئەزانێ بەوەی وا لە دڵیانا لە نیفاق و دووڕوویی و بێ ئیمانی.

﴿فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ ﴾

وازیان لێ بێنە و فەرمان مەدە بە موعاقەبەیان با لەمە زیاتر بێنی نەڕوا بە ولاتا.

﴿وَعِظْهُمْ ﴾

بەڵام ئامۆژگارییان بکە و ئیرشادیان بکە بە شێوەیێ کە بازێ لەوان بێنەوە سەر ڕێگەی ڕاست.

﴿وَقُل لَّهُمْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ ﴾

وە بڵێ بەوان لە خوسووسی ئەحوالی نەفسیانەوە قسەیەکی وا موتابیقی حاڵیان بێ، واتە ئەوانە کە مونافقن وا تێ ئەگەن کە تۆ ئاگات لە ئەحواڵیان نییە، وە ئەم درۆ و دووڕوویییەی ئەوانە دیار نییە لە لات و پێویستە تۆ تێیان بگەیەنی کە خودا بە هەموو شتێ ئەزانێ و ئەحواڵی ئێوەیش دەرئەخا بۆ ئێمە، کەوا بوو سوودی ئێوە بۆ دنیا و قیامەتتان لەوەدایە کە ئیمانەکەتان ڕاست بکەنەوە و لەمەولا بە کردەوەی ساغ

www.iqra.ahlamontada.com

٢٩٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ فَلَا ﴾

ڕەددە بۆ بیر و باوەڕی مونافقەکان، واتە واقیع وا نییە کە ئەوان گومان ئەبەن و ئەو ئیمانەیش کە ئەوان داوای ئەکەن لەسەر حەقیقەت نییە.

﴿وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾

قەسەم بەو کەسە کەوا تۆی پێگەیاند، ئەو مونافقانە ئیمان ناهێنن بە ڕاستی و بە خاوەن ئیمان حسێب ناکرێن لە لای خودا، هەتا بە ئارەزووی دڵ، تۆ ئەکەن بە حەکەم و فەرمانداری فەرمانڕەوا لەو نیزاعەدا واقیع ئەبێ لە ناویانا.

﴿ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾﴾

وە لە پاش ئەوەیش کە تۆیان کرد بە فەرمانڕەوای خۆیان بۆ حوکمی بەینی ئەوان، لە نەفسی خۆیانا هیچ گرانی و تەنگی و ئازارێ نەبینن لەو حوکمەدا کە تۆ حوکمت پێکردووە و بە گیان مل‌کەچ ببن بۆ تۆ.

جا وەکوو لە پێشەوە باسمان کرد ئەم ئایەتانە نازڵ بوون لە پاش نیزاعی ئەو جوولەکە لەگەڵ کابرای مونافقدا هەتا «و یسلموا تسلیماً». وە لە عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرەوە ریوایەت کراوە: کە زوبەیری کوڕی عەوام نیزاعی بوو لەگەڵ پیاوێ لە ئەنسار لەسەر ئاوی شیوێ کە هەردوویان ئاوی باخیان پێئەدا و باخی زوبەیر لە ژوورەوە بوو. ئەنساریەکە ئەیوت بە زوبەیر: ئاوەکە بەرەڵڵا بکە با بێت بۆ باخەکەی من ئەویش نەیئەکرد و نیزاعەکەیان هێنا بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ جا حەزرەت فەرمووی: ئەی زوبەیر ئاوی باخەکەی خۆت بدێرە، پاش ئەوە ئاوەکە بەرەڵڵا بکە بۆ دراوسێکەت و ئەنساریەکە لەم حوکمە رقی داهات، وتی: یارەسوولەڵڵا ئایا هەر

www.iqra.ahlamontada.com

٣٠٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٠٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

جێگەی من دوورە لە جێگەی تۆ و چاوم پێت‌ناکەوێ، وە حەزرەت ﷺ جوابی نەدایەوە هەتا جوبرەئیل نازڵبوو بەو ئایەتەوە.

﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ ۚ﴾

واتە هەرکەس فەرمانی خودا بەجێ‌بێنێ و موعامەلە بکا بە ئەمر و نەهی ئەو وە مرد ئەوە لە بەهەشتا وا لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە خودا نیعمەتی پێداون لە پێغەمبەران و لەو کەسانە کە ئەوەندە دڵیان پاکە لە تۆزی عەلاقەی خراپ، بە تەواوی باوەڕیان کردووە بە پێغەمبەرەکان و لەگەڵ کوژراوانی مەیدانی حەربا، وە لەگەڵ ئەوانە کە بۆ خودا سوڵحاون و بەقەی ئیمکان لە خەت لایان نەداوە.

﴿وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾﴾

وە زۆر جوانن ئەم نەوعە رەفیقە لە خوسووسی رەفاقەتەوە.

وە لە بوخاری شەریفدا ریوایەت ئەکا لە عائیشەوە رضی الله عنها ئەڵێت: بیستم پێغەمبەر ﷺ ئەیفەرموو: «ما من نبي يمرض إلا خيّر بين الدنيا والآخرة». وە لەو نەخۆشینەدا کە وەفاتی کرد وەزعی وای بەسەرا هات کە دەنگی قورس و زبر بوو گوێم لێ بوو ئەیفەرموو: ﴿مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين﴾ کە ئەمەی خوێندەوە من زانیم بەوە کە موختار کراوە لە بەینی ژیان و مردندا.

﴿ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾﴾

واتە: ئەو ئەجرە و ئەو زیادە هیدایەتە هەر لەلایەنی خوداوەیە و بەسە خودا لە جیهەتی عیلم و زانستەوە بەوە کە فلان کەس چەندێ کردەوەی هەیە و چەندێ جەزای هەیە.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٠٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ ﴾

وە بە ڕاستی ئەگەر فەزڵ و کەرەمێکتان پێ بگا لە لای خوداوە واتە غەنیمەتێ وەربگرن و دەسکەوتێکتان بۆ هەڵکەوێ ئەوە لەم کاتەدا بە شێوەی پیاوێکی بێگانە بە داخەوە هەناسە هەڵئەکێشن و ئەڵێن: کاشکی لەگەڵیانا بوومایێ هەتا منیش بگەیشتمایێ بە بەشێکی گەورە و ئەو قسە وا لە دەمیان دەرئەچێ «کأنه» لە بەینی ئەوان و ئێوەدا مەحەبەت نەبووە و یەکتان نەناسیوە و بێعەلاقەن لەیەك.

﴿فَلْيُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ ﴾

با جیهاد بکەن لە ڕێگەی خودادا ئەو کەسانە کە ژیانی دنیای خۆیان ئەفرۆشن بە ژیانی نەبڕاوەی قیامەت.

﴿وَمَن يُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾ ﴾

وە هەرکەسێ جەنگ بکا لەگەڵ کافرانا لەبەر بەرزەوە کردنی دینی خودا و لەو شەڕەدا بکوژرێ لە لایەنی کافرەکانەوە، یاخود ئەم غاڵب ببێ و زاڵ بێ بەسەر ئەوانا بە کوشتنیان یا بە بریندار کردنیان یا بەوە کە چەك و سیلاحی ئەوان وەربگرێ، ئەوە لە پاشەڕۆژی نزیکدا ئەجری گەورەی پێ ئەدەین.

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣٠٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿فَقَٰتِلُوٓاْ أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ﴾

جا ئەمانە دۆستانی شەیتانن. وە شەڕ بکەن لەگەڵ دۆستانی شەیتانا.

﴿إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ٧٦﴾

بە راستی فڕو فێڵی شەیتان بێهێزە و فڕو فێڵی پەیڕەوەکانی لە فێڵی ئەو زایفترە.

فەرموودەی خودا: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ﴾ **الآية.**

نەسائی و حاکم ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما کە عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف و گەلێ لە رەفیقەکانی کاتێ لە مەککەی موکەڕڕەمەدا بوون لە ئەووەڵی ئیسلامەوە گەلێ لە بەردەستی موشریکەکانا کز بووبوون، جا رۆیشتن بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ عەرزیان کرد: ئێمە لەو چەرخەدا کە کافر بووین زۆر خاوەن پایە و مایە و دەستەڵات بووین و لە پاش ئیسلام بوون کز و داماو کەوتین ئیزنمان بدە با جیهاد بکەین لەگەڵ کافرەکانا.

حەزرەت ﷺ فەرمووی: من ئەمرم پێ کراوە بە عەفو وە ئەمرم پێ نەدراوە شەڕ بکەم، سەبر بکەن. جا لە پاش ئەوە کە کۆچیان کرد بۆ مەدینەی مونەووەرە و مەجالی جیهاد کردن و جەنگ کرایەوە ئەوانە خۆیان گرتەوە لە جەنگ و جیهاد وە لەگەڵ ئەوەدا کە ئەمر کرا بە جەنگ خۆیان ئامادە نەدەکرد. جا خودا فەرمووی:

﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ﴾

ئایا تەماشای ئەو کەسانە ناکەی کە لە شاری مەککەدا وترا پێیان لە لایەنی حەزرەتەوە ﷺ: ئێستە دەست بگێڕنەوە لە جیهاد.

﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾

وە ئێستە بەس نوێژ بکەن و زەکات بدەن.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٠٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ ۚ﴾

وە ئەم کۆمەڵە مونافقانە کە وان لە ناو موسوڵمانەکانا و زاڵ ئەبن بەسەر فیکری بازێ موسوڵمانی بێ‌هێزا، کاتێ بەش و بارەیەکی باشیان پێ بگا لە: دارایی، لە تەندروستی، لە منداڵی نێرینە، لە خۆش‌گوزەرانی. ئەڵێن: ئەمە لە لایەنی خوداوە هاتووە، وە ئەگەر جارێ رووداوێکی ناباریان پێ بگا وەکوو نا ساغی و نەدارایی و تەنگ‌گوزەرانی. ئەڵێن: ئەمە لەبەر تۆیە ئەی پێغەمبەر! واتە بە هۆی هاتنی موحەممەدەوە بۆ مەدینە ئەم شارە گۆڕراوە و بەش و بارەی ئەوساکەی نەماوە و ئادەمیزادی بەیەکا شڵەژاوە.

﴿قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ پێیان بفەرموو: هەموو ئەمانە لە خۆشی و ناخۆشی و لە تەنگی و لە گوشادی. هەمووی هەر لەلایەنی خوداوەیە؛ چونکی هەر خودایە هەر شتێ ئارەزووی بێ دروستی ئەکا و کەس رایەی ناکەوێ هیچ دروست بکا. ئەمە لە لایەکەوە لە لایەکی‌تریشەوە لە رۆژێکەوە خودا ئادەمیزادی ناردووەتە سەر زەوی خودا پێغەمبەرانی ناردووە بۆ تەمێ و تەربییەی باقی ئادەمیزاد و ئەم یاسا پیرۆزی و هۆی بەختیارییە بۆ ئادەمیزاد نەك هۆی ئازار و کەم ژیوارییە بۆیان.

﴿فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾﴾

ئەوە چ دەردێ رووی داوە بۆ ئەو کۆمەڵە کەوا نزیك نییە تێ بگەن لە گوفتارێکی خاوەن مەغز و بەراوردی بکەن لە ئینسان و باقی گیان‌لەبەرەکان هەتا حاڵی ببن کە کەس شتی پێ ناکرێ خودا نەبێ؟

www.iqra.ahlamontada.com

٣١٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣١٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ﴾

ئایا ئەم کۆمەڵە مونافقانە تەفەککور ناکەنەوە لە قورئانا؟ کە ئەم قورئانە کەلامی خودایە و ئەخبارەکانی هەموو راستن و سیاق و ئوسلووبی لە کەلامی ئادەمی ناچێ و لە پایەی بەلاغەتا لە تاقەتی خەڵکدا نەماوە و مادام ئەمە کەلامی خودایە ئەبێ ئەو کەسەیش ئەم کەلامەی بۆ هاتووە پێغەمبەری خودا بێ، وە واجبە ئینسانی هۆشیار ئیمانی پێ بێنێ و باوەڕی پێ بکا و ساغ ببێتەوە لەگەڵیا ئیتر لەوە زیاتر مونافقی و دووڕوویی نەکا؟

﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ ﴾

وە پێویستە تۆزێ تەماشای ئەوەیان بکردایە کە ئەگەر ئەو کەلامە لەلای غەیری خوداوە بوایێ و لە کەلامی فریشتەیێ یا پەریێ یا ئادەمیزادێ بوایێ جیاوازی و گۆڕانی زۆریان تێدا دەس ئەکەوت؛ چونکی غەیری خودا کەس غەیب نازانێ و بەم بۆنەوە لە ئەخبارەکانیا درۆ پەیدا ئەبوو، وە غەیری خودا کەس ناتوانێ تەتبیقی بەلاغە بکات، کەوابوو بازێکی بەلیغ و بازێکی غەیرە بەلیغ ئەبوو. ئێستە کە ئەم قورئانە وا نییە ئەوە مەعنای وایە کەلامی خودایە و پێویستە باوەڕ بە خۆی و خاوەنەکەی بکرێ.

فەرموودەی خودا: ﴿ وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ ﴾ **الآية.**

موسلیم ریوایەتی کردووە لە عومەری کوڕی خەتابەوە رضی الله عنه ئەڵێ: کاتێ کە حەزرەت ﷺ کەناری گرت لە ژنەکانی لەبەر دڵ ئازارییەك کە هات بەسەریا رۆیشتمە مزگەوتەوە کە تەماشام کرد حاڵی بووم کە بازێ کەس بەردە وردەیان بە دەستەوەیە و ژمارەی ئەکەن و ئەڵێن: حەزرەت ﷺ ژنەکانی تەڵاق داوە، منیش

www.iqra.ahlamontada.com

٣١٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە ئەگەر فەزڵ و کەرەم و میهرەبانی خوداتان لەسەر نەبوایە و نەیپاراستنایێ لە بازێ کاری نابار، ئەکەوتنە دووی شەیتان مەگەر کەمێ لە ئێوە.

﴿فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَۚ﴾

دەی جیهاد و جەنگ بکە لە ڕێگەی بەرزکردنەوەی دینی خوادا و داوای تێکۆشین ناکرێ لە تۆ ئیللا نەفسی خۆت.

﴿وَحَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ﴾

وە تەرغیب و هانە هانەی موسوڵمانەکان بدە لە سەر جیهاد.

﴿عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ﴾

رجا هەیە کە خودای تەعالا مەنعی زیانی کافرەکانتان لێ بکا.

﴿وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأۡسٗا وَأَشَدُّ تَنكِيلٗا ﴿٨٤﴾﴾

خودای تەعالا زۆر بەهێزترە لەوان لە هۆی زیانگەیاندن بە دوژمن و بەهێزترە لەوان لە هۆی عەزابدانی کەسێ کە خواستی لەسەر عەزابدانی هەبێ.

﴿مَّن يَشۡفَعۡ شَفَٰعَةً حَسَنَةٗ يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٞ مِّنۡهَاۖ﴾

ئەی موسوڵمانەکان ئێوە لە ناو خۆتانا ئینسانێکی دڵسۆز و غەمخۆر و بارە و ڕێکخستنی یەکیەتی و کۆمەڵایەتی بن و فریای یەکتر بکەون بە دارایی و بە دەم. هەرکەسێ تکایێ بکا بۆ کەسێك کە داماو بێ بەم مەرجە تکاکەی جوان بێ و موخالیفی یاسای ئیسلام نەبێ ئەوە بەشێکی خێری گەورەی لەو تکاوە دەس ئەکەوێ.

﴿وَمَن يَشۡفَعۡ شَفَٰعَةٗ سَيِّئَةٗ﴾

وە هەرکەسێ تکایەکی نابار و ناهەموار بکا و مەبەستی زیانگەیاندن بێ بە کەسێ کە موستەحەق نەبێ ئەوە...

www.iqra.ahlamontada.com

٣١٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

واتە ئەگەر یەکێ لەو کۆمەڵە جوابی سەلامەکە بداتەوە بەسە. وە بە فەرموودەی حەزرەت ﷺ سابت بووە کە سوننەتە ئینسانی سوار سەلام بکا لە پیادە و راوەستاو لەسەر دانیشتوو وە کومەڵی کەم لەسەر کۆمەڵی زۆر لە کاتێکا بگەن بە یەك. بەڵام ئەگەر کەسێ هات بۆ لایان ئەوە موتڵەقا ئەو سەلام ئەکا. وە سەلام لەسەر مردوانیش وەکوو سەلامە لەسەر زیندوان. وە عائیشە رضی الله عنها ئەفەرموێت عەرزی حەزرەتم کرد: «كيف أقول إذا دخلت المقابر؟ قال: قولي: السلام عليكم أهل الديار من المؤمنين».

ئەگەر کەسێ بە نامە یا بە پەیاما سەلامی نارد بۆ کەسێ واجبە بە دەم جوابی بداتەوە. ئەگەر دوو کەس بگەن بە یەك و هەردوو سەلام بکەن واجبە لەسەر هەردوویان جوابی موقابیل بدەنەوە. وە سەلامی ژن لە ژن وەکوو سەلامی پیاوە لە پیاو بەڵام سەلامی پیاو لە ژن و ژن لە پیاو بە بێ مەحرەمییەت لە ناویانا جوابی واجب نییە، بەڵکوو ئەگەر ژنەکە جوان بێ حەرامە سەلام و جوابەکەیشی. بەڵێ بۆ پیرەژنی دوور لە گومان قەی ناکا.

دروست نییە سەلام لە ئەهلی «ذمة»، بەڵێ مەرحەبایی و بەخێر هاتنی دروستە ئەگەر ئەوان سەلامیان کرد جوابەکەیان «عليك» یا «عليكم» بە بێ واو ئەبێ. هەروا دروست نییە سەلام لە ئەهلی فیسق و ئینسانی خاوەن بیدعەت ئیللا لەبەر عوزرێ وە یا بیمی ئاشووبێ ئەو جارە دروستە بەڵکوو گەلێ جار واجبە.

وە سوننەتە لە کاتی جیابوونەوە لە رەفیقان سەلام بکا لێیان وەکوو لە کاتی گەیشتنیا بەو رەفیقانە، وە جوابی ئەم سەلامەیش واجبە. وە لە وەختی نوێژ و دەسنوێژ و قورئان خوێندنا و قەزای حاجەتا و نان خواردنا نە سەلام سوننەتە و نە جوابەکەی واجبە.

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣١٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

چیتان دەست ئەکەوێ کە لە حاڵی ئەم مونافقانا بوون بە دوو تاقم؛ تاقمێکتان ئەڵێن: ئەوانە موسوڵمانن و نایانکوژین و تاقمێکتان ئەڵێن: ئەوانە کافرن و ئەیانکوژین؟ بۆچی هەموو بە جارێ بە ئیتتیفاق ناڵێن ئەوانە کافرن؟

﴿وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْۚ﴾

وەلحاڵ ئەو کۆمەڵە خودای تەعالا گەڕاندوونیەتەوە بۆ ئاگری دۆزەخ و بۆ عەزاب بە هۆی ئەو بیر و باوەڕە ناهەمواره کە پەیدایان کردووە بۆ خۆیان.

﴿أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ﴾

ئەی کەسانێ کە ئەوانە بە باش ئەزانن وە یا بە کافریان نازانن ئایا ئەتانەوێ کە ئێوە بە وتار هیدایەتی کەسانێ بکەن کە خودای تەعالا گومڕای کردوون بە واسیتەی رۆچوونیان لە فەسادی عەقیدەدا.

﴿وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ٨٨﴾

وە هەرکەسێ خودای تەعالا گومڕای بکا ئەوە بە قەتعی تۆ رێگەی هیدایەت و عینایەتت بۆ ئەو کەسانە دەست ناکەوێ. وە لە ریوایەتێکدا مەوریدی نوزوولی ئەم ئایەتە کەسانێ بوون کە لە دەشتەوە هاتن بۆ مەدینەی مونەووەرە و گومانیان وا بوو کە موهاجیرن و ماوەیێ لەوێ بوون و پاش ماوەیەك وەزعی مەدینەیان لە لا باش نەبوو گەڕانەوە بۆ دەشت و لە دین وەرگەڕانەوە. وە ئەم ریوایەتە زۆر نزیکە لە عەقڵەوە بە دەلیلی ئەوە کە خودای تەعالا لە پاش ئەم ئایەتەوە ئەفەرموێت.

﴿وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَآءٗۖ﴾

زۆریان پێ خۆشە کە ئێوەیش کافر ببن وەکوو خۆیان کافرن، یا ئێوەیش لە دین وەرگەڕێن وەکوو خۆیان لە دین وەرگەڕانەوە جا هەمووتان وەکوو یەکتان لێ بێ لە کوفرا.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٢٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە ئەو قەومە قەومێکی بەهێزی وا بوون ئەگەر خودا مەیلی ببوایێ زاڵی ئەکردن بە سەرتانا و جەنگیان ئەکرد لەگەڵتانا.

﴿فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴿٩٠﴾﴾

جا ئەگەر ئەو قەومە کەناریان گرت لە ئێوە و جەنگیان نەکرد لەگەڵتانا و هەموو مل‌کەچی خۆیان نیشان دا بە ئێوە، ئەوە لەم حاڵەدا ئیتر خودای تەعالا ڕێگەیەکی ناباری بڕیار نەداوە بۆ ئێوە هەتا بڕۆن بەسەریا بۆ زیاندان لەو قەومە.

موفتی ئەبووسعوودی عیمادیەیی ﷺ لە تەفسیرەکەی خۆیا ئەفەرموێت: ئەم قەومە «بنی‌مدلج» بوون هاتن بۆ مەدینە بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ و شەڕیان نەکرد لەگەڵیا و قەراریان دا کە وەکوو جەنگ ناکەن لەگەڵ حەزرەتا جەنگیش ناکەن لەگەڵ قەومەکەی خۆیانا و حەزرەت ﷺ بەمە رازی بوو.

وە درێژەی ئەم باسە ئەمەیە کە ئیبنوئەبی حاتەم ریوایەتی کردووە لە حەسەنی بەسرییەوە کە: سەراقەی کوڕی مالیکی مەدلەجی قسەی بۆ گێڕاونەتەوە ئەڵێ: کاتێ حەزرەت ﷺ زاڵ بوو بەسەر کافرەکانا لە رووداوی بەدرا و رووداوی ئوحود رابورد و گەلێ عەرەب بە دەوری ئەودا موسوڵمان بوون خەبەرم پێ گەیشت کە حەزرەت ﷺ ئەیەوێ خالیدی کوڕی وەلید رەوانە بکا بۆ سەر بەنی‌مەدلەج، منیش کە ئەمەم بیست هاتم بۆ مەدینەی مونەووەرە و وتم بە حەزرەت ﷺ: هاتووم داوای خێرت لێ ئەکەم. ئەسحابەکان وتیان پێم: بێ‌دەنگ بە. حەزرەت ﷺ فەرمووی: وازی لێ بێنن جا فەرمووی بە خۆم: چیت ئەوێ؟ عەرزم کرد: بیستوومە سوپا ئەنێری بۆ سەر قەومەکەم و من ئەمەوێ رێبکەوی لەگەڵیانا و وازیان لێ بێنی. جا ئەگەر قەومەکەی خۆت موسوڵمان بوون ئەمانیش موسوڵمان ئەبن. ئەگەرنا بۆچی

www.iqra.ahlamontada.com

٣٢٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٢٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە ئەگەر کابرای قاتڵ دەستی نەدەڕۆیی کە بەندە ئازاد بکا ئەوە واجبەکەی ڕۆژوو گرتنە لە ماوەی دوو مانگدا ڕۆژ بە دوای ڕۆژا وە ئەمە دامەزراوە لەبەر ئەوە کە خودا تەوبە لەو قاتڵە قەبووڵ بکا.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾﴾

وە خودای تەعالا زانایە بە حاڵی هەموو لایێ و خاوەن حیکمەتیشە لە هەموو کارێکدا.

بزانن لەم شوێنەدا دوو قسە هەیە:

یەکەم قورتوبی ئەڵێ: ئایەتی ﴿وإن كان من قوم بينكم و بينهم ميثاق﴾ باسی کافرێکی زیمی یا موعاهید ئەکا کە موسوڵمانێ بە خەتەء بیکوژێ، وە ئەمە دییەو کەفارەتی هەیە. ئەمە بیری ئیبنوعەباس و شیعبی و نەخەعی و شافیعییە و هەم تەبەری ئیختیاری کردووە بە دەلیلی ئەمە کە خودای تەعالا بە «مبهم» لە پێشەوە هێناویەتی و نەیفەرمووە «و هو مؤمن» هەتا بزانرێ ئەمە باسی کوژراوی موسوڵمان نییە.

دووهەم: قەتڵ یا عەمدە، یا شیبهەعەمدە، یا خەتایە. عەمد ئەوەیە کە دەسوەشێن قەسدی فیعل و شەخس بکا و ئەو شتەیش وا بە دەستیەوە هۆی کوشتن بێ بە ئەغڵەب. دووهەم ئەوەیە قەسدی فیعل و شەخسەکەی هەبێ بەڵام ئەو شتە بەکاری هێناوە بۆ کوشتن کوشندە نەبێ. سێهەم ئەوەیە یا قەسدی فیعلەکەی نەبێ وە یا قەسدی شەخسەکەی نەبێ. وێنەی عەمد وەکوو ئەوە یەکێ پەلاماری دوژمنی خۆی بدا بە خەنجەر و بیکوژێ. وە وێنەی دووهەم وەکوو ئەوە کابرا بڕوا بە شووڵی باریك بدا لە دوژمنەکەی و بەو لێدانە بمرێ. وێنەی خەتەء وەکوو ئەوە کابرا دەمانچە بتەقێنێ لە دوژمنێ ئەو نەپێکی و یەکێ لە پشتیەوە بێ لێی بدا و بیکوژێ. یاخود بەڕێدا بڕوا و بکەوێ بەسەر منالێکدا بیکوژێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٢٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٢٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾

وە مەڵێن بە کەسێ کە سەلامی لێ کردن بە سەلامی ئیسلام: تۆ موسوڵمان نیت و ئەم سەلامەت لەبەر نیفاقە یا لەبەر خۆ رزگار کردنە.

﴿تَبْتَغُونَ عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا﴾

لە حاڵێکدا ئێوە بەو وەزعە کە هەتانە تالیبی ماڵ و دارایی خەڵك بن لەم ژیانی دنیادا.

﴿فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ﴾

لە لای خودا دەسکەوتی زۆر هەیە بۆ ئێوە.

﴿كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ﴾

ئێوەیش لە پێش ئیسلامییەتدا وەکوو ئەو کابرایە بوون و ئیمانتان نەبوو بەڵام خودا رەحمی پێ‌کردن و تەوفیقی دان بۆ دینی ئیسلام.

﴿فَتَبَيَّنُوٓا۟﴾

دەی لەمەولا هەمیشە ئاگاتان ببێ و لە شت بکۆڵنەوە هەتا حەقیقەت وەربگرن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾﴾

بە راستی خودای تەعالا بەوەی کە ئێوە ئەیکەن ئاگاداره و لەسەر قوسوور خەبەرداره.

فەرموودەی خودا: ﴿لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾ **الآية.**

ئیمامی ئەحمەد و بوخاری و ئەبووداوود و ترمزی و نیسائی ریوایەتیان کردووە لە زەیدی کوڕی سابتەوە ﷺ کە: حەزرەت ﷺ خوێندیەوە بەسەرما: ﴿لا يستوي

www.iqra.ahlamontada.com

٣٣٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٣٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٣٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

کاتێ ئەم ئایەتی ﴿إلا المستضعفين﴾ی بیست وتی: خودایە بە راستی من دەوڵەتمەندم و من تەوانای حیلەم هەیە و من خۆم دەلیلم و شارەزای رێگەم و هیچ عوزرێکم نییە. وە لەگەڵ ئەوەدا کە نەخۆش بوو خۆی ئامادە کرد و وتی بە خێزانەکەی هەڵم بگرن و دەرم بکەن لەم عەرزی شیرکە بمبەن بۆ خزمەتی رەسوولەڵلا، وە فیعلەن ئەوانیش هەڵیان گرت و دەریان کرد لە مەککە و کەوتە سەر رێگەی مەدینەی مونەوەرە، کاتێ گەیشتە «تەنعیم» وەفاتی کرد لە پێش ئەوەدا کە بگات بە حەزرەت ﷺ جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو. وە خودا فەرمووی:

﴿وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدْ فِي ٱلْأَرْضِ مُرَٰغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً﴾

کەسێ هیجرەت بکا لە وڵاتی خۆی بۆ وڵاتی دین بە ئیخلاسەوە لە رێگەی خودا ئەوە جێگەی دوور لە فیتنەی دەس ئەکەوێ و گوشادییەکی دەس ئەکەوێ لە رزق و ژیوارا و لە ئارامگادا.

﴿وَمَن يَخْرُجْ مِنۢ بَيْتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾

وە کەسێ لە ماڵی خۆی دەربچێ حاڵی وابێ موهاجیر بێ بۆ لای خودا و پێغەمبەری خودا.

﴿ثُمَّ يُدْرِكْهُ ٱلْمَوْتُ﴾

جا لە پاش دەرچوون مردنی پێ بگات.

﴿فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ﴾

ئەوە بە تاقیق ئەجری دامەزراوە لە لای خودا.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٠﴾﴾

وە خودای تەعالا تاوانپۆش و میهرەبانە.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٣٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٣٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٤٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

حەوتەم: ئەمەیە کە لە ئەووەڵەوە قەسدی شوێنێکی مەعلوومی کردبێ.

هەشتەم: ئەبێ لەو نوێژەدا ئیقتیدای نەکردبێ بە ئیمامێ کە نوێژەکەی تەواو بکا.

نۆهەم: ئەمەیە کابرا بیر و باوەڕی وابێ کە کورتەوە کردن دروستە. جا ئەگەر داخڵی وڵاتێ بوو بە عەزمی ئەوە کە چوار رۆژ جگە لە رۆژی دوخوول و خورووج لەو شوێنەدا بمێنێتەوە ئەوە ئیتر هەر گەیشتە ئەو شوێنە ئیتر نابێ نوێژەکەی کورت بکاتەوە. وە ئەگەر نەیئەزانی کەی ئیشەکەی تەواو ئەبێ و عەزمی وابوو هەرکاتێ ئیشەکەی تەواو بوو لە وەڵاتەکە دەرچێ ئەوە هەتا هەژدە رۆژ بۆی دروستە نوێژ کورت بکاتەوە.

باسی سێهەم: ئەمەیە هەر وەکوو کورتکردنەوەی نوێژی چوار رکاتی دروستە، وەکوو باسمان کرد، دروستە کە لەگەڵ قەسرەکەدا یا بە بێ قەسر نوێژی نیوەڕۆ جەمع بکاتەوە لەگەڵ عەسرا و نوێژی مەغریب جەمع بکاتەوە لەگەڵ عیشادا. جا ئەگەر بە جەمعە تەقدیم بوو ـ واتە عەسری هێنایە لای نیوەڕۆ و عیشای هێنایە لای مەغریب ـ ئەوە واجبە لە پێشا نوێژە خاوەن وەختەکە بکا، وە کە هێشتا ئەو نوێژەی تەواو نەکردووە قەسدی وابێ کە نوێژەکەی دواوەی لەگەڵدا ئەکا. وە ئەگەر بە جەمعە تەئخیر بوو واتە نوێژی نیوەڕۆی برد بۆ لای عەسر و نوێژی مەغریبی برد بۆ لای عیشا ئەوە هەرکامیان لە پێشا بکا دروستە، بەڵام ئەفزەل ئەوەیە ریعایەتی تەرتیب بکا. وە بە شەرت گیراوە بۆ جەمع کە تووڵی فەسڵ نەبێ لە بەینی ئەو نوێژانەدا لە ماوەی قامەتکردنێ زیاتر بۆ ئەو نوێژە دووهەمە و گەڕانێکی سووك بۆ ئاو لە وڵاتێکدا ئاوی تێدا نەبێ. هەروا شەرتە هەتا نوێژە دووهەمەکە دائەبەستێ ئەو سەفەرەی مابێ ئەگەرنا نوێژە پێشووەکەیان ئەبێ بە قەزای بێ‌گوناه ، واتە نوێژەکە قەزایە بەڵام گوناه لە تەئخیرەکەیا نییە.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٤٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ﴾ **لەگەڵ هەشت ئایەت لەپاشیەوە**

ریوایەت کراوە لە قەتادەی کوڕی نوعمانەوە ئەڵێ: ماڵێ بوون مەشهوور بوون بە «بنوئیبیرق» سێ برا بوون: بیشر و، بەشیرو، موبەشیر. بیشر پیاوێکی مونافق بوو شیعری ئەوت و زەمی ئەسحابەی پێغەمبەری ئەکرد و بازە عەرەبێ شتیان پێ ئەدا، وە هەرکاتێ زەمی ئەکرد ئەیوت بە درۆ: فلان کەس و فلان کەس وتوویانە. کاتێ ئەسحابەکانیش قسەکانیان ئەبیست ئەیانوت: وەڵلاهی ئەمە هەر قسەی ئەو پیسەیە ئەویش وتی: «أو کلما قال الرجال قصیدة نحلت فقالوا: ابن ابیرق قالها» جا قەتادە ئەڵێ: ئەو ماڵە لە جاهیلیەت و ئیسلاما هەر گەدا و لات بوون و زۆربەی خەڵك خواردەمەنییان لە مەدینەدا خورما و نانی جۆ بوو. وە هەر پیاوێ دەوڵەمەند بوایێ کاتێ کە قافڵەیێ لە شامەوە ئاردی گەنمیان بهێنایێ ئەڕۆیشت بازێکی ئەکڕی بۆ نەفسی خۆی ئیتر ماڵ و منداڵی هەر خورما و نانی جۆیان ئەخوراد. تا جارێ کاروانێ لە شام هاتەوە و ئاردی گەنمیان هێنا بوو وە «رفاعە»ی مامم رۆیشت بارێ ئاردی باشی کڕی و کردیە ناو مەشکەیێ و لە مەشکەکەدا بازێ چەکیش هەبوو وەکوو دوو شیر و دوو زرێ و بازێ ئەسبابی زیادە. لە شەوا دز هاتە سەر ماڵی مامم و کووپەکەیان لە ژێرەوە کون کردبوو ئاردەکە و چەکەکانیشیان برد بوو.

لە سبەینێدا رەفاعەی مامم هات وتی: ئەی برازام ئیمشەو کووپەکەیان کون کردووە و ئاردەکە و چەکەکانیان بردووە ئێمەیش کەوتینە پرسیار کردن تا خەڵك پێیان وتین: ئیمشەو ماڵی «بنو ابیرق» ئاگریان ئەگرا، مەعلووم شتی ئێوەیان دزیوە و خواردوویانە! ئێمەیش چووینە سەریان و پرسیارمان کرد، ئەوانیش وتیان: بە خوا ئەو ماڵی ئێوە کەس نەیبردووە ئیللا لەبیدی کوڕی سەهل نەبێ ئەمەیش پیاوێکی ماقووڵ و خاوەن پایە بوو وە موسوڵمان و ساڵح بوو. کاتێ لەبید ئەم قسەی بیست

www.iqra.ahlamontada.com

٣٤٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

بردەوە بۆ خزمەتی حەزرەت ﷺ ئەویش دانیەوە بە رەفاعەی مامم، کە هاتم بۆ لای مامم ئەویش پیاوێکی پیر بوو وە وام ئەزانی زۆر دینی قایم نییە. وتی: رۆڵە ئەو سیلاحانە هەموو لە رێی خودادا بن. جا حاڵی بووم کە مامم موسوڵمانێکی تەواوە. پاش ئەم رووداوە بەشیر گەڕایەوە بۆ کوفر و رۆیشتەوە بۆ ناو کافرەکان و بە مورتەدی مرد. «العیاذ باللّٰه» جا خودای تەعالا فەرمووی:

﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ﴾

ئێمە بە راستی قورئانمان ناردووەتە خوار بۆ لای تۆ وە حاڵی ئەو قورئانە وەهایە لەگەڵ حەق و ئەحکامی راستایە.

﴿لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُۚ﴾

بۆ ئەوە حوکم بدەی لە بەینی «مدعی» و «مدعی علیه» لەم ئادەمیزادانەدا بەو یاسا و ئوسووڵە کە خودا نیشانی داوی و خستوویەتە بەرچاوت.

﴿وَلَا تَكُن لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمٗا ١٠٥﴾

وە تۆ قەت مەبە بە خەسیم و موجادیل و موحامی و مودافیع بۆ ئەو کەسانە کە نائەمین و خەیانەت کارن.

﴿وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَۖ﴾

داوای چاوپۆشی بکە لە خودای تەعالا بۆ خۆت بەرابەر بەو مەیلی دڵە کە بە قسەی ئەسیری کوڕی عوروە و رەفیقەکانی کەوتە دڵتەوە بۆ کوڕەکانی «بنی‌ابیرق».

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١٠٦﴾

بە راستی خودای تەعالا چاوپۆشی‌کەر و میهرەبانە.

﴿وَلَا تُجَٰدِلۡ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡۚ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣٤٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿أَم مَّن يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ وَكِيلًا ١٠٩﴾

یاخود کێ ئەبێ بە وەکیل بۆ ئەوان؟

﴿وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا ١١٠﴾

هەرکەسێ کارێکی خراپی وەها بکا کە زیانی بۆ غەیری خۆی ببێ، یاخود ستەم بکا لە نەفسی خۆی، بەم رەنگە بازێ کردەوەی ناپەسەند بکا لە زاتی خۆیا، لە پاشان داوای عەفو و مەغفیرەت بکا لە خودا ئەوە بە بێ شوبهە خودای خۆی دەس ئەکەوێ بە چاوپۆش و میهرەبان.

﴿وَمَن يَكۡسِبۡ إِثۡمًا فَإِنَّمَا يَكۡسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦۚ﴾

کەسێ گوناهێ پەیدا بکا بۆ خۆی ئەوە زیانەکەی هەر لەسەر نەفسی خۆیەتی.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ١١١﴾

بە راستی خودا عەلیم و زانایە بە ئەحوالی مەخلووقاتی خۆی و خاوەن حیکمەتە لەوەدا کە ئیستیعجال و پەلە پەل ناکا بۆ عەزابدانی کەس.

﴿وَمَن يَكۡسِبۡ خَطِيٓـَٔةً أَوۡ إِثۡمًا ثُمَّ يَرۡمِ بِهِۦ بَرِيٓـًٔا﴾

کەسێ خۆی گوناهێکی بچووك یا گەورە بکا و لە پاشانا ئەو گوناهە بخاتە ملی کەسێ کە عەلاقەی ئەبەدەن نییە بەو کارەوە.

﴿فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ بُهۡتَٰنًا وَإِثۡمًا مُّبِينًا ١١٢﴾

ئەوە بە راستی ئەو کەسە بوختانێ گەورەی هەڵگرتووە و تاوانێکی ئاشکرا.

﴿وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ وَرَحۡمَتُهُۥ﴾

ئەگەر فەزڵ و کەرەمی خودا زۆر نەبوایێ بەسەر تۆدا و میهرەبانی زۆر نەبوایێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٤٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

ڕێگەدا ئارد داوەریوە و بەو ئاردەدا شوێنی دزییەکەیان برد بۆ ماڵی زەیدی کوڕی سەمین، کاتێ ماڵەکەیان دۆزییەوە زەید وتی: من ئەم ماڵەم نەهێناوە بەڵکوو توعمەی کوڕی «ابیرق» هێناویەتی داویەتە دەستم بە ئەمانەت و دوو سێ جوولەکەی هێنا بە شاهید لەسەر ئەم قسەیە، جا خێڵی «ابیرق» جوولەکەکانیان برد بۆ لای حەزرەت ﷺ و عەرزیان کرد ئەگەر تۆ مودافەعەمان بۆ نەکەی ئەم جوولەکانە ئەم دزییە کە خۆیان کردوویانە ئەیخەن بەسەرمانا و ئابڕووی ئێمە ئەبەن. وە حەزرەت ﷺ لە ئەوەڵەوە وا ڕۆیشتە دڵیەوە کە ئەوانە راست ئەکەن و جوولەکەکان درۆ ئەکەن. ویستی کە مودافەعە بکا بۆ هۆزی «ابیرق» و لەم ناوەدا وەحی نازڵ بوو وە دەرکەوت کە دزەکە توعمەیە، جا توعمە لە دین دەرچوو رای کرد بۆ مەککە لەوێش شەو ڕۆیشتە سەر ماڵێ بۆ دزی، خەریك بوو دیواری ماڵەکە کون بکا دیوارەکە رووخا بەسەریا و بە کافری مرد.

وە لە «تاج الأصول»دا لە کیتابی تەفسیردا ئەفەرموێت: کاتێ ئەم ئایەتانە نازڵ بوون بەشیر ڕۆیشتەوە بۆ لای موشریکەکان و دابەزی لە ماڵی «سلافە» کچی سەعدی کوڕی «سمیة» جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو: ﴿ومن يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى...﴾ الآيتان. پاش ئەوە حەسانی کوڕی سابت هەجوی سەلافەی کرد بە چەن شیعرێ لەسەر ئەم لەخۆ گرتنی بەشیرە. جا سەلافە بوخچە و کۆڵی بەشیری نابەسەریەوە و فڕەی دان بۆ شیوێ، وتی ئەمەیش خێری تۆ بوو بەشیر کە حەسسان هەجوی کردین. ئەم شیعرانی حەسسانە دیاری تۆ بوون هێنانت بۆم.

وە پاش ئەم ڕووداوە هۆزی «ابیرق» دەستیان کرد بە فاك و فیك و هاتوچۆ و چپەچپ کردن و واتەی پەنامەکی لەگەڵ ئەمەوئەودا بە نەوعێ کە ئینسانی ناشارەزا وای ئەزانی قەزییەیەکی گەورە وا لە ئارادا لەم ئەسنادا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٥٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ﴾

هەرکەسێ بەرانبەرکێ و موخالەفەی پێغەمبەر بکا و لە رێگەی فەرمانی ئەو لادا پاش ئەوە کە حەقی بۆ دەرکەوت و ریسالەتی بۆ سابت بوو بە هۆی چاوکەوتنی بە موعجیزات یا بە هۆی حاڵی بوونی لە دەلیلی ئیسباتی ریسالەت.

﴿وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾

وە بکەوێتە شوێنی غەیری رێگەی موسوڵمانان لە بیر و باوەڕا و لە پەیڕەوی پێغەمبەرا ﷺ.

﴿نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ﴾

ئەیخەینە شوێنی ئەو رێگەی گومڕاهییە کە خۆی گرتوویەتی.

﴿وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ﴾

وە ئەیخەینە ناو ئاگری دۆزەخەوە.

﴿وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ١١٥﴾

وە زۆر نابار و ناهەمواره دۆزەخ لە جیهەتی ماوا و قەرارگاوە.

بە زاهیر ئەم ئایەتە مونتەبیقە بەسەر «ابن‌ابیرق»دا کە لە پاش ئیمان‌هێنان و مانەوە لە ناو موسوڵمانانا و لە پاش ئەوە کە ریسالەتی حەزرەتی بۆ روونا‌ك بووەوە رۆیشت لە دین وەرگەڕایەوە هەتا بە کافری مرد. هەروا شامیلە بۆ هەموو کەسێ کە لە پاش دەرکەوتنی رێگەی راست لە دینی ئیسلام لائەدا و ئەکەوێتە دووی خەیاڵاتی فاسیدە ـ پەنا بە خودا ـ ئەوە ماوای ئاگری دۆزەخە. هەروا دەرئەکەوێ لەم ئایەتەوە وەکوو لادان لە فەرمانی حەزرەت ﷺ ئەبێ بە هۆی ئەوە کابرا بڕواتە ئاگری دۆزەخ، لادان لە بیر و باوەڕی کۆمەڵەی موسوڵمانان خواهە لە ئیعتیقادا یا لە ئەحکامی

www.iqra.ahlamontada.com

٣٥٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وەلحاسڵ مادام تابیع بوونی غەیری ڕێگەی ئەوان حەرام بێ ئەبێ پێویست بێ ئینسان تابیعی ڕێگەی ئەوان بێ، وە مەعلوومە تابیع بوونی ڕێگەی یەکێ لەوان واجب نییە وەکوو تابیع بوون بە ڕێگەی کۆمەڵەیەکی تایبەتی. کەوابوو مەقسەد تابیع بوونە بە ڕێگەی هەموویان و ئەمە تابیع بوونە بە ئیجماع. هەروا لەم ئایەتەوە دەرئەکەوێ مادام تابیع بوون بە مەجموعەکەیان ڕێگەی موسوڵمان بێ ئەبێ لە کاتی ئیختیلافدا تابیع بوون بە ڕێگەی زۆربەی ئەو کۆمەڵە زۆر بەجێتر بێ لە تابیع بوون بە ئەقەلییەت و کۆمەڵەی کەم. وە لەسەر ئەم ئەساسەیە کە تابیع بوون بە «سەوادی ئەعزەم» لە فەرموودەی حەزرەتا ئەمری پێ کراوە هەتا ببێ بە سەرمەشق بۆ موسوڵمانان.

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾

بە ڕاستی خودای تەعالا سەرفی نەزەر ناکا لەوە کە شەریکی بۆ قەرار بدرێ، وە چاوپۆشی ئەکا لە غەیری ئەوە لە باقی گوناحەکان بۆ هەرکەس خواستی ببێ.

﴿وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾﴾

وە هەرکەسێ شەریك و هاوڕێ قەرار بدا بۆ خودا ئەوە بە ڕاستی لە ڕێگە دەرچووە و ڕێگەی ڕاستی گوم کردووە و زۆر دوور کەوتووەتەوە لە ڕێگەی ڕاست.

لەسەر فەرموودەی ئیمامی ڕازی سیرڕی دووبارە کردنەوەی ئەم ئایەتە ئەمەیە کە ئایەتی وەعد و وەعید یانی ئایاتی وادەی خێر و هەڕەشە کردن دژی یەکترن و خودا قەت ئایەتێکی لە ئایاتی وەعیدی دووبارە نەکردووەتەوە بە عەینی لەفز. جا ئەم ئایەتی وەعدەی دووبارە کردەوە بۆ دەلاڵەت لەسەر ئەوە کە خودا ڕەحمەتی لە غەزەبی زۆرترە و خودا حەز لە عەفو و چاوپۆشی ئەکا. وە لە لایەکی تریشەوە بۆ ئیشارەتە بۆ لای ئەوە ئەگەر توعمەی کوڕی «ابیرق» بە دزییەکەی دەسبەردار ببوایێ

www.iqra.ahlamontada.com

٣٥٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ لَّعَنَهُ ٱللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ ﴾

وە وتوویەتی بێ‌گومان: من وەرئەگرم لە بەندەکانی تۆ ئەی خودا بەشێکی وا کە بڕیار دراوە بۆ من بە واجبی.

﴿ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ ﴾

وە سوێند ئەخۆم کە ئەبێ لە ڕێگە لایان دەم و ئەبێ ئارەزوو و هەوای بەتاڵ و پڕوپووچ بهاوێمە ناو دڵیانەوە هەتا بە هۆی ئەو هەواوە هەموو شتێکی بەسوود و عیبادەتی مەعبوودی حەقیان لە بیر بچێتەوە.

﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ ﴾

وە فەرمان ئەدەم بەو بەندە گومڕاهانە باگوێچکەی وشتر و گاو مەڕ و بزن شەق بکەن بۆ نیشانە لەسەر حەرام کردنیان بە بێ ئەمری خودا.

﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ﴾

وە سوێند ئەخۆم کە ئەمر ئەکەم بەو بەندە گومڕاهانە با شێوە و سوورەتی مەخلووقی خودا بگۆڕن و لەسەر وەزعی خۆیان نەمێنن. پێیان ئەڵێم گوێی حەیوان ببڕن و بیانخەسێنن و چاوی وشتری فەحلی گەورە دەربێنن و خاڵ بکوتن لەسەر لووت و لێو و دەم و چاو و دەست و پێ و، دانیان تێژ بکەن و ئەو شێوە کە پێغەمەران لە لایەنی خوداوە هێناویانە لە ئەدەب بیگۆڕن. وە مووی بێگانە بلکێنن بە سەری بێ‌تووکەوە وە داخی نابار و ناهەموار بنێن بە ئەعزای گیانلەبەرا. وە ئەمانە هەموو گوناحی گەورەن. هەروا دەرهێنانی موو لە روخساری پیاوان و ژنان بە تایبەتی ئەگەر بۆ دەسبڕینی خەڵکی بێ مەسەلا. ئەلحاسڵ هەرچی گۆڕینێ لە دینی ئیسلاما دامەزرابێ وەکوو خەتەنەکردن، بەرتاشین، بەرسمێڵ کردن، مووی بن‌باڵ هەڵکەندن، نینۆك

www.iqra.ahlamontada.com

٣٥٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٥٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٦٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

بکەن، یا خۆتان مەنع ئەکرد لەوە کە مارەیان بکەن. وە فەتواتان بۆ ئەدا ئەو ئایەتانە کە ئەخوێنرێنەوە بەسەرتانا لە باسی حاڵ و حوکمی میراتی ئەو منداڵە هەتیوە زەعیفانە وە لە باسی راوەستان بۆ ئیدارەیان بە عەداڵەت و دادگەری. وە ئەو ئایەتانە کە خوێنرانەوە بەسەریانا لە هۆی کچەهەتیوەکان و منداڵە وردەکانەوە لەسەر ئەم ریزە کە دێت:

١. ﴿و آتوا اليتامى أموالهم و لا تتبدلوا الخبيث بالطيب و لا تأكلوا أموالهم إلى أموالكم إنه كان حوباً كبيراً﴾ (٢) النساء.

٢. ﴿و آتوا النساء صدقاتهن نحلة فإن طبن لكم عن شيء منه نفساً فكلوه هنيئاً مريئاً﴾ (٤) النساء.

٣. ﴿ولا تؤتوا السفهاء أموالكم التي جعل الله لكم قياماً وارزقوهم فيها واكسوهم و قولوا لهم قولاً معروفاً﴾ (٥) النساء.

٤. ﴿وابتلوا اليتامى حتى إذا بلغوا النكاح فإن آنستم منهم رشداً فادفعوا إليهم أموالهم ولا تأكلوها إسرافاً و بداراً إن يكبروا﴾ (٦) النساء.

٥. ﴿إن الذين يأكلون أموال اليتامى ظلماً إنما يأكلون في بطونهم ناراً و سيصلون سعيراً﴾ (١٠) النساء.

٦. ﴿يوصيكم الله في أولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين فإن كن نساء فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك فإن كانت واحدة فلها النصف﴾ (١١) النساء.

٧. ﴿يا أيها الذين آمنوا لا يحل لكم أن ترثوا النساء كرها ولا تعضلوهن لتذهبوا ببعض ما آتيتموهن﴾ (١٩) النساء.

وە غەیری ئەم ئایەتانەیش لەوانە کە باسی ئەحواڵی ژنان ئەکا وەکوو ئایاتی ئەواخیری سوورەی نیساء.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٦٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٦٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٦٦ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

فەقیرەکەیە؛ چونکی فەقیر ناتوانێ ستەم بکا لە دەوڵەمەند «مع أنه» حەق لە لای دەوڵەمەندەکەدا بوو. جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو فەرمووی:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلۡقِسۡطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ أَوِ ٱلۡوَٰلِدَيۡنِ وَٱلۡأَقۡرَبِينَۚ﴾

ئەی کەسانێ ئیمانتان هەیە هەمیشە بەردەوام و پایەدار بن لەسەر عەدالەت تێکوشن بۆ تەرویجی حەق و شاهید بن لەبەر رەزای خودا لەسەر حەق، هەرچەند ئەو شەهادەتی ئێوە لەسەر زیانی خۆتان یا باوك و دایکتان یا خزم و خوێشی زۆر نزیکتان بێ.

﴿إِن يَكُنۡ غَنِيًّا أَوۡ فَقِيرٗا فَٱللَّهُ أَوۡلَىٰ بِهِمَاۖ﴾

وە ئەو کەسە کە شەهادەتەکەی لەسەر ئەدرێ دەوڵەمەند بێ یا گەدا و لات بێ، ئێوە لە حەق لامەدەن بۆ کەسیان؛ چونکی خودای تەعالا نزیکترە لە چاودێری ئەوانە لە ئێوە. ئێوە مەڵێن: ئەو کەسە گەدایە با ئێمە هەر لای ئەو بگرین؛ چونکی وا ئەبێ حەق وا لە لای دەوڵەمەندەکە، وە یا مەڵێن: ئەو کەسە دەوڵەمەندە با ئێمە حورمەتی بگرین ئیحتیرام وا لە حورمەتی حەقدا.

﴿فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلۡهَوَىٰٓ أَن تَعۡدِلُواْۚ﴾

مەکەونە شوێنی ئارەزووی نەفس، نەکا لادەن لە حەق.

﴿وَإِن تَلۡوُۥٓاْ أَوۡ تُعۡرِضُواْ﴾

وە ئەگەر زمانتان پێچ بدەن و لای‌بدەن لە ئەدای حەق، وە یا هەر ئیعراز بنێن لە ئەدای شەهادەت و حەق ون بکەن.

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ١٣٥﴾

ئەوە بە راستی خودای تەعالا ئاگاداره لەسەر ئەوەی ئێوە ئەیکەن.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٦٨ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴿١٣٧﴾ ﴾

بە راستی ئەو کەسانە کە ئیمانیان هێنا لەبەر چاوا و لە پاش ئەوە کوفریان ئیختیار کرد بە سیرڕی و پەنامەکی و لە پاش ئەوە دووبارە هاتنەوە ئیمانیان هێناوە بە زاهیر و لە پاش ئەم ئیمانە دووبارە کافر بوونەوە و لە پاش ئەمەیش لە پایەکانی کوفرا سەرکەوتن، یانی وەختی خۆی کوفرەکەیان هەر لە دڵی خۆیانا بوو بەڵام پاش ماوەیێ خەڵکیشیان بانگ ئەکرد بۆ کافرێتی، ئەمانە خودا لەوانە نییە کە لێیان خۆش ببێ و لەوانەیش نییە کە شارەزایان بکا بۆ رێگەی رزگاری؛ چونکی بە هۆی وەرگەڕان و هەڵسووڕانی زۆر لە ئیمانەوە بۆ کوفر و لە کوفرەوە بۆ ئیمان ئەمە لە دڵیانا دامەزراوە کە ئیسلامییەت واقیعی نییە و هەر بۆ ئەوە ئەشێ کە گاڵتە بکەن بە خاوەن دەعوەتەکەی و لە رووبا ئیسلامییەت دەربخەن و لە پشتەوە بڕۆنەوە بۆ سەر کوفرەکەی خۆیان، جا کە دڵی ئینسان وای لێهات ئەوە ئەو دڵە زایە ئەبێ و ئیتر مایەی ئیمان وەرناگرێ هەتا بە بێئیمانی ئەمرێ.

﴿ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ ﴾

واتە: ئەوانە باسمان کردن مونافق بوون، وە موژدە بدە پێیان کە عەزابێکی زۆر سەختیان هەیە.

﴿ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ ﴾

ئەو کەسانە کە کافرەکان ئەکەن بە دۆستی راستی خۆیان ئەبن بە هاوڕازیان و ئەیانکەن بە مەحرەمی ئەسرار و ئەیانکەن بە پەنا و دادە بۆ کاتی هاتو هاوار و حەز ئەکەن بە نەمانی موسوڵمانەکان و سەرکەوتنی ئەوان.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٧٠ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

خودای تەعالا ئێوە و کافرەکان و مونافقەکان و جوولەکەکان هاوەل ئەکا لە دۆزەخا هەمووتان بە یەکەوە عەزاب ئەدا. ئەم ئایەتانە هەموو لەگەڵ مونافقەکانە، جا خودای تەعالا روو ئەکاتەوە بەلای موسوڵمانەکانا و ئەفەرموێت:

﴿ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ﴾

ئەو مونافقانە کە خۆیان ئەگرن و چاوەڕێی رووداو ئەکەن لەسەر ئێوە.

﴿فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓاْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ﴾

جا ئەگەر خودا فەتح و نەسرەتێکی ئێوەی دا و فەتحێکتان بۆ هات لە لایەنی خوداوە مونافقەکان ئەڵێن: ئایا ئێمە لەگەڵ ئێوەدا نەبووین؟

﴿وَإِن كَانَ لِلْكَٰفِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓاْ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾

وە ئەگەر بۆ کافرەکان بەشێکی بێبایەخ دەس‌کەوت لە وەزعێ کە زاهیرەن بە نەسرەت دابنرێ مونافقەکان ئەڵێن: ئایا ئێمە نەبووین بە هۆی بەرزی ئێوە و باڵمان نەکێشا بەسەرتانا و نەمانپاراستن لە موسوڵمانەکان بە پڕوپاگەندە و بە دیعایە؟!

﴿فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ﴾

جا بزانن ئەی موسوڵمانەکان خودا حوکم ئەدا لە بەینی ئێوە و ئەو مونافقانەدا لە رۆژی قیامەتا لەسەر ئەم وەزعە پیسەیان و لەسەر ئەم گاڵتە لەسەر دووگوریسەیان لەسەر ئەم لە ناڵو بزمار دانەیان؛ چونکی خودا راستە و راستی ئەوێ و نیفاق پەستی ئەخلاقە و خودا شتی پەستی ناوێ.

﴿وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣٧٢ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٧٤ ❑ / جزمی پێنجەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ﴾.

ریوایەت کراوە: شەخسێ رۆیی بوو بە میوانی قەومێ ئەوانیش جێگەیان نەکردەوە، جا کابرا بە دەنگی بەرز دەستی کرد بە قرەقر و رۆیشت لە خزمەتی حەزرەتا شکاتی کرد لێیان. جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو. فەرمووی:

﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾

خودا حەزناکا لە دەنگ و وتاری بەرز کە ئینسان قسەی خراپ بکا و خەریکی دوژمنایەتی قەومێ بێ ئیللا بۆ کەسێ نەبێ کە ستەمکار ستەمی لێ کردبێ.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾﴾

وە خودای تەعالا زانایە بە ئەحواڵ و بیسەرە بۆ هەموو وتارێ.

﴿إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾﴾

ئەی موسوڵمانەکان ئەگەر خێرێ لە کردەوەی خۆتانا دەربخەن وە یا ونی بکەن یا کەسێ عەفو بکەن لە تاوانێ، وە لە کارێ یا وتارێکی خراپ ئەوە ئیشێکی واتان کردووە خودا حەزی لێ بکا؛ چونکی خودا گوناهبارەکان عەفو ئەکا لەگەڵ ئەوەیشا ئەتوانێ عەزابیان بدا. کەوابێ هەرکەسێ کاری باش بکا خودا خێری پێ ئەدا و پێی خۆشە.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ﴾

ئەو کەسانە کە ئینکاری خودا و رەسوولی خودا ئەکەن.

﴿وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا۟ بَيْنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

وە ئەیانەوێ کە خودا و رەهبەران لە یەك جیابکەنەوە، یانی باوەڕیان بە خودا ببێ و باوەڕیان بە پێغەمبەران نەبێ.

﴿وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ﴾

وە ئەڵێن: ئێمە ئیمانمان هەیە بە بازێکیان و ئیمانمان بە بازێکیان نییە.

﴿وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾﴾

وە ئەیانەوێ کە رێگەیێ بدۆزنەوە لە بەینی ئیمان بە جەمیعی ئەوەی کە ئیمان واجبە بۆی و کوفر بە هەموو ئەوانە و ئیمان بە بازێ و کوفر بە بازێ بکەن.

﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا﴾

ئەوانە کافری راستەقینەن.

﴿وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٥١﴾﴾

وە ئامادەمان کردووە بۆ کافرەکان عەزابێکی وا کە تەحقیریان بکا.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ﴾

ئەو کەسانەی کە ئیمانیان هەیە بە خودا و پێغەمەری خودا و جیایی ناخەن لە ناویانا ئەبەدا، بەم نەوعە ئیمان دێنن بە هەموویان. ئەمانە لە موستەقبەلی نزیکدا خودا ئەجر و جەزایان ئەداتەوە.

﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٥٢﴾﴾

وە خودا گوناه بەخش و میهرەبانە بۆ هەموو کەسێ مادام شەریك قەرار نەدا بۆی.

www.iqra.ahlamontada.com

فەرموودەی خودا: ﴿يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ ...﴾.

ئیبنوجەریر و ئیبنولمونزیر ریوایەتیان کردووە لە ئیبنوجورەیجەوە ئەڵێ: یەهوود و نەسارا وتیان بە حەزرەت ﷺ ئیمانت پێ ناهێنین هەتا کتێبێکمان بۆ نەیەنی لە لای خوداوە، یا چەن پەڕەی نووسراو لە ئاسمانەوە بۆ لای فلان کە تۆ پێغەمبەری خودای! جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو فەرمووی:

﴿يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ﴾

واتە: ئەهلی کیتاب داوا ئەکەن لە تۆ کە کتێبێ لە ئاسمانەوە بێنیتە خوارەوە بۆ سەر ئەوان.

﴿فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ﴾

تۆ لەم داوای ئەمانە دامەمێنە، ئەمانە داوایان کرد لە مووسا شتێکی گەورەتر لەوەی کە داوای ئەکەن لە تۆ.

﴿فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً﴾

وتیان: خودامان نیشان بدە بە ئاشکرا کە هەموومان چاومان پێی بکەوێ! ئیتر نەیانئەوت خودایێ کە مادەیەکی نەبێ چۆن بۆ ئەوان ئەبینرێت.!

﴿فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ﴾

جا تریشقەیێ لە ئاسمانەوە هات و ئەوانی گرت و کوشتنی بە هۆی ئەو داوا ناباره ناهەموارەوە و بە هۆی ئەم ستەمکارییە کە ئەوان داوای شتێکی وایان کرد.

﴿ثُمَّ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ﴾

وە لە پاش ئەوە کە ئەو قەومە بە ساعیقە مردووەمان زیندوو کردەوە، بە داوای مووسا، چاوپۆشیم کرد لێیان، پاش ماوەیێ هاتن گوناحێتریان کرد کە ئەوەبوو

www.iqra.ahlamontada.com

٣٧٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿فَبِمَا نَقۡضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ وَكُفۡرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ﴾

جا لە بەر ئەوە کە پەیمانە گەورەکەیان هەڵوەشاندەوە و حورمەتی شەممەیان شکاند و لەبەر ئەوە کە ئیزهاری کوفریان کرد بەو موعجیزاتە کە خودا دابوونی بە مووسا.

﴿وَقَتۡلِهِمُ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقّٖ﴾

وە لەبەر کوشتنی پێغەمبەرەکانیان وەکوو حەزرەتی زەکەریا و یەحیا بە ناحەق.

﴿وَقَوۡلِهِمۡ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢۚ﴾

وە لەبەر ئەو قسەیە کە ئەیانوت: دڵی ئێمە وا لە ناو پەردەیەکدا کە مانیعە لە وەرگرتنی قسەی ئێوە.

﴿بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا بِكُفۡرِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿١٥٥﴾﴾

بەڵکوو خودا مۆری ناوەتە سەر دڵیان لەبەر ئەو کوفر و ناباری و ناهەمواری ئەخلاقیانە کە ئیمان نایەنن ئیللا چەند کەسێکیان وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی سەلام و رەفیقەکانی.

﴿وَبِكُفۡرِهِمۡ﴾

وە بە هۆی کوفریان بە عیسا علیه السلام.

﴿وَقَوۡلِهِمۡ عَلَىٰ مَرۡيَمَ بُهۡتَٰنًا عَظِيمٗا ﴿١٥٦﴾﴾

وە لەبەر ئەوە کە قسەی ناڕەوایان دروست کرد بە بوختان بەسەر حەزرەتی مەریەمدا بە بوختانێکی گەورەی ناڕەوا لە بەر ئەوە لە ئەساسا ئەو ژنە لەسەر نەزری دایکی و دڵخوازی خزمەتی «بیت المقدس» خودا پێی دا. وە لە ژیانیا بە چاودێری پووریا و بە ئیدارەی یەکێ لە پێغەمبەران لە ناو میحرابی «بیت المقدس» دا لەسەر

www.iqra.ahlamontada.com

٣٨٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ﴾

بەڵکوو خودای تەعالا بەرزی کردەوە بۆ مەقامی کەرامەت و ئیعتیبارێکی وەها شیاوبێ لە بۆ شانی عیسا علیه السلام وەکوو ئاسمان بێ.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ١٥٨﴾

وە لە واقیعا خودا ئەزەلەن و ئەبەدەن غالبە بەسەر ئیختیار کراوی خۆیدا، چی ئیختیار کرد ئەیکا و خاوەن حیکمەتە لە هەموو شەئنێکدا، سەلبەن و ئیجابەن.

﴿وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦۖ﴾

وە هیچ ئەهلی کیتابێ لە یەهوود و نەسارا نییە ئیللا ئیمان دێنێ بە عیسا علیه السلام لە پێش مردنی عیسادا لەو چەرخەدا کە دێتە خوارەوە لە ئاسمان و حەرب ئەکا لەگەڵ دەججالدا و دەججال ئەکوژێ و رەفتار ئەکا بە دینی ئیسلام وەکوو موجتەهیدێ لە موجتەهیدانی دین.

﴿وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدًا ١٥٩﴾

وە لە رۆژی قیامەتیشا ئەبێ بە شاهید لەسەریان شەهادەت ئەدا لەسەر یەهوود بە تەکزیبی ئەنبیا و کردەوەی ناهەموار و لەسەر نەسارای پاش رەفعی خۆی بە گۆڕینی قانوونی تەوحیدی «رب العالمین» و لەسەر ئەهلی کیتابی پاش نوزوولیش بە ئیمان و ئەحواڵیان.

لەمشوێنەدا دوو قسە هەیە:

یەکەم: موافیقی زاهیری قورئانی کەریم و فەرموودەکانی حەزرەت صلى الله عليه وسلم حەزرەتی عیسا نەکوژراوە و هەڵنەواسراوە و خودای تەعالا بە قودرەت و تەوانای خۆی بەرزی کردووەتەوە بۆ مەقامێ لە ئاسمان کە ئیرادەی کردووە و بەو شێوە خودا ئەیەوێ

www.iqra.ahlamontada.com

٣٨٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وروى الزهري عن سعيد بن المسيب عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عيله وسلم أنه قال: لينزلن ابن مريم حكماً عدلاً فليقتلن الدجال، وليقتلن الخنزير، وليكسرن الصليب، وتكون السجدة واحدة لله رب العالمين. ثم قال أبوهريرة: اقرؤا إن شئتم: ﴿وإن من أهل الكتاب إلا ليؤمنن به قبل موته﴾ قال أبو هريرة قبل موت عيسى يعيدها ثلاث مرات».

وە مەعنای «وتكون السجدة واحدة لله رب العالمين» یانی لە پێش ئەو رۆژەدا لە عەرزا دوو سوجدە براوە: یەکێ بۆ خودای تەعالا کە سوجدەی ئەهلی تەوحید بووە، دووەم بۆ شەریکەکان لە لایەنی ئەو کافرانەوە کە موشریك بوون. بەڵام لەو رۆژەدا کە عیسا دێتەخوارەوە سوجدە یەك سوجدە ئەبێ واتە هەر بۆ خودای تەعالا (وحده لا شريك له). جا ئەو کەسانە کە ئەڵێن نەبراوە بۆ ئاسمان وە لە عەرزا وەفاتی کردووە و دەفن کراوە مادام باوەڕی بە قورئان و حەدیس ببێ ناتوانێ قسەی وا بکا؛ چونکی ئایەت نەسە لەوەدا کە نەکوژراوە و هەڵنەوەسراوە، وە ئایەت و حەدیس ئەڵێن لە رۆژی خۆیا دێتە خوارەوە. وە ئەگەر ئیستیدلال بە ئایەتی: ﴿يا عيسى إني متوفيك ورافعك إلي﴾[1] ئەکا ئەوە جوابی ئەوەیە مادام ئایەت نەس بوو لەوەدا کە نەکوژراوە و هەڵنەوەسراوە ئەبێ مەعنای ﴿إني متوفيك﴾ ئەوەبێ کە وەرت ئەگرم وە لە واقیعا خودا وەری گرت و بە جازیبەی قودسی بەرزی کردەوە بۆ ئەو شوێنە ویستوویەتی، وەکوو حەزرەتی موحەممەدی ﷺ لە مەککەوە برد بۆ «بیت المقدس» و لەوێوە بەرزی کردەوە و میعراجی پێ کرد و هێنایە خوارەوە لە شەوێکا. خودا عەینی خودایە و قودرەت عەینی قودرەتە و نابێ مەعنای ﴿إني متوفيك﴾ ئەوەبێ کە ئەتمرێنم، لەبەر ئەوە کە «متوفی» وەکوو بە مەعنای «ممیت» هاتووە بە مەعنا وەرگریش هاتووە وەکوو لە ئایەتی: ﴿هو الذي يتوفاكم بالليل ويعلم ماجرحتم بالنهار﴾[2] وە وەکوو

---

١. آل عمران؛ ٥٥.

٢. الأنعام؛ ٦٠.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٨٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

بۆ ئەو ماڵە کە حەزرەتی عیسا لەگەڵ حەوارییەکانا تیایا بوون، وە لەو کاتەدا چوونە ماڵەکەوە خودای تەعالا عیسای بەرز کردەوە بۆ ئاسمان و وێنەی ئەوی خستە سەر ئەو مونافقە و هەرچەن هاواری کرد کە: من عیسا نیم هەر کوشتیان، وە یەهوودەکان پاش کوشتنی ئەو کابرا کە وێنەی عیسای وەرگرتبوو ئیختیلاف کەوتە ناویان وتیان: ئەگەر ئەم کوژراوە عیسایە رەفیقەکەی خۆمان چی بەسەرا هات؟ وە ئەگەر یارۆی رەفیقی خۆمان بوو عیسا بۆ کوێ دەرچوو؟! وە ئینجیلە خاوەن ئیعتیبارەکانی لای نەسارا تەسریح ئەکەن بەوە ئەو کەسە کە عیسای تەسلیمی مەئموورى پاشاکەیان کرد یەهووزای «اسخریوطی» بوو، وە لە پێشا عەلامەتێکی دانا بۆ عیسا وتی: هەرکەسم ماچ کرد ئەوە عیسایە جا کاتێ گەیشت بە عیسا ماچی کرد و مەئموورەکان گرتیان، بەڵام پاش ئەوە خودا ئەوی رزگار کرد و وێنەی خستە سەر یەکێ‌تریان.

وە ئینجیلی «بەرنابا» ئەڵێ: مەئموورەکان هەر یەهووزا ئەسخریوتیان گرت و وایان زانی کە حەزرەتی عیسایە؛ چونکی وێنەی ئەوی کەوتبووە سەر. بە هەرحاڵ ئەو کەسانە کە حازری ئەو حادیسە بوون لە مەئموورەکانی پاشا حەزرەتی عیسایان نەدەناسی و باقی یەهوودییەکان کەوتنە ئەو ئیشتیباهەوە کە باس کرا، وە قورئانیش تەسریحی پێ ئەکا. ئەلحاسڵ: واجبە لەسەر موسوڵمانی ساغ، لەم قەزیەدا لەسەر زاهیر یا نەسی قورئان و حەدیس بێ کە حەزرەتی عیسا رزگار کراوە بە ئەمری خودا و بە سەلامەتی غائیب بووە لێیان.

﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَٰتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ﴾

واتە: جا بە سەبەبی زوڵم و ستەمێکی گەورەی ناهەموار کە پەیدا بوو لەو کەسانە کە ئایینی یەهوودییان بوو، بە ناو، حەراممان کرد ئەو خواردەمەنییە مەرغووبە دڵخوازە جوانانە کە وەختی خۆی حەڵاڵ کرا بوو بۆیان وەکوو خودا لە سوورەتێکی‌ترا

www.iqra.ahlamontada.com

٣٨٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٨٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾

وە ناردوومانە بۆ تەمێ و تەربییەی ئادەمیزاد چەن پێغەمبەرانێ کە باسم کردوون بۆ تۆ وە چەن پێغەمبەرێکیش کە باسم نەکردوون بۆ تۆ.

﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾﴾

وە بە تایبەتی خودا گفتوگۆی کرد لەگەڵ مووسای کوڕی عیمرانا بە قسەکردنێکی وەها بوو بە هۆی ئەوە بە مووسا بڵێن «کلیم اللّٰه».

﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ﴾

حاڵی ئەم زاتانە وابووە کە رەهبەرانێ بوون موژدەدەر بوون بەوانە کە فەرمانی خودا وەرئەگرن، وە ترسێنەر بوون بۆ ئەوانە کە سەرکێشییان ئەکرد لە فەرمانی خودا.

﴿لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ﴾

حیکمەتی ناردنی ئەم رەهبەرانەیش ئەمە بوو کە لە رۆژی قیامەتا دەستئاوێزێ و دەلیلێ نەبێ بۆ ئادەمیزاد لەسەر خودای خۆیان، بڵێن: پەروەردگارا! ئێمە نەزان و بێئاگا بووین ئەبوو پێغەمبەرێکت بناردایێ بۆ سەرمان بە دەستوورێکەوە هەتا فەرمانمان وەرگرتایێ و پەیڕەوی ئەو پێغەمبەرانەمان بکردایە.

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾﴾

وە خودای تەعالا هەر بووە و لایەزال غاڵبە بەسەر کاری خۆیدا و خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا.

بزانن! خودای تەعالا حاکمی موتڵەق و فەرماندارە بەسەر هەموو شتێکدا و بۆی هەیە کە موتیع عەزاب بدا و عاسی و تاوانبار عەفو بکا: ﴿لا يسئل عما يفعل

www.iqra.ahlamontada.com

٣٩٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

خودا بەسە بۆ شەهادەت بە ریسالەتی تۆ، وە لەسەر راستی کتێبەکەت، ئیتر ئەهلی کیتاب هەر عەناد و لەجاجێ بکەن لەم مەوزووعەدا قیمەتی نییە و بە قەتعی موبالاتی پێ مەکە وە ئەمانە هەر خوویان لەسەر عەناد و زمان درێژییە.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدۡ ضَلُّواْ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾﴾

بە راستی ئەو کەسانە کە خۆیان کافرن بە دینی حەق و مەنعی ئادەمیزادیش ئەکەن لە کەوتنەسەر رێگەی دینی خودای تەعالا بە تەحقیق گوم بوون بە گوم بوونێکی دوور لە رێگەی راست.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ﴾

بە راستی ئەوانە کە کافر بوون و ستەمیان کرد لە حەزرەتی موحەممەد ﷺ بە ئینکاری ریسالەتەکەی و بە مەنع کردنی خەلق لە ئیمان هێنان بەو، ئەوە خودا لەوانە نییە کە لێیان خۆش ببێ.

﴿وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾﴾

وە هیدایەتیشیان نادا بۆ هیچ رێگەیێ لەوانە بێت بە خەیاڵا.

﴿إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ﴾

ئیللا بۆ رێگەی جەهەننەم!

﴿خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا﴾

کە دەوامدارن لەوا هەتا هەتایە.

﴿وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾﴾

وە ئەم نەوعە تەسەروفانە ئاسانە لەسەر خودا.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٩٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

وە قسە مەکەن لەسەر خودا بە حەق نەبێ. مەڵێن خودا رەفیقی هەیە و عیسا لەگەڵ دایکیا دوو عونسورن لە عەناسیری قودسییە.

﴿إِنَّمَا ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ﴾

نییە عیسای کوڕی مەریەم ئیللا فرستادەیەکی خودایە بۆ سەر بەنیئیسرائیل و موعجیزاتی گەورەی شایاوی چەرخی خۆی پێداوە بۆ ئەوە کە ئادەمیزادی ئەو چەرخە لە حیرس و ئاز و نیازی فاسید و لە دنیاپەرستی و مادەخوازی پاك بکاتەوە.

﴿وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلْقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرْيَمَ﴾

وە وجوودی عیسا بە ئەمری «کن فیکون» بوو لە لایەنی خوداوە کە ئەو کەلیمەیە حەواڵە کرد بۆ لای مەریەم وە ویستی ئەو پێغەمبەرە زاهیدە لەو دایکە عابیدە پەیدا ببێ و بەس.

﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾

وە عیسا زاتێکی پاك و رۆحێکی بێرەزیلەی نەفسی و مادییە و لە خوداوە بە فەیزی خواستی ئەو دروست کراوە.

﴿فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ﴾

دەی کەمێ بیربکەنەوە و عەقڵ بە کاربێنن و ئیمان بێنن بە گەورەیی خودا و تەوانایی لەسەر هەموو مومکینات و دووری لە عەیب و بێئیحتیاجی بە کەس وە ئیمان بێنن بە پێغەمبەرەکانیشی و بیانناسن کە چەن بەندەیەکی پاکی رەوشت چاك و پوختە و خۆلاسەی ئادەمیزادن و زیرەك و ئەمین و راست وتارن و ئەحکامی خودایان بە راستی گەیاندووە بە عیبادی خودا و مەحاڵە درۆ و خەیانەت و ونکردنی ئەحکامی خودا بکەن لەوانە و قابیلە هەموو عەواریز و ئەحواڵی ئادەمیزادیان بەسەرا بێت؛ ئەخۆن و ئەخۆنەوە و ساغ و نەخۆش ئەبن و ئەمرن وەکوو باقی ئادەمیزاد.

www.iqra.ahlamontada.com

٣٩٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

هەر بۆ خودایە سەرداری و دارایی هەرچی هەیە لە کائیناتا لە عەرزا و لە ئاسمانا لە پەستی و بوڵندیدا. وە مالیك لەگەڵ مەملووك و خاوەن دەست لەگەڵ ژێردەستەدا دوورن لە موناسەبە و نیازمەندی.

﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾﴾

وە خودا بەسە بۆ ئەوە ئیعتیمادی بدرێتەسەر.

﴿لَّن يَسْتَنكِفَ ٱلْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ وَلَا ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ٱلْمُقَرَّبُونَ﴾

عاری لێ نایێ عیسای مەسیح کە بە بێباوك خودا دروستی کردووە، ببێ بە بەندەی فەرمانبەردار بۆ زاتی خودا و ئەو فریشتانەیش کە لە سیفەتی بێباوك و دایکیدا لە عیسا بێعەلاقەترن و خاوەن پایەن بە بەندەیی بۆ خودای خۆیان شانازی ئەکەن.

﴿وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَيَسْتَكْبِرْ﴾

وە هەرکەسێ لە عیبادەت و بەندەیی خودا ئیستینکاف بکا و عاری لێ بێ و خۆی بە گەورە بگرێ.

﴿فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾﴾

ئەوە لەمەولا لە رۆژی حسێبا هەموویان گرد ئەکاتەوە و حازریان ئەکا لەلای خۆی ئەوجارە خۆی ئەزانێ چییان لێ ئەکا.

﴿فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٣٩٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٣٩٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٠٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی نیساء) ـــــــ

الأنثيين﴾ بەشی دەکەن. وە ئەگەر مێینە بوون و بەس ئەوە موتڵەقا حەجب ئەکرێن؛ چونکی خوشکە باوکی و دایکییەکان دوو تەقسیم سێ‌کەیان بردووەو بۆ ئەمان لەوە نەماوەتەوە، باقی ماڵەکەیش رەد ئەکرێتەوە بۆ سەر ئەوان.

سێهەم: بوخاری و موسلیم و ترمزی ریوایەتیان کردووە لە بەڕائی کوڕی عازیب کە ئاخر سوورەتێ هاتووەتە خوارەوە سوورەتی بەرائەتە، وە ئاخر ئایەتێ نازڵ بووە: ﴿يستفتونك قل اللّٰه يفتيكم﴾ بووە. وە ترمزی ریوایەت ئەکا لە عەبدوڵڵای کوڕی عەمرەوە فەرموویەتی: ئاخر سوورەتێ هاتووەتە خوارەوە سوورەتی مائیدە بووە. وە ریوایەتی کردووە لە ئیبنوعەباسەوە کە ئاخر سوورەتێ نازڵ بووە سوورەتی: ﴿إذا جاء نصر اللّٰه﴾ بووە. وە ساحێبی «تاج» ئەڵێ: یانی سوورەتی بەرائەت ئاخر سوورەتێ بووە کە نازڵ بووە لە حەربا. وە مائیدە ئاخر سوورەتێکە نازڵ بووە لە غەیری حەربا. وە ﴿إذا جاء نصر اللّٰه﴾ ئاخر سوورەتی کورتە، وە ئایەتی کەلالە ئاخر ئایەتی باسی میراتە.

کەوابوو مونافی نابێ بۆ ئەوە کە وتمان ئاخر ئایەتێ هاتووەتە خوارەوە ئایەتی «ریبا» بووە، هەروا ئاخر ئایەت، ئایەتی: ﴿واتقوا يوماً ترجعون فيه إلى اللّٰه﴾[1] بووە.

---

١. البقرة؛ ٢٨١.

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

سورة المائدة مدنية و آياتها مائة و عشرون
[سوورەتی مائیدە، مەدینەییە و "١٢٠" ئایەتە]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سوورەتی مائیدە لە سوورەتە مەدەنییەکانە بەم مەعنا کە مەدەنی ئەوەیە لە پاش کۆچکردنی حەزرەت ﷺ لە مەککە بۆ شاری مەدینە هاتووەتە خوارەوە.

ریوایەت کراوە: کە ئەم سوورەتە نازڵ بووە لە پاش رووداوی حودەیبییە لە کاتی گەڕانەوەی حەزرەتدا ﷺ لە حودەیبییە بۆ مەدینەی مونەووەرە.

وە ناوبراوە بە سوورەتی «مائیدە» لەبەر ئەوە کە ناوی «مائیدە» لە ئاخری سوورەتەکەوە براوە. وە رەوایە ئینسان بڵێت ناوبراوە بە «مائیدە» لەبەر ئەوە کە ئەشوبهێ بە مائیدەیەکی گوشادی وەها گەلێ نەوع خوراردەمەنی لەسەر دانرابێ.

وە لەم سوورەتەیە ئەوەی کە نازڵ بووە لە ساڵی فەتحی مەککەدا وەکوو ئایەتی: ﴿ولا يجرمنكم شنآن قوم﴾ الآية. وە وەکوو ئایەتی: ﴿اليوم أكملت لكم دينكم...﴾ کە لە حەجی ویداعا وە لە رۆژی عەرەفەدا نازڵ بووە و لە ناو زاناکانا بڕیار وا دراوە هەر سوورەتێ کە لە پاش کۆچ نازڵ بووبێ ئەوە بە «مەدەنی» ناوئەبرێ موتڵەقا، ئەبوو مەیسەرە ئەڵێ سوورەتی مائیدە لەوانەیە کە لە ئاخری ژیانی حەزرەتا نازڵ بووە وە ئایەتی مەنسووخی تێدا نییە. بەڵام ئەوەی ناسراوە ئەوەیە کە لە پاش رووداوی حودەیبییە هاتووەتە خوارەوە بازێکی نەبێت.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٠٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٠٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

با هەڵتان نەنێ کینە و دوژمنایەتیتان بۆ کۆمەڵێ لەبەر ئەوە کە پارەکە مەنعیان‌کردن لە زیارەتی «مسجد الحرام» بۆ عومرە بۆ ئەوە کە تەجاوز بکەن لەسەر ئەو کەسانە یا لەسەر خزم و خوێشیان بۆ تۆڵەسەندنەوە.

﴿وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ﴾

وە یارمەتی یەکتر بدەن لەسەر کردنی کردەوەی چاك و پارێز لە نافەرمانی خودا.

﴿وَلَا تَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ﴾

وە یارمەتی یەکتر مەدەن لەسەر گوناحکردن و تاوانباری و تەجاوز کردن بۆ سەر خەڵکی.

﴿وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾

لە خودا بترسن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢﴾﴾

بە راستی خودای تەعالا کاتێ عوقووبەتی تاوانبارێ بدات عوقووبەتەکەی زۆر نابار و ناهەموارە.

جا خودای تەعالا کەوتە باسکردنی مەعنای ﴿إلا مايتلى عليكم﴾ و فەرمووی:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ وَٱلْمَوْقُوذَةُ وَٱلْمُتَرَدِّيَةُ وَٱلنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى ٱلنُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا۟ بِٱلْأَزْلَٰمِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ﴾

حەرام کراوە لەسەر ئێوە ـ ئەی موسوڵمانەکان ـ یەکەم: خواردنی گۆشتی مردارەوەبوو، واتە ئەو گیانلەبەرە کە بە بێ‌سەربڕینی شەرعی مردبێ. دووەم: خواردنی خوێنێ کە رەوان بووبێ. لە زەمانی جاهیلییەتا ئەو خوێنەیان ئەکردە ناو رێخوڵەی

www.iqra.ahlamontada.com

٤٠٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤١٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە نیعمەتیشم بۆ تەواو کردوون بە هیدایەتدان و شارەزا کردنتان بۆ ئیسلام، وە بە فەتحی مەککە و رامکردنی عەرەبەکان بۆتان، وە رەزامەندیم هەیە بەوە کە دینی ئیسلام کە دینی خودا بەیەکناسینە و باوەڕ کردنە بە موحەممەد لە تەبلیغاتا دینی ئێوەبێ.

ترمزی و بوخاری و موسلیم ریوایەتیان کردووە کە: پیاوێ لە جوولەکەکان وتی بە عومەری کوڕی خەتاب ﷺ: ئەی عومەر ئەگەر ئایەتی: ﴿الیوم أکملت لکم دینکم...﴾ الآیة. لەسەر ئێمە نازڵ ببوایە ئەو رۆژی نوزوولەمان ئەکرد بە رۆژی جەژنی رەسمی بۆ خۆمان. عومەریش فەرمووی بە راستی من ئەزانم ئەو ئایەتە لە چ رۆژێکا هاتەخوارەوە، لە رۆژی جومعەدا کە تەسادوفی رۆژی عەرەفەی کرد بوو. وە واحیدی ئەڵێ: نازڵ بوو لە رۆژی عەرەفەدا لە پاش عەسر لە ساڵی دەی کۆچی لە سەفەری «حجة الوداع»دا، وە لەو کاتەدا پێغەمبەر ﷺ سواری ئەو وشترەی بوو کە ناوی «عضبا» بوو.

﴿فَمَنِ ٱضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾﴾

جا ئەگەر کەسێ لە برسیەتییەکی زۆرا ناچاری ئەوە بوو لەو حەرامکراوانە ـ وەك گۆشتی مردارەوە بوو و گۆشتی بەراز و... تاد ـ بخوات مادام خۆی گوناهبار نەکا و زیادەڕەوی نەکات لەو خواردنەدا ئەوە تاوانبار نابێ و خودا بەبەزەیی و تاوانبەخشە.

جا کاتێ کە ئایەتی تەحریمی ئەو گۆشتانە کە باسمان کردن نازڵ بوو جێگەی ئەوەیە کە موسوڵمانان پرسیار بکەن: ئەی چ گۆشتێ حەڵاڵە بۆمان؟ جا خودا فەرمووی. ﴿یسئلونك...﴾ الآیة.

www.iqra.ahlamontada.com

٤١٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

بەڵام لە کاتی بەرەڵڵا کردنی ئەو حەیوانە راوکەرانەدا ناوی خودا ببەن «بسم اللّٰه بکەن»، وە یا ئەگەر بە زیندوویی گەیشتن بەو نەچیرانە سەریان ببڕن و «بسم اللّٰه»یان لەسەر بکەن.

﴿وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ﴾

لە خودا بترسن و دووربکەونەوە لەوەی کە خودا حەرامی کردووە وەکوو ئەوانە باسمان کردن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٤﴾﴾

بە راستی خودا حەسێبی تاوانباران بە پەلە ئەکات.

﴿ٱلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ﴾

ئەمڕۆ حەڵاڵ کرا بۆ ئێوە خواردنی هەر خواردەمەنییەك کە پاك و بێزیان بێ و لە لای تەبیعەتی ئینسانی میانەدا باش بێ، خواهە گۆشت بێ یا غەیری گۆشت، وە مەبەست لە «طیبات» ماعەدای گۆشتە پێشووەکانە کە حەرام کران.

﴿وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ﴾

وە خواردەمەنی ئەو کافرانە کە وەختی خۆی کتێبیان پێدراوە حەڵاڵە بۆ ئێوە، گۆشت بێ یا غەیری گۆشت، بەم مەرجە سابت بووبێ کە ئەهلی کیتابن.

﴿وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ﴾

وە خواردەمەنی ئێوەیش ـ ئەی موسوڵمانەکان ـ حەڵاڵە بۆ ئەوان، کەوابوو دروستە لە چێشت و نانی خۆتان بنێرن بۆیان یا لە میوانیدا بۆیان دابنێن بیخۆن، وە مەبەست لەم رۆژانە رۆژی عەرەفە و جەژن و رۆژی پاش جەژنە کە ئەم ئایەتانە هاتوونەتە خوارەوە لەوانا.

www.iqra.ahlamontada.com

٤١٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

نەسرانی، وە ئەو کەسانە کە نیسبەتی خۆیان ئەدەن بۆ لای یەهوودییەت یا نەسرانییەت ئەوە ئەگەر زانای دینی ئەو میلەتانە ئیعتیرافیان پێ بکەن گۆشتی سەربڕاوی دەستیان ئەخورێ وە ئەگەر ئیعتیرافیان پێ نەکەن ناخورێ.

وە قەبیلەی مەجووس هەرچەند ئەڵێن کیتابمان هەیە بەڵام حەزرەت ﷺ لە حوکمی ژن مارە کردن و گۆشتخواردنی سەربڕاوی ئەوان جیای کردوونەتەوە و فەرموویەتی: «ئەو مەجووسیانە موعامەلەیان لەگەڵا بکەن وەکوو ئەهلی کیتاب بەس ژنیان مارە مەکەن و تەعامیان مەخۆن».

هەروا دەرئەکەوێ کە سەربڕاوی دەستی کافری موشریك وە کافرێ باوەڕی بە هیچ دینێ نەبێ ناخورێ، وە ژنیشیان بە کافری مارە ناکرێ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە دینی ئیسلام کاتێ ویستتان راست ببنەوە بۆ بەجێهێنانی نوێژەکانتان روخسار و دەموچاوتان بشۆرن؛ کە لە پانیدا مابەینی هەردوو گوێتانە وە لە درێژیدا مابەینی جێگەی روانی مووی سەرتانە هەتا ئاخری ئێسکی چەناکەتان، وە لە پاش شۆرینی روخسار، دەستەکانتان بشۆرن لەگەڵ ئەنیشکتانا وە بە ئاوی تازە مەسحی سەرتان بکەن کەم بێ یا زۆر، وە پێکانتان بشۆرن هەتا ئەگاتە هەردوو قولاپەکانتان.

﴿وَإِن كُنتُمۡ جُنُبٗا فَٱطَّهَّرُواْۚ﴾

وە ئەگەر جەنابەت هاتبوو بەسەرتانا، واتە لەشتان پیس بوو ئەوە خۆتان بشۆرن.

www.iqra.ahlamontada.com

٤١٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤١٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

لەم ئایەتەدا تەقدیم و تەئخیر هەیە و تەقدیری ئایەتەکە وا ئەبێ: «يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلوة من النوم أو جاء أحد منكم من الغائط أو لامستم النساء فاغسلوا..» وە مەقسوود لەم مولامەسەیە مولامەسەی بچووکە، یانی دەس لێدانێ کە دەسنوێژ ئەشکێنێ. وە لەسەر ئەم بەیانە ئەحکامی «محدث» بە حەدەسی ئەسغەر لێرەدا تەواو بوو. جا خودای تەعالا فەرمووی: ﴿وإن كنتم جنباً فاطهروا﴾ ئەم ئایەتەیش بۆ بەیانی حوکمی جەنابەت بوو، ئەمجار بۆ هەردوو نەوعەکە یانی بێدەسنوێژ و لەش‌پیس فەرمووی: ﴿وإن كنتم مرضى أو على سفر فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيداً طيباً﴾ وە موحەممەدی کوڕی «مسلمە» لە ئەسحابی مالیك ئەم تەئویلەی فەرمووە لەگەڵ کۆمەڵێ لە زانایاندا.

وە جومهووری ئەهلی عیلم فەرموویانە: مەعنای ئەم ئایەتە وایە: «إذا قمتم إلى الصلوة محدثين» وە لەم کاتەدا تەقدیم و تەئخیر نییە لەم ئایەتەدا، بەڵکوو لە ئەوەڵەوە حوکمی ئەو کەسانە بەیان ئەکا کە ئاویان لە دەستایە هەتا ئەگاتە «فاطهروا» وە مولامەسەی بچووك کە دەسکەوتنە لە ژن وا لە ناو مەعنای «محدثين»دا، پاش ئەمە حوکمی ئەو کەسانە کە ئاویان دەس ناکەوێ لە هەردوو نەوع، واتە بێدەسنوێژ و لەش‌پیس. وە مولامەسە لە جوملەی ﴿أو لامستم النساء﴾ بۆ بەیانی مولامەسەی گەورەیە کە جیماعە. ئەم تەئویلە تەئویلی ئیمامی شافیعی و غەیری ئەویشە، وە قورتوبی ئەفەرموێت: «قلت: وهذان التأويلان أحسن ما قيل في الآية. والله أعلم».

﴿وَٱذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ﴾

ئەی موسوڵمانەکان! باسی نیعمەتی خودای تەعالا بکەن با خوداتان بخاتەوە بیر و راتان‌پەڕێنێ بۆ سوپاس.

﴿وَمِيثَٰقَهُ ٱلَّذِي وَاثَقَكُم بِهِۦٓ إِذۡ قُلۡتُمۡ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ٨﴾

بە راستی خودا خەبەردارە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن و جەزاتان ئەداتەوە لەسەر خێرو شەڕ.

﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَأَجۡرٌ عَظِيمٞ ٩﴾

خودای تەعالا وەعدەی داوە بەوانەی کە ئیمانیان هێناوە و کردەوەی باش ئەکەن بەوە کە چاوپۆشیی لە تاوان و تۆڵەی گەورەیان هەیە.

﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ١٠﴾

وە ئەو کەسانەیش کە ئینکاری خودا و پێغەمبەری خودا ئەکەن و بێباوەڕی دەرئەبڕن بە ئایاتی ئێمە ئەوانە هەمیشە وان لە جەهەننمدا و لێی جیا نابنەوە.

فەرموودەی خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ﴾.

ریوایەت کراوە کە موشریکەکان لە واقیعەی «عسفان»دا چاویان کەوت بە پێغەمبەر ﷺ وە ئەسحابەکانی هەستان بۆ نوێژی نیوەڕۆ و نوێژەکەیان بە جەماعەت تەواو کرد وە لە فەوتانی ئەم هەلە زۆر دلگران بوون و بڕیاریان دا کە لە نوێژی عەسرا هێرش ببەنە سەریان جا خودای تەعالا لە پێش نوێژی عەسرا ئایەتی نوێژی خەوفی نازڵ کرد هەتا حەزرەت ﷺ لەگەڵ ئەسحابەکانیا ئاگادار بوون و تەرتیبی خەڵکەکەی دا بە نەوعێ پارێزران لەو موسیبەتە. جا خودا فەرمووی:

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە پێم وتن بە راستی ئەگەر ئێوە نوێژەکانتان بەجێ‌بێنن و زەکاتی دارایی خۆتان بدەن بە داماوەکانتان و ئیمانتان ببێ بە پێغەمبەرەکانم کە ئەیان‌نێرم بۆ سەرتان، وە بە ماڵ و نەفس هێزیان پێ بدەن وە لە دارایی خۆتان قەرز بدەن بە خودا بە قەرزێکی جوان، کە قەرزێکە سوودی لەسەر نەبێ و بدرێ بە داماوان وە یا سەرف بکرێ بۆ مەسرەفی سوپا لە جیهادا.

﴿لَأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ﴾

ئەوە لە پاداشی ئەو کردەوە باشانە و ئەو بیر و باوەڕە پەسەندە، گوناحەکانتان دائەپۆشم و لە رۆژی قیامەتا ئەتانخەمە ئەو بەهەشتانە کە لە بنی دارەکانیانەوە جۆبار رەوان ئەبێ.

﴿فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾﴾

جا پاش ئەمە هەرکەس لە ئێوە کافر ببێ و هەڵگەڕێتەوە بۆ سەر بێ‌باوەڕی و نامەردی ئەوە با بزانێ کە رێگەی راستی ونکردووە.

﴿فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ لَعَنَّٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً﴾

جا لەبەر ئەوە کە پەیمانی خودایان تێك دا دوورمان خستنەوە لە رەحمەتی خۆمان و، دڵ ـ کە پاشای وجوودی ئادەمیزادە ـ رەشمان کردەوە بە نەوعێ کە بە ئەنوار روونا‌ك نەبێتەوە. وە لەبەر خۆگرتنیان لەسەر ناباری حاڵیان وای لێ‌هات.

﴿يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذۡنَا مِيثَٰقَهُمۡ﴾

واتە هەر وەکوو میساق و پەیمانمان وەرگرت لە یەهوود بە هۆی مووساوە. پەیمانیشمان وەرگرت لە گاورەکان بە واسیتەی عیساوە و لە ئینجیلدا ئایەتی موژدە بە هاتنی موحەممەد بە پێغەمبەرایەتی بۆ ئەهلی ئاخرزەمان نازڵ کراو عیسا خوێندیەوە بەسەریانا و بڕیاری ئەوە درا کە ئیمان بێنن بە موحەممەد ﷺ لە کاتی هاتنیا بۆ لایان.

﴿فَنَسُواْ حَظّٗا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ﴾

کەچی ئەو نەسرانییانە بەشێکی گەورەیان لەو میساقە فەرامۆش کرد کە ئیمان هێنان بوو بە حەزرەتی موحەممەد ﷺ.

﴿فَأَغۡرَيۡنَا بَيۡنَهُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ﴾

ئێمەیش لە جەزای ئەو فەرامۆشکارییەدا هاتین دوژمنایەتی و کینەمان هاویتە ناویانەوە هەتا رۆژی قیامەت. وەکوو مەعلوومە کە عەداوەت هەیە لە بەینی «نسطوریە» و«یعقوبیە» و «ملکانیە»دا وە هەرکام لەمانە زۆر عاجزە لەوانی‌تریان.

﴿وَسَوۡفَ يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ بِمَا كَانُواْ يَصۡنَعُونَ ١٤﴾

وە لە پاشەڕۆژیشا خودا خەبەرداریان ئەکا بەوەی کە لە عالەمی دنیادا کردوویانە.

﴿يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ كَثِيرٗا مِّمَّا كُنتُمۡ تُخۡفُونَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖۚ﴾

ئەی ئەهلی تەورات و ئەهلی ئینجیل! یانی ئەی یەهوود و ئەی نەسارا بە راستی لە لای ئێمەوە پێغەمبەر رەوانە کرا وەکوو «محمد المصطفی»یێ کە بۆتان روون

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ﴾

بە راستی کافرن ئەو کەسانە کە ئەڵێن خودای ئێمە مەسیحی کوڕی مەریەمە.

﴿قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا﴾

تۆ، ئەی پێغەمبەری خۆشەویست، بڵێ بەو گاورە بێ‌سەلیقە و بێ‌هۆشانە: ئەگەر عیسای مەسیح خودا بوایەت بە تەنیا یا لەگەڵ مەریەمی دایکیا، ئەبوو کەس نەیتوانیایە بیانکوژێ یا زیانێکیان لێ بدا، یا ئەگەر کەسێ بهاتایێ بۆ زیان‌پێگەیاندنیان ئەبوو قودرەت و هێزی مودافەعە و چار کردن وە یا تۆڵەسەندنەوەیان ببوایە لەو کەسە، ئێستە پێم‌بڵێن: کێ مالیك و خاوەنی ئینتیقامە لە خودا ئەگەر خودا بیەوێ کە مەسیحی کوڕی مەریەم و دایکی بفەوتێنێ وە یا هەموو ئەهلی سەر عەرز بفەوتێنێ؟ وەڵامی ئەم پرسیارە ئەمەیە بڵێن کەس نییە کە بتوانێ ئینتیقام بستێنێ. جا کە مادام وایە تۆزێ بیر بکەنەوە و لە وتاری نابار و ناهەموار بکەون و ئەم قسانە مەکەن.

﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾

تەنها هەر بۆ خودایە دەستەڵات و خاوەنداری ئاسمان و عەرز و هەرچی وا لە ناو بەینیانا.

﴿يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ﴾

هەرچی خواستی لێی هەبێ دروستی ئەکا.

﴿وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾﴾

وە بە راستی خودا قودرەت و هێزی هەیە بەسەر هەر شتێکی وا خواستی لێ هەبێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٢٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئەی خاوەن کتێبەکان ئەی یەهوود و نەسارا! ئەوا بە راستی پێغەمبەری ئێمە کە موحەممەدە هات بۆ لاتان و بەیانی ئەحکامی خوداتان بۆ ئەکا چ لە بیر و باوەڕا و چ لە کردەوەدا وە لە کاتێکیشا کاتی نەبوونی رەهبەر بووە و عەرەبستان و ئەترافی عەرەبستان هیچ پێغەمبەری تێدا نەبووە.

﴿أَن تَقُولُوا۟ مَا جَآءَنَا مِنۢ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ﴾

مەبادا بڵێن کەس نەهاتووە بۆ لامان نە رەهبەرێکی موژدەدەر و نە رەهنومایەکی ترسێنەر.

﴿فَقَدْ جَآءَكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ﴾

ئەوا پێغەمبەری موژدەدەر و ترس‌گەیێن هات بۆ لاتان بۆ ئەوە کە لە پاشەڕۆژا هیچ عوزرێکتان نەبێ بە دەستەوە.

﴿وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾﴾

وە خودای پەروەردگار تەوانایە بەسەر هەموو شتێکدا و ئەتوانێ کە پێغەمبەران یەك بە شوێنی یەکا رەوانە بکا وەکوو ئەتوانێ تەرکی ئەوە بکا.

ریوایەت کراوە لە بەینی زەمانی مووسا و زەمانی عیسادا علیهما السلام هەزار و حەوسەد ساڵ بووە تەقریبەن، وە لەو ماوەدا دەوری هەزار کەس لە رەهبەران رەوانە کراون کە هەموو رەفتاریان کردووە بە تەورات و بەنی‌ئیسرائیلیان بانگ کردووە بۆ تاعەتی خودا و لە بەینی حەزرەتی عیسا و حەزرەتی موحەممەدا شەشسەد و شەست ساڵ بووە و لەو ماوەدا سێ کەس لە رەهبەرانی بەنی‌ئیسرائیل رەوانە کراون و یەك کەس لە عەرەب رەوانە کراوە کە خالیدی کوڕی سنانی عەبەسی بووە ئیتر بۆ عەرەبەکان رەهبەر نەبووە.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٣٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿يَٰقَوۡمِ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡأَرۡضَ ٱلۡمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِي كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمۡ﴾

ئەی قەومی خۆم بڕۆن بۆ ناو ئەو عەرزە پیرۆزە کە خودا بڕیاری داوە بۆ ئێوە بە مەرجی فەرمانبەرداری بۆی کە بریتییە لە خانووی «بیت المقدس» و ئەترافی ئەو بەیتە کە پیرۆز بووە بەوە کە بووە بە قەرارگا و ئارامگای پێغەمبەرانی بەنی‌ئیسرائیل.

﴿وَلَا تَرۡتَدُّواْ عَلَىٰٓ أَدۡبَارِكُمۡ﴾

وە پاشەوپاش مەگەڕێنەوە لە بیمی کەنعانییەکان و مەترسن لەو جەباڵیرانە. یاخود وەرمەگەڕێنەوە لە دینەکەی خۆتان.

﴿فَتَنقَلِبُواْ خَٰسِرِينَ ٢١﴾

تا واتان لێ بێ کە خەسارەتی هەردوو جیهان ببێ بە بەشتان، لە لایەکەوە و نافەرمانی خودا بکەن و موستەحەقی عەزاب ببن، وە لە لایەکیشەوە دوژمنەکان بە چاوی بێ‌نرخی بڕوانن بۆتان و لە بەشی دنیایشتان مەحرووم و نائومێد ببن.

﴿قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ فِيهَا قَوۡمًا جَبَّارِينَ﴾

ئەوانیش لە وەڵامی حەزرەتی مووسادا وتیان: ئەی مووسا بە راستی ئوممەتێکی ستەمکار و زۆردار وان لەو عەرزە موقەددەسە پیرۆزەدا.

﴿وَإِنَّا لَن نَّدۡخُلَهَا حَتَّىٰ يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا﴾

وە ئێمە بە راستی ناچینە ئەو عەرزە مادام ئەو قەومەی تێدا بێ هەتا دەرئەچن لێی.

﴿فَإِن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ٢٢﴾

جا ئەگەر دەرچوون لەو عەرزە پاش ئەوە ئێمە تێی ئەچین.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٣٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئەی پەروەردگاری من! من دەستم ناڕوا مەگەر بەسەر نەفسی خۆم و هاروونی براما وە ئەو دوو ئینسانە خاوەن ئیمانەیش ترسم هەیە بگوڕرێن جا تکام وایە،

﴿فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ٢٥﴾

جیایی بخە لە بەینی ئێمە و ئەو قەومە کە لە یاسای ئامۆژگاری دین دەرچوون وە بە هۆی ئەوانەوە لە ئێمەیش زویر مەبە.

﴿قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡۖ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗۚ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ فَلَا تَأۡسَ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ٢٦﴾

خودای تەعالا لە وەڵامی مووسادا علیه السلام فەرمووی: مادام وایە وا بڕیارم دا کە عەرزی موقەددەس حەرامە لەسەر ئەم قەومە کە وان لەگەڵ تۆدا تا ماوەی چل ساڵ کە ئەم پیاوانە یا لە ژیانا نامێنن وە یا ئەوەندە پیر و لاواز ئەبن بە کاری جیهاد نەیەن. وە بڕیارم دا لەم ماوەی چل ساڵەدا بە سەرگەردانی و سەرلێشێواوی بە عەرزی سینادا بسووڕێنەوە سەروبەری خۆیان دەرنەکەن و قیمەت و نرخێکی عالەمییان نەبێ؛ چونکی ئەوانە ئەوەندە بێعەقڵ بوون لەگەڵ ئەو هەموو موعجیزەدا کە چاویان پێی کەوت باوەڕیان نەکرد بەو پەیامی خودا کە بە زمانی مووسا گەیشتە لایان و لەگەڵ ئەم ژمارە زۆرەدا چاویان قایم نەبوو بڕۆن جەنگ بکەن لەگەڵ جەببارەکانا و لە وڵاتی خۆیان دەریان کەن. جا ئیتر هەرچی دێ بەسەر ئەم قەومە نابارەدا تۆ نەکەی خەفەت بخۆی لەسەر کارەساتێ کە دێت بەسەر ئەو قەومە لە فەرمان دەرچوانەدا.

جا ریوایەت کراوە پاش ئەمە ماوەی چل ساڵ قەومی بەنیئیسرائیل لە عەرزی سینای وشکی بێئاوی بێکشتوکاڵدا مانەوە لە مەسافەی کەمدا و هەرچەن ئەیانویست

www.iqra.ahlamontada.com

٤٣٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٣٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾﴾

وە هابیل لە جوابیا وتی: بۆچی من ئەکوژی؟ خەتای من نییە، تۆ ئینسانێکی بێ‌تەقوای و رەددی قوربانییەکەت بە هۆی ناپیاوی خۆتەوەیە.

﴿لَئِنۢ بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي﴾

وەڵلاهی ئەگەر تۆ دەست درێژ بکەیت بۆ لای من بۆ ئەوە بمکوژی.

﴿مَآ أَنَا۠ بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ﴾

من لەوانە نیم کە دەست درێژ بکەم بۆ لای تۆ بۆ ئەوە کە بتکوژم.

﴿إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾﴾

بە راستی من لە خودای پەروەردگاری هەموو عالەم ئەترسم.

﴿إِنِّيٓ أُرِيدُ أَن تَبُوٓأَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ﴾

من کاتێ لە بەینی ئەم دوو کارەدا بم کە یا من تۆ بکوژم یا تۆ من بکوژی نامەوێ خۆم گوناحبار بکەم و تۆ بکوژم، وە ئەمە ئیختیار ئەکەم کە تۆ تاوانی کوشتنی منیش عەلاوەی تاوانەکانی‌ترت بکەی و لە ئەنجامدا ببی بە ئەهلی ئاگری دۆزەخ.

﴿وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾﴾

وە ئەم جۆرە جەزایە جەزای ستەمکاران و تاوانبارانە.

﴿فَطَوَّعَتْ لَهُۥ نَفْسُهُۥ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُۥ﴾

جا نەفسی قابیل کوشتنی هابیلی برای جوان کرد بە لایەوە بۆ ئەوە بگا بە خۆشی وەقتی وەرگرتنی ئەو ژنە کە حەزی پێ ئەکا.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٣٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ریوایەت کراوە کە: دایکە حەوا بە هەر سکێ کوڕ و کچێکی ئەبوو، وە خودا وەحی کرد بۆ ئادەم کچی هەر سکێ بدەن بە کوڕی سکەکەی‌تریان، بەم یاسا دوو کوڕی حەزرەتی ئادەم عليه السلام ئەبوا قابیل هاولفی هابیلی مارە بکردایە و هابیل هاولفی قابیلی مارە بکردایە. جا لەبەر ئەوە کە هاولفی هابیل وەکوو هاولفی قابیل جوان نەبوو قابیل بەو یاسایە رازی نەبوو ئەیویست هاولفەکەی نەدا بە هابیل و خۆی مارەی بکا! جا حەزرەتی ئادەم فەرمووی پێیان: کە یەکی کوشتێك سەر ببڕن و قوربانی هەرکامیان قەبووڵ کرا بێت ئەو کچە جوانەکە مارە بکات. وە قوربانی هابیل قەبووڵ کرا و ئاگرێك لە ئاسمانەوە هات و قوربانییەکەی برد و قوربانی قابیل لە عەرزا مایەوە و قەبووڵ نەکرا. جا لەسەر ئەم وەزعە ئەو کارەساتە رووی دا.

﴿مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ﴾

جا لەبەر ناشیرینی ئەو قەتڵە ناحەقە کە لە دەستی قابیل دەرچوو، وە لەبەر ئەوە کە بەنی‌ئیسرائیلیش زۆر خوێنرێژ و نامەردن، نووسیمان و بڕیارمان دا لەسەر بەنی‌ئیسرائیل.

﴿أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا﴾

بە راستی کەسێ نەفسێ بکوژێ بە بێ قیساسی نەفس و بێ فەسادێ لە عەرزا ـ وەکوو جەردەیی و رێگری ـ ئەوە وەکوو ئەوە وایە کە هەرچی ئینسانە هەمووی کوشتبێ؛ چونکی کەسێ بۆ نافەرمانی خودا و رژاندنی خوێنی بێ‌تاوان جەسارەت بکا و خەڵکی‌تریش شارەزای ئەم گوناهە بکا ئەوە ئەتوانێ عالەمێ بکوژێ و خەڵك هەڵبنێ بۆ کوشتنی هەموو کەسێ. کەوابوو ئەوەندە گوناحی پێ ئەگا وەکوو ئەوە وایە کە هەموو کەسێکی کوشتبێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٤٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

فەرموودەی خودا: ﴿إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ﴾ **الآية.**

ئەمە وارید بووە لە شانی کۆمەڵێ لە هۆزی «عکل» و «عرینە» کە هاتن بۆ مەدینەی مونەووەرە و موسوڵمان بوون وە پاش ماوەیێ هەوای مەدینەیان پێ نەکەوت، پێغەمبەر ﷺ ئەمری فەرموو چەن وشتری خاوەن شیریان پێدان کە لە خاریجی مەدینەدا بژین لەگەڵیانا و لە شیر و گمێزی ئەو وشترانە بخۆنەوە هەتا سکیان ئەکەوێتە رێ و لەو نەخۆشینە رزگار ئەبن.

ئەوانیش چەن رۆژێ چوونە دەرەوە و لە شیر و گمێزی وشترەکانیان ئەخواردەوە، لە ئاخرا رۆژێ لە رۆژان دەست و پێی شوانەکەیان بڕی و درکیان کرد بە چاوەکانیا هەتا مردا! ئەو شوانە ناوی «یسار» بوو، خەڵکی «نوبە» بوو، کە ئەوەیان کرد وشترەکانیان دایەبەر بۆ وڵاتی خۆیان و لە دین وەرگەڕانەوە و رۆیشتن. کە حەزرەت ﷺ بەم کارەساتەی زانی جەریری کوڕی عەبدوڵلای لەگەڵ کۆمەڵێ ئەسحابەدا نارد بە شوێنیایانا و لە رێگەدا پێیان گەیشتن و بە دیلی هێنانیانەوە بۆ مەدینە. جا حەزرەت ﷺ چاوڕەیی ئەمری خودای کرد تا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

﴿إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسۡعَوۡنَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ أَوۡ تُقَطَّعَ أَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم مِّنۡ خِلَٰفٍ أَوۡ يُنفَوۡاْ مِنَ ٱلۡأَرۡضِۚ﴾

واتە: نییە جەزا و پاداشی ئەو کەسانە کە تێکهەڵئەچن لەگەڵ خودا و پێغەمبەری خودادا، واتە بێفەرمانییان ئەکەن و لە ئەمریان دەرئەچن بە جەسارەت و بێشەرمی و هاتوچۆ ئەکەن لە عەرزا لە حاڵێکا عەرز تێکئەدەن و ئەچن بەگژ یاسا و نیزامی راستا، ئیللا ئەوە نەبێ کە بکوژرێن بە تیر و بەس، ئەگەر هەر خەڵکیان کوشتبێ

www.iqra.ahlamontada.com

٤٤٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

بکەن و تێکۆشن لە بەرزەوە کردنی کەلیمەی حەقدا لەبەر رەزای خودای تەعالا نەك لەبەر مەبەستێکی تر.

لە واقیعا کەلیماتی ئەم ئایەتە پیرۆزە لە «جوامع الکلم» حسێب ئەکرێن چونکی هەرکامیان بگری بە دەستەوە بۆ رێگەنیشاندان بە موسوڵمان کافییە. مەسەلا «اتقوا اللّٰه» مەعنای خۆپاراستنە لە نافەرمانی خودا و ئەم خۆپاراستنە بە راستی بەوە ئەبێ ئینسان لە هەرچی گوناح بێ خۆی بپارێزێ و هەرچی خێر بێ بیکا.

وە «ئیبتیغائی وەسیلە» بەوە ئەبێ کە ئینسان بکەوێتە دوای هەر شتێ ئینسان ئەگەیەنێ بە خودا، وە ئەمە عیبارەتە لە دوو شت؛ تەرك و فیعل وە یا بە عیبارەتێکی دووهەم «کەف» و «فیعل» واتە مەنعی خۆ کردن لە هەموو موخالەفەیەکی خودا و کردنی هەموو شتێکی پێوست وە ئەمەیش عەینەن وەکوو جوملەی پێشوو دەردەچێ بە بێ کەم و زیاد.

وە جیهادی «في سبيل اللّٰه» سەعی و تێکۆشینە لە رێگەی رەزامەندی خودادا، وە یا بۆ بەرز کردنەوەی کەلیمەی حەق ئەمەیش بەو نەوعە ئەبێ ئینسان لە زاتی خۆیا ئەوامیر بەجێ بێنێ و لە موحەرەمات لا بدا، وە نیسبەت بە غەیر بە ئەمر بە مەعرووف و نەهی لە مونکەر و دەفعی هێزی هەرچی کافر و موبتەدیع و فاسیقە. ئەمەیش لەگەڵ دوو جوملە پێشووەکەدا دەبنەوە بە یەك.

بەڵام ئێستە موفەسیرەکان ـ بە تایبەتی ئیمام فەخرەددینی رازی ـ ئەفەرموون: «اتقوا اللّٰه» ئیشارەتە بۆ تەرکی مەنهییات و، ﴿وابتغوا إليه الوسيلة﴾ ئیشارەتە بۆ فیعلی مەئموورات و لەبەر ئەوە کە دەفعی مەفسەدە پێش ئەخرێ لە جەلبی مەنفەعەت یەکەمی خستە پێشی دووهەمەوە، وە لەبەر ئەوە کە تەرکی مەنهییات و فیعلی مەئموورات زۆر گرانن لەسەر نەفسی ئینسان و بە موجاهەدە نەبێ ئینسان ناتوانێ

www.iqra.ahlamontada.com

٤٤٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٤٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا﴾

ئەیانەوێ کە دەربچن لە ئاگر وە بە قەتعی ئەوان لەوانە نین کە دەرچووبن لەو ئاگرە.

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾﴾

وە بۆ ئەوان هەیە عەزابێکی دامەزراو.

فەرموودەی خودا: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ﴾.

ئەم ئایەتە لە کاتی دزییەکەی توعمەی کوڕی «ابیرق»دا کە دیرعی دزی بوو ـ وەکوو لە پێشەوە باسمان کرد ـ نازڵ بوو، جا خودا ئەفەرموێت:

﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾

لە شەرتێکا پیاوێ دزی کرد و ژنێ دزی کرد، واتە ئەو پیاوە یا ئەو ژنە بە بێ ئەوە کە شوبهەی ئیستیحقاقی ئەو ماڵەیان ببێ کە ئەیدزن و ئاگاداربن و هۆشیان بە خۆیانەوە بێ و ئەندازەی قیمەتی روبعی دینارێ ئاڵتوون بدزن کە ئەو ماڵە لە شوێنێکی لایەقدا راگیرابێ، ئەوە دەستیان ببڕن لە جومگەی پشتی پەنجەکانەوە.

﴿جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ﴾

لەبەر جەزادانەوەیان بەرابەر بەو خەیانەتە کە کردوویانە وە لەبەر بەجێهێنانی عوقووبەت و تۆڵەسەندنەوە لە لایەنی خوداوە.

﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾﴾

وە خودای تەعالا غاڵبە و زاڵە بەسەر یاسا دامەزراندنا و خاوەن حیکمەتە و کار دروستە، ئەگەر هەر شتێ بکا و هەر یاسایێ دابمەزرێنێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٤٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٥٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە هەرکەسێ کە بە هۆی بەدبیری و بەدکردەوەیی خۆیەوە خودا بیەوێ لای بدا لە ڕێگەی ڕاست تۆ بە قەتعی خاوەنی هیچ شتێ نیت نیسبەت بەو لە لای خوداوە.

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمۡۚ﴾

ئەو کۆمەڵە ئادەمیزادە ناپاکە ناهەموارانە کە دەوامیان کرد لەسە دوژمنایەتی ڕەهبەر و دینەکەی بە نەوعێ کە پەردەی ڕەش هات بەسەر دڵیانا، ئەوانە کەسانێکن کە خوا خواستی ئەوەی نییە دڵیان پاك بکاتەوە لە خەوش و خاڵی ڕەزیلە و نامەردی.

﴿لَهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ٤١﴾

ئەمانە لە دنیای یەکەم و لە عالەمی ژیاندا خیزیی و ڕسوایی دامەزراوە بۆیان و لە پاشەڕۆژیشا عەزابێکی گەورەیان بۆ هەیە.

﴿سَمَّٰعُونَ لِلۡكَذِبِ أَكَّٰلُونَ لِلسُّحۡتِۚ﴾

ئەمانە گوێڕاگرن بۆ درۆ و دەلەسە و بخۆری ماڵی حەرامی ناڕەوا و ناشیاون.

﴿فَإِن جَآءُوكَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُمۡ أَوۡ أَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡۖ﴾

جا ئەگەر ئەمانە هاتن بۆ لای تۆ بۆ ئەوە کە موحاکەمەیان بکەی و فەسڵی خوسوومەت بکەی لە ناویانا بە مەیلی خۆت ڕەفتار بکە: ویستت حوکم بدەی لە بەینیانا حوکم بدە، وە ویستت ئیعرازیان لێ بنێی ئیعرازیان لێ بنێ.

﴿وَإِن تُعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيۡـٔٗاۖ﴾

وە ئەگەر ئیعرازیان لێ بنێیت و حوکم نەدەی لە بەینیانا لێیان مەترسە و قەت ناتوانن زیانت پێبگەیەنن.

﴿وَإِنۡ حَكَمۡتَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِٱلۡقِسۡطِۚ﴾

وە ئەگەر حوکمیشت کرد لە بەینیانا حوکم بە عەدالەت بکە.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٥٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئەڵێ و لە دەرگای ماڵەکەدا راوەستا و فەرمووی: سوێندتان ئەدەم بەو خودایە کە تەوراتی ناردووە بۆ مووسا ئێوە خۆتان چی ئەبینن لە تەوراتا لە حوکمی ئەو پیاو و ژنەدا کە زینا ئەکەن لە کاتێکا ژنەکە مێردی ببێ و کابرایش ژنی ببێ؟ ئەوانیش وتیان: ئاوی گەرم ئەڕژێنن بەسەریانا و بەرو پشت سواری کەر ئەکرێن بۆ ئەتکیان و ئەگێڕرێن بە ناو شارا. وە لەویا جوانێکیان بێدەنگ بوو، کە حەزرەت ﷺ چاوی پێی کەوت کە بێدەنگ بوو قسەی نەدەکرد حەزرەت رووی لێ کرد و ئیلحاحی لەگەڵا کرد لە بەیانی واقیعی ئەم حوکمەدا جوانەکەیش وتی: مادام تۆ ئازارمان ئەدەی لە تاقیقی ئەم حوکمەدا: بزانە کە ئێمە لە تەوراتا تەماشامان کردووە حوکمی ئەمانە سەنگەسار کردنە، جا حەزرەت ﷺ فەرمووی پێی: قسەم بۆ بکە سیرِی چی بوو وا ئێوە لە حوکمی تەورات لاتان دا؟ ئەویش وتی: خزمی پاشاکەمان زینای کردبوو لەبەر پایە و مەقام حەددی رەجم جاری نەکرا بەسەریا. لە پاش ئەو پیاوێکی بە حورمەتیش زینای کرد، ویستیان رەجمی بکەن قەومەکەی نەیانهێشت، وتیان: نابێ ئەم کابرا رەجم بکرێ هەتا گەورەکەی تریش نەهێنن بۆ رەجمکردن! جا هەردوولایان رێکەوتن لەسەر ئەوە کە حەددی زینا بکەن بە داخ و سوار کردنی کەر بەرەودوا و دارلێدان. جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: کەوابێ من هەر حوکم ئەکەم بەوە کەوا لە تەوراتا و ئەمری کرد هەردوکیان رەجم کردن جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

زوهری ئەڵێت: پێمان گەیشتووە کە ئەم ئایەتە نازڵ بووە لەوانا یانی ئایەتی: «﴿إنا أنزلنا التورية فيها هدى و نور يحكم بها النبيون الذين أسلموا﴾ وكان النبي ﷺ منهم، و قال معمر: أخبرني الزهري عن سالم عن ابن عمر قال: شهدت رسول الله ﷺ حين أمر برجمهما فلما رجما رأيته يجنأ بيده عنها ليقيها الحجارة». مەعنای «وكان النبي منهم» ئەمەیە کە رەجمی زیناکار لە دینی ئەمیشدا بووە.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٥٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾

وە هەرکەسێ حوکم نەکا بەوەی کە خودا نازڵی کردووە بزانە ئەوانە زۆر بە دڵ کافرن و بە کردەوەی نابار و بیر و باوەڕی خۆیان رازین.

﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ وَٱلْعَيْنَ بِٱلْعَيْنِ وَٱلْأَنفَ بِٱلْأَنفِ وَٱلْأُذُنَ بِٱلْأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ وَٱلْجُرُوحَ قِصَاصٌ﴾

وە فەرزمان کرد لەسەر بەنی‌ئیسرائیل لە تەوراتا کە نەفسێ ئەکوژرێ لە موقابیلی کوشتنی نەفسەوە و چاوێ کوێر ئەکرێ لە بەرابەری چاوێکەوە، وە لووت ئەبڕرێ لە باتی لووتی شەخسێ و گوێ ئەبڕرێ لە بەرابەری گوێی شەخسەوە ئەگەر گوێی بڕرابێ، یا هێزەکەی مەنع ئەکرێ ئەگەر ئەو خاوەن جینایەتە [کە] هێزەکەی لابردبێ، وە ژان لە بەرابەری ژانەوە، وە بڕیارمان داوە کە لەسەر برینیش قیساس ببێ بە مەرجێ کە برینەکە قابیلی هاووێنەیی بێ، وەکوو دوو لێوە و زەکەر و هێلکەگون و هەردوو دەست و هەردوو پێ، وە ئەوانەیان کە هاووێنەیی زەحمەت بێ تیایانا وەکوو کوترانی گۆشت یاخود شکانی ئێسقان یا برینێ لە سکدا. ئەوە تۆڵەکەیان حوکوومەتە، واتە حاکمی شەرع لەسەر موتالەعەی خۆی قیمەتێ دائەنێ و ئەیدا بە یارۆی بریندار.

﴿فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُۥ﴾

هەر بریندارێ و هەر خاوەن حەقێ قیساسێك ئیحسان بکا بە یارۆی جانی و پیاو کوژ یا چەقۆ وەشێن بە سەرفی نەزەر لە حەقەکەی ئەوە ئەو سەدەقەیە ئەبێ بە کەفارەتی ئەو گوناهانە کە وەختی خۆی کردوونی.

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٥٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە لەو کاتەدا کە ئینجیلمان دا بە عیسا بڕیارمان دا کە ئەهلی ئینجیل واتە پێغەمبەرەکە وەکوو حەزرەتی عیسا بێ و پەیڕەوەکانی وەکوو حەوارییەکان حوکم بکەن بەوەی کە خودا نازڵی کردووە و بەیانی کردووە تیایا. یاخود با ئێستە ئەهلی ئینجیل حوکم بکەن بەوەی کە خودا لە ئینجیلدا دەری بڕیوە وەکوو ریسالەتی موحەممەد بێ ﷺ.

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾﴾

وە هەرکەسێ حوکم نەکا بەوەی خودا نازڵی کردووە ئەوە بە فاسقێکی تۆخ ئەناسرێن، واتە بە کەسانێ کە دەرچوون لە فەرمانی خودای تەعالا.

﴿وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست قورئانمان نازڵ کردووە بۆ لای تۆ بە نازڵکردنێ کە لەگەڵ راستی و واقیعیەتایە، درۆی تێدا نییە و موخالیفی واقیع و موباینی وەزعی ئادەمیزاد نییە.

﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ﴾

حاڵی ئەو قورئانە وایە باوەڕ دەرئەبڕێ بە جینسی ئەو کیتابە کە لە پێش ئەودا نازڵ بووە وەکوو ئینجیل و زەبوور و تەورات.

﴿وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ﴾

وە حاڵی قورئان وایە نیگاهبانە بۆ ئەو کتێبە کە لە پێشدا نازڵ کراوە. واتە ئەگەر بیانەوێ دەستیان بۆ ببەن و تەحریفێ بکەن گورج ئەم بەیانی ئەو تەحریفە ئەکات.

﴿فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ﴾

هەر کاتێ هەر قەزیەیەکیان هێنایە لای تۆ، تۆ حوکم بدە لە ناویانا بە یاسای ئەو کتێبە کە خودا نازڵی کردووە وەکوو قورئان بێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٥٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾﴾

جا لە رۆژی خۆیا خودا خەبەردارتان ئەکا بە حەق لەو مەسئەلانەدا کە ئێوە ئیختیلافتان هەبوو تێیانا، وە باش حاڵی ئەبن کامتان لەسەر حەق و کامتان لەسەر ناحەقن و جەزای کردەوەکانیشتان باشە یا نە.

فەرموودەی خودا: ﴿وَأَنِ ٱحْكُم بَيْنَهُم ...﴾ **الآية.**

ئیبنوعەباس رضي الله عنهما ئەفەرموێت: کۆمەڵێ لە یەهوود وەکوو کەعبی کوڕی ئوسەید و عەبدوڵڵای کوڕی سوریا و شاسی کوڕی قەیس لە ناو خۆیانا وتیان: با بڕۆین بۆ لای موحەممەد بەڵکوو هەڵیسووڕێنین لە فیکرەی دینەکەی! جا هاتن بۆ خزمەتی و وتیان: ئێمە ئەشرافی یەهوودین ئەگەر پەیڕەوی تۆ بکەین باقی یەهوود ئیمانت پێ دێنن و ئێستە ئێمە لەگەڵ بازێ دوژمن و ناحەزمانا موحاکەمەیەکمان هەیە ئەیهێنین بۆ لای تۆ رجا وایە کە تۆ حوکم بۆ ئێمە بدەی جا ئێمەیش بە یەك دڵ و یەك زمان ئیمانت پێ دێنین و حەزرەت ﷺ فەرمووی: حاشا ئێمە بە غەیری حەق حوکم بدەین، حەق بۆ هەرکەسێ بوو حوکم بۆ ئەو کەسە ئەدەین، جا ئایەتەکە نازڵ بوو:

﴿وَأَنِ ٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ﴾

واتە ئێمە کیتابمان نازڵ کردووە بۆ لای تۆ بە حەق و بەمە کە حوکم بدەی لەناویانا بەوەی کە خودا نازڵی کردووە و مەکەوەرە شوێنی ئارەزووی ئەوان، چونکی ئارەزوویان لەسەر خیلافی حەقە.

﴿وَٱحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَنۢ بَعْضِ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٦٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٦٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فَأَصْبَحُوا۟ خَٰسِرِينَ ﴿٥٣﴾﴾

جا خودا ئەفەرموێت: ئەو مونافقانە کە ئامادە بوون بۆ یارمەتی جوولەکەکان و گەلێ هاتوچۆ و فڕو فێڵیان کرد هەموو کردەوەکانیان بە زایە چوو و سوودیان لێ وەرنەگرت و ئەنجامی ئەو مونافقانە زیانکاری بوو.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هەیە بەدینی ئیسلام هەرکەسێ لە ئێوە وەرگەڕێتەوە لە دینەکەی کە دینی ئیسلامە بزانن دینی ئیسلام بە وەرگەڕانی ئەوانە نافەوتێ و لە پاش ئەوان خودای تەعالا قەومێ دێنێ بۆ هەڵگرتنی دینی ئیسلام کە خودا ئەوانی خۆش ئەوێ و ئەوانیش خودایان خۆش ئەوێ. لە سیفاتی ئەو قەومە ئەمەیە کە: لەبەر میهرەبانی و ئارامی خۆیان کز ئەکەن لە لای موسوڵمانەکان لەبەر شکۆهی زاتی، وە عەزیز و زاڵن بەسەر کافرەکانا.

﴿يُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾

وە جیهاد ئەکەن و ئەڕۆنە ناو جەنگی کافرانەوە بە بێ ئومێدی دەسکەوتێکی دنیایی، بەڵکوو تەنیا لە رێگەی رەزای خودادا و لەبەر بەرز کردنەوەی کەلیمەی «لا إله إلا الله».

﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ﴾

وە لە کاتی دەوام لەسەر بەجێهێنانی ئەحکامی ئیسلامدا و لە کاتی ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە بە نەوعێ بە ساغی جێبەجێیان ئەکەن کە سەرزەنشتیان نایەتە سەر لە لایەنی کەسەوە هەتا لەوە بترسن، وە یاخود واجبی خۆیان بەجێ دێنن و هەرکەس بە هەر شێوەیێ سەرزەنشتیان بکات موبالاتی پێ ناکەن و لێی ناترسن.

www.iqra.ahlamontada.com

﴿ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ﴾

ئەم نەعت و وەسفی ئەوانە کە باسمان کرد لە فەزڵ و گەورەیی خوداوەیە کە لەگەڵ ئەوانا کردوویەتی.

﴿وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ٥٤﴾

خودای تەعالا واسیع و خاوەن دەستەڵاتە لە فەزڵ و رەحمەتا زانایشە بەوانە کە ئەهلن بۆ ئەو فەزڵە ئەیانداتێ.

ئەم ئایەتە بەرزە زۆر بەڕێزە و ئیخبار بەغەیبی تێدایە و لە واقیعا گەلێ عەرەب لە دین وەرگەڕانەوە کەچی زیانیان نەدا لە دینی ئیسلام و دین زیاتر بەرزەوەبوو، وە لە ئاخری عەهدی حەزرەتا ﷺ سێ تائیفە لە دین وەرگەڕان، یەکەم: فیرقەی «بنی مدلج» و گەورەی ئەمان «أسود عنسی» بوو مەشهوور بوو بە «ذي الحمار!» ئەمە لە یەمەندا داوای پێغەمبەرایەتی کرد بۆ خۆی و گەلێکی لە وڵاتی یەمەن داگیر کرد. لە پاش ماوەیەك فەیرۆزی دەیلەمی لەو شەوەدا حەزرەت ﷺ وەفاتی کرد کوشتی، وە هەر لەو شەوەدا حەزرەت ﷺ لە پێش وەفاتیا خەبەری بە ئەسحابەکان دا کە «أسود عنسی» ئیمشەو کوژرا، وە موسوڵمانەکان زۆریان پێ خۆش بوو، ئەم باسە لە ئاخری «ربیع الأول»دا گەیشت بە مەدینەی مونەوەرە.

دووهەم: «بنوحنیفة» کۆمەڵی موسەیلەمەی کەززاب، ئەمیش داوای پێغەمبەرێتی کرد و نامەی نووسی بۆ حەزرەت ﷺ: «من مسیلمة رسول اللّٰه إلی محمد رسول اللّٰه. أما بعد فإن الأرض نصفها لي ونصفها لك. فأجاب رسول اللّٰه ﷺ: من محمد رسول اللّٰه إلی مسیلمة الکذاب! أما بعد: فإن الأرض للّٰه یورثها من یشاء من عباده والعاقبة للمتقین».

جا پاش وەفاتی حەزرەت ﷺ ئەبووبەکری سدیق بە کۆمەڵێکی زۆر لە موسوڵمانانەوە جەنگی لەگەڵدا کرد و وەحشی ـ ئەوەی کە حەمزەی مامی پێغەمبەری لە ئوحودا شەهید کرد ـ رۆیشت «مسیلمە»ی کوشت و شافەیان برایەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

سێهەم: بەنی‌ئەسەد قەومی «طلیحة»ی کوڕی «خویلد» داوای نوبووەتی کرد و حەزرەت ﷺ خالیدی کوڕی وەلیدی نارده سەری، ئەویش لە پاش جەنگێ رای کرد بۆ شام و لەوێ گەڕایەوە بۆ ئیسلامییەت و بووبە موسوڵمانێکی باش.

وە لە زەمانی حەزرەتی ئەبووبەکرا رضی الله عنه حەوت قەبیلە:

یەکەم: قەبیلەی «فەزارە» قەومی «عویەینەی کوڕی حیسنی فەزاری».

دووهەم: «غطفان» قەومی «قرەی سەلەمەی قوشەیری».

سێهەم: قەبیلەی «سلیم» قەومی «فوجائەی کوڕی عەبد یالەیل»،

چوارەم: قەبیلەی «بەنی‌یەربووع» قەومی «مالیکی بەنی‌نووەیرە».

پێنجەم: بازێ لە قەبیلەی «تەمیم» هۆزی «سەجاح کچی مونزر» کە داوای پێغەمبەرێتی کرد و شووی کرد بە «موسەیلەمەی کەززاب».

شەشەم: قەبیلەی «کندە» قەومی «ئەشعەس کوڕی قەیس».

حەوتەم: قەبیلەی «بەنی‌بەکری بەنی‌وائیل» لە بەحرەین‌دا کە قەومی «حطم»ی کوڕی زەید بوون، خودا هەموو ئەمانەی لەسەر دەستی ئەبووبەکری سدیقدا لە ناوبرد.

وە لە عەهدی خەلافەتی عومەری کوڕی خەتابدا «غسان» قەومی «جەبەلەی کوڕی ئیهەم» بوون بە گاور و رۆییین بۆ شام.

فەرموودەی خودای تەعالا: ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ..﴾ **الآية.**

ریوایەت کراوە لە جابیری کوڕی عەبدوڵلاوە رضی الله عنه کە جارێ عەبدوڵلای کوڕی سەلام هات بۆ لای حەزرەت ﷺ عەرزی کرد: یا رەسوولەڵلا کۆمەڵێ لە یەهوودی «بني‌قریظة» و «بني‌النضیر» تەرکیان کردووین و سوێندیان خواردووە کە لەگەڵمانا

www.iqra.ahlamontada.com

٤٦٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٦٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٤٧٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾﴾

زۆر خراپە ئەم یاسایە کە بە دیقەت دایانمەزراندووە بۆ خۆیان کە وەها زاق زاق ئەڕوانن بەو کردەوە نابارانە و ئەو رەفتارە ناهەموارانە کە لەبەر چاویانا ئەکرێ و بە قەتعی وەکوو کەڕو لاڵ بێدەنگ داکەوتوون.

﴿وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌ﴾

جوولەکە بێشوعوورەکان ئەڵێن: دەستی خودا زنجیر کراوە و مەنع کراوە لە ماڵ سەرفکردن بۆیە ئەوەندە ماڵ سەرف ناکا کە هەموو کەس دەوڵەمەند ببێ.

﴿غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا۟ بِمَا قَالُوا۟﴾

یا خوا دەستی ئەو جوولەکانە زنجیر بکرێ و دوور بخرێنەوە لە رەحمەتی خودا لەسەر ئەم قسە قورسە بێمەعنایانە.

﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾

بەڵکوو هەردوو دەستی خودا کراونەتەوە.

﴿يُنفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ﴾

وە سەرفی دارایی و پایە و مایە ئەکا هەرچۆنێ خواستی هەبێ، بەڵام خودا لەسەر حیکمەتی خۆی یاسایەکی داناوە بۆ گیانلەبەر بە تایبەتی بۆ ئادەمیزاد کە بریتییە لە یاسای فێربوون بە عیلم و سەنعەت و تێکۆشین بۆ وەرگرتنی دەسکەوتی باش، جا هەرکەس یا هەر کۆمەڵێ لەسەر ئەم یاسا رۆیشتن بە رێگەدا غاڵبا سوودی زۆری لێ وەرئەگرن. ئەمە لە ناحییەیەکەوە لە لایەکی تریشەوە خودا خۆی عالەمی دروستکردووە و ئەفرادی گیانلەبەرەکانیشی دروستکردووە و ئەزانێ حاڵیان چۆنە و چی موناسبە بە حاڵیان وە ئەم تەمیزە لە سەر ئەو حیکمەتەیە و غەیری خودا کەس ئەوە نازانێ.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٧٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾﴾

ئەوەیش بزانن کە خودای تەعالا ئەوانی خۆش ناوێ، چونکی ئەوان فاسیدن و ئیفسادیش ئەکەن و خودای تەعالا موفسیدی خۆش ناوێ.

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَٰهُمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٦٥﴾﴾

واتە: ئەگەر ئەهلی کیتاب ئیمانیان بهێنایە بە ئایینی ئیسلام و خۆیان بپاراستایێ لە گوناهە ئەوە ئێمە بە کەرەمی خۆمان گوناهە گەورەکانیانمان دائەشارد و داخڵی بەهەشتمان ئەکردن کە ماوای رەزامەندی ئێمەی تیایە.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ﴾

ئەگەر لە شەرتێکدا ئەم ئەهلی کیتابە ئیمانیان بهێنایە بە حەقیقەتی ئیسلام و ئیحتیرامی تەورات و ئینجیلیان راست بگرتایە و ئیحتیرامی ئەم قورئانەیان بگرتایە، کە وەکوو هاتووەتە خوارۆ بۆ سەر موحەممەد ﷺ و پەیرەوەکانی بۆ ئەوانیش هاتووە.

﴿لَأَكَلُوا۟ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم﴾

ئەوەندە خودا جەزای ئەدانەوە کە لە واریداتی ئاسمان و بەرەکاتی عەرزی سنوودیان وەرئەگرت و ئەیانخوارد.

﴿مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ﴾

لەم ئەهلی کیتابەیە کۆمەڵێ کە موقتەسید و میانەکارن و بە عەداڵەت و راستی ئەڕۆن بەرێدا.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٧٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

بیدا بە فەقیر و هەژارەکان! وە بەم جۆرە واتە بێشەرمانە رایان ئەبوارد و ئیتر بیریان نەدەکردەوە لە مێژووی ئوممەتی خۆیان کە چەن دەوری فەقیری و داماوییان بەسەرا هاتووە و خودایش هەر عەینی خودایە و بیریان نەدەکردەوە کە خودا دنیای لەسەر یاسای ئەسباب داناوە وە هەرکەس مەیدانی هاتوچۆ و تیجارەتی نەبێ یاخود منداڵ و بێسەر و پێ بێ، یاخود غەریب و بێکەس تا ماوە پێویستی هەیە بە یارمەتی لە لایەنی ئادەمیزادە دامەزراوەکانەوە ئەم قسەیانە بە دەمدا ئەهات، جا خودای تەعالا بە شیددەت لەعنەتی لێ کردن و رەدی قسەکانی کردنەوە.

دووەم: بزانن کە لە قورئانی پیرۆزا گەلێ جار نیسبەتی «ید»: دەست دراوە بۆ لای خودا، جا بازێ جار بە تەعبیری «مفرد» وەکوو: ﴿يد الله فوق أيديهم﴾،[1] وە بازێ جار بە تەعبیری تەسنیە وەکوو﴿بل يداه مبسوطتان﴾ وە بازێ جار بە تەعبیری جەمع وەکوو ﴿أولم يروا أنا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنعاماً﴾.[2] وە «مجسمە»کان بە ئاشکرا نیسبەتی «ید» و جیسمییەت ئەدەن لە زاتی باری تەعالا.

وە عالمە بەرزەکان لەم باسەدا دوو بەشن: بەشێکیان ئەڵێن: ئەو یەدە کە نیسبەت دراوە لە زاتی باری نابێ و بە عەقڵ مەحاڵە عیبارەت بێ لەو جیسمە مەخسووسە و ئەو تەرکیبە مەعلوومە، ئێمە ئیمانمان هەیە بەوە کە خاوەن «یەدە» بەڵام زانستی وەزعەکەی حەواڵەی عیلمی خودا ئەکەین. نە ئەڵێین دەستی نییە، نە ئەڵێین وەکوو دەستی ئێمەیە. بەڵکوو بە ئەدەب «لا تعطيل ولا تشبيه» ئیمانمان بە یەد هەیە ئیتر حەواڵەی خۆیەتی: ﴿ليس كمثله شيء﴾[3] وە ئەمە بیر و باوەڕی سەلەفی ساڵحە.

---

١. الفتح؛ ١٠.

٢. يس؛ ٧١.

٣. الشورى؛ ١١.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٧٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

کردنی قووەتی سەلب و ئیجابە وەکوو «ئیعانە» بەهێزە «ئیهانە»یش بە هێزە، کەوابوو تەسنیە کردنەوەی یەد بە مەعنای قووەت ـ مەسەلا ـ مەعقوول و راستە.

هەروەها هەر کەلیمەیێ لەم بابەتە بە کارهاتبێ لە قورئانی پیرۆزا کە زاهیرەن بۆ خودا دەست نەدا ئەم باسانەی تێدایە، وە ئێمە کە ئەهلی تەئویلین وەها تەئویلیان ئەکەین وە موسوڵمانان ئیرشاد ئەکەین «و الحمد للّٰه علی ذلك».

سێهەم: ئەم چەن ئایەتە پیرۆزە بە ئاشکرا دەڵاڵەت ئەکەن لەسەر ئەوە کە قەومی جوولەکە گەلێ مادی و عادی بوون، وە لە وتاری ناشیرین و کرداری نابار دەسبەردار نەبوون، وە قەومێکی خاوەن رەزیلەی لە خەڵك زیاتر بوون و عەداوەت و رقەبەری و کینەکاری لە ناویانا زۆر بووە، چ نیسبەت بە موسوڵمانان و چ نیسبەت بە خۆیان بازێکیان لەگەڵ بازێکیانا، وە یەهوود لەگەڵ نەسارادا. وە هەمیشە مەشغووڵی پەلە پەل کردن بوون لە مەیدانی قسەی ناهەموار و خواردنی حەرام و کردەوەی تاوانباریدا، وە گەلێ موشاغەبەچی و شەڕەنگێز و ئاشووباوی بوون لەگەڵ رەهبەرانا و لەگەڵ هاوماڵی خۆیانا، وە لەگەڵ دراوسێیانا، وە ئەمانە وەکوو «سەرەتان» وەها فیتنەیان ریشەدار و بەردەوام و ئێشگەیێنە بە ئادەمیزاد و بە تایبەتی بە موسوڵمانان. وە لەگەڵ ئەمەدا کە هەمیشە شەڕەنگێز بوون لە دنیادا قەت کاریان تەواو نابێ و هیچیان بە هیچ نابێ، وە لە ئەنجاما مەقهوور و سەرکز دائەکەون، وە ئەم نفووز و دەسەڵاتە ئێستە هەیانە دەسەڵاتی خۆیان نییە و بە هۆی بێگانەکانەوەیە کە لەبەر سوودی خۆیان ئەم بەردەیان داناوە لەسەر دڵ و سینەی موسوڵمانان و لەسەر «بیت المقدس» دانیشتوون و بە وێنەی گورگی برسی ئەڕوانن بۆ نیل و فورات و بۆ مەدینەی مونەووەرە. وە بە قەتعی بزانن بە هێزی ئایەتی: ﴿وإن عدتم عدنا﴾[1] کە

---

١. الإسراء؛ ٨

www.iqra.ahlamontada.com

٤٧٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە قازی «عیاض» لە کتێبی «شفا»دا ئەڵێت: ئەو شەخسە ناوی «غورث» بوو وە حەزرەت ﷺ عەفوی کرد.

وە موسلیم ریوایەتی کردووە لە عائیشەوە رضی الله عنها فەرموویەتی: شەوێ پێغەمبەر ﷺ نەدەنووست فەرمووی: خۆزگا پیاوێکی سالح لە ئەسحابەکانم ئیمشەو حەراسەتی بکردمایە. ئەونەمانە زانی تەقەی چەکمان بیست! حەزرەت ﷺ فەرمووی: کێیە؟ ئەویش وتی: سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس. حەزرەت ﷺ فەرمووی: بۆچی هاتی بۆ ئێرە؟ وتی: لە خۆمەوە ترسێ کەوتە دڵمەوە لە خوسووسی حەزرەتەوە وا هاتووم بۆ ئەوە حەراسەتی بکەم، جا حەزرەت ﷺ دوعای بۆ کرد.

وە لە غەیری سەحیحی موسلیمدا ریوایەتی کردووە ئەڵێ: لەو کاتەدا کە ئێمە لەو شەوەدا قسەمان ئەکرد دەنگی چەکم بیست، جا حەزرەت ﷺ فەرمووی: کێیە؟ وتیان: سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس و حوزەیفەی کوڕی یەمان، هاتووین بۆ ئەوە حەراسەتی تۆ بگرین، پاش ئەوە حەزرەت ﷺ نوست بە نەوعێ دەنگی سینەمان ئەبیست. وە ئەم ئایەتە نازڵ بوو، جا حەزرەت سەری لە قوببەکەی خۆی هێنا دەرەوە و فەرمووی: ئەی مەخلووق بڕۆنەوە لاچن. بە راستی خودا پاراستوومی و موحتاجی حەرەس نیم!

جا خودای تەعالا فەرموویەتی:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغۡ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَۖ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست هەرچی نازڵ کراوە لە لایەنی منەوە بۆ تۆ و تۆیش ئەبێ تەبلیغی بکەی هەمووی تەبلیغ بکە بەوانە کە موکەللەفن.

﴿وَإِن لَّمۡ تَفۡعَلۡ فَمَا بَلَّغۡتَ رِسَالَتَهُۥۚ﴾

وە ئەگەر ئەمە نەکەی ئەوە بزانە کە تۆ ریسالەتی خودات نەگەیاندووە بە خەڵك.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨٠ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو خودا فەرمووی:

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ﴾

تۆ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بڵێ بەو یەهوودانە و بەو نەسرانییانە: ئێوە لەسەر هیچ دینێکی حەق نین هەتا بە ساغی تەورات و ئینجیل راست نەکەنەوە و دەریان نەبڕن و ئیعلانی ئەوە نەکەن کە وا لە تەورات و ئینجیلدا لە خوسووسی دینی ئیسلامەوە، ئەوەیە لە تەوراتا ئەڵێت: نووری کەرەمی خودا لە کێوەکانی «فاران»دا دەرئەکەوێ و دنیا روونناك ئەکاتەوە؟ وە مەبەست کێوی حیجازە، وە باسی نیشانەی رەفیقەکانی حەزرەتی موحەممەد ﷺ لە سیفری «شعیا»دا کراوە وە ئێوە ئەمانە ئەشارنەوە! وە لە ئینجیلدا عیسا علیه السلام موژدەی داوە بە هاتنی حەزرەتی موحەممەد ﷺ وە ئێوە موبالات ناکەن و ونیان ئەکەن.

﴿وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا﴾

وە بە راستی ئەو ئایاتە کە رەوانە ئەکرێن بۆ سەر تۆ لە لایەنی خودای تەعالاوە هەر توغیان و کوفر و زیادەڕەوی لە گومڕاهیدا زیاد ئەکا بۆ زۆربەی ئەو یەهوود و نەسارایە.

﴿فَلَا تَأْسَ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾﴾

ئیتر غەم مەخۆ لەسەر لادانی ئەو کۆمەڵە کافرە بەدبەختانە.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨٢ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا۟ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾﴾

کەچی هەر کاتێ پێغەمبەرێ ئەهات بۆ لایان لەگەڵ ئادابێکی وەها کە نەفسیان پێی خۆش نەبوایە ئەو چارەڕشانە تاقمێکیان لە پێغەمبەرەکان بە درۆ ئەخستەوە و باوەڕیان پێ نەدەکردن و تاقمێکیشیان ئەکوشتن.

﴿وَحَسِبُوٓا۟ أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ﴾

وە گومانیان وابوو کە لە جەزای ئەو بێباوەڕی بە رەهبەرانە و کوشتنی ئەو پێغەمبەرانە لە لایەنی خوداوە هیچ جەزا و جەفا و دەرد و بەڵایێ نابێ بۆیان.

﴿فَعَمُوا۟ وَصَمُّوا۟﴾

جا کوێر بوون لە تەماشا کردنی کارەساتی جیهان و رووداوی عیبرەتی زەمان و کەڕ بوون لە بیستنی ئامۆژگاری رەهبەرەکان.

﴿ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾

لە پاشان تەوبەیان کرد لەو گوناحە کە کردوویانە و خودایش تەوبەی لێ قەبووڵ کردن.

﴿ثُمَّ عَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ﴾

لە پاشان هەم وەکوو جاری پێشوو زۆریان کوێر و کەڕ بوونەوە لە تەماشا کردنی هۆی عیبرەتگرتن و لە بیستنی ئامۆژگاری هەروا ئەم سەرکێشییە لە ناویانا کۆنە و نوێ کەوتەوە هەتا ئەم چەرخەیش کە حاڵ و کردەوەیان وا لە پێش چاوتا.

﴿وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨٤ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

خودایەکە، وە خودایش سێهەمی ئەو سێ کەسەیە، واتە خودا بووە بە سێ عونسور و سێ ئەسڵ؛ یەکێکیان عیسایە و، یەکێکیان مەریەمە و، یەکێکیان خودایە، وە ئەم بیر و باوەڕە شەڕەیش بیر و باوەڕی دوو تاقمی‌ترە کە «ملکانیە» و «نسطوریە»ن لە گاورەکان.

﴿وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ﴾

وە نییە لە عالەمی وجوودا تاقە خوایە نەبێ کە هەر ئەو «واجب الوجود»ە بوونی بە حەق پێویستە، هەیە و قەدیمە و باقییە و پێویستی بە کەس نییە و وێنەی نییە و زیندوو و زانا و تەوانا و خاوەن خواستە و بیسەر و بینا و گۆیایە، وە هەر بۆ ئەوە عیبادەت و بەندەگی و هەر ئەوە کە پەروەردگاری هەرچی هەیە لە عالەما.

وە ئەو گاورانە کە ئەم بیر و باوەڕە ناڕەوایانە دەرئەبڕن بە هەڵەدا چوون؛ چونکی زاتی خودا مادەی نییە هەتا بازێکی لێ جیابێتەوە و ببێ بە کەسێکی‌تر، وە زاتی خودا هەمیشە بووە و ئەمێنێ هەتا هەتایە، بەڵام ئەم عالەمی ئادەمیزادە هەمووی بەرباد ئەبێ و شتی دەوامدار لەگەڵ بێ‌دەواما نابن بە یەك، وە زاتی خودا موحتاج نییە بە هیچ کەس و بە هیچ شتێ بەڵام ئەم ئادەمیزادە بە گەلێ شت موحتاجە و کەسێ کە بێ‌نیاز بێ لەگەڵ کەسێك کە نیازمەند بێ نابن بە یەك. وە ئەگەر لە بەر موعجیزاتەکەی بەهەڵەدا چوون ئەبێ بزانن موعجیزات لە تەئسیراتی خودایە و بۆ هەر کەسێ لە پێغەمبەران نەوعە موعجیزەیەکی خەلق کردووە؛ وە ئەو موعجیزاتە لە خۆیانەوە نین و لە فەیزی زاتی خوداوەن و جیلوەی کەرەمی خودا و رژاندنی رەحمەت عامە بۆ هەموو خۆشەویستانی خودا لە ئەنبیا و ئەولیا.

﴿وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا۟ عَمَّا يَقُولُونَ﴾

ئەگەر ئەو گاورانە دەسبەردار نەبن لەو قسانە کە ئەیڵێن.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨٦ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

بە خواردەمەنی و بە بێ خواردەمەنی نەئەژیان و هەرکەسێ موحتاجی خوارەدەمەنی بێ بۆ خودایی ناشێ، هەروا کە موحتاجن بە خواردەمەنی و موحتاجن بە قەزای حاجەت و موحتاج بە خۆشۆرین.

﴿ثُمَّ ٱنظُرۡ أَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ٧٥﴾

پاش ئەوە بڕوانە چلۆن ئەمانە دوور ئەخرێنەوە لە بیستنی قسەی راست؟

﴿قُلۡ أَتَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمۡلِكُ لَكُمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗاۚ﴾

تۆ ـ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست ـ بڵێ بەو نەسرانییانە: ئایا ئێوە شوعوورتان ئەوە قەبووڵ ئەکا کە عیبادەت بکەن بۆ غەیری خودای تەعالا بۆ ئەوانەی نە مالیکی زیانن و نە خاوەنی سوودن بۆ ئێوە؟ واتە ئەو کەسانە کە ئێوە ئەیانپەرستن لەسەر ئەساسی یەکیەتی لەگەڵ خودادا، وە یا لەسەر ئەساسی جیاوازی لە خودا، کەسێکن خۆیان لە نەبوونەوە دروستکراون و پێویستیان هەیە بەوەی کە ئادەمی موحتاجە پێی و لە واقیعدا «متصرف» و مالیك نین لە جیهانا بۆ سوود و زیان بۆ هیچ کەسێ وە شتی وا هەرگیز شیاوی ئەوە نییە پەرستیاری بکرێ.

﴿وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ٧٦﴾

وە خودای تەعالا هەر ئەو بیسەرە بۆ هەموو دەنگێ و زانایە بە هەموو شتێ بە هەموو رەنگێ و ئاگای لە نیازی ئێوە هەیە و جەزاتان ئەداتەوە بەوەی لایەق بێ.

﴿قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ﴾

تۆ ئەی خۆشەویست بڵێ بەو گاورانە: ئەی خاوەن کیتابەکان زیادەڕەوی مەکەن لە دینەکەتانا بە ناحەق هەتا ببێ بە ئیفرات و دامەپەڕن بۆ لای خوارەوەیشی تا ببێ

www.iqra.ahlamontada.com

٤٨٨ ❑ / جزمی شەشەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿كَانُوا۟ لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ﴾

حاڵیان وەها بوو کە لە ناوی خۆیانا بازێکیان نەهی و مەنعی بازێکیان نەدەکرد لەو گوناهانە کە ئەکران و موجامەلەیان ئەکرد لەگەڵ خاوەن تاوانەکانا.

﴿لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾﴾

وەڵلاهی زۆر خراپ بوو ئەوەی کە ئەوان ئەیانکرد.

بزانن! لەم ئایەتە پیرۆزەوە دەرئەکەوێ کە هەر قەومێ لە کاتی دەرکەوتنی کردەوەی نابار و بیر و باوەڕی ناهەموارا بازێکیان تێدا نەبوو کە مەنعی ئەو خراپانە بکا ئەوە هەموویان گیرۆدە ئەبن؛ خاوەن تاوانەکان لەبەر تاوان وە بێتاوانەکان لەبەر تاوانی بێدەنگ بوون لە مەنعی ئەو خراپانە.

﴿تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟﴾

تەماشا ئەکەی ئەبینی گەلێ کەس لە ئەهلی کیتاب دۆستی ئەکەن لەگەڵ کافرە موشریکەکانا و ئەیانکەن بە برادەر.

﴿لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾

زۆر شتێکی خراپە ئەوەی کە نەفسی ئەوان پێشیخست بۆ خۆیان کە ئەوەیش عیبارەتە لەوە کە خودا عاجز بوو لێیان و غەزەبی لێ گرتن.

﴿وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾﴾

وە لە قیامەتیشا ئەمێننەوە لە عەزابا هەتا هەتایە.

﴿وَلَوْ كَانُوا۟ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِىِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٤٩٠ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾﴾

ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە لە ناو ئەو نەسارادا قەشە و روهبان هەیە کە ئەمانە خاوەن زانست و خاوەن ریازەت و خاوەن تەمێ و تەربییەی باشن و ئەمانە بە راستی مەعنای عیبادەت و عوبوودییەت ئەزانن و بەم هۆوە فیز و دەمار ناکەن بەسەر هەژارانا.

﴿وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾

وە کاتێ ئەو قورئانە ئەبیسن کە نازڵ کراوە بۆ لای پێغەمبەر وا هوژم دێنێتە سەر دڵیان، دڵیان ئەکوڵێ بە گەرمای نووری قورئانی پیرۆز و ئەبینی کە چاوەکانیان ئاورێژان ئەکا لە فرمێسك ئەمەیش بە هۆی ئەوەوەیە کە زانیویانە و حاڵی بوون لە ئایەتەکان لەو حەق و حەقیقەتە کە پێغەمبەرەکانیان هێناویانە لە لای بارەگای خوداوە.

﴿يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾﴾

ئەڵێن: پەروەردگارا ئیمانمان هێنا بە تۆ و بە رەهبەرانی تۆ دەی بمان‌نووسە لە دەفتەری ئەو کەسانە کە شەهادەتیان داوە بە حەق.

﴿وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ﴾

چیمان دەست ئەکەوێ ئەگەر ئێمە ئیمان نەهێنین بە خودا و بەوەی کە پێمانگەیشتووە لە تەنهایی خودا و دووری ئەو لە تێکەڵی ئادەمیزاد؟

www.iqra.ahlamontada.com

٤٩٢ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئەسوەد، سەلمانی فارسی، مەعقەلی کوڕی موزەر. بڕیاریان دا کە لە ڕۆژدا بەڕۆژوو بن و لە شەودا شەونوێژ بکەن و لەسەر فەرش نەنوون و گۆشت و چەوری نەخۆن و دەس بکەن بە عیبادەت لەسەر کەژ و کێودا و بە وێنەی ڕاهیبەکان مەشغووڵی عیبادەت بن، جا ئەم قسە گەیشت بە پێغەمبەر ﷺ ئەویش ئەمانەی گرد کردەوە و فەرمووی: خەبەردار بووم کە ئێوە فیکرێکی واتان کردووە؟ ئەوانیش وتیان: بەڵێ یا ڕەسوولەڵڵا، بەڵام ئێمە قەسدمان هەر لەسەر خێر بووە. جا حەزرەت فەرمووی: من ئەمرم پێ نەکراوە بەم شێوە، بە ڕاستی هەیە بۆ نفس حەقێ لەسەر ئێوە؛ بە ڕۆژوو بن و ڕۆژوو بشکێنن و، نوێژ بکەن و بنوون.. من وا ئەبێ نوێژ ئەکەم و ئەنووم و بە ڕۆژوو ئەبم و بەڕۆژوو نابم و گۆشت و چەوری ئەخۆم.. وە هەرکەسێ لابدا لە یاسای سوننەت و ڕەفتاری من ئەوە لە من نییە!

جا تەشریفی ڕۆیشت بۆ ناو قەرەباڵغی و خوتبەی بۆ خوێندن و فەرمووی: بۆچی بازێ کەس ژنیان حەرام کردووە لە خۆیان وخواردەمەنی باش ناخۆن و بێن‌خۆشی نادەن لە خۆیان و نانوون و ئارەزووی حەڵاڵیان حەرام کردووە لەسەر خۆیان! ئەی مەخلووق ئاگادار بن! من فەرمانم نەداوە بە ئێوە کە ببن بە قەشە و ڕاهیب. بزانن لە دینی مندا گۆشت نەخواردن و نەچوونە لای ژن و مانەوە لە گۆشەی عیبادەتخانەدا نییە. بزانن دنیاگەردی بۆ ئوممەتی من هەر ڕۆژوو گرتنە و، ڕاهیبێتی جیهادە. ئەی موسوڵمانان عیبادەتی خودا بکەن و شەریکی بۆ قەرار مەدەن و حەج بکەن و عومرە بکەن و نوێژەکانتان بکەن و ڕۆژووەکانتان بگرن و زەکاتی ماڵتان بدەن. بزانن ئەو ئوممەتی سابیقە بە هۆی ئەوەوە هەڵاکەتی بەسەردا هات کە زەحمەتی زۆریان دامەزران لەسەر خۆیان خودایش ئازاری دان، جا خودای تەعالا ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە، جا عەرزیان کرد: ئەی چی بکەین لەو سوێندانە کە خواردوومانە لەسەر تەرکی ئارەزووی نەفس؟ جا ئایەتی: ﴿لا يؤاخذكم الله باللغو﴾ هاتە خوارەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُحَرِّمُواْ طَيِّبَٰتِ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمۡ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە دین، لەسەر خۆتان حەرام مەکەن ئەو شتە دڵگیرە جوانانە کە خودا بۆی حەڵاڵ کردوون لە: خواردەمەنی و، پۆشاك و، لە نوستن و ئاسایش و، گەڕان و، ژیان لەگەڵ ژنەکانتانا بە یاسای شەرعی خودا.

﴿وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ﴾

بەڵام لامەدەن لە ئەندازە لەم حەڵاڵانە هەتا بکەونە ناو حەرام ـ مەسەلا ـ ئەوەندە بخۆن نەخۆش بکەون، یا ئەوەندە رابوێرن تووشی عیللەت و دەردی خراپ ببن.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ٨٧﴾

خودای تەعالا ئەو کەسانەی خۆش ناوێ کە لە سنوور تەجاوزیان کردووە.

﴿وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلٗا طَيِّبٗاۚ﴾

وە بخۆن لەوەی کە خودا کردوویەتی بە رزقی ئێوە خواردەمەنی حەڵاڵی خۆش.

﴿وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤۡمِنُونَ ٨٨﴾

وە خۆتان بپارێزن لە عیقابی ئەو خودایە کە ئێوە ئیمانتان هەیە پێی.

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغۡوِ فِيٓ أَيۡمَٰنِكُمۡ﴾

لە ناو سوێندەکانیشتانا خودا عیقابتان ناکا بەوەی کە بە بێ مەبەست بەدەمتانا هاتووە.

﴿وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلۡأَيۡمَٰنَۖ﴾

بەڵام موئاخەزەتان ئەکا بەوەی بە دڵ داتانمەزراندووە لە سوێندەکانتان.

﴿فَكَفَّٰرَتُهُۥٓ إِطۡعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنۡ أَوۡسَطِ مَا تُطۡعِمُونَ أَهۡلِيكُمۡ أَوۡ كِسۡوَتُهُمۡ أَوۡ تَحۡرِيرُ رَقَبَةٖۖ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

واتە: کەفارەتی ئەو سوێندە دامەزراوە کاتێ کە شکاندتان ئەوەیە خواردەمەنی دە میسکین بدەن لە میانەی ئەو خواردەمەنییە کە ئەیدەن بە ژن و منداڵی خۆتان، یا بەرگ و پۆشاکی دە میسکین بدەن لە میانەی ئەو بەرگ و پۆشاکە کە ئەیکەن بۆ ژن و منداڵی خۆتان وە یاخود عەبدێ ئازاد بکەن.

﴿فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ﴾

جا ئەگەر یەکێ لەو سوێند کەوتوانە ئەوانەی دەس نەکەوت ئەوە پێویستە رۆژووی سێ رۆژ بگرێ بە نیەتی کەفارەتی سوێندی کەوتوو.

﴿ذَٰلِكَ كَفَّٰرَةُ أَيْمَٰنِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ﴾

ئەوەی بەیانمان کرد کەفارەتی سوێندی کەوتووی ئێوەیە لە پاش سوێند خواردن.

﴿وَٱحْفَظُوٓا۟ أَيْمَٰنَكُمْ﴾

وە سوێندی خۆتان موحافەزە بکەن، یانی سوێند مەخۆن بۆ هەموو شتێکی بەقیمەت و بێقیمەت. یاخود کە سوێندتان خوارد لەسەر شتێ سوێندەکەتان مەشکێنن مەگەر بۆ ناچارییەك.

﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾﴾

ئاوا خودای تەعالا بەیان ئەکا بۆ ئێوە ئایاتی ئەحکامی شەرع و دینی خۆی، رجایە ئێوە سوپاسی نیعمەتی خوێندنەوەی ئایات و فێربوونی ئایات و رەفتار کردن بە ئایات بکەن.

فەرموودەی خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ..﴾ **الآية.**

ریوایەت کراوە لە ئەبوومەیسەرەوە لە عومەری کوڕی خەتابەوە ﷺ کە پاڕایەوە لە خودا و فەرمووی: «اللّٰهم بين لنا في الخمر بياناً شافياً» جا ئەو ئایەتەی سوورەتی

www.iqra.ahlamontada.com

٤٩٦ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

نەرد و تاوڵە و وێنەیان.. وە بە کارهێنانی «ئەزلام» ئەمانە چەن کارێکن کە لە دینا و لە رەوتی ئادەمیزادی تەبیعەت ساغ و بێنەخۆشینا پیسن لەوانەن ئینسانی ژیر دووربکەوێتەوە لێیان. وە لەو کردەوانەن کە شەیتان ئەیانهاوێتە ناو دڵی ئینسانی هەوابازی کەم هۆشەوە بۆ ئەوە یەکەمجار ئەو کەسانە بەدبەخت بکا و، دووەمجار ئەوانیش بکا بە سوپای خۆی بۆ ئەوە کە ئینسانیتر گیرۆدە بکەن بەو دەردانەوە، کەوابێ واجبە لێیان دووربکەونەوە و نزیکی ئەو شوێنە مەکەونەوە کە دروست ئەکرێن تیایا و ئەو کەسانەیش کە ئەمانە بەکارئەهێنن؛ چونکی ئادەمیزاد لە رەوشتی هاوڕێی خۆیەوە تووش ئەبێ، ئومێد هەیە کە بەم پەندە رەفتار بکەن رزگار ببن؛ چونکی دووری لە شەڕی ئەمانە ئینسان دوورئەخاتەوە لە گەلێ شەڕی بێسامان و بێئامان.

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ﴾

شەیتان لە تەلبیساتی خۆی و لە ئیلقائاتی خۆی بۆ ئەم شتانە هەر ئەوەی ئەوێ کە دوژمنایەتی و رق و کینەکاری بخاتە ناو ئێوە لە کاتی بەکارهێنانی ئەمانەدا، لەبەر ئەوە ئینسانێ کە هۆشی نەما قسەی نابار بە خەڵك ئەڵێت و کابرایش کە بیستی ئەجۆشێ و کاتێ قومار لەسەرکەوتن و پارەوەرگرتنی بازێکیان بێ یارۆی کەوتووی پارەدۆڕێن لە حاڵی تەبیعی دەرئەچێ و قسەی ناشیرین ئەڵێ ئیشی ناهەموار ئەکا و ئاشووب لە ناودا پەیدا ئەبێ.

وە لە باری دینیشەوە خۆ بێهۆشکردن وە یا خۆخەریککردن بە قومار ئینسان بێمەجال ئەکا لە خواپەرستی بەڵکوو دڵی رەش ئەکاتەوە و نووری ئیمانی یا کز ئەبێ یا نامێنێ وە لە زیکری خودا و عیبادەت دوورئەکەوێتەوە وەکوو خودا فەرموویەتی.

www.iqra.ahlamontada.com

٤٩٨ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

٥٠٠ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

وە هەرکەسێ لە ئێوە نەچیرێ بکوژێ بە عەمدی و بزانێ، ئەوە لە سەریەتی جەزا و تۆڵەدانەوە بە حەیوانێ کە وەکوو ئەو نەچیرە وابێ و دوو پیاوی خاوەن عەدالەت دایبنێن و حوکمی پێ بکەن.

﴿هَدۡيَۢا بَٰلِغَ ٱلۡكَعۡبَةِ﴾

کە حاڵی وابێ بکرێ بە حەیوانێکی نێرراو بۆ حەرەمی مەککە و لەوێ سەری ببڕرێ.

﴿أَوۡ كَفَّٰرَةٞ طَعَامُ مَسَٰكِينَ﴾

یا کەفارەتێ بدا کە بریتییە لە قیمەتی ئەو حەیوانە بە خواردەمەنی و بیدا بە فەقیر و هەژار.

﴿أَوۡ عَدۡلُ ذَٰلِكَ صِيَامٗا﴾

یاخود بە ئەندازەی ئەو تەعامە بەڕۆژوو بێ بەم شێوە لە باتی هەموو مشتێ رۆژێ بە رۆژوو بێ. وەلحاسڵ ئەو نەچیرە کە بە عەمدی کوشتوویەتی ئەگەر وێنەی هەبێ کابرا خاترخۆیە لە بەینی سێ شتا: یا سەربڕینی وێنەکەی لە حەرەمی مەککەدا بۆ فەقیرانی ئەوێ، یاخود قیمەتی ئەو حەیوانە بدا بە دانەوێڵە و بیدا بە فەقیران، یا لە باتی هەموو مشتێ رۆژێ بە رۆژوو بێ، وە ئەگەر حەیوانە نەچیرەکە وێنەی نەبوو ئەوە خاترخۆیە لە بەینی دوو شتەکەی دواییدا.

﴿لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمۡرِهِۦۗ﴾

ئەم جەزای نەچیرە واجبە لەسەری بۆ ئەوە کە ئازاری ئەم کارە ناباری خۆیە بچێژێ.

﴿عَفَا ٱللَّهُ عَمَّا سَلَفَۚ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٥٠٢ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

خودای تەعالا ئەو کەعبە کە خانوویەکە خاوەن پایە و شان و شەرەفە و نارەوایە تیایا بێ‌ئەدەبی و نافەرمانی حەق، کردوویەتی بە هۆی راوەستانی هەموو موسوڵمانێ بە هۆی ئەوەوە کە لە ئەساسا کردی بە جێگەی هاتنە خواری پەیامی خودایی بۆ رەهنومایی ئادەمیزاد و کردی بە هۆی فێربوونی ئادابی دینی و دنیایی بەهۆی نازڵکردنی قورئانەوە، وە بە هۆی مانەوەی دین و ئەخلاقی ئیسلامی وە بە تایبەتی کردی بە هۆی راوەستانی ئەو ئوممەتە کە وان لە دەوروبەریا کە خودای تەعالا کردوویە بە پەنا و جێگەی هێمنی و لە هەموو جانیبی دنیاوە خەڵکی دێن بۆ حەج و رزق و رۆزی و ژیواری بۆ دێنن و لەوێ سەرفی ئەکەن بە پیاوەتی و خێرۆمەندی وە یا بە هۆی بازرگانییەوە هەروا لە رۆژێکەوە دروست کراوە هەتا هەتایە.

﴿وَٱلشَّهۡرَ ٱلۡحَرَامَ﴾

هەروا مانگی حەرام کە مانگی قوربانە کردوویەتی بە هۆی راوەستانی ئادەمیزاد لەم جیهەتەوە کە کاتی عیبادەتە و ئاشووب نییە تیایا یاخود هۆی سوودی دینی عیبادەت و عەفو کردنی تاوانی تاوانبارە، یا لەم هۆوە کە تیجارەت و سوودی دنیای تیایە.

﴿وَٱلۡهَدۡيَ وَٱلۡقَلَٰٓئِدَۚ﴾

هەروا خودا حەیوانی «هدی» کە حەیوانێکە بە دیاری ببرێ بۆ مەککە لە مەوسیمی حەجدا وە بە تایبەتی ئەوانە کە گەردەنبەند کراوەتە ملیان و دیاری کراون.

﴿ذَٰلِكَ لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ﴾

ئەم فەرمانانەم بڕیار دا هەتا بزانن کە خودای تەعالا زانایە و ئەزانێ بە هەرچی وا لە ئاسمانەکانا و هەرچی وا لە عەرزا.

www.iqra.ahlamontada.com

٥٠٤ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿قُل لَّا يَسْتَوِي ٱلْخَبِيثُ وَٱلطَّيِّبُ﴾

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ بڵێ پیس و پاك وەكوو یەك نین لە هیچ بابەتێكدا چ لە ئینسانا چ لە كردەوەدا چ لە ماڵدا.

﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ ٱلْخَبِيثِ﴾

هەرچەند ئەو ماڵە پیسە یا ئەو شتە پیسە بتخاتە تەعەجوبەوە لەبەر زۆری یا هەرچەن بتخاتە شادمانییەوە لەبەر زۆری؛ چونكە رەفیقێكی باش لە دە رەفیقی نابار باشترە، وە تاقە دینارێكی حەڵاڵ لە دە دیناری حەرام باشترە، وە تاقە نوێژێكی بە خوشووع لە دە نوێژی بێ‌خوشووع باشترە. كەوابێ پێویستە بۆ هۆشیار بە دەوام قەناعەت بكا بە كەمێكی باش و لانەدا بۆ زۆرێكی خراپ.

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ يَٰٓأُوْلِي ٱلْأَلْبَٰبِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾﴾

دەی خۆتان بپارێزن لە نافەرمانی خودا ئەی خاوەن دەماخەكان و خاوەن هۆشەكان بەڵكوو رزگار ببن.

فەرموودەی خودا: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَسْـَٔلُواْ...﴾

ریوایەت كراوە لە ئیبنوعەباسەوە رضی الله عنهما: كە رۆژێ حەزرەت ﷺ خوتبەی ئەخوێندەوە زۆر عاجز بووبوو لەبەر پرسیاری زۆری بێ‌مەعنا ئەویش فەرمووی: هەر شتێ پرسیار بكەن جوابتان ئەدەمەوە، جا كابرایێ بانگی كرد: باوكم لە كوێیە؟ حەزرەت فەرمووی: وا لە ناو ئاگرا. وە پیاوێ‌تر وتی: باوكی من كێیە؟ فەرمووی: باوكت «حذافە»یە، وە لەو وەختەدا نیسبەت بە یەكێ‌تر ئەدرا. جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

www.iqra.ahlamontada.com

٥٠٦ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

بە راستی کۆمەڵێ لە پێش زەمانی ئێوەدا پرسیاری وەکوو ئێوەیان کرد و چەن شتێکیان داوا کرد، بەڵام لەبەر ئەوە کە بە شێوەی عەناد و ناباری بوو هەرچەن داوا کراوەکەیان پێ درا لە ئەنجاما ئینکاری حوقووقی ئەوانەیان کرد، ئەوەتە قەومی ساڵح داوای وشترێکیان کرد کە لە بەردێك بۆیان بێتەدەرەوە وە بۆیان کرا و لە ئەنجاما کوشتیان، بەنی‌ئیسرائیلیەکان داوای پاشایان کرد کە خودا پاشای بۆ دیاری کردن پێی رازی نەبوون هەتا فەرز کرا بەسەریانا، وە قەومی عیسا داوای «مائیدە» ـ سفرەی ـ ئاسمانییان کرد و بۆیان هاتەخوارەوە کەچی پاش هاتنەخوارەوە بوو بە هۆی فیتنە و تێکچوونی دڵی بازێکیان. ئێوەیش لەسەر ئەم نەوعە پرسیارە دەوام بکەن تووشی فیتنە ئەبن.

﴿مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ﴾

خودای تەعالا ئەم نەوعە شتانەی لە دینا بڕیار نەداوە.

﴿وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿١٠٣﴾﴾

بەڵام ئەو کەسانە کە باوەڕیان نییە بە خودا و بە دینی خودا درۆ دروست ئەکەن و دەمهەڵبەست ئەکەن لەسەر خودا و ئەڵێن ئەمانە هەن و مەشرووعن وەلحاڵ زۆری ئەم کۆمەڵە کە ئەمانە ئەکەن و ئەم درۆ و دەلەسە هەڵئەبەستن هۆشیار نین و شوعووریان نارۆا بۆ ئومووراتێ کە خێری تێدا بێ بە بێ‌ئەساس ئەو شتانە دروست ئەکەن.

یاسای عەرەبە موشریکەکان وابووە کە هەروەختێ وشترێکیان پێنج سك بزایێ و دوا سکەکەی نێر بوایە ئەهاتن گوێی ئەو وشترەیان هەڵئەقڵیشان و بەرەڵایان ئەکرد: نە سواری ئەبوون و نە ئەیاندۆشی، «بەحیرە» بەو وشترە ئەڵێن، یانی گوێ هەڵدڕراو. وە بازێ کەس کە نەخۆش ئەکەوت ئەیوت: ئەگەر خودا شیفای دام لەم نەخۆشییە فلانە وشتر «سائیبە» بێ، یانی مەرەخەس بێ و بەرەڵا بێ، ئەمەیش «سائیبە»یە.

www.iqra.ahlamontada.com

وە ئەگەر وشترێ بزایێ بە مێچکە ئەوە خۆیان هەڵیان ئەگرت و خۆشیان ئەویست و ئەیانوت: ئەمە بۆ خۆمانە، وە ئەگەر بەچکەکەی نێر بوایێ ئەیانوت: ئەمە بۆ بتەکانە وە سەریان ئەبڕی، وە ئەگەر بە سکێ مێچکەیەك و نێرەیەکی ببوایە ئەیانوت: ئەم بەچکە مێچکە براکەی هێناوەتە لای خۆی لەبەر خاتری ئەو مێیە نێرەکەیشیان ئەهێشتەوە و سەریان نەدەبڕی و ناو ئەبرا بە «وصیلە» یانی «موصولە» واتە لکاوە بە مێچکەکەوە و لەبەر ئەوە سەری نابڕن.

وە هەر وشترێکی «فەحل» بە هۆی پەڕینی ئەوەوە وشترێك دە جار بزایە، بەو وشترە نێرەیان ئەوت پشتی خۆی پاراستووە و سەری نابڕین ئەمەیش ناوئەبرا بە «حامی» خۆپاراستوو لە سەربڕین. ئەمە هەموو یاسای زەمانی نەزانی بوون.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ قَالُوا۟ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾﴾

ئەفەرموێت: بێعەقڵی ئەو قەومە ئەوەندە غاڵبە بەسەریانا ئەگەر پێیان بوترێ وەرن بۆ فەرمانی ئەو حوکمەی خودا رەوانەی کردووە و بێن بۆ لای پێغەمبەری خۆشەویست و ئامۆژگاری لەو وەربگرن: لە وەڵاما ئەڵێن ئێمە نایەین بۆ لای کەس، بەسە بۆ ئێمە ئەو یاسا و ئەو جۆرە رەفتارە و ئەو جۆرە بیر و باوەڕە کە باوك و باپیرەمان بۆی بەجێ هێشتووین و ئێمە ئەوانمان لەسەر ئەو شێوە دەس کەوتووە، خودایش لە رەدکردنەوەیانا ئەفەرموێت: ئایا ئەگەر باوك و باپیرەکەیشیان هیچ نەزان بووبن و لەوانە بووبن کە شارەزا نەبووبن بۆ رێگەیەکی راست هەر ئەکەونە شوێنیان و هەر بەسیانە بیر و باوەڕی ئەوان و کار و کردەوەی ئەوان؟ زۆر جێگەی سەرنجە

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم کارە! واتە واجبی هۆشیار ئەوەیە کە شت لێکەوەبدا و خراپەکەی دەفع بکا و چاکەکەی وەربگرێ و یاسایێ هەمووی ناشیرین بێ بۆ وەرگرتن ناشێ.

فەرموودەی خودا: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيۡكُمۡ أَنفُسَكُمۡۖ ﴾ **الآية.**

ریوایەت کراوە لە ئیبنوعەباسەوە رضي الله عنه کە حەزرەت ﷺ نامەی نووسی بۆ لای خەڵکی «هەجەر» و، لەو کاتەدا مونزیری کوڕی ساوی گەورەیان بوو، بۆی نووسی: بێن موسوڵمان ببن، کاتێ ئەو نامە گەیی بە مونزیر نیشانی قەومەکەی دا لە عەرەب و لە یەهوود و نەسارا و سابیئە و مەجووس هەموو ئیقراریان کرد بە جیزیەدان و نەیانویست کە موسوڵمان ببن. جا حەزرەت ﷺ بۆی نووسییەوە: «أما العرب فلا تقبل منهم إلا الإسلام أو السيف، و أما أهل الكتاب والمجوس فأقبل منهم الجزية» فەرمووی: قەومەکەت ئەوەی عەرەبە هەر ئیسلام بوونیان لێ قەبووڵ بکە، بەڵام ئەوانەیان کە کیتابی و مەجووسین ئەوە جیزیەیشیان لێ وەربگرە. کاتێ ئەم نامە گەیشتەبەرەوە عەرەبەکان هەموو موسوڵمان بوون بەڵام ئەهلی کیتاب و مەجووسییەکان جیزیەیان دا. جا عەرەبە مونافقەکان وتیان: سەرمان سووڕماوە لە موحەممەد کە خودا ناردوویەتی بۆ ئەوە کە شەڕ بکا لە وەختی خۆیا لەگەڵ هەموو کافرێکدا هەتا موسوڵمان ئەبن و جیزیە قەبووڵ نەکا لە ئەهلی کیتاب نەبێ کەچی ئێستە جیزیە لە کافرەکانی ئەهلی هەجەر وەرئەگرێ؟! جا خودای تەعالا ئەم ئایەتەی نازڵ کرد:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيۡكُمۡ أَنفُسَكُمۡۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهۡتَدَيۡتُمۡۚ ﴾

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە لە عەرەب هیچ زیان نادا لە ئێوە گومڕاهی ئەوانە گومڕاھ بوون لە ئەهلی کیتاب و ئێوە موسوڵمان ببن، وە ئێوە لەسەرتانە کە خۆتان بپارێزن لە هەموو بیر و باوەڕێکی نابار وەکوو کوفر و بیدعەت و لە هەموو کردەوەیەکی

www.iqra.ahlamontada.com

٥١٠ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

کرا: پەنجا کەس لە ئێمە یا لە خۆیان؟ فەرمووی: ئەجری پەنجا کەس لە ئێوە. ئەم حەدیسە ئەبووداوود و ترمزی ریوایەتیان کردووە.

وە بازێ کەس وا حاڵی بوون هەرکەسێ خۆی نەختێ کردەوەی باش بێ ئیتر ئەگەر حەقی نەبێ بەسەر کەسەوە ئەوە دروستە، بەڵام ئەم فیکرە هەڵەیە چونکی خودا فەرموویەتی: ﴿لا يضركم من ضل إذا اهتديتم﴾ وە هیدایەتی راستی لە کاتێدا جێبەجێ ئەبێ کە کابرا واجباتی خۆی جێبەجێ بکا. وە لە جوملەی واجباتی ئینسانی موسوڵمان ئەمر بە مەعرووف و نەهی لە مونکەرە، ئەگەرنا مادام ئەم واجبە بەجێ نەهێنێ ئەوە بە موهتەدی کامڵ ناناسرێ و بەر مەعنای «إذا اهتديتم» ناکەوێ.

بێدار بن! زاناکان لە مەعنای فەرموودەکەی حەزرەتا کە فەرموویەتی «یەکێ لەوان ئەجری حەفتا[1] کەسی لە ئێوە هەیە» زۆر قسەیان کردووە:

١. بازێکیان ئەڵێن ئەوەندە دەلیلی زۆر لە ئایەت و لە حەدیسا هەیە لەسەر زیادە پایەی ئەسحابی پێغەمبەر ﷺ ئەبێ مەعنای ئەم حەدیسە وەهابێ بڵێین هەر بۆ تەشویق و تەرغیبی ئوممەتی ئاخر زەمانە لەسەر رەفتاری باش ئەگەرنا رەفتاری ئەوان ناگاتە پایەی رەفتاری ئەسحابە چ جای ئەوە زیاد بکا لەوە!

٢. وە بازێکیان ئەڵێن مەبەست تەنیا پایەی خەڵکە لەو رەفتارە شەرعییەدا کە لە کاتی تاریکی دنیا و هێرشی فیسق و فجوورو تەماعی دنیا و غەریب کەوتنی دیندا ئەیکەن ئەگەرنا پایەی سوحبەتی حەزرەت ﷺ بۆ کەس نابێ.

٣. وە بازێکیش فەرموویانە مانیع نییە لەوە کە بەعزێ لە خەواسی ئوممەتی پێغەمبەر ﷺ لە ئاخر زەمانا لەبەر ئیخلاسی و ساغی دڵ و رەفتاری باش و

[١. لە حەدیسەکەدا پەنجا کەس وتراوە، لەوە ئەچێ ئەم وشەی حەفتا کەسە هەڵەی چاپی بێ ـ بڵاوکردنەوە کوردستان].

www.iqra.ahlamontada.com

٥١٢ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

پێنج‌سەد درەمەکەی لای خۆی دایەوە بە هۆزی سەهم ئەوانیش داوای باقی پارەکەیان کرد لە عەدیی ئەو ئینکاری کرد و نیزاعەکە گەیشتە لای حەزرەت ﷺ و داوای شاهیدی کرد لە هۆزی سەهم شاهیدیان نەبوو وە داوای سوێندی کرد لە عەدیی سوێندی خوارد، جا ئایەتی: ﴿یا أیها الذین آمنوا شهادة بینکم...﴾ هاتە خوارەوە. وە عەمری کوڕی عاسی کوڕی وائیلی سەهمی و مەتلەبی کوڕی وەداعەی سەهمی بە هۆی بەیانەکەی تەمیمی دارییەوە لەسەر عیلمی خۆیان بەوە کە جامەکە ناسراو بوو سوێندیان خوارد و جامەکەیان وەرگرتەوە.

ئەم ریوایەتە لەگەڵ زاهیری ئایەتەکەدا و زاهیری ئەو حەدیسە شەریفەیش کە ترمزی و بوخاری ریوایەتیان کردووە رێك ناکەوێ و پێویستە بە تەئویل؛ چونکە زاهیری ئایەتەکە ئەوەیە کە حەزرەت ﷺ سوێندی تەمیم و عەدی داوە و سوێندیان خواردووە و لە پاش ئەو خەیانەتەکەیان دەرکەوتووە.

وە لە ریوایەتێکی‌تردا ئەڵێت؛ تەمیمی کوڕی ئەوسی داری و عەدی کوڕی زەید دەرچوون بۆ تیجارەت بۆ شام و لەو کاتەدا نەسرانی بوون و بەدیلی کوڕی ئەبوومەریەم ـ عەبدی عەمری کوڕی عاس ـ لەگەڵیان رۆیشت بۆ شام بۆ تیجارەت و موسوڵمان بوو، کاتێ گەیشتنە شام بەدیل نەخۆش کەوت و کاغەزێکی نووسی حیسابی هەموو ماڵەکەی خۆی تێدا بوو خستیە ناو بوخچەی جل‌وبەرگەوە و باسی ئەمەی نەکرد بۆ تەمیم و عەدی و وەسیەتی بۆ کردن ئەم کەل و پەلی منە هەموو ببەنەوە. پاش ئەوە بەدیل مرد و ئەم دوو کەسە گەڕان بەناو کەل‌و پەلەکەیدا جامێکی زیویان دیتەوە سێسەد مسقاڵ وەزنی بوو وە نەخش کرابوو بە ئاڵتوون، ئەم جامەیان دەر کرد و باقی کەل‌وپەلەکەیان دایەوە بە خاوەن ماڵەکە و ئەوانیش کاغەزەکەیان دەرهێنا و خوێندیانەوە و ئاگادار بوون لەوە ئەو جامە نەماوە. جا پرسیاریان کرد لە «تەمیم»

www.iqra.ahlamontada.com

٥١٤ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە دینی ئیسلام! شەهادەتدانی ناو ئێوە کاتێ کە مردن هاتبێتە سەری و بیەوێ وەسیەت بکا، شەهادەتی دوو کەسی عادڵ و راساڵە لە ئێوە و لە موسوڵمانان.

﴿أَوْ ءَاخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ فَأَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةُ ٱلْمَوْتِ﴾

یاخود شەهادەتی دوو کەسی‌ترە لە ئێوە ئەگەر ئێوە لە سەفەردا بوون و مسیبەتی مردنتان بەسەراهات، جا پاش ئەوە کە ئەو کەسە کران بە جێگەی باوەڕ بۆ کابرای مردوو وە وەسیەتی بۆ کردن و مرد.

﴿تَحْبِسُونَهُمَا مِنۢ بَعْدِ ٱلصَّلَوٰةِ﴾

ئەو دوو کەسە رابگرن لە پاش نوێژی عەسر.

﴿فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِۦ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَٰدَةَ ٱللَّهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلْأَٰثِمِينَ ﴿١٠٦﴾﴾

جا ئەگەر گومانتان پەیدا کرد با ئەو دوو کەسە سوێند بخۆن و بڵێن: بەخوا بەم سوێندە کە ئەیخۆین مەبەستمان ئەوە نییە کە ماڵێکی دنیای پێ پەیدا بکەین، با ئەو کەسەیش کە بە سوێندەکەی ئێمە ماڵی دەس ئەکەوێ لە خزم و خوێشانی ئێمە بێ، وە ئێمە شەهادەتێ کە خودای تەعالا بڕیاری داوە لە دینا نایشارینەوە و وەسیەتی کابرای وەسیەتکەر ونناکەین و ئەگەر ماڵی دونیا وەربگرین لە کەس یا شەهادەت ون بکەین ئێمە لە جوملەی تاوانباران ئەبین.

﴿فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا ٱسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْأَوْلَيَٰنِ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٥١٦ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

شایەتی وەسییەکان موئەککەد نەبێ بە سوێند هەروا بە بێ ئیهتیمامی شەهادەتێ ئەدەن و گوێ بە راستگۆیی نادەن لە شەهادەتەکەیانا و لەم لایشەوە کە حەقی سوێند ببێ بۆ جانیبی میراتبەر زۆرتر جانیبی وەسی ئەترسن لە خەیانەتباری نەبادا شتێکیان لێ دەربکەوێ و ئەم لا سوێند بخۆن لەسەر خەیانەتەکەیان و ئابڕوویان بچێ لە دنیادا.

﴿وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡمَعُواْۗ﴾

لە خودا بترسن و ئەو ئەحکامانە کە دایانئەمەزرێنن وەریانبگرن و بە گوێی قەبوولّ بیانبیسن.

﴿وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ١٠٨﴾

وە ئەگەر لە خودا نەترسن و حوکمی خودا نەبیسن فاسق ئەبن و خودای تەعالا هیدایەتتان نادا؛ چونکی قەومێ کە فاسق بێ و سوور بێ لەسەر ناباری خودا هیدایەتی نادات.

بزانن: لەم ئایەتەدا چەن شتێ هەیە:

یەکەم: لە ناو موفەسیرەکانا مەشهوورە کە ئەم سێ ئایەتە لە گرانترینی ئایاتی قورئانن لە جیهەتی ئیعراب و مەعنا و حوکمەوە و پێویستە ئینسان باش بە وردی بچێتە ناویان و تێیان بگات.

دووەم: ساحێبی تەفسیری بەیزاوی ئەفەرموێت: حوکمی سوێند خواردنی ئەو دوو کەسە مەنسووخە ئەگەر شاهید بن لەسەر وەسییەکان؛ چونکی شایەت سوێند نادرێ هەرچەند موتەهەم بن. بەڵێ حەزرەتی عەلی ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر شایەت موتەهەم بێ سوێند ئەدرێ، وە ئەگەر ئەو دوو کەسە ئەوانە بن کە بوون بە وەسی

www.iqra.ahlamontada.com

٥١٨ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

جا پاش ئەوە دەفتەری حسێب ئامادە ئەکرێ و میزانی بیر و باوەڕی هەموو کەسێ لە گەورە و بچووك حازر ئەکرێ، خودای تەعالا فەرمان ئەدا کە هەموو ئوممەتەکان یەکە یەکە لە شوێنی تایبەتیدا ریز ئەکرێن و پێغەمبەری هەر ئوممەتێ لەسەر ئوممەتەکەی ئەکرێ بە موراقیب و لە هەر مادەیەکدا کە بە ناحەق هەرکەس لە هەر ئوممەتێ ئینکاری تاوانێ بکا پێغەمبەرەکەی شایەتی لەسەر ئەدا.

وە لەسەر ئەم تەفسیرە مونافات نییە لە بەینی ئەم ئایەتەدا کە نەفی عیلم ئەکا لە پێغەمبەرەکان ـ سەلامی خودایان لێ بێ ـ وە لە بەینی ئەو ئایەتانەدا کە ئیسباتی ئەوە ئەکەن پێغەمبەرەکان شایەتی ئەدەن لەسەر ئەفرادی ئوممەتەکەیان و پێغەمبەری ئێمەیش شایەتی ئەدا لەسەر راستی شایەتی باقی پێغەمبەرەکان.

﴿إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِى ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا﴾

کە خودا پێغەمبەرەکان گردئەکاتەوە و حسێبی ئوممەتەکانیان ئەکرێ خودای تەعالا بۆ دەربڕینی پایە و مایەی بەرزی رەهبەران بازێ گەورەیی و شەرەفیان لە ناو کۆمەڵی ئەهلی مەحشەردا دەرئەبڕێ.

«من جملة» خودای تەعالا ئەفەرموێت: ئەی عیسای کوڕی مەریەم! باسی نیعمەتەکانی من بکە لەسەر خۆت و لەسەر دایکت، چۆن ئەو دایکە مەعسوومە بە حورمەتەی تۆمان گرتە پەنای خۆمان و بە تاعەت و عیبادەتکردن لە بەیتی مەقدیس عیبادەتخانەی خۆما لە باوەشی پووری خۆیا و لەبەر چاودێری یەکێ لە رەهبەرانی پایەبەرزا بەخێومان کرد؟ وە چلۆن بە فەرمانی خۆمان فریشتەی هێمنی خۆمان نارد فووی کرد بە بەرۆکیا هەتا حامیلە بوو بە تۆ و تۆ کەوتیتە ناو عالەمی جیهانەوە و لەو کاتەدا کە لە دایك بووی تۆم تەئیید و تەنویر کرد بە فەیزی

www.iqra.ahlamontada.com

٥٢٠ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

﴿وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾﴾

وە باسی ئەو کاتە بکە کە مەنعی بەنی‌ئیسرائیلیە سەرکێشە بەدبەختەکانم لێ کردیت و نەمهێشت بتکوژن لەو کاتەدا کە تۆ ئایاتی بەیینات و بورهان و موعجیزاتی خودات نیشان ئەدان کەچی ئەوان لە باتی ئەوە موسوڵمان ببن ئەیانوت: ئەم جۆرە شتانە کە عیسا نیشانی ئێمەی ئەدا جادوویەکی ئاشکرا نەبێ هیچی‌تر نییە.

﴿وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّـۧنَ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى وَبِرَسُولِى قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَٱشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾﴾

وە باسی ئەو کاتە بکە کە ئیلهامم کرد بۆ دڵی کۆمەڵێ لە ئادەمیزادی خاوەن بیروڕا و هۆشیار کە لە ئەنجامدا مەشهوور بوون بە «حواری» یانی پەیڕەوانی ساغی عیسا، کە ئیمان بێنن بە من و بە فرستادەی من و یارەمەتی دینی خودا بدەن و خزمەتی عیسا بکەن ئەوانیش وتیان ئیمانمان هێنا بە تۆ ئەی خودا و بە پێغەمبەری تۆ کە عیسایە و ئەی پەروەردگار تۆ بزانە، هەرچەن تۆ هەموو شتێ ئەزانی، کە ئێمە موسوڵمانین و ملکەچ و فەرمانبەردارین بۆ تۆ و بۆ فرستادەی تۆ دەی تەوفیقمان بدە بۆ ڕێگەی ڕاست.

فەرموودەی خودا: ﴿إِذْ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ﴾ **الآيات.**

عەمماری کوڕی یاسیر ﵁ ریوایەت ئەکات لە پێغەمبەرەوە ﷺ کە فەرموویەتی: کاتێ لەسەر داوای عیسا مائیدە و سفرە هاتە خوارەوە نان و گۆشتی تێدا بوو، ئەمریان پێ‌کرا هیچی لێ هەڵنەگرن بۆ سبەینێ، کەچی خەیانەتیان کرد و لێیان پاشەکەوت کرد، لە تۆڵەی ئەوەدا خودا قاری لێ گرتن و کردنی بە مەیموون و بەراز.

www.iqra.ahlamontada.com

٥٢٢ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

ئاخرمان، واتە ئەو رۆژی هاتنە خوارەوەی مائیدەیە ببێ بە رۆژی جەژنێکی تەقلیدی لە ناومانا و ببێ بە دەلیلێکی رووناکی گەورە لە لایەنی تۆوە بۆ ئێمە، وە ئەو مائیدە و نیعمەتە بێژمارەکانی‌ترت و سوپاس لەسەر ئەوانە بکە بە رۆزی بۆ ئێمە و دیارە کە تۆ باشترینی رۆزی‌دەرەکانی.

﴿قَالَ ٱللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۖ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ فَإِنِّيٓ أُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١١٥﴾﴾

خودای تەعالا فەرمووی: ئەی عیسا بە راستی من تکای تۆ وەرئەگرم و دوعاکەت قەبوڵ ئەکەم و ئەو مائیدە ئەنێرمە خوارەوە بۆتان، بەڵام هەرکەسێ لە ئێوە کوفری خودا بکا پاش ئیستیفادە لەو سفرەیە عەزابی ئەدەم بە عەزابێ کە عەزابی کەس وا نەدەم، ئەو عەزابە لە دنیادا بێ یا لە قیامەتا.

لێرەدا چەن باسێ هەیە:

یەکەم: ئەم حەوراییانی حەزرەتی عیسا علیه السلام بازێ ئەڵێن پێغەمبەر بوون و خودا ئەمری پێ کردوون تابیعی حەزرەتی عیسا ببن، بە گوێرەی ئەم قسە ئایەتی: ﴿و إذ أوحيت إلى الحواريين﴾ لەسەر مەعنای مەشهوورە بۆ وەحی. وە بازێ ئەڵێن پێغەمبەر نەبوون وە بە گوێرەی ئەم قسە «أوحيت» بە مانا «ألهمت» ئەبێ، وەکوو: ﴿و أوحينا إلى أم موسى﴾[1] و ﴿و أوحى ربك إلى النحل﴾.[2] وە ئەم قسە راستە.

دووەم: ئەمەیە ئەم حەواریيانە چ پێغەمبەر بووبن و چ لە پیاوچاکانی ئوممەت بووبن ئەم داوا و رجایانە لە حەزرەتی عیسا بە عیبارەتی: ﴿هل يستطيع ربك﴾ موناسب

---

١. القصص؛ ٧.

٢. النحل؛ ٦٨.

www.iqra.ahlamontada.com

٥٢٤ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

لە مەعنادا بەسراوە بە ئایەتی: ﴿إذ قال اللّٰه يا عيسى ابن مريم اذكر نعمتي﴾ الآية. كە لە پێشەوە قسەمان لێ كرد واتە باسی ئەوە بكە كە لە رۆژی قیامەتا خودای تەعالا ئەفەرموێت: ئەی عیسای كوڕی مەریەم.

﴿ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾

ئایا تۆ وتووتە بە خەڵك كە ئێوە من و دایكم قەرار بدەن بە دوو خودا و بمانپەرستن وەكوو دوو خودا بێجگە لە خودا هەتا خودا ببێ بە سیان؟!

﴿قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ﴾

ئەی پەروەردگاری عالەم بە تەسبیح و تەقدیسەوە تۆ دوورئەخەینەوە لەوە كە شەریك و هاوڕێت ببێ، وە بۆ من رەوا نییە و نابێ كە شتێكی وا بڵێم و وتنی بۆ من دروست نەبێ و ئەو شتە خیلافی حەق و واقیع بێ.

﴿إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾

ئەگەر شتی وام وتبێ بە راستی تۆ ئەیزانی دیارە كە نەم وتووە، وە ئەگەر ئەو مەبەستە لە دڵیشما بووبێ تۆ پێی ئەزانی؛ چونكی ئەزانی بەوەی وا لە دڵی مندا بەڵام من ئاگام لەوە نییە وا لە عیلمی تۆدا.

﴿إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾﴾

بە راستی تۆ زانای هەموو شتێكی نهێنی و ئەسراری دەروونی.

﴿مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾

من پێم نەوتوون ئەوە نەبێ كە تۆ ئەمرت كردووە بڵێم پێیان، ئەوەیش ئەمەیە كە عیبادەت و بەندەیی خودا بكەن كە پەروەردگاری ئێمە و ئێوەیە.

﴿وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ﴾

www.iqra.ahlamontada.com

٥٢٦ ❑ / جزمی حەوتەم (سوورەتی مائیدە) ـــــــ

تەفسیری نامی ـــــــ

www.iqra.ahlamontada.com